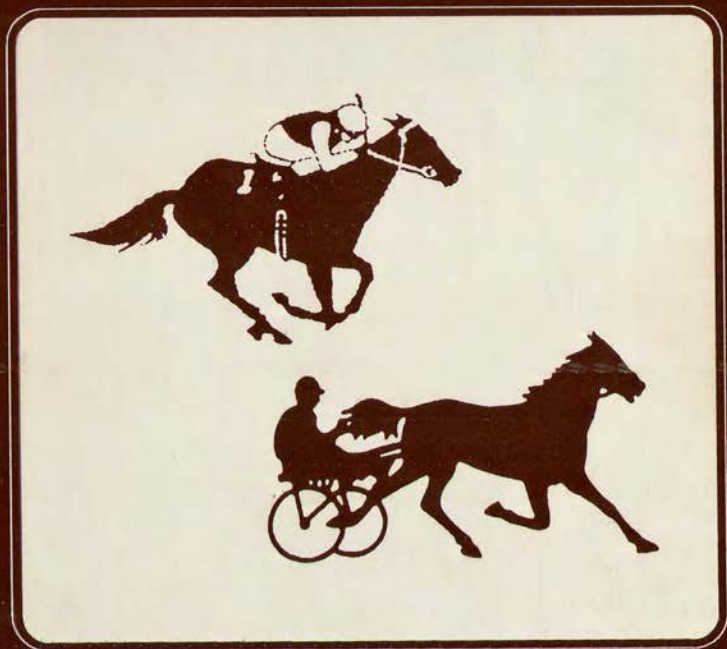


SOU 1991:7

**Sportslig och ekonomisk utveckling inom
trav- och galoppsporten**



**Betänkande av 1990 års utredning
om trav- och galoppsporten**

Ref KB



Statens offentliga utredningar
1991:7
Finansdepartementet

Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten

Betänkande av 1990 års utredning om trav- och
galoppsporten

Stockholm 1991

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmorgsgatan 5, Stockholm.

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1991

ISBN 91-38-10728-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Erik Åsbrink

Genom beslut den 15 februari 1990 bemyndigade regeringen det statsråd som föredrar ärenden om totalisatorspel att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten, med särskild inriktning på ATG:s verksamhet. Med stöd av detta bemyndigande förordnade statsrådet Engström den 20 februari 1990 verkställande direktören Åke Hallman till särskild utredare.

Den särskilde utredaren har biträts av departementsrådet Gunnar Holmgren och kammarrättsassessorn Per Kjellsson såsom sakkunniga. Verkställande direktören Gert Lindberg, verkställande direktören Anders Törnkvist, generalsekreteraren Erik Kylengren och departementssekreteraren Bo Netz har fungerat som experter. Samtliga dessa förordnades genom beslut den 9 mars 1990.

Genom beslut den 7 maj 1990 förordnades departementssekreteraren Ann Uustalu till expert. Vidare medgav statsrådet Larsson genom beslut samma dag att utredaren som konsulter fick anlita civilekonomen Berndt Tolleback under maj månad samt civilekonomen Gerhard Bley under perioden maj till september.

Till sekreterare förordnades den 9 mars 1990 förhandlingschefen David Andersson och till biträdande sekreterare departementssekreteraren Kerstin Gradin.

Utredningen har antagit namnet "1990 års utredning om trav- och galoppsporten", förkortat T&G-utredningen.

I direktiven till utredningen anges att arbetet skall bedrivas med särskild inriktning på Aktiebolaget Trav och Galopps (ATG) verksamhet. Vidare skall utredaren analysera och beskriva sportens samhällsekonomiska betydelse samt behandla internationaliseringen inom såväl sporten, spelet som avelsverksamheten. Bland de övriga frågor som utredaren skall överväga må nämnas den ekonomiska utvecklingen för spelet och sporten, banstrukturen, relationen

mellan travsporten och galoppsporten samt frågan om ATG:s ägarförhållande.

Utredningsarbetet har huvudsakligen bedrivits genom överläggningar mellan utredaren, de sakkunniga och experterna bl.a. med stöd av det material som experterna successivt tagit fram. Utredaren har också genom hearingar begagnat sig av möjligheten att komma till tals med företrädare för sportens basorganisationer samt med Lantarbetareförbundet.

I slutet av juni månad besökte utredningen travbanorna i Gävle, Hudiksvall och Sundsvall och i slutet av september den kombinerade trav- och galoppbanan på Jägersro i Malmö för att studera sporten och spelet under tävlingsmässiga förhållanden. Samtidigt sammanträffade utredningen med de lokala organisationernas företrädare i deras arbetsmiljö vid och utanför banorna samt med stuteriägare.

En konsult som utredningen anlitat har företagit en utrikes resa till Holland, Belgien, Frankrike, England och Västtyskland för att på ort och ställe samla in information om spelverksamhetens utveckling i dessa länder samt för att undersöka vilka integrationssträvanden som föreligger inom gemensamma marknaden eller som redan fullföljts.

Utredaren får härmed överlämna betänkandet Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten.

Utredningsarbetet är härmed slutfört.

Stockholm i januari 1991.

Åke Hallman

/David Andersson

Kerstin Gradin

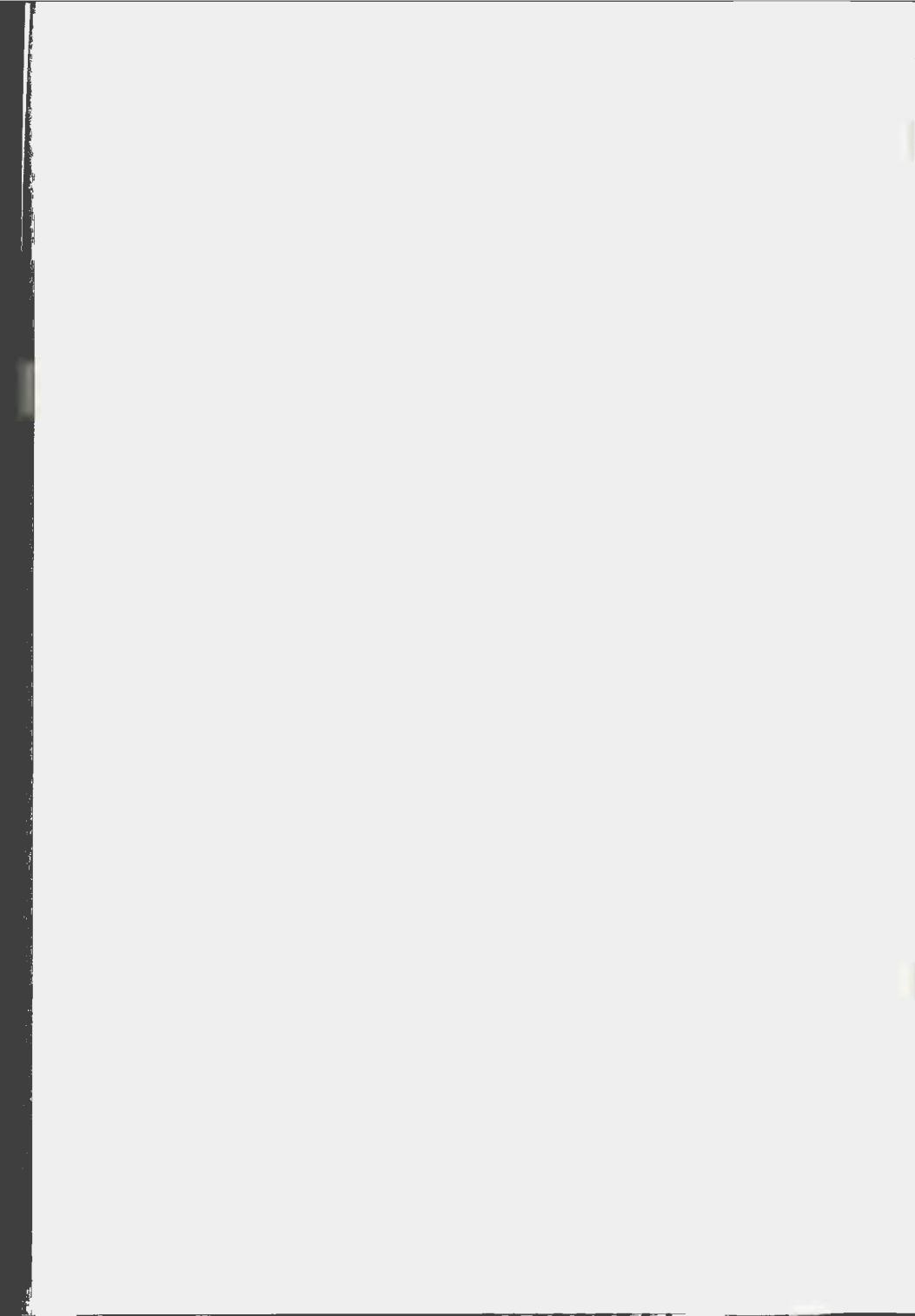
SAMMANFATTNING	9
1 Utredningsarbetet	17
1.1 Direktiven	17
1.2 Precisering av uppdraget	17
1.3 Utredningens arbetssätt	19
1.4 Förteckning över sakkunniga, experter och konsulter	20
2 Tidigare utredningar	21
2.1 Utredningar och beslut m.m. fram till 1970	21
2.2 1971 års trav- och galoppsportutredning (Ds Jo 1972:8).	23
3 Hästsportens organisationer	29
3.1 Allmänt	29
3.2 Travsportens uppbyggnad	29
3.2.1 Travsportens historia i sammandrag	29
3.2.2 Travsportens organisation	31
3.2.3 STC:s interna organisation och ansvarsfördelning	34
3.3 Galoppsportens uppbyggnad	37
3.3.1 Några historiska noteringar beträffande galoppsporten	37
3.3.2 Galoppsportens organisation.	38
3.3.3 SGC:s interna organisation och ansvarsfördelning	41
3.4 Aktiebolaget Trav och Galopp	42
3.5 Djurskyddet	45
3.6 Arbetstagarnas organisation.	45
3.7 Tillsyn av sport och spel	47
4 Sportens utveckling	49
4.1 Allmänt	49
4.2 Travsporten	50
4.2.1 Varmblodssporten	51
4.2.2 Kallblodssporten	53
4.2.3 Tränarkåren	54
4.2.4 Hästägarna	55

	4.2.5	Travpubliken	62
4.3		Galoppsporten	62
	4.3.1	Tränar- och ryttarkåren	65
	4.3.2	Hästägarna	67
	4.3.3	Galopppubliken	71
4.4		Avel och uppfödning	72
	4.4.1	Avel inom travsporten	72
	4.4.2	Uppfödning inom travsporten	73
	4.4.3	Import och export inom travsporten	75
	4.4.4	Avel och uppfödning inom galoppsporten	76
	4.5	Banstruktur	78
	4.5.1	Travbanor	78
	4.5.2	Galoppbanor	79
4.6		Hästsportens ekonomi	82
	4.6.1	Travsporten	82
	4.6.2	Galoppsporten	84
5		Totalisatorspelets utveckling	89
5.1		Allmänt	89
5.2		Totalisatorspelets utveckling sedan ATGs tillkomst	90
5.3		Avtalet mellan staten och sporten	98
5.4		ATG:s verksamhet	99
	5.4.1	Spelformer	105
	5.4.2	Spelens ekonomi och skattefrågor	106
6		Nulägesbeskrivning	109
6.1		Allmänt	109
6.2		Travsportens situation	109
6.3		Galoppsportens situation	112
6.4		Avel och uppfödning	115
6.5		Banstrukturen	116
	6.5.1	Travsporten	116
	6.5.2	Galoppsporten	119
	6.6	Spelmarknaden	121
	6.6.1	Nationellt	121
	6.6.2	Internationellt	122
6.7		Hästsportens samhällsekonomiska påverkan	124
6.8		ATG:s aktuella verksamhetsinriktning	125
6.9		Skattereformen	127

7	Överväganden och förslag	131
7.1	Allmänt	131
7.2	Statens avtal med sporten	131
7.3	ATG:s ägarförhållanden	137
7.3.1	Presentation av handlingsalternativ.	138
7.3.2	Handlingsalternativ H0.	140
7.3.3	Handlingsalternativ H1.	146
7.3.4	Handlingsalternativ H2.	148
7.3.5	Handlingsalternativ H3.	149
7.3.6	Handlingsalternativ H4.	151
7.3.7	ATGs inre organisation.	151
7.4	Galoppsportens ekonomi	151
7.5	Banstrukturen	153
7.6	Sportens och spelets internationalisering.	161
7.7	Djurskyddet under träning och tävling.	163
7.8	Skattereformens påverkan på hästsportens ekonomi	166

BILAGOR

A	Direktiven	(7 sidor)
B	Avtalet 1990-10-03 mellan staten samt STC och SGC	(5 sidor)
C	Internationell spelverksamhet	(58 sidor)
D	Trav- och galoppsportens samhälls- ekonomiska betydelse.	(35 sidor)
E	Förutsättningar för en självständig svensk galoppsport.	(6 sidor)
F	Förslag till nytt ramavtal mellan staten och hästsportens centralförbund STC och SGC	(3 sidor)



SAMMANFATTNING

1990 års utredning om trav- och galoppsporten, med arbetsnamnet "T&G-utredningen", har gjort en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten. Utredningen har särskilt undersökt Aktiebolaget Trav och Galopps (ATG) utveckling och verksamhet sedan bolagets start 1973.

Med stöd av de fakta beträffande hästsportens utveckling samt totalisatorspelets volym och förändringstendenser som utredningen presenterat i de beskrivande avsnitten har utredningen försökt ge svar på frågor som är väsentliga för beslut av strategisk karaktär. Självklart har också utredningen fäst betydande avseenden vid de uttalanden och bedömningar som experterna gjort.

Som grundläggande utgångspunkt för de nedan sammanfattade ställningstagandena vill utredningen framhålla de nationella och internationella framgångar som den samlade svenska hästsporten haft under ifrågavarande tjuogoårsperiod. För travsportens del av närmast exempellös karaktär. En rad faktorer har naturligtvis samverkat till denna gynnsamma utveckling. Störst betydelse torde emellertid den ekonomiska sanering och stabilisering haft som kunnat genomföras tack vare ATGs marknadsföring av riksspelen. Det överskott från vadhållningen som därvid kommit sporten till del samt den ekonomiska dialog som förts mellan ATG och sporten har varit välgörande.

Utredningens övergripande omdöme om svensk hästsport och tillhörande vadhållning är att verksamheten i allt väsentligt fungerar väl. Inte i någon för verksamhetens inriktning eller organisationsstruktur avgörande fråga anser utredningen att det på kort sikt föreligger motiv för att ändra på förhållandena. I vissa administrativa och operativa delar menar emellertid utredningen att skäl föreligger för till den rådande situationen anpassade korrigeringar. Därvid är utredningens övergripande ansats att redovisa hur en decentralisering av beslut i ekonomiska spörsmål skall kunna genomföras.

Det ovan anförda innebär inte att utredningen funnit verksamheten bekymmersfri eller utan framtida problem eller hot gentemot dagens ordning. En serie frågor är behandlade i kapitel sju och nedan sammanfattade vilka, felaktigt hanterade av sportens och vadhållningens huvudmän, kan leda till allvarliga störningar. Vad utredningen emellertid vill ha sagt är att någon likhet idag med den defaitistiska situation som rådde vid tiden för ATGs tillkomst inte föreligger. I stället är de ekonomiska och sportsliga förutsättningarna för en fortsatt framgångsrik hästsport goda. Utredningen menar att detta förhållande nu utgör en god grund för strävan från såväl centralförbunden som ATG till decentraliserande åtgärder som ger de tävlingsarrangerande sällskapen större utrymme för egna beslut och ökat eget engagemang.

I det korta perspektivet och i tron att inte alltför genomgripande förändringar skall behövas tas till för att rätta upp dagens brister menar utredningen att dess förslag bör bygga på ett bibehållande av nuvarande samverkanslösning. Skulle detta inte visa sig framgångsrikt i ett längre perspektiv anser utredningen att - som framgår sist i denna sammanfattning - sporten och spelet bör separeras.

Utredningens huvudförslag

Utredningens övergripande ställningstagande kan sammanfattas i följande fyra att-satser:

- att förutsättningen för ett framgångsrikt spel är en kvalitativt högtstående sport;
- att den direkta kopplingen mellan vadhållning och sport som gäller på travets och galoppens område ur ekonomisk synpunkt visat sig framgångsrik och bör behållas;
- att ATG i allt väsentligt skött sina åligganden väl och aktivt bidragit till sportens höga kvalitet och internationella framgångar;
- att den modell som visat sig framgångsrik behålls i sina grundläggande drag men att en ökad decentralisering eftersträvas i alla led med inriktning mot en från samhället mer uttalad målstyrning och ett ökat inflytande för sällskapen.

Med de motiv för olika förslag och bedömningar som gjorts i främst betänkandets sjunde kapitel anser utredningen med tillstyrkan från samtliga sakkunniga och experter sammanfattningsvis:

att avtal med längre varaktighet än nuvarande tecknas mellan staten och sportens centralorganisationer, förslagsvis femårsavtal;

att det mesta av operativ karaktär som nu regleras i avtalet mellan staten och sportens organisationer kan föras över till ATGs bolagsordning;

att staten fortsättningsvis i huvudsak och övergripande bevakar sina intressen genom totalisatortillstånd och genom riksdagens skattebeslut och att därmed enbart ramarna för vadhållning och tävlingsverksamhet regleras i avtalet;

att ägarförhållandena beträffande ATG är av underordnad betydelse så länge nuvarande samverkanslösning mellan staten och sporten är gällande och därför inte behöver ändras; och

att inte heller koncernredovisningsfrågan kräver någon ändring av ägarstrukturen.

I förhållande till ATG och dess ändrade bolagsordning innebär utredningens synsätt, utöver det som direkt följer av ovanstående,

att avtalets andra paragraf med tillhörande protokollsanteckning skrivs om så att det framgår att en tydlig ansvarsfördelning dragits upp mellan ATG och sporten och att denna ansvarsfördelning bygger på ATGs respekt för sportens krav att besluta i alla frågor som rör tävlingsverksamheten samt sportens företrädares förståelse för att ATG måste kunna försvara kvaliteten på underlaget för riksspel (V65 och Dagens Dubbel) samt för nationella och internationella storlopp;

att vidare avtalets nuvarande sjunde paragraf ändras så att sällskapen själva får ta ansvar för hur totonettot disponeras för att täcka egna kostnader, för fördelning av

prispengar till hästägare samt premier till uppfödare, tränare och för unghästserier;

att även i övrigt alla ansträngningar görs, i stort som smått, för att dra så klara gränslinjer som möjligt mellan sporten och spelet.

I förhållandet mellan ATG och sällskapen innebär utredningens synsätt:

att det måste göras helt klart att sällskapen har det totala ansvaret för sin verksamhet - även ekonomiskt - och att det senare gäller även om ATG för att fullfölja det ekonomiska ansvar man tilldelats av staten löpande följer upp och sammanställer sällskapens budgetar;

att ATG i samverkan med sportens sällskap och centralförbund skapar förutsättningar för långsiktig verksamhetsplanering för sällskapen och att dessa genom att ATGs inflytande över banskalorna och basprisskalorna avvecklas, får ett direkt ansvar för fördelning av den egna banans andel i totonettet. Härigenom skapas förutsättningar för ökade lokala insatser och lokalt engagemang;

att ATG medverkar till att förstärka sportens folkrörelseförankring.

I fråga om ATGs interna organisation m.m. kan utredningen konstatera:

att ATGs kansli vuxit starkt under ett antal år, bl.a. som en följd av den omfattande datoriseringen;

att ATGs inre organisation bör göras till föremål för en särskild organisationsöversyn inte minst mot bakgrund av den föreslagna decentraliseringen;

att ATG även fortsättningsvis beaktar betydelsen av en geografiskt spridd trav- och galoppsport;

att de av ATG uppförda och drivna hästklinikerna beträffande den fasta egendomen överförs till de sällskap där klinikerna är belägna samt, vad avser själva rörelsen, det ankommer på STC och SGC att förvärva denna från ATG och driva hästsjukvården inom ramen för lämplig

associationsform;

att utredningen i övrigt inte anser motiv föreligga för andra resursökningar beträffande djurskyddet än den utveckling som hästsportens organisationer själva bedriver.

I den speciella fråga som rör galoppsportens ställning och framtid kan utredningen konstatera :

att galoppsporten, under realistiska förutsättningar, inte kan klara sin verksamhet på egen hand utan är helt beroende av den nuvarande ordningen;

att galoppsportens organisation bör kunna rationaliseras i syfte att frigöra resurser för galoppsportens framtida utveckling;

att, som ett led i detta, Stockholms Kapplöpningsällskap (SKS) för en symbolisk summa överför samtliga aktier i Täby Galopp AB till SGC - bl.a. därför att det i en ordning med ökat lokalt inflytande och lokala beslutsmöjligheter inte kan anses tillfredsställande att hästägare dominerar den tävlingsanordnande organisationen - samt

att SGC härfter tar initiativet till en för galoppsporten intern utredning i syfte att rationalisera och samordna administrationerna vid Täby Galopp, SGC och Jägersro och därigenom lösgör resurser för galoppsporten;

att, om det anses angeläget med en galoppsport på samma kvalitativt höga nivå som travsporten, detta i vart fall temporärt kräver större tillgång till ATGs samlade medel än vad galoppen omsättningsmässigt kan göra anspråk på.

I fråga om banstrukturen menar utredningen:

att, med det synsätt utredningen anlägger på delegerat ansvar, det ankommer på sällskapen att besluta om avveckling, utbyggnad eller nybyggnad av anläggningar etc.;

att, med hänsyn till publikutvecklingen och utifrån uppgifter i övrigt som inhämtats, utrymmet för nya banor enligt utredningen på kort sikt tycks vara obefintligt;

att ansträngningar primärt bör inriktas på att i stort upprätthålla den geografiska spridningen på den nuvarande banstrukturen, då spridningen visat sig befrämja riksspelet; samt

att det är angeläget att samlade och samordnade insatser görs inom ATG och sportens organisationer för att vända publikströmmen och återigen få god publiktillströmning till banorna.

Denna senare synpunkt innebär inte att utredningen anser att det utbyggda totomatspelet varit en felsatsning. Snarare tvärtom. Utan totomatspelet hade inte, i konkurrens med andra spelformer, trav- och galoppsporten kunnat tillgodogöra sig de intäkter som kunnat registreras. Utredningen menar dock att det nu är nödvändigt att transformera det ökade intresset för spel på trav och galopp också till ökad närvaro på banorna. Det är där det intresse skapas som leder till hästågande till gagn för en fortsatt framgång för sporten.

Det är enligt utredningen angeläget att det inom ATG tas fram en strategisk plan för utnyttjandet av den uppbyggda datastrukturen och för framtida dataanknutna investeringar.

I fråga om de internationella relationerna, bl.a. mot bakgrund av ett troligt framtida medlemskap i EG, menar utredningen:

att galoppsporten redan i huvudsak är anpassad till de regler som gäller inom EG;

att travsporten ännu inte befinner sig i denna situation, men att möjligheterna till ett fullt accepterande av svenska travhästar vid propositionsskrivning internationellt avsevärt förbättrats under senare tid;

att det är viktigt att försöka överbrygga kvarstående motstånd, eftersom det enligt utredningen är en förutsättning för fortsatt hög kvalitet att ett obegränsat internationellt utbyte kan förekomma;

att på sikt ökad konkurrens kan uppstå på spelmarknaden genom att utländska bookmakers eller totalisatorspelanordnare kan erbjuda spel på tävlingar på svenska banor;

att det är viktigt att de avtal, som ännu saknas, men som kan komma att tecknas inom ramen för EG beträffande internationellt spel, innehåller klausuler som tillförsäkrar den inhemska sporten intäkter från internationellt spel.

Utredningen har haft att utreda och analysera trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse. De undersökningar som genomförts mot denna bakgrund visar klart

att trav- och galoppsport, direkt och indirekt, har stor samhällsekonomisk betydelse.

Utredningens andrahandsförslag

Alternativet till den ovan beskrivna ordningen är, menar utredningen, att rent organisatoriskt separera sporten och spelet på ett än klarare sätt. Den direkta kopplingen mellan de pengar som genereras ur spelet och sporten skall behållas. En separation kan emellertid visa sig vara ändamålsenlig i en framtida ny konkurrenssituation med internationellt arrangerat spel. Vidare kan det från statens sida finnas skäl att nå samordningsvinster med andra spelbolag. En sådan lösning skulle innebära:

att ATG blir ett rent spelbolag som organisatoriskt och ägarmässigt skulle jämföras med Tiptjänst och Penninglotteriet; och

att sportens sällskap och centralorganisationer fullt ut skulle ta ansvar för alla delar av sportens aktiva verksamhet.

Också i en sådan lösning, som på ett mer definitivt sätt skiljer på sport och spel, borde det ankomma på ATG att svara för att en god geografisk spridning upprätthålls inom trav- och galoppsporten.



1 Utredningsarbetet

1.1 Direktiven

Vid regeringssammanträdet 1990-02-15 beslöts, efter statsrådet Engströms föredragning, att en utredning om trav- och galoppsporten skulle tillsättas. Direktiven, med beteckning Fi dir. 1990:05, finns fogade till detta betänkande som *bilaga A*.

1.2 Precisering av uppdraget

Den övergripande uppgiften enligt direktiven är att utredningen skall göra en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten, med särskild inriktning på ATG:s verksamhet. Motivet för att nu göra en genomlysning av hästsportens förhållanden är att förutsättningarna för spelet och sporten i dag ter sig annorlunda än de gjorde för tjugotalet år sedan då staten senast hade anledning att se över sportens situation.

Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG) bildades den 22 mars 1973 efter förslag härom i betänkandet "Trav och galoppsport i Sverige" (Ds Jo 1972:8) samt i regeringens proposition 1973:113. ATG skulle ansvara för den samlade totalisatorverksamheten inkl. ett utbyggt riksspel och därmed förbättra och på sikt stabilisera den ekonomiska basen för hästsporten som under slutet av 60-talet och början av 70-talet avsevärt försvagats. Till situationsbilden vid den tiden hörde även att sportens företrädare uttryckte farhågor för förmågan att behålla publiken på banorna.

Utvecklingen för den samlade hästsporten kom att bli positiv i och med ATG:s introduktion och utveckling på riks nivå av olika former av förtidsvad. Direktiven konstaterar att spelutvecklingen i stort för trav- och galoppsportens del har lett till en helt annan ekonomisk situation än den som rådde i slutet av 1960-talet. Genom att ekonomin stabiliserades banades också väg för sportslig utveckling med framgångar som följd. Särskilt beträffande travsporten har den inter-

nationella eliten nåtts såväl beträffande tävlande som uppfödning.

Mot denna bakgrund, och med fullföljande av direktivens intentioner, har utredningen avsett att kartlägga och söka förklaringar till riksspelens och banspelens utveckling under de sexton år som gått sedan V65-spelet introducerades 1974. Utredningen konstaterar det starka samband som trots olika huvudmän råder mellan spel och sport och kommer därför att jämsides med spelets ekonomiska utveckling värdera hur resp. organisationer med ansvar för spel och sport genom åren tagit vara på utvecklingsmöjligheterna och därmed förvaltats verksamhetens samlade överskott. I denna del ger utredningen besked om organisationsstrukturen i dag och för framtiden är ändamålsenlig eller om förändringar krävs.

Med samma ställningstagande som ovan om sambandet mellan spel och sport som utgångspunkt har utredningen studerat hur statens avtal med sporten beträffande totalisatorspelet kommit att tillämpas. Utredningen har därvid eftersträvat att till ytan dra upp underliggande gränsdragningsproblem som rör såväl partsförhållandet mellan staten och sporten som de ekonomiska och därmed sportsliga förutsättningarna som diskuterats mellan travsporten och galoppporten.

Vidare har utredningen eftersträvat att klargöra om ansvarsfördelningen - främst ekonomiskt sett - är så definitiv att uppgifter, befogenheter och resultat entydigt kan tillskrivas endera sportens organisationer eller ATG eller om medvetna eller omedvetna ansvarsövertalningar sker.

Banstrukturen har studerats. Det har tidigare förutsatts att ett vikande intresse kan leda till behov av strukturaliserande åtgärder. Utredningen har analyserat publikutvecklingen för de två berörda grenarna av hästsporten och tagit ställning till de förutsättningar som under överskådlig tid råder beträffande diskussionen om etablering av ytterligare en bana för trav och en för galopp eller en kombinerad bana av Jägersros typ.

Samtidigt har utredningen övervägt de befintliga banornas placering i förhållande till publikomland och yttrat sig över frågan om travbanornas framtida bärkraft.

I direktiven konstateras att hästsporten har stor betydelse som kompletterande näringsverksamhet eller fritidssysselsättning till och inom lantbruket. Sporten är samtidigt en betydande avnämare av lantbruksprodukter. Utredningen har beskrivit sportens sekundära samhällsekonomiska betydelse samtidigt som den regionalekonomiska betydelsen har belysts.

Utredningen har slutligen beskrivit den internationella - främst den västeuropeiska - spelutvecklingen och den påverkan på svensk spelmarknad som utökad integration inom den gemensamma marknaden kan leda till genom ett eventuellt framtida svenskt medlemskap i EG eller som samverkan mellan EFTA och EG inom ramen för EES kan betyda.

1.3 Utredningens arbetssätt

Nio månaders arbete har i praktiken stått till utredningens förfogande. Det faller sig självklart att den övervägande delen av utredningsarbetet därför måste genomföras som en "skrivbordsundersökning". I sin strävan att så långt möjligt är få information och egna erfarenheter från sportens och spelets verksamhetsfält har utredningen genomfört några studieresor. Utredningen har även sammanträffat med företrädare för sällskapen i samband med hearingar och informella träffar.

Från Svenska travsportens centralförbund (STC), Svenska galoppsportens centralförbund (SGC), samt från ATG har utredningen hämtat underlag som i ord och siffror beskriver utvecklingen under här berörd period. Organisationerna har beretts tillfälle att presentera det egna materialet och kommentera detta utifrån de utgångspunkter man funnit väsentliga.

Utredningen engagerade tidigt två konsulter med uppgift att inhämta underlag och redovisa den internationella spelverksamheten samt trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse. Utredningen presenterar dessa båda undersökningar i form av *bilagorna C och D* till detta betänkande. Vad beträffar utredningens bedömningar och slutsatser, som resultat av specialundersökningarna, framgår dessa i den löpande texten främst i kapitel 6 och 7.

Tre norrländska travbanor besöktes av utredningen dagarna 27 t.o.m. 30 juni. Genom ett ambitiöst och genomarbetat program från STC:s sida sammanträffade utredningen med aktiva utövare inom travsportens olika led såsom hingsthållare, uppfödare, hästägare, tränare, stallpersonal och banfunktionärer. Tävlingar sågs vid Gävle, Hagmyrens och Bergsåkers travbanor.

Även galoppsporten har studerats under tävlingsmässiga förhållanden. Det skedde på Jägersro den 30 september genom försorg av SGC. Utredningen kunde härvid, på motsvarande sätt som under travresan, komma i kontakt med galoppsportens funktionärer.

En officiell hearing genomfördes den 14 augusti med de ovan nämnda centralförbunden samt deras främsta basorganisationer. Även företrädare för Lantarbetareförbundet redovisade sin syn på utredningens arbetsområde samt lät sig utfrågas.

Utredningen har fortlöpande haft kontakt med andra organisationer m.m. av betydelse för sporten och spelet samt med den nyligen avslutade spelskatteutredningen.

1.4 Förteckning över sakkunniga, experter och konsulter

<u>Förordnande</u>	<u>Namn</u>	<u>Funktion</u>
90-02-20	Åke Hallman	Särskild utredare
90-03-09	Gunnar Holmgren	Sakkunnig
90-03-09	Per Kjellsson	Sakkunnig
90-03-09	Erik Kylengren	Expert
90-03-09	Gert Lindberg	Expert
90-03-09	Bo Netz	Expert
90-03-09	Anders Törnkvist	Expert
90-05-07--08-31	Ann Uustalu	Expert
90-05-01--05-31	Berndt Tolleback	Konsult
90-05-01--09-30	Gerhard Bley	Konsult
90-03-09	David Andersson	Sekreterare
90-03-09	Kerstin Gradin	Biträdande sekreterare

2 Tidigare utredningar

2.1 Utredningar och beslut m.m. fram till 1970

I betänkandet Ds Jo 1972:8, Trav och galoppsport i Sverige finns en sammanfattande redovisning över bestämmelser m.m. beträffande hästsport och totalisatorspel fram till 1970. Här följer ett utdrag ur nämnda redovisning.

Med anledning av vissa motioner anhöll 1923 års riksdag att Kungl. Maj:t för beredande av medel till understöd åt landets hästavel ville medge, att vissa av Kungl. Maj:t godkända föreningar vid offentliga kapplöpningar och travtävlingar tilläts anordna vadhållning för allmänheten med s.k. totalisator. Föreningarnas vinst av totalisatorn skulle, med skäligt avdrag för omkostnaderna, inbetalas till statsverket för att sedan komma den svenska hästaveln tillgodo. I främsta rummet borde därvid den kallblodiga hästaveln komma i åtanke. Medlen skulle redovisas över en specialbudget. Särskilda bestämmelser för vadhållningen skulle utfärdas av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t utfärdade sedermera kungörelsen den 4 maj 1923 (nr 87) angående anordnande av vadhållning medelst s.k. totalisator. Enligt 1 § första stycket av denna kungörelse fick vid kapplöpning eller annan tävlan vadhållning med totalisator eller på annat därmed jämförligt sätt inte anordnas för allmänheten utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Enligt andra stycket av samma paragraf lämnades dylikt tillstånd bl.a. under villkor att vinsten av totalisatorn, med av Kungl. Maj:t bestämt, skäligt avdrag för anordnarnas kostnader, inbetalades till statsverket. Dessa medel skulle sedan användas till understöd av landets hästavel.

Totalisatormedlens användningssätt och budgetära redovisning har sedermera ändrats vid flera tillfällen. Här kan nämnas följande.

På grundval av förslag i ett särskilt betänkande (SOU 1946:45) och vissa andra överväganden framlades i

proposition 1947:14 åtskilliga nya förslag till hästavelns stödande. Beträffande totalisatormedlen innebar propositionen, att specialbudgeten skulle upplösas. Medel till hästaveln skulle i fortsättningen i stället anvisas över den allmänna budgeten. Riksdagen beslöt i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag.

T.o.m. budgetåret 1960/61 utgick bidrag bl.a. till skilda grenar av trav- och galoppsporten från nionde huvudtiteln, anslagsposten Stöd åt varmbloodsaveln. Bidragen skulle huvudsakligen finansiera de uppfödarpriiser som centralförbunden delade ut. Genom dessa priser skulle uppfödningen av trav- och galopphästar stimuleras och därmed också startfältens storlek och intresset för totalisatorspel. Vid 1960 års riksdag uttalade jordbruksutskottet (JoU 1960:1) att något särskilt stöd till den professionella trav- och galoppsporten i framtiden ej borde utgå över riksstaten. Däremot borde genom den då pågående utredningen om totalisatorverksamheten eller på annat sätt prövas hur ekonomiskt bistånd till uppfödning av tävlingshästar skulle kunna lämnas direkt genom utnyttjande av de totalisatormedel som tillföll de tävlingsanordnande organisationerna. På grundval av förslag från totalisatorutredningen (SOU 1961:1) beslöts sedermera att viss andel av totalisatoranordnares vinstavdrag skulle användas för avelspremier till uppfödare av trav- och galopphästar. Det totala beloppet av sådana medel beräknades uppgå till 140 000 kr. årligen. Avelspremier har sedan dess under en följd av år utbetalats.

Beträffande de grunder som i dag gäller för det statliga stödet till hästaveln kan nämnas att dessa, på förslag av 1963 års hästutredning (SOU 1965:44), fastställdes av 1966 års riksdag. Målsättningen för stödet, som under årens lopp väsentligt minskat är att skapa förutsättningar för en kvalitativt högtstående hästavel. Något stöd till den professionella trav- och galoppsporten utgår som tidigare nämnts inte över statsbudgeten.

Den förut omnämnda totalisatorutredningens arbete inriktades bl.a. på att försöka undanröja vissa motsättningar mellan travhästägare och travsportens organisationer. Senare träffades också mellan Sveriges travhästägares riksförbund och Svenska travsportens centralförbund en överenskommelse om ändring av

stadgarna för de sällskap som anordnar travtävlingar på permanenta banor. Stadgeändringen gav hästägarna ett ökat inflytande inom sällskapen. Totalisatorutredningen prövade förutom organisationen av totalisatorverksamheten även frågor om totalisatormedlens fördelning och den statliga kontrollen.

2.2 1971 års trav- och galoppsportutredning (Ds Jo 1972:8)

Rubricerade utredning tillkom våren 1971 efter ett initiativ från Svenska galoppsportförbundet. Som tidigare anförts drabbades hästsporten under senare delen av 1960-talet av ett vikande intresse med svag ekonomi som följd. Sporten kunde inte konsolidera erforderliga medel för reinvesteringar på annat sätt än att det skulle fått oacceptabla effekter på den del av totonettet som avsätts för sportens aktiva. Representeranter för galoppsporten uppvaktade statsmakterna med sina problem varvid man först tillsatte en galoppsportutredning. Senare samma år - i september - blev det uppenbart för statsmakterna att även travsporten stod inför stora ekonomiska problem och utredningsuppdraget förändrades till att omfatta jämväl travsporten.

Utredningsarbetet resulterade 1973 i en proposition med förslag om bildande av ett aktiebolag som skulle ansvara för den samlade totalisatorverksamheten. Aktiebolaget Trav och Galopp bildades därmed 1973 och verksamheten enligt propositionens intentioner kom igång 1974.

Eftersom direktiven till förevarande utredning utifrån flera frågeställningar efterlyser en beskrivning av verksamheten och utvecklingen sedan ATG:s tillkomst förefaller det vara på sin plats att översiktligt redovisa den förra utredningens principiella ställningstaganden i olika frågor. Nedan återges några citat ur DsJo 1972:8 som belyser hur man resonerade för tjugotalet år sedan.

Den ekonomiska situationen för flera travsällskap, däribland även de tre största, liksom också för de galoppsportutövande organisationerna har under senare år kunnat betecknas som gravt otillfredsställande. Utredningen, som i princip hävdar att en anpassning av verksamhetens omfattning till en nivå som motsvarar

publik- och spelintresse bör ske här - såsom bl.a. framgått av vissa av utredningen till Kungl. Maj:t ingivna remissyttranden - funnit det nödvändigt att lägga fram förslag som innebär ytterligare medel till sporten. I annat fall skulle svensk hästsport mycket snabbt kunna komma att genomgå en allvarlig kris som ojämnt och utan rationell strukturplanering drabbar verksamheten och de människor som på olika sätt är knutna till sporten.

Utredningen har anledning betona att verksamheten inom hästsporten generellt sett skötts och sköts på ett efter omständigheterna klokt och förutseende sätt. Naturligtvis kan inom den existerande organisationen vissa förhållanden kritiseras och rationaliseras. Utredningen har dock inte ansett sig böra närmare gå in på konkreta rationaliseringsåtgärder vid de befintliga banorna. Direktiven för utredningen förutsätter också att detta framför allt är en fråga för sportens egna organ att bedöma. Vad som enligt utredningen framför allt kan kritiseras är att det nuvarande systemet har lett till en alltför spontan och planlös utveckling av banor. Därvid har ofta gjorts investeringar som senare visat sig svåra att finansiera. Avelns omfattning och hästbeståndet har också vuxit utan tillräcklig hänsyn till realistiska möjligheter att få tillfredsställande kostnadstäckning. Det system för hästsporten som utredningen för sin del vill föreslå förutsätts ha en sådan utformning att det stimulerar hästsporten som kollektiv att fortlöpande driva ett effektiviseringsarbete. I detta avseende anser utredningen att nuvarande förhållanden inte är tillfredsställande.

Utbyggnaden av hästsporten har stundom inte tagit tillräcklig hänsyn till de krav och förutsättningar som nu gör sig allt starkare gällande på banorna i fråga om de anställdas trygghet och arbetsförhållanden. Det kan också sägas att möjligheterna till utkomst inte har förenats med tillräcklig information och utbildning. För åtminstone vissa personal kategorier finner utredningen att uppenbara brister i detta avseende för närvarande föreligger. Förutsättningarna att komma till rätta härmed har givetvis inte förbättrats av de ekonomiska svårigheter för sporten som senare inträtt.

Utredningen vill på intet sätt göra gällande att fusk och oegentligheter skulle prägla dagens svenska hästsport. Snarare finns anledning framhålla de insatser som görs från olika instanser inom sporten för att undanröja risker för sådana förhållanden. Klart är emellertid att brister i arbetsförhållanden och allmänt sociala förhållanden för de yrkesverksamma inom sporten kan skapa förutsättningar för en icke önskvärd miljö.

Hästsporten bör enligt utredningens uppfattning för framtiden kunna bli vad travet av tradition har varit, nämligen en folksport i den bemärkelsen att människor i någorlunda normala inkomst- och förmögenhetssituationer med rimlig uppoffring skall kunna vara ägare till en tävlingshäst. En utveckling mot ett förhållande där huvudparten av tävlingshästarna måste ägas av en mindre grupp ekonomiskt mycket välbeställda människor, som genom skatteavdrag för rörelse delvis kan finansiera kostnaderna för hästägandet måste från flera synpunkter anses mindre önskvärd. Å andra sidan skall också betonas att hästägandet måste anses som ett intresse som i likhet med andra fritidsintressen kostar pengar.

Statsmakternas politik gentemot hästsporten bör vara sådan att sporten inom en given ram skall kunna utvecklas utan plötsliga störningar. Ekonomiska relationer mellan statsmakterna och hästsporten som kollektiv i förening med en delegering av funktioner som nu ligger på offentliga organ leder enligt utredningens mening till ett större ansvar och en starkare ställning för hästsportens centrala organ. Den stabila ram som utredningen sålunda anser att statsmakterna bör ge åt hästsporten bör vara sådan att sportens ekonomi och struktur på lämpligt sätt kan anpassas efter publik- och spelintresset. Vid en uppåtående utveckling bör inte en alltför hård marginalbeskattning av vinstavdragsmedlen tvinga till justeringar av fördelningsskalan från fall till fall. Lokala utökningar eller inskränkningar av totalisatorverksamheten bör inte behöva föregås av något annat ställningstagande än hästsportens egna bedömningar. Det är likaledes klart för utredningen att sporten inte får spontant utvecklas på

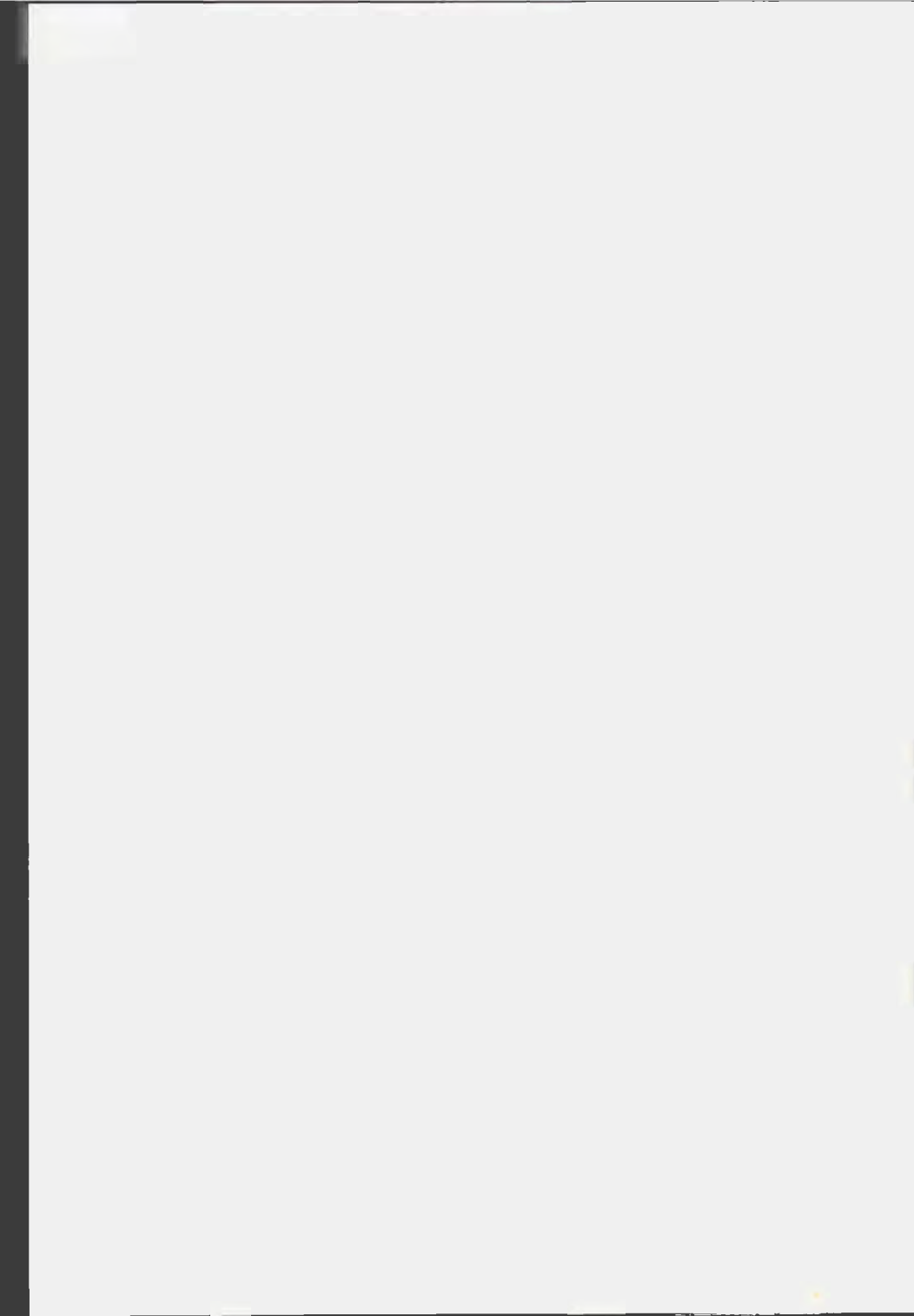
sådant sätt som nödvändiggör ständigt återkommande förskjutningar mellan statsinkomsterna från totalisatorverksamheten och de medel som skall tillfalla sporten. Detta betyder att utredningen utgår från att statsmakterna inte fortlöpande kan acceptera en ekonomisk omfördelning till sporten, grundad på ökade relativa kostnader. Om intresset för sporten skulle vika, måste i framtiden vid ett sådant system konsekvenserna främst tas i sportens olika led. En strukturrationalisering kan till och med komma att innebära nedläggning av banor.

I fråga om kontrollen av totalisatorspelet finner utredningen en självklar utgångspunkt vara att denna måste vara ytterst betryggande. Den måste skydda den spelande allmänheten från fusk och allt slag av oegentligheter. Då förtroendet från spelarnas sida över huvud taget är av största betydelse för spelets utveckling och en förutsättning för en framgångsrik tävlingsverksamhet, ligger det i hög grad i anordnarnas intresse att tillse att formerna för vadhallningen är betryggande. Härtill kommer den mycket stora omfattningen av verksamheten som nödvändiggör uppbyggnaden av säkra system för vadhallningen.

Den offentliga kontroll som nu förekommer kan sägas inriktad på bara en del av den kedja av åtgärder som krävs för att garantera spelarnas rättmätiga intressen, t.ex. oddsuträkningens riktighet. Med den syn på möjligheterna att på sporten själv delegera vissa funktioner som utredningen i det föregående redovisat talar övervägande skäl för att begränsa den särskilda offentliga kontrollen för att i stället förstärka den interna kontrollen inom sporten. En självklar utgångspunkt är sålunda att sporten skall uppvisa tveklöst korrekta tävlingsarrangemang i alla led i kedjan. För att underbygga förtroendet kan snarare en överhård bedömning än en mildare attityd vara nödvändig.

Slutligen vill utredningen som en viktig princip för hästsportens framtida utveckling hävda att de som yrkesmässigt arbetar inom denna måste ges fullgoda förhållanden i fråga om arbetarskydd, trygghet i anställningen m.m. Utbildningen måste likaså bringas upp till den nivå som numera är normalt vedertagen. Att till-

godose dessa krav som redan har börjat göra sig gällande kommer att medföra betydande kostnader. De angivna standardkraven kommer sannolikt framdeles att förstärkas. Utredningen anser visserligen att det för framtiden inte är möjligt för statsmakterna att garantera någon viss volym av hästsport. De som arbetar yrkesmässigt inom denna verksamhet skall dock ha möjlighet att ställa och få tillgodosedda de standardkrav som i övrigt är vedertagna på svensk arbetsmarknad. Sportens olika organisationer har här ett betydande ansvar att leva upp till. Detta har också vägts in i det förslag till fördelning av totalisatormedlen som utredningen senare redovisar.



3 Hästsportens organisationer

3.1 Allmänt

Med hästsport menas i denna utredning trav- och galoppsport samt sådana verksamheter - inkl. totalisatorspelet - som erfordras för sportens utövande. Då direktiven inte omfattar frågor som rör ridsporten har heller inte utredningen ägnat den grenen någon uppmärksamhet.

I detta kapitel redovisas trav- och galoppsportens uppbyggnad sett ur folkrörelseperspektivet. Vidare presenteras övriga myndigheter och organisationer som på olika sätt har beröringsytor med sporten och spelet.

3.2 Travsportens uppbyggnad

3.2.1 Travsportens historia i sammandrag

Den svenska travsporten har gamla anor. Redan Olaus Magnus omnämner hur allmogen vintertid samlades på is-isbelagda sjöar till kappkörning för att tävla om vem som hade den snabbaste hästen. Snabba hästar kallades ofta slädtravare och det tyder på att hästarna prövades vintertid då en bana var lätt att ställa iordning på någon isbelagd sjö.

I Stockholm samlades man på Norra Brunnsviken för att utmana varandra till kappkörning. Innehavaren av Stallmästaregården annonserade t.o.m. om att en bana fanns färdigställd. Man körde ikapp - inte om prispengar - men om en god middag.

På den tiden var det inte fråga om något organiserat tävlande. Den allra första travtävlingen som finns dokumenterad hölls den 4 juni 1870 på Ladugårdsgårde och anordnades av Svenska Kapplöpningsällskapet som på sitt program hade lopp för "allmogens hästar". Tre hästar startade och segrande norske hingsten Balder noterades för en sluttid av 6 minuter och 10 sekunder över den 2 500

meter långa distansen. Det motsvarar en kilometertid av 2.28.

Tävlingarna på Ladugårdsgärde fortsatte 1871-74.

Sveriges första travsportorganisation bildades 1882 i Arvika och fick namnet Wermlands Trafvaresällskap. Sällskapet höll sina första tävlingar 1883 på Kyrkvikens is varvid 525 kr. utdelades i pris. 45 hästar startade. 5-åriga stoet Brunan vann på kilometertiden 1.59.3.

På vintern 1883 bildades i Östersund Jemtlands Trafkörnings-sällskap som höll sina första tävlingar 1884.

Vintern 1884 inbjöds till tävlingar på Brunnsviken i Stockholm utan att någon särskild organisation bildats. Första pris på upp till 1 000 kr. förekom och initiativtagarna var "representativa" personer. Som domare fungerade hovmarskalken Beck-Friis. Man körde mot tid. Endast en häst startade i taget och den häst som hade bästa tiden vann. Snabbast blev Venus på en kilometertid av 1.41 över en halv engelsk mil. Det var kallblodiga hästar - även från Norge och Finland - som tävlade. Endast en orlofftravare deltog.

Den 11 maj 1884 bildades Allmänna Svenska Travklubben Stockholm.

Fjärde travsällskapet i Sverige blev Linde Travklubb 1886 med veterinären Axel Pålman som den drivande kraften. 1891 började Pålman införa handikap i proportion mot den tid varmed segrare slagit andra hästar. Han införde även lopp för enbart ston och enbart hingstar.

Under 1890-talet bildades flera sällskap i Norrland, Dalarna och Värmland. 1892 grundades Göteborgs Trafklubb som höll tävlingar på kapplöpningsbanan i Partille.

Den 20 december 1900 sammanträdde intresserade personer i Stockholm under prins Carls ordförandeskap och då bildades Svenska Trafsällskapet. Svenska Trafsällskapet anordnade sina första tävlingar på Brunnsviken den 14 februari 1901 i samband med Nordiska Spelen. Från 1901 till 1929 hölls tävlingar varje vinter - med två avbrott - på Brunnsviken.

Man arbetade i Stockholm på att inrätta en landbana men det dröjde ända till den 31 juli 1927 innan Solvalla kunde öppna sina portar. Först med landbana blev i stället Malmö. Redan 20 maj 1907 kunde en kombinerad trav- och galoppbana invigas i Malmö. Det var Jägersro som fortfarande ligger på samma plats och initiativtagare var C-L Müller.

1907 hölls tävlingar på inte mindre än 45 platser i Sverige vilket visar sportens tidiga omfattning och popularitet.

1923 års beslut om totalisatorns införande fick en viktig inverkan på sportens utveckling. Nu kunde man arbeta vidare på att anlägga landbanor då man fick en viss ekonomisk grund att stå på. Jägersro arrangerade 1923 6 tävlingar med totalisator och hade dessa dagar en omsättning på 151 347 kr.

Svenska Träfsällskapet hade haft en dubbel roll som både tävlingsarrangör och centralorganisation. 1925 togs ett beslut om att dela sällskapet i två helt skilda organisationer. Den ena, som behöll namnet Svenska Träfsällskapet, skulle tjäna som travsportens centrala huvudorganisation medan den andra, som fick namnet Stockholms Träfsällskap, enbart skulle arrangera tävlingar i Stockholm. 1929 ändrade Svenska Träfsällskapet sitt namn till Svenska Travsportens Centralförbund (STC).

STC utgör en sammanslutning av träfsällskap och enskilda personer kan ej bli medlemmar.

Centralförbundets ändamål angavs i stadgarna vara att organisera och leda landets travsport, att bereda de anslutna föreningarna fördelen av gemensamma bestämmelser och enhetlig överledning samt att gentemot utlandet representera den svenska travsporten.

För närvarande finns 30 träfsällskap som arrangerar tävlingar med totalisator samt 17 travklubbar.

3.2.2 Travsportens organisation

Svenska Travsportens Centralförbund - STC - är sportens huvudorganisation och utgör en sammanslutning av inom Sverige verksamma träfsällskap. Enligt Centralförbundets stadgar är förbundets ändamål särskilt:

att organisera och reglera landets travsport, så att därigenom må främjas avel och uppfödning av goda inhemska hästar, att bereda sällskapen fördelen av gemensamma bestämmelser och enhetlig överledning, samt att gentemot utlandet representera den svenska travsporten.

Förbundets högsta myndighet utövas gemensamt av sällskapens fullmäktige och förbundets styrelseledamöter. Sällskapen har rätt att utse fullmäktige efter antalet tävlingsdagar.

Styrelsen består av nio personer och utgörs av:

- en representant för vart och ett av de tre sällskap som vid valtillfället uppvisat högsta totalisatoromsättning under närmast föregående kalenderår,
- tre representanter bland de åtta sällskap med därefter högsta totalisatoromsättning, samt
- tre representanter för övriga sällskap med permanent bana.

Centralförbundet har ett förtroenderåd som består av styrelseledamöterna och en representant från varje sällskap med permanent bana som ej är representerad bland de ordinarie styrelseledamöterna.

Förtroenderådet skall:

- utse eller föreslå representanter i styrelsen för bolag eller andra sammanslutningar i vilka Centralförbundet direkt eller indirekt har inflytande,
- utse ledamöter och suppleanter i Centralförbundets överdomstol, besvärsnämnd och avelsvärderingsnämnd,
- avge uttalande rörande för sällskapen gemensamma bestämmelser, samt
- avge uttalande i från styrelsen hänskjutna ärenden.

I travsällskapen, som även de är ideella föreningar, skall minst halva antalet medlemmar vara hästägare. I övrigt skall finnas företrädare för travtränarna, sällskapens anställda och den travintresserade allmänheten. Sällskapens styrelser skall

ha en majoritet av icke hästägare.

Det finns som tidigare nämnts för närvarande 47 travsällskap (motsvarande). Av dessa har 30 avtal med ATG om totalspelspel vid banan. De 30 travsällskapen är indelade i 26 med permanent bana och 4 med icke permanent bana.

De permanenta travsällskapens tävlingsbanor är indelade i tre kategorier nämligen stor-, mellan- och småbanor.

Storbanorna - Solvalla, Åby och Jägersro - arrangerar 85, 67 resp. 65 tävlingsdagar per år.

Antalet tävlingsdagar på mellanbanorna - Axevalla, Bergsåker, Eskilstuna, Färjestad, Gävle, Halmstad, Kalmar, Mantorp, Romme, Umåker och Örebro - varierar mellan 27 och 45.

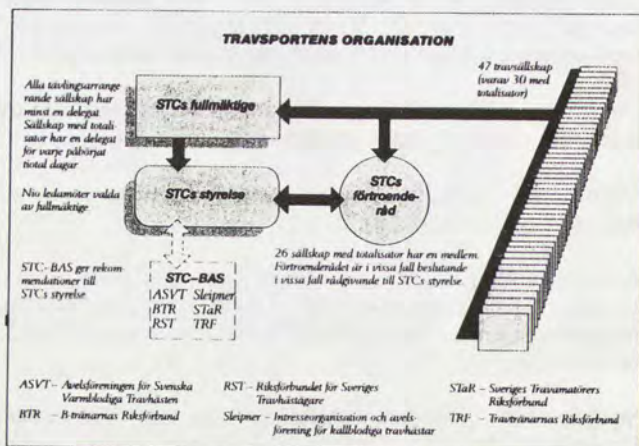
Småbanorna - Boden, Bollnäs, Dannero, Hagmyren, Lindesberg, Rättvik, Skellefteå, Solänget, Visby, Åmål, Årjäng och Östersund - anordnar mellan 10 och 24 tävlingsdagar per år.

De icke permanenta banorna - Arvika, Hoting, Lycksele och Oviken - arrangerar tillsammans 15 tävlingsdagar per år med 6 st förlagda till Arvika och med 3 st vardera på Hoting, Lycksele och Oviken.

STC-BAS, som bildades 1982, är ett samrådsorgan mellan STC:s styrelse och representanter för de sex basorganisationerna - Riksförbundet för Sveriges travhästägare (RST), Avelsföreningen för svenska varmblodiga travhästen (ASVT), Travtränarnas riksförbund (TRF), Sleipner, B-tränarnas riksförbund (BTR) och Sveriges Travamatörers riksförbund (STaR).

Den beskrivna organisationsuppbyggnaden framgår schematiskt av nedanstående figur.

Figur 1
Travsportens organisation (ur ATG:s årsredovisning)



3.2.3 STC:s interna organisation och ansvarsfördelning

Travsportens centralförbund är organiserat på i huvudsak fyra avdelningar.

Registreringsavdelningen har det övergripande ansvaret för registrering av hästar, hästägare samt för stambokföring, härstamningskontroll genom blodtypning, frysmärkning och identifiering av varmlodiga travare. Till avdelningens ansvarsområde hör också huvudmannaskapet för travaraser, vilket bl.a. innebär att ansvara för avelsvärdering och hästk kontroll. Till avdelningens arbete hör även att reglera och registrera import, export och språngrullor betäckningsregistrering samt efter prövning lämna tillstånd /avslag att betäcka med och/eller transportera sperma från hingstar. Avdelningen utformar i samråd med ett särskilt avelsråd "Registreringsreglemente för Svensk Travsport" som fastställs av STC:s styrelse.

Tävlingsavdelningen har ett övergripande ansvar för tävlingsverksamheten i landet. Planeringen omfattar 950 tävlingsdagar som skall passas in i kalendern tillsammans med travsällskapen. Vidare skall avdelningen i samråd med

ATG utforma tävlingsprogram för V65 och Dagens Dubbel, svara för utformningen av Breeders Crown (en från USA hämtad idé om utformning av insatslöpningar) samt planera och genomföra unghästtävlandet. Avdelningen utformar i samråd med travsällskapen och basorganisationerna Tävlingsreglemente för svensk travsport som fastställs av STC:s styrelse.

Den administrativa avdelningen har det direkta ansvaret för handläggning av ekonomiärenden, verksamhetsplanering, personalfrågor samt utveckling av ADB. Avdelningen svarar vidare för utbildning av hästskötare och travtränare och administrerar avräknings- och tränardebiteringssystemen. Via avräkningssystemet betalas prispengar, premier m.m. ut till hästägarna. Tränarsystemet TDS ger tränarna möjlighet att via STC fakturera hästägarna för träningskostnader. Dessa båda system sammanförs i en gemensam kundreskontra vilket innebär att prispengar till hästägarna, premier och tränarfakturer "clearas" så att varje intressent erhåller vad som tillkommer dem. Avdelningen administrerar tränarpensionskassan som sörjer för periodiskt understöd till tränare i åldern 55 till 65 år.

I all verksamhet, där fördelar kan vinnas genom användning av otillåtna medel, måste tillräcklig kraft sättas in för att bekämpa sådana tendenser. Hästsporten är i detta avseende inget undantag. Möjligheten till ekonomiska vinster utgör givetvis en stor lockelse. Till detta måste också läggas det stora ansvar sporten har för att de tävlande djuren inte överutnyttjas och vållas lidanden. Inom STC:s kansli är det säkerhetsavdelningen som ansvarar för dessa frågor.

Utredningen har valt att beskriva säkerhetsavdelningens arbete något mera uttömmande än vad som skett ovan beträffande övriga avdelningar. Detta görs mot bakgrund av de alldeles särskilt höga krav på oförvitlighet som måste tillmätas spel om pengar och hästsport. Det kan i sammanhanget finnas anledning att upprepa vad den förra trav- och galoppsportutredningen yttrade i frågan:

En självklar utgångspunkt är sålunda att sporten skall uppvisa tveklöst korrekta tävlingsarrangemang i alla led i kedjan. För att underbygga förtroendet kan snarare en överhård bedömning än en mildare attityd vara nödvändig.

Dopingproblematiken har under de senare åren varit i fokus, främst genom uppmärksammade händelser inom humanidrotten. För STC:s del har övervakning av den otillåtna medicineringen skett under mycket lång tid. Ett ökat antal positiva fall under de första åren av 80-talet ledde till att en säkerhetsavdelning tillkom från den 1 januari 1983. Arbetet inriktades från början på att bryta den stigande kurvan av s.k. "dopingfall" och riktlinjerna utformades av Policygruppen för dopingfrågor med representanter för STC, ATG, Lantbruksstyrelsen m.fl. Kontrollverksamheten ökades markant, ett distinkt utformat reglemente för beivrande av förseelserna skapades och en bred information gavs till berörda inom sporten. Arbetet gav inom relativt kort tid gott resultat. En ökad medvetenhet om problematiken skapades och sportens intressenter tog sin del av ansvaret för att skapa en trovärdig verksamhet. Antalet ärenden rörande otillåten medicinering sjönk stadigt och har under senare delen av 80-talet varit något enstaka varje år.

STC har sedan början av 1980-talet ägnat särskild omsorg åt arbetet för att beivra otillåten medicinering. Erforderlig kompetens har skapats och i samband med den nya djurskyddslagen 1988 - där doping kriminaliserats - har STC:s regler och anvisningar i avsevärd mån legat till grund för av myndighet utformade lagrum och anvisningar. STC:s åtgärder har vunnit respekt även internationellt och inom det gemensamma nordiska arbetet har STC i många avseenden lett utvecklingen. Genom detta utvecklings- och kontrollarbete har Sverige numera nått upp till en nivå där den restriktiva hållningen till doping i praktiken kan tillämpas fullt ut.

Under 1989 togs inom trav- och galoppsporten ca 2 500 dopingprov. Antalet prover har under 1980-talet, eller under den tid säkerhetsavdelningen varit verksam, ökat med ca 15 %. Ytterligare numerär ökning är av olika skäl för närvarande inte möjlig men arbetet bedrivs på ett sådant sätt att högre effektivitet vunnits i andra avseenden. Dopingkontrollen har blivit en integrerad del av tävlingsverksamheten och har de aktivas stöd och förtroende. Det är av högsta vikt att arbetet fortsätter och att tillräckliga resurser avsätts i detta avseende.

Utöver personella och ekonomiska resurser inom

organisationen har STC medverkat till ytterligare insatser för en effektiv och förtroendefull bekämpning av den otillåtna medicineringen. En särskild expertgrupp med hög vetenskaplig och veterinär kompetens bedömer bl.a. proverna och följer det internationella arbetet på vetenskaps- och laboratorienivå. De ärenden, som leder till påföljd, behandlas av en särskild ansvarsnämnd i vilken det finns både goda kunskaper inom sporten och hög juridisk kompetens.

Säkerhetsavdelningen har utöver arbetet med dopingbekämpning också medverkat till en bättre säkerhet inom sporten genom krav och kontroller på tävlingsutrustning, som exempelvis sulkies och hjälmar. Arbetet kan sägas i avsevärd mån ha minskat riskerna för person- och djurskador. Arbetet har även i detta avseende väckt internationell uppmärksamhet och bl.a. har den av STC utformade travhjälm blivit tongivande inom europeisk travsport. Andra arbetsområden för säkerhetsavdelningen är fysisk hantering av totalisatormedel, brandsäkerhetsfrågor m.m.

Under en följd av år hade STC ett samarbete med Dopingkontrolllaboratoriet i Newmarket, England. Analysarbetet fördelades till lika delar mellan detta laboratorium och ett analyslaboratorium inom SLU:s ram i Uppsala. Önskemål om att tillvarata inhemsk kompetens och bedriva forskning forskningsarbete utöver den rena rutinverksamheten ledde till att STC år 1988 inrättade ett eget laboratorium (TRAVLAB) i Uppsala. Kontraktet med Newmarket upphörde vid samma tidpunkt. Organisatoriskt samarbete sker med Uppsala universitet och i det praktiska arbetet har laboratoriet nära kontakter med SLU och forskningsverksamheten på Ultuna. Förutsättningar har sålunda skapats för en god beredskap i det framtida arbetet.

3.3 Galoppsportens uppbyggnad

3.3.1 Några historiska noteringar beträffande galoppsporten

Fram till år 1976 bedrevs galoppsport, såsom aktiv tävlingsverksamhet, vid tre permanenta banor nämligen Täby, Jägersro och Åby. I begränsad omfattning anordnades tävlingar i Strömsholm. Under tjugotalet år från 1940-talet

fram till 1960 arrangerades totalisatorvadhållning i samband med galopptävlingar under ca 60 dagar årligen.

Täbybanan tillkom i början av 1960-talet efter det att Ulriksdals bana måst avvecklas. Anledningen härtill var att staten nödgades säga upp arrendeaftalet för marken i Ulriksdal med Stockholms kapploppningssällskap.

Under åren 1961-1963 anordnade Umeå fältrittklubb galopptävlingar med vadhållning.

År 1976 upphörde tävlingsverksamheten på Åbybanan i allt väsentligt på grund av att travsällskapet inte accepterade planeringsförutsättningarna för de 60 travdagarna samt att den befintliga travbanans utformning och läge måste förändras. Då det vid denna tidpunkt enbart bedrevs galopptävlingar under fem dagar, företrädesvis under september eller oktober, fattades beslut i ATG:s styrelse med den praktiska innebörden att galoppbanan måste avvecklas.

3.3.2 Galoppsportens organisation

Huvudorganisation inom svensk galoppsport är Svenska Galoppsportens Centralförbund (SGC), vars uppgift är att leda, organisera och reglera verksamheten inom sporten.

Det är basorganisationerna som svarar för eller låter genomföra själva tävlingsverksamheten. Basorganisationerna väljer SGC:s fullmäktige som i sin tur väljer SGC:s ordförande och vice ordförande. Övriga ledamöter i styrelsen väljs av ett antal organisationer inom sporten varav merparten har status som basorganisation.

Galoppsportens fullmäktige har bl.a. följande uppgifter. Man ansvarar för förbundets stadgar och beslutar om organisationernas anslutning till Galoppsporten. Vidare avgör fullmäktige fråga om ansvarsfrihet för styrelser, man väljer ledamöter i Galoppsportförbundets skiljedomstol och valberedning samt erforderliga revisorer.

Galoppsportens basorganisationer är följande:

- Skånska Fältrittklubben (SFK), som utser representanter i JTG:s styrelse (se nedan) och svarar således genom JTG för driften av tävlingsverksamheten på Jägersro Galopp. SFK (och inte JTG) utser fullmäktigerepresentanter för Jägersro Galopp.
- Amatörryttarklubben (ARK), som tillvaratar amatör-ryttarnas intressen i landet. Anordnar en gång om året kapplöpningar med totalisator på Sjöängen vid Strömsholm.
- Sveriges Fullblodshingstägares Förening (SFF), som tillvaratar fullblodshingstägarnas intressen i landet.
- Västsvenska Galoppsällskapet (VGS), som tillvaratar galoppsportens intressen i Västsverige och driver projektet ny galoppbana på Hisingen utanför Göteborg.
- Sveriges Amatörtränareförening (SATF), som tillvaratar amatörtränarnas intressen i landet.
- Galopphästägarnas Riksförbund (GHR), som tar tillvara galopphästägarnas intressen i landet. GHR utser en ordinarie ledamot och en suppleant till SGC:s styrelse.
- Jockeyklubben (JK), som var huvudorganisation för svensk galoppsport fram till 1959 då SGC bildades. JK spelar i dag rollen som svensk galopps intresseorganisation med stor samlad galopperfarenhet bland medlemmarna. JK utser en ordinarie ledamot och en suppleant till SGC:s styrelse.
- Svenska Fullblodsavelsföreningen (SFAF), som tar tillvara fullblodsuppfödarnas intressen i landet. SFAF utser en ordinarie ledamot och en suppleant i SGC:s styrelse.
- Svenska Galopptränarnas Riksorganisation (SGR), som tar tillvara de professionella tränarnas intressen i landet. SGR utser en ordinarie ledamot och en suppleant till SGC:s styrelse.

Galoppsportens styrelse utses av de redovisade basorganisationerna JK, GHR, SFAF, SGR samt av:

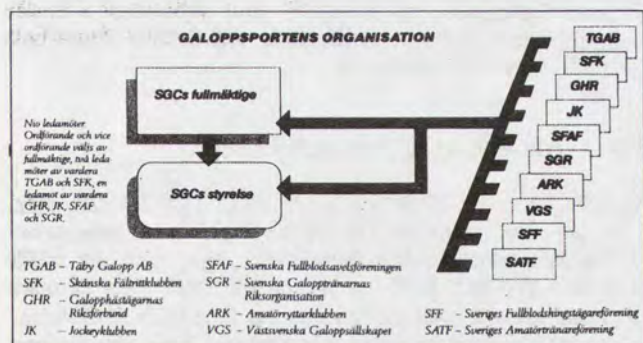
- Täby Galopp AB (TGAB), som varar för tävlingsverksamheten på Täby Galopp och utser två ordinarie ledamöter och två suppleanter till SGC:s styrelse.
- Jägersro Trav och Galopp (JTG), som svarar för tävlingsverksamheten på Jägersro Galopp och utser två ordinarie ledamöter och två suppleanter till SGC:s styrelse.

Övriga organisationer som verkar inom galoppsporten är:

- Stockholms Kapplöpningsällskap (SKS), som tillvaratar hästägarnas intressen i Täby-råjongen. SKS äger dessutom samtliga aktier i Täby Galopp AB och utser följaktligen styrelsen i bolaget, varigenom SKS indirekt är representant i såväl SGC:s styrelse som fullmäktige förutom ordinarie representation via GHR.
- Sveriges Professionella Jockeys (SPJ), som tillvaratar de professionella ryttarnas intressen i landet.
- Skånes Galoppsällskap (SGS), som tillvaratar hästägarnas intressen i Jägersro-råjongen.

Förutom ovan presenterade organisationer/föreningar finns ett tiotal föreningar som på lokal nivå tillvaratar riksföreningarnas intressen. Dessutom finns intresseföreningar för ponnygaloppen samt supporterföreningar som Jägersro galoppens Vänner och Galoppsportens Vänner. Den beskrivna organisationsuppbyggnaden framgår schematiskt av nedanstående figur.

Figur 2
GaloppSPORTENS organisation (ur ATG:s årsredovisning).



Utredningen kommer i det sjunde kapitlet att behandla galoppSPORTENS organisationsstruktur. Det förefaller emellertid utredningen att redan den ovanstående uppräknningen av basorganisationer, supportorganisationer och andra representativa organ beskriver ett sammelsurium som knappast kan vara ägnad uppgiften att på bästa sätt ta tillvara förutsättningarna för en jämförelsevis begränsad galoppSPORT.

3.3.3 SGC:s interna organisation och ansvarsfördelning

SGC är huvudorganisation inom svensk galopp med uppgift att leda, organisera och reglera verksamheten.

Chefstjänsteman är generalsekreteraren som på SGC:s sekretariat leder arbetet för fem anställda. Till sin hjälp i verksamheten har generalsekreteraren dessutom av styrelsen utsedda kommittéer för tävlings-, utbildnings-, reglements-, licens- och inregistreringsfrågor samt SGC:s avelsråd, avelsvärderingsnämnd samt besvärnsnämnd för avelsvärdering.

I samråd med sportens basorganisationer utfärdar SGC regler och bestämmelser för verksamheten inom landet samt företräder sporten gentemot utlandet. SGC bevakar att tävlingsverksamheten sker enligt Galoppreglementet och som serviceorgan för sporten svarar SGC för centrala registrerings- och avelsfrågor, licensärenden samt för driften

av avräknings- och TDS-systemen.

SGC svarar dessutom för utgivning av Veckans Galopp med Svenska Galoppsportens Kalender samt publicerar Svenska Galoppsportens Årsbok, Galoppinfo och Svensk Stuteribok för Fullblod med supplement.

3.4 Aktiebolaget Trav och Galopp

År 1973 beslutade riksdagen (prop. 1973:113, JoU 28, rskr. 235) om nya riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorverksamhet. Riksdagen bemyndigade regeringen att träffa avtal med STC och SGC om sådana riktlinjer. Den 22 mars 1973 träffades ett avtal mellan staten och de båda förbunden. I anslutning här till bildades Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG).

Aktierna i ATG ägs till 90 % av STC och till resterande 10 % av SGC. Enligt det ovan nämnda avtalet mellan parterna utser regeringen fyra av styrelsens åtta ledamöter medan fyra väljs av bolagsstämman, varav tre nomineras av STC och en av SGC.

Regeringen utser styrelsens ordförande. En konsekvens av styrelsens uppbyggnad är därmed att staten har en majoritetsroll i styrelsen utan någon som helst ägarroll i företaget.

Avtalet mellan staten och sporten finns fogat till utredningen som *bilaga B*. Av detta framgår att ATG har att verka för att trav- och galoppsporten inom landet skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling tryggas inom de av statsmakterna angivna ramarna. ATG svarar för anordnandet av såväl banspel som förtidsspel, beslutar om antalet tävlingsdagar med totalisator och fördelningen på banorna samt ansvarar för den ekonomiska planeringen och fördelningen av befintliga ekonomiska resurser inom trav- och galoppsporten. Spelet beskrivs närmare i kapitel 5.

ATG startade redan under sitt första verksamhetsår 1974 riksspelet V65 som kom att få stor betydelse både ekonomiskt och sportligt.

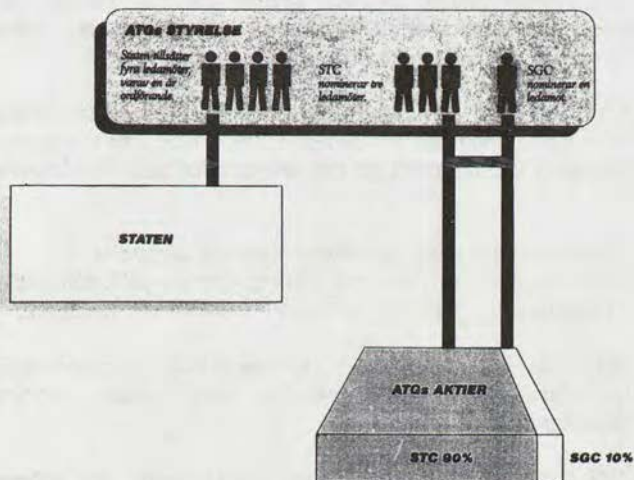
Spelverksamheten är numera liksom tävlingsadministrationen högt datoriserad. Samtliga banors spel går nu via teleledningar till ATG:s datorer i Stockholm. Den största delen av förtidsspelet på V65 liksom allt förtidsspel på andra spelformer sker från för närvarande tusentalet terminal-ombud.

Sedan ATG inledde terminaliseringen av förtidsspelet 1987 har spelets expansion skett genom nya frekventa spelformer med snabb vinstutbetalning och som möjliggörs av den nya tekniken. Dagens Dubbel, som hade premiär i december 1987, har utvecklats starkt under de två efterföljande åren. Av intresse är att notera att även de traditionella banspelformernas kurvor genom exponeringen som förtidsspel nu börjar böja uppåt igen.

ATG är lokaliserat till Hästsportens hus i Solvalla. Antalet anställda 1990 är ca 165. Nedanstående figur illustrerar den högsta ledningen av ATG.

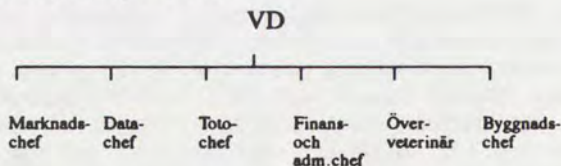
Figur 3

ATG:s styrelse och ägarbild (ur ATG:s årsredovisning)



ATG:s interna organisation har under den studerade perioden genomgått vissa smärre förändringar men strukturen kan sägas ha varit stabil över tiden. Nedanstående figur visar chefstjänstemännens placering under verkställande direktören.

Figur 4
ATG:s ledningsstruktur



Avtalet mellan staten och sporten bygger bl.a. på att det av sportens huvudorganisationer bildade bolaget ATG tilldelas koncession för anordnande av vadhållning i samband med hästtävlingar. I sin tur kan ATG träffa avtal med de tävlingsanordnande sällskapen att ombesörja totalisatorspelet på banorna.

ATG har även tilldelats uppgiften att ansvara för att det samlade totalisatoröverskottet efter skatt fördelas så rättmätigt som möjligt mellan sportens grenar trav och galopp men även med beaktande av banornas och de aktivas behov beroende på lokala förutsättningar.

ATG begagnar sig av ett system med fördelningsnycklar beträffande uppgiften att fördela behållningen från totospelet. Man talar i sammanhanget om internskalor och de viktigaste är:

- * Banskala; som ger banorna procent på banspelet
- * Rikstotoprovision; som ger banorna procent på förtidsspelet
- * Basprisskala; som ger baspriser till banornas hästägare.

Utöver dessa medel tilldelas sportens aktiva unghästpremier, uppfödarmedel, tränarpremier samt vissa smärre föreningsanslag.

ATG har i enlighet med avtalet mellan staten och sporten givits ett övergripande ansvar för trav- och galoppens ekonomiadministration. I praktiken har denna uppgift inte sällan lett till ett långtgående ansvar för de investeringar till

vilka tillstånd lämnats av ATG eller som upptagits i av ATG fastställd investeringsplan. Som en följd härav har de enskilda hästsportsällskapen kunnat lita till ett aktivt efteransvar från ATGs sida som måhända kommit att i alltför hög utsträckning avlasta sällskapen det slutliga ekonomiska ansvaret.

3.5 Djurskyddet

Den nya djurskyddslagen (1986:534) trädde i kraft den 1 juli 1988. Lagen kompletteras med regeringens förordning och lantbruksstyrelsens verkställighetsföreskrifter.

För hästsportens del finns regler i lagen och förordningen om förutsättningarna för själva tävlingsverksamheten samt hur tillsynen skall ske.

Det är i 33 § djurskyddsförordningen (1986:539) som de närmare föreskrifterna återfinns om vilken ordning som skall gälla i samband med tävlingsverksamheten. Viktigast bland dessa bestämmelser torde vara att lantbruksstyrelsen förordnar särskilda veterinärer som skall besiktiga tävlingsområdet samt de deltagande djuren.

Utöver dessa regler, och en av lantbruksstyrelsen apostroferad förmåga hos sportens organisationer att leva upp till andan i bestämmelserna, har ATG ytterligare höjt kvaliteten på djurskyddet genom att investera i särskilda hästkliniker i anslutning till tävlingsarenorna.

3.6 Arbetstagarnas organisation

De arbetsrättsliga frågorna inom trav- och galoppsporten är i första hand reglerade i kollektivavtal mellan Handelns Arbetsgivarorganisation (HAO CG) samt Svenska Lantarbetareförbundet. Det finns ett avtal som reglerar villkoren för stallpersonalen vid travbanorna och ett annat som omfattar banarbetarna vid travbanor. Dessa två kollektivavtal är i allt väsentligt likartade beträffande de allmänna anställningsvillkoren och inte heller särskilt avvikande från varandra vad avser tarifflöner.

Organisationsgraden bland arbetstagarna varierar påtagligt

mellan storbanorna och mindre banor. Enligt uppgift från Lantarbetareförbundet är uppmot 60 till 70 % av arbetstagarna vid storbanorna fackligt anslutna. Graden sjunker därefter i relation till banstorleken och vid vissa småbanor är endast enstaka arbetstagare organiserade.

Det råder mellan företrädare för både arbetsgivarna och de anställda en samstämmig uppfattning att de med arbetsrätten anknutna frågorna har förbättrats påtagligt under senare tid. Emellertid poängteras att det fortfarande förekommer anställningsförhållanden mellan tränare och olika kategorier av stallpersonal där parterna uppenbarligen inte med säkerhet vet vilket arbetsrättsligt förhållande som ingåtts.

Lantarbetareförbundet framhåller vidare att den fysiska arbetsmiljön på många håll har varit ett allvarligt bekymmer och att det fortfarande till viss del är ett eftersatt område. Många stallar håller helt enkelt inte måttet vilket för med sig arbetsskador och/eller risk för arbetsskador i en icke acceptabel omfattning. Som exempel på uppskattade förbättringar framhåller lantarbetareförbundet på andra sidan den tekniska lösningen på foderhanteringen.

Vad vidare avser utbildningsfrågorna menar lantarbetareförbundet att de anställdas fortbildning inom yrket kräver ytterligare uppmärksamhet. Dessa synpunkter delas av ATG och sportens organisationer och mycket görs också för att förbättra utbildningen. 1987 inrättades Sälunda Hästsportens Folkhögskola i Strömsholm med ATG, STC och SGC som huvudmän tillsammans med Ridfrämjandet. År 1988 tillkom Hästhållningens yrkesnämnd som är remissorgan i allt som rör yrkesutbildningen inom hästnäringen.

I den nya treåriga naturbrukslinjen påbörjas fr.o.m. höstterminen 1991 en särskild gren för hästhållningen, som är avsedd att ersätta den tvååriga djurvårdarlinje som tidigare på några orter haft inriktning på häst.

Som en detalj i sammanhanget, om än inte oviktig, upplyser lantarbetareförbundet om att hovslagarkunskaper bland stallpersonalen avtar och att vad som är bekant för utredningen det endast förekommer viss hovslagarutbildning i Skara.

Utredningen har i detta avsnitt inte bara redovisat

organisationsstrukturen för arbetstagarna inom trav- och galoppsporten utan även fört en diskussion om aktuella problem och utvecklingstendenser. Då utredningen inte avser att lämna något konkret förslag inom ramen för detta ämnesområde, främst beroende på att sporten och de berörda arbetstagarna successivt kommer fram med förbättrande åtgärder, återkommer utredningen inte senare till dessa arbetsrättsliga frågor utan förklarar sig nöjd med rådande förhållande och klagjorda avsikter.

3.7 Tillsyn av sport och spel

Samhället har genom lagstiftning sört för att djurskyddet och spelsäkerheten övervakas. I avsnitt 3.5 har lantbruksstyrelsens befogenheter härvidlag presenterats. Nedan beskrivs de tillsynsuppgifter som följer av bestämmelserna i lotterilagen (1982:1011, senast ändrad 1988:839).

I lotterilagens 25 § föreskrivs bl.a. att det är tillståndsmyndigheten som utövar den närmare tillsynen över sådana lotterier som får anordnas med tillstånd av myndigheten. Det är regeringen som ger tillstånd till vadhållning i samband med hästtävlingar.

I lagen (1984:351 senast ändrad 1990:1088) om totalisatorskatt finns bestämmelser om förfarandet vid beskattning som följer reglerna som finns i lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter. Vidare föreskrivs i regeringsbeslutet 1989-12-07 angående tillstånd att anordna vadhållning i samband med hästtävlingar att ATG skall tillämpa den ordning för vadhållning och kontroll som är godkänd av riksskatteverket. Här återfinns också de detaljerade bestämmelser som gör det möjligt för riksskatteverket att genomföra en kontrollverksamhet i direkt anslutning till det område där spelet bedrivs.

4 Sportens utveckling

4.1 Allmänt

Hästsporten och totalisatorspelet hör så nära samman att en positiv eller negativ utveckling numera knappast kan isoleras till endera av verksamhetsgrenarna. Förhållandet framstår som tydligast just under den period, 1970- och 1980-talet, som omfattas av denna utredning. Genom tillkomsten av ett riksspel med olika varianter, främst V65, har sportens ekonomi successivt stabiliserats. I sin tur har detta lett till en optimism hos de inom sporten verksamma som mest markerat kan avläsas i de internationella travloppens resultatlistor och bland mer eller mindre spektakulära pressklipp om import av avelshingstar.

Sportens utveckling mot långsiktigt stabil ekonomi har samtidigt inneburit att den verksamhet som i allt väsentligt varit ett fritidsintresse hos majoriteten av utövare nämligen hästägandet numera håller på att institutionaliseras. I takt med kostnadsökningen i alla verksamhetsled, inte minst i hästägarledet, föreligger sannolikt en över tiden ökande risk för att den breda folkliga förankringen inom sporten kan ställas inför starka prövningar. En oro som också framförs allt tydligare från sporten själv.

Utredningen eftersträvar i detta kapitel att på olika sätt belysa hur sporten utvecklats och påverkats av riksspel med förtidsvad för att därmed skapa en grund för de analyser och överväganden som följer senare.

4.2 Travsporten

I boken "System för Sveriges hästcultur" från 1828 skriver general Björnstierna:

Likväl finnes ingen god slädravare, som icke även i andra avseenden är en god häst. Tävlan på slädravbanor skulle således väcka tävlan för hästavel, vilket är kapplöpningens egentliga föremål.

Tävlingsverksamheten inom travsporten bedrivs genom särskilda löpningar för varmblodiga hästar och särskilda löpningar för kallblod.

Antalet tävlingstillfällen definierat som antal tävlingsdagar och lopp per dag har endast ökat marginellt under den studerade tjugoårsperioden. 1969 avhölls 861 tävlingsdagar med i genomsnitt 9,1 lopp jämfört med 938 tävlingsdagar 1989 med 9,8 lopp/dag. Det är med andra ord inte en volymutveckling av tävlingsverksamheten som främst avses när den positiva utvecklingen beskrives utan det är kvaliteten på hästmaterialet och därmed kvaliteten på tävlingsverksamheten.

Studerar man de båda rasernas tävlingsutveckling - vilken framgår av nedanstående tabell - ser man snart att denna skiljer sig avsevärt åt till fördel för varmblodssporten.

Tabell 1

Tävlingslopp samt redovisning av antalet startande varmblod resp. kallblod

År	Antal lopp	Varmblod Antal lopp	Antal startande	Kallblod Antal lopp	Antal startande
1969	7 856*		4 602		1 893
1970	7 800*		4 992		1 781
1971	8 119*		5 267		1 703
1972	8 111*		5 368		1 559
1973	7 962*		5 454		1 354
1974	8 073*		5 542		1 303
1975	8 124*		5 800		1 233
1976	8 190*		5 956		1 166
1977	8 332*		5 706		1 036
1978	8 415*		6 524		1 184
1979	8 407	7 207	6 723	1 200	1 125
1980	8 595	7 396	7 169	1 199	1 255
1981	8 614	7 424	7 548	1 190	1 253
1982	8 682	7 531	7 843	1 151	1 241
1983	8 759	7 613	8 059	1 146	1 235
1984	8 938	7 783	8 245	1 155	1 299
1985	9 041	7 873	8 377	1 168	1 301
1986	9 153	7 972	8 621	1 181	1 181
1987	9 285	8 098	9 211	1 187	1 314
1988	9 289	8 119	9 766	1 170	1 394
1989	9 219	8 053	10 206	1 166	1 419

* Någon sammanställning av varmblod resp. kallblod per lopp gjordes inte före 1979.

4.2.1 Varmblodssporten

Varmblodiga travare tävlar mellan två och tolv års ålder (för ston gäller två till tio år). Som en följd av den växande uppfödningen och det ökande intresset för trav har antalet startande varmbloodshästar ökat kraftigt, vilket framgår av ovanstående tabell. 1969 startade 4 602 varmbloodiga travare jämfört med en mer än fördubbling, 10 206 st, 1989. Det är alltså som tidigare anförts en ur denna aspekt märkbar positiv utveckling som ägt rum.

För varmblood fanns 1979 7 207 utskrivna lopp och 6 723 startande hästar. Tio år senare hade antalet lopp ökat med omkring 12 % till 8 053, medan antalet startande hästar ökat med ca 52 % till 10 206. Följden av denna utveckling med ett närmast dramatiskt ökat antal hästar och en blygsam ökning av antalet lopp är att antalet starter per häst har minskat, från 11,5 starter per häst 1979 till en startfrekvens om 9,5 förra året.

Nedanstående tabell redovisar andelen startande varmblodiga hästar inom varje årskull uttryckt i procent. Ett endast flyktigt studium av tabellen kan leda till slutsatsen att endast hälften av alla registrerade varmblod kommer till start. Så är emellertid inte fallet. Då det inte är samma hästar som startar i olika åldrar av en årgång blir den sammanlagda procent-satsen något högre, troligen en bit över 60 %. Tabellen utgör samtidigt en illustration, så god som någon, på den bredd som fortfarande karakteriserar travsporten. Det fordras onekligen ett starkt intresse för att som fritidssysselsättning träna en häst enbart med en 60-procentig genomsnittlig chans att få fram hästen till start.

Tabell 2

Andel startande varmblodiga hästar

Födelseår	Antal reg	Startande i olika åldrar i procent av kullens antal födda							
		3 år	4 år	5 år	6 år	7 år	8 år	9 år	10 år
1969	2 220	35,9	50,9	47,4	38,7	27,7	21,3	14,8	8,6
1970	2 349	33,5	52,4	50,8	41,4	31,9	24,0	15,9	10,0
1971	2 429	29,5	49,9	50,9	41,7	35,1	26,0	17,3	10,3
1972	2 448	25,8	44,7	46,4	43,0	32,6	23,6	15,0	9,3
1973	2 342	25,4	45,4	47,9	41,0	32,9	25,2	16,7	10,2
1974	2 521	23,7	46,1	50,0	43,5	31,8	22,3	14,4	9,0
1975	2 737	23,8	45,5	46,7	40,2	28,9	20,3	12,7	7,1
1976	2 862	23,7	45,8	47,4	39,2	28,8	20,2	12,3	6,9
1977	3 026	27,4	47,9	48,7	38,2	27,6	18,9	12,3	7,8
1978	3 134	29,7	49,7	47,7	37,7	26,3	18,3	11,7	7,9
1979	3 140	31,8	50,3	48,5	37,4	27,2	19,1	12,0	
1980	3 400	33,3	49,3	47,0	37,8	27,6	19,3		
1981	3 767	31,5	48,9	46,4	37,3	28,0			
1982	3 886	29,9	48,5	48,0	38,1				
1983	4 086	28,8	49,0	48,3					
1984	4 245	28,1	48,5						
1985	4 523	27,0							
1986	4 633								
1987	4 903								
1988	5 291								

Vad gäller åldersfördelningen bland startande hästar syns inga klara tendenser till förändringar. Karaktäristiskt för den svenska travmodellen är att hästarna normalt debuterar som tre- eller fyraåringar och tävlar till de är sju eller åtta år. Endast ett fåtal tvååringar startar och då i lopp mot jämnåriga. Den policy som gäller för närvarande innebär en stark begränsning av antalet lopp för tvååringar. Den avses behållas även om röster höjs för ett ökat antal tävlingstillfällen för tvååringar.

Omkring 90 % av de startande varmblodiga hästarna är mellan tre och åtta år med tyngdpunkt på fyra- och femåriga hästar. Förhållandet visar den förankring som idén med en långsiktig satsning har inom breda hästägargrupper. Till skillnad mot vad som dessvärre ibland kan känneteckna den internationella sporten betraktas travhästen i Sverige ingalunda som en förbrukningsvara utan som en långsiktig investering där djurskydd och sportsliga värden sätts högt.

En konsekvens av den ökade konkurrensen om starttillfällen har blivit att debuten på tävlingsbanan sedan 1980 tenderar att ske bl.a. beroende på att prestationskravet i samband med första start stegrats. Denna tendens kan i sig medföra en ökad risk för skador, tidig utslagning och kort tävlingskarriär. För att ge unghästarna förutsättningar att debutera med rimliga prestationskrav har speciella unghästserier tillkommit.

De positiva effekterna av den ökande konkurrensen överväger självklart relativt de problem som ovan redovisats. Den sportsliga nivån på svenskt trav har stadigt förbättrats. Avelsverksamheten når också stora framgångar. Travsporten har därmed kommit att utvecklas till en svensk breddsport med en internationellt konkurrenskraftig elit.

Inom sporten talar man, för att beskriva ovannämnda förhållande, om värdet av att ha profilhästar som lockar publiken såväl till spel som till besök på banorna.

4.2.2 Kallblodssporten

Som framhållits inledningsvis i detta kapitel har kallblodssporten inte haft samma starka utveckling som den varmblodiga. Kallblodstravet är en utpräglad amatörsport vars internationella utbredning begränsas till Sverige, Norge och Finland. I vårt land är det företrädesvis runt de norrländska banorna, i Dalarna och i Värmland och Dalsland som kallblodstravaren tävlar.

Kallbloden tävlar mellan åldern 3 - 15 år. Tabell 1 ovan visar att antalet startande kallblod genom åren minskat med nära 800 startande mellan åren 1969-1979. Därefter har en återhämtning skett till ca 1 400 startande hästar 1989. Inte heller för denna ras finns någon utpräglad förändring i

Åldersstrukturen bland de startande hästarna. Startfrekvensen för kallbloden har i likhet med den för varmbloeden minskat genom åren.

Karaktäristiskt för kallbloden är att de normalt debuterar som 4-5-åringar, alltså som något år äldre än beträffande varmbloeden, men tävlar högre upp i åldrarna. Åldersfördelningen på startande hästar visar att 85 % av startande hästar under den senaste 15-årsperioden varit mellan 3 och 9 år. Tyngdpunkten har legat på 5 - 7 år med en tendens till förskjutning uppåt.

Även kallblodsporten har haft stor nytta av sina s.k. profilhästar som dragit stor publik till banorna och som utgjort, bildligt talat, "målbilder" för amatörerna bland ägare och tränare.

4.2.3 Tränarkåren

Som en följd av sportens utveckling har även den professionella träningsverksamheten vuxit. I och för sig har inte antalet professionella tränare (s.k. A-tränare) ökat mer än marginellt - från 315 tränare 1977 till 353 1989 - men antalet hästar i A-träning har däremot nästan fördubblats. Från 4 762 hästar, varav 200 kallblod 1977 har antalet A-tränade hästar vuxit till 8 132 år 1989, fortfarande inkl. omkring 200 kallblod. Nedanstående tabell visar mera i detalj de beskrivna tendenserna.

Tabell 3
Antal professionella tränare och hästar i A-träning

	År och antal hästar							
	1977	1978	1980	1982	1983	1984	1987	1989
Storbanor	2 101	1 871	2 276	2 336	2 275	2 555	2 985	3 462*
Mellanbanor	1 511	1 503	1 823	1 924	1 822	2 112	2 296	2 807*
Småbanor	1 060	1 024	1 315	1 598	1 513	1 649	1 721	1 863*
Summa	4 672	4 398	5 414	5 858	5 610	6 316	7 002	8 132*
Antal tränare	315	319	335	345	331	337	345	353

* enligt indelningen 1984

År 1980 fanns 42 % av hästantalet vid storbanorna, 34 % resp. 24 % vid mellan- och småbanor. Motsvarande siffror 1989 var 43 %, 34 % och 23 %.

Hela 85 % av den ovan redovisade ökningen har skett på banor från Solvalla och söderut. Hälften av ökningen kan tillskrivas storbanorna Solvalla, Jägersro och Åby. Utredningen konstaterar att sportens tillväxt sker inom Svealand och Götaland och att förhållandet skärper de ekonomiska problem som allteftersom gör sig gällande vid de norrländska småbanorna.

Vad beträffar antalet amatörtränare, även betecknade som B-tränare efter licensens benämning, och fördelningen över landet, kan noteras att några större förändringar inte ägt rum. Det finns för närvarande ca 6 200 B-tränare som tränare omkring 11 000 hästar.

4.2.4 Hästägarna

Travsporten har inom de olika leden kommit att omstruktureras över tiden. Ett av de mest påtagliga bevisen för detta är hästägarkårens utveckling under den gångna tjugoförårsperioden. I slutet av 1960-talet fanns omkring 7 000 hästägare som höll ca 12 000 hästar i träning. 1989 var motsvarande siffror 75 000 hästägare som tillsammans äger ca 20 000 hästar.

Siffrorna beskriver hur hästägandet har ändrat karaktär. På 1960- och 1970-talet var det vanligast att en person ägde en eller flera hästar. I dag ägs ofta en häst av flera ägare, t.ex. i form av konsortier. Självklart är det kostnadsutvecklingen för hästägandet som starkast bidragit till det redovisade förhållandet.

Frågan om vad som kan anses vara en rimlig kostnad för hästägande, sett mot den bakgrunden att ägandet är ett fritidsintresse för den helt övervägande andelen, har ofta varit uppe till debatt. Den förra trav- och galopp-sport-utredningen diskuterade frågan och redovisade också en kalkyl över hästägarens kostnader i början på 1970-talet.

Inför den hearing som utredningen hade med hästsportens företrädare hade Riksförbundet för Sveriges Travhästägare (RST) rekapitulerat kostnadsanalysen från 1971 (Ds Jo 1972:8) samt gjort en motsvarande sammanställning för 1989. Den av RST redovisade kostnadsutvecklingen framgår av tabellen nedan.

Tabell 4

Travhästägarnas kostnader (milj.kr.). En jämförelse mellan 1971 och 1989.

Kostnadsslag	Summa 1971	Summa 1989
Träningsavgifter (prof. träning)	49,3	451,1
Träningskostnad övriga	16,8	52,4
Procent på pris- summor	3,2	28,1
Kostnad för veterinär	1,3	21,8
Försäkringsavgift	2,1	55,0
Insatser	4,4	10,6
Transportkostnad	4,0	65,7
Register och pseudonymavg.	0,2	4,6
Hälsokontroll	0,2	ingår i veterinär
Boxhyror för gästende hästar	0,3	1,2
Övriga kostnader	0,5	5,8
Avskrivningar	19,7	163,7
Räntor	3,0	56,8
Summa kostnader	105,0	905,7

Kostnadsslaget "Träningsavgifter i professionell träning" i tabellen angivet till 451,1 milj.kr. har kalkylerats med stöd av nedanstående uppgifter.

Tabell 5

Träningsavgifter vid olika typer av banor

Bankategori	Antal hästar	Träningsavgift (medelv.)	Summa milj.kr./år
Stor bana	3 462	169 kr./dag [*]	213,6
Mellan bana	3 467	146 kr./dag ^{**}	184,8
Små bana	1 203	120 kr./dag ^{***}	52,7
Summa	8 132		451,1

* Beräknat från 48 tränare på Solvalla och Jägersro

** Beräknat från 55 tränare på Mantorp, Åxevalle, Örebro och Halmstad

*** Beräknat från 18 tränare på Östersund, Solänget och Dannero

De kostnadsslagsposter som tagits upp i tabell 4 förklaras ytterligare här.

Från de totala kostnaderna dras för 1989 såsom samlad intäkt 335,9 milj.kr. varav 310,3 utgörs av prissummor och 25,6 av unghästpremier.

Som största kostnadsslag har i tabellen tagits upp avgifterna för de ca 8 100 hästarna i A-träning, 451,1 milj.kr.

För hästar i B-träning har beräknats en årskostnad på 15 000 kr., som bl.a. inkluderar utgifter för foder, utrustning, stall, hagar m.m. För de 3 493 hästarna av denna kategori uppgår totalkostnaden per år till 52,4 milj.kr.

Tränarprovisionen beräknas i procent av prissumman. Denna kostnad belastar kalkylen endast i de fall professionell tränare anlitats. Av den under året angivna totala prissumman om 310,3 milj.kr. har 280,9 milj.kr. körts in av professionell tränare vilket ger en provisionssumma av 28,1 milj.kr.

Kostnaden för veterinär och medicin har för varmblod satts till 2 000 kr. och för kallblod till 1 000 kr. Årskostnaden för varmblod blir då 20,4 milj.kr. och 1,4 milj.kr. för de kallblodiga hästarna.

I försäkringsavgifter inbetalades 50 milj.kr. för varmblod och för kallblod 5 milj.kr. Tillsammans betalades således 55 milj.kr. i försäkringspremier (uppgifterna lämnade av Gunnar de Verdier, Agria).

Hästägarnas insatser för de tävlingar de startade i uppgick tillsammans till 10,6 milj.kr. Register och pseudonymavgifter till STC utgjorde 4,6 milj.kr.

Övriga kostnader för täcken, grimmor m.m. har beräknats till 500 kr./häst och år. Totala kostnaden härför blir 5,8 milj.kr.

Vid beräkning av avskrivningarnas storlek har de varmblodiga travhästarna ansetts äga ett ingångsvärde av 80 000 kr. och ett utgångsvärde av 20 000 kr. För de nord-svenska hästarna har motsvarande värden beräknats till 40 000 kr. resp. 10 000 kr. Avskrivningstiden har för båda kategorierna satts till fyra år. Med utgångspunkt från dessa värden har de årliga avskrivningarna beräknats till 15 000 kr. för varmblod och till 7 500 kr. för kallblod eller totalt 163,7 milj.kr.

Ett i hästmaterialet investerat kapital av 873,2 milj.kr. har beräknats efter hästarnas ingångsvärde. Räntekostnaden har beräknats på halva detta belopp vilket med en räntesats av

13 % ger ett belopp av 56,8 milj.kr.

Boxhyror för gästande hästar och för hästar som ej är i träning vid travbanan har beräknats till 1,2 milj.kr. per år.

Årskostnaden per häst kan alltså i genomsnitt beräknas till 77 900 kr. Då den inkörda prissumman för varje häst uppgår till i genomsnitt 26 700 kr. beräknas förlusten för varje häst till ca 51 200 kr. Samma beräkningar gav i utredningen Ds Jo 1972:8 en förlust på 9 200 kr. Sätter man KPI till 100 1971 blir motsvarande siffra 1989 425. Detta innebär att om förlusten skulle ha utvecklats i samma takt som KPI så skulle den vara 39 100 kr. Läger man till unghästpremien till hästägarnas intäkter minskar förlusten per häst till 49 000 kr.

Jämförelsen ovan bör göras i medvetande om att antalet tävlingshästar ökat.

I utredningen från 1972 står följande: "Hästsporten bör enligt utredningens uppfattning för framtiden kunna bli vad travet av tradition varit, nämligen en folksport i den bemärkelse att människor i någorlunda normal inkomst och förmögenhetssituation med rimlig uppoffring skall kunna vara ägare till en travhäst." Enligt uträkningen ovan framgår att den ekonomiska situationen för hästägaren har försämrats sedan förra utredningen och att genomsnittsförlusten för varje tävlingshäst är 51 200 kr. Detta skall ställas mot vad man i den förra utredningen menar med en "rimlig uppoffring".

Den största tveksamheten i beräkningarna som gjordes 1971 var att man enbart beräknade kostnaderna för de hästar som kom till start. År 1989 startade som redovisats 11 625 hästar. Det fanns dock sammanlagt 20 500 hästar i träning vilket innebär att kostnaden för 8 875 hästar inte finns med i beräkningarna. Detta innebär att den ovan beräknade försämringen mellan åren 1971 och 1989 förmodligen är större än vad som här redovisats.

Ovan har visats att de aktiva utövarna av travsporten (RST överlämnade material) har gottskrivits ekonomiskt med 335,9 milj.kr. I nedanstående tabell

6 visas en jämförelse mellan statens andel av sportens samlade resultat och de aktivas andel till 385 milj.kr. Detta torde bero på att RST använt sig av ATGs siffror och reducerat för galoppens resultat.

Tabell 6

Statens och de aktivas andelar av totalisatorspelets överskott såsom hästägarna önskar beskriva situationen

År	Statens milj.kr.	De aktiva milj.kr.	Aktiva i % av staten
77	137	87	64
78	156	104	67
79	199	133	67
80	221	155	70
81	244	162	66
82	258	-174	67
83	297	186	63
84	324	231	71
85	379	271	72
86	414	332	80
87	454	358	79
88	523	376	72
89	564	385	68

Prognos för 1990

90	616	425	69
----	-----	-----	----

De aktivas andel har, mätt i procent av statens andel, varierat mellan 63 och 80 % under mätperioden 1977 till 1989. Från hästägarhåll noteras särskilt att deras andel sjunkit med ca 10 procentenheter de senaste åren jämfört med statens. Mot denna hållning kan anföras att man ligger högre under senare än samtliga år 1977 till 1983.

I debatten om orsaken till detta förhållande utesluter man inte att det skulle vara statens majoritet (utslagsröst) i ATGs styrelse som avgjort fördelningen till sin fördel. Något belägg för att så skulle vara fallet har man emellertid inte från hästägarhåll kunnat redovisa och utredningen har heller inte kunnat finna att uppfattningen är riktig.

RST har på samma sätt också beskrivit prispengarnas utveckling jämfört med totonettot. De har funnit att prispengarna genomsnittligt legat på ca 36 % mellan åren 1977 och 1989. Det som RST anmärker på är att prispengarna de två senaste åren visat en tendens att sjunka. Nedanstående tabell 6A redovisar detta förhållande.

Tabell 6A

Prispengar redovisade i procent av totonettet (TN)

År	TN	Prispengar	%
1977	203	82	40
1978	241	94	39
1979	324	116	36
1980	357	131	37
1981	399	136	34
1982	418	146	35
1983	492	160	33
1984	554	196	35
1985	644	230	36
1986	708	280	40
1987	777	302	39
1988	875	319	36
1989	1 013	326	32
1990*	1 107	365	33

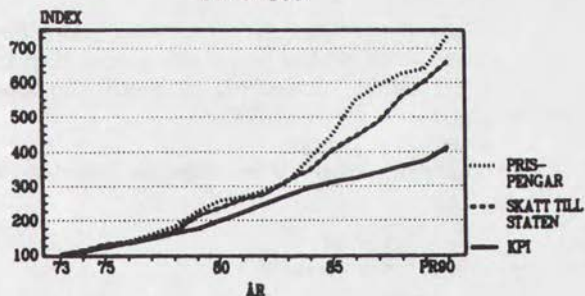
*)Prognos

Hästågarna sida har med dessa redovisningar önskat beskriva en utveckling där man anser sig "förlorat" omkring 100 milj.kr. i uteblivna andelar från spelet. I sammanhanget förtjänar nämnas att RST för några år sedan fastställde som mål för sitt arbete i denna del att prispengarna borde uppgå till 50 % av det samlade totonettet.

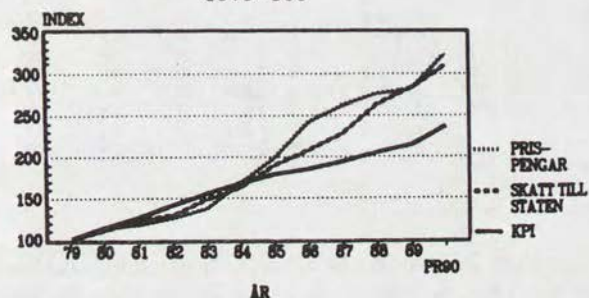
Mot hästågarnas sätt att redovisa kan anföras att när stora investeringar görs som medför ökad omsättning sjunker ofta prispengarna i procent av det snabbt stigande totonettet, även om prispengarna i sig själva har en gynnsam utveckling.

I en något annan riktning går därför de kurvor som visas i nedanstående figurer och som beskriver prispengarna och skatt till staten jämfört med konsumentprisindex för samma period. Figur 5 visar kurvorna med 1973 som basår, figur 6 har 1979 som basår och figur 7 slutligen redovisar kurvor med 1983 som basår. I dessa makroperspektiv synes prispengarna kunna hävda sig väl i jämförelserna.

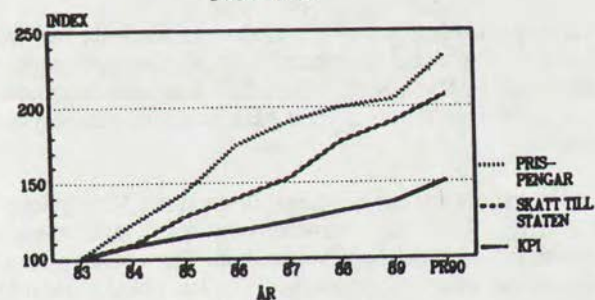
Figur 5 PRISPENGAR OCH SKATT TILL STATEN
JÄMFÖRT MED KPI
1973=100



Figur 6 PRISPENGAR OCH SKATT TILL STATEN
JÄMFÖRT MED KPI
1979=100



Figur 7 PRISPENGAR OCH SKATT TILL STATEN
JÄMFÖRT MED KPI
1983=100



4.2.5 Travpubliken

Travet är sedan länge Sveriges största publiksport. Genom åren har travet lyckats behålla sin attraktionskraft. Det är inte ovanligt att det vid den allra största tävlingen, Elitloppet på Solvalla samlas över 20 000 åskådare.

Publikutvecklingen sedan 1973 redovisas i nedanstående tabell.

Tabell 7
Publikutvecklingen för travsporten sedan 1973

År	Betalande	Totalt	Andel fri- biljetter	Per travdag	Fotboll indexerad 1983 som basår	Ishockey jämförelse med 1983	Trav
1973		1 800 000		2 000	150	-	78
1978	1 538 128	2 076 473	35 %	2 341	134	113	91
1983	1 665 484	2 331 667	40 %	2 579	100	100	100
1984	1 637 600	2 309 016	41 %	2 513	95	95	97
1985	1 548 939	2 681 257	42 %	2 905	90	84	113
1986	1 691 505	2 947 094	43 %	3 155	75	85	122
1987	1 588 385	2 845 970	44 %	3 015	63	86	117
1988	1 422 250	2 658 435	46 %	2 810	57	77	109
1989	1 377 304*						

*Avser både trav och galopp

De senaste åren har inneburit en minskad publiktillströmning. Antalet fribiljetter följer av att antalet hästägare har ökat.

4.3 Galoppsporten

"Galopp är hästens naturliga sätt att förflytta sig längre sträckor. Vildhästar galopperar i flock. Galopplöpningen är människans påfund som utgår från vildhästens beteende. En sportform som stämmer med hästens natur, dess psyke och instinkt."

Det inledande stycket är hämtat ur en skrift "Om galopp" av författaren Carl Z. Uttryckssättet kan vara menat att framkalla en aha-upplevelse hos den läsare som är obevandrad inom galoppsporten. Det kan också i viss mån ha sin udd riktad mot den större grenen av hästsporten. Icke utan upprepning betraktar sig galoppsportens företrädare som

tävlande i division två. Utredningen kan bara i denna del konstatera faktum.

Ute i Europa, i Amerikas förenta stater och i stort sett överallt annars ute i världen är galoppsporten den större jämfört med travet. Så är som sagt inte fallet i Sverige. Flera olika förklaringar till detta förhållande har anförts. Till exempel att det är en utbredd tradition att köra häst i vårt land inte minst då fråga varit om arbetshäst och att detta haft en bred och folklig förankring. En annan förklaring är att svensken i allmänhet har viktproblem vid ridning av fullblodshästar under galoppsportens regelsystem.

Ytterligare en förklaring - som utredningen nog vill fästa särskilt avseende vid - är att galopphesten uppnår sitt maximum så tidigt som treåring. Därmed är det förhållandevis ett färre antal hästar som fortsätter att tävla som äldre. Galoppören når därför inte in i publikens medvetande på samma sätt som motsvarande framgångsrika travhästar gör. Galoppsporten får då inte fram de profilhästar som anses vara så betydelsefulla för travsportens framgångar.

Slutligen, när det gäller förklaringar till galoppsportens mera blygsamma framgångar, har det sagts att totalisatorspelet inte haft samma starka knytning till sporten som gällt för travets supportrar. Hästens prestation på banan har varit tillräckligt stark upplevelse för den intresserade galopp publiken vilka därför inte spelat.

Galoppsporten har tidigare haft svårt att fylla löpningarna med tillräckligt antal startande hästar för att göra dessa spelmässigt intressanta. En förbättring har emellertid skett under 1980-talet och antalet genomsnittligt startande har stabiliserats från nio hästar till tio hästar per löpning. Tabellen nedan visar utvecklingen i ett 30-årsperspektiv.

Tabell 8
Antal startande galoppästar och antalet starter

År	Antal löp- ningar	Antal start- ande	Antal starter	Antal starter häst/år	Antal startande/ löpning
1955	375	491	2 516	5,1	6,7
1965	605	654	4 148	6,3	6,9
1975	508	640	3 477	5,4	6,8
1976	514	621	3 440	5,5	6,7
1977	507	654	3 896	6,0	7,7
1978	480	618	4 059	6,6	8,5
1979	504	705	4 596	6,5	9,1
1980	545	839	5 034	6,0	9,2
1981	572	866	5 703	6,6	10,0
1982	602	830	5 900	7,1	9,8
1983	623	833	5 864	7,0	9,4
1984	617	845	5 805	6,9	9,4
1985	629	886	5 871	6,6	9,3
1986	634	960	6 007	6,3	9,6
1987	679	1 070	6 847	6,4	10,0
1988	683	1 103	6 817	6,2	10,0
1989	666	1 119	6 539	5,8	9,8

Medeltalet starter per häst och år, som framgår ovan, är en annan särskiljande faktor mellan trav- och galoppsport. I stort sett alla galopphästar i träning kommer till start och startar någon eller kanske några gånger innan det konstateras om hästen saknar förmåga eller har kapacitet för fortsatt tävlande. För travets del görs ofta detta konstaterande under inkörningstiden och de som sedan återstår startar oftare, omkring tio till tolv gånger per år.

Den ekonomiska situationen för svensk galopp (och som sagts även för stora delar av travet) var i början av 1970-talet mörk. Anläggningarna var föråldrade och medel för nödvändigt underhåll och nyinvesteringar var otillräckliga, eftersom större delen av det samlade resultatet måste användas till prissummor. Det var nödvändigt med kraftåtgärder för att rycka upp sporten.

Detta ledde, som tidigare anförts, till att representanter för galoppen uppvaktade regeringen och hemställde om att en utredning borde tillsättas för att utreda galoppens situation. Hemställan accepterades och i maj 1971 tillsattes "Galoppsportutredningen". Eftersom problemen var likartade inom travsporten utvidgades utredningen i september till att omfatta även travet och antog namnet "Trav- och

galoppsportutredningen".

Resultatet av utredningen blev att ATG bildades 1973 och startade sin verksamhet 1974. Genom att ATG bildades kunde trav- och galoppsporten successivt genom i första hand V65 tillföras allt större resurser.

Den starka expansionen för galoppen illustreras av ökningen av antalet hästar i träning. Antalet hästar i träning var 1973 520 st. och hade 1989 ökat till 1 011 st., en uppgång under 1980-talet med 66 %. Bakom detta ligger förbättrade prissummor samt att intresset för galopp allmänt ökat under perioden.

Dessutom har skattereglerna varit förmånliga med underskottsavdrag för rörelse vid antalet tre hästar och flera. Detta har stimulerat till inköp av både den andra och tredje hästen. Pengar till inköpen har ofta erhållits genom bildandet av konsortier, ett förfaringssätt som tenderar att bli allt vanligare.

4.3.1 Tränar- och ryttarkåren

År 1973 fanns 39 professionella tränare som tränade 429 hästar, dvs. 11 hästar per tränare. År 1989 hade antalet tränare stigit till 62 tränare som tränade 792 hästar, dvs. 12,7 hästar per tränare. Bakom dessa siffror finns varierande storlekar på träningsställen. Hela 14 tränare hade 6 eller färre hästar i träning, vilket normalt inte räcker till att leva på. Dessa är därför hänvisade till extrainkomster.

De flesta professionella tränare har emellertid i dag så stora stallar att de, med hjälp av anställda (eller familjemedlem), kan leva på sitt yrke. Detta är en positiv utveckling. För att ytterligare höja klassen på tränarna har kraven för att få licens skärpts, bl.a. krävs numera en särskild utbildning som genomförs i SGC:s regi.

Som stöd för de professionella tränarna införde ATG 1984 tränarpremier som utdelats i fallande skala med 650 kr. till segraren och 80 kr. till sjätteplatsen. Tränarpremierna uppgår för närvarande till ca 700 000 kr. per år och utgör ett värdefullt tillskott i tränarekonomin.

Tabell 9
Antal galopptränare och hästar i träning perioden 1973 till 1989

År	Antal tränare		Hästar i träning			
	Totalt antal antal	Proffs	Amatör	Proffa- tränade	Amatör- tränade	Totalt hästar
1973	69	39	30	429	91	520
1974	69	42	27	457	66	523
1975	65	42	23	492	65	557
1976	71	43	28	462	72	534
1977	82	44	28	491	54	545
1978	79	47	32	465	89	554
1979	81	43	38	518	86	604
1980	99	53	46	537	72	609
1981	94	55	39	654	51	705
1982	97	57	40	670	109	779
1983	108	53	55	635	132	767
1984	124	56	68	687	141	828
1985	126	56	70	681	141	822
1986	144	57	87	711	173	884
1987	142	55	87	754	173	927
1988	147	57	90	780	171	951
1989	162	62	100	792	219	1 011

Tabellen ovan visar att antalet amatörtränare ökat från 30 1973 till 100 1989. Antalet tränade hästar per tränare är dock konstant, ca två till tre hästar per tränare.

Bakom ökningen av antalet amatörtränare ligger, förutom det ökande intresset för galoppsport, ekonomiska aspekter. Att proffsträna en galoppör kostar i dag med kringkostnader ca 6 000 kr./månad - amatörtränarens kostnader torde ligga på halva det beloppet eller 3 000 kr./månad.

Även för amatörtränarna har kraven för att få licens skärpts de senaste åren, bl.a. har skriftliga prov införts. Amatörtränarna blir således successivt skickligare, vilket för sporten i sin helhet är av stor betydelse. Många av dagens proffstränare kommer nämligen från amatörtränareleden.

Till skillnad från travet är det inom galoppsporten mera vanligt att tränare och ryttare till en viss häst är skilda personer. Den tidigare dominansen av utländska jockeys har emellertid upphört. Genom sportens breddning har ett flertal svenskar lockats till jockey-yrket och i dag finns det 3-4 svenska ryttare av internationell klass. Viktproblemen för männen har gett kvinnorna en fördel och Sverige var bland de första i världen att ge en kvinna licens som proffsryttare. Detta skedde år 1974. Därefter har utvecklingen fortsatt på

samma sätt. År 1982 blev Sofia Nordgren som första kvinna i världen jockeychampion i ett land.

Rekryteringen av lärlingar är god idag. För närvarande finns 13 ryttmlärlingar vilket talar för en god återväxt.

Många amatörtränare kombinerar sin tränarsyssla med att även rida i löpningar. Under den undersökta perioden har detta intresse ökat starkt och antalet licensierade amatörryttare är i dag för svenska förhållanden rekordhög 63 st. Dessa rider företrädesvis i amatörlöpningar och hinderlöpningar. Särskilt kvalificerade amatörryttare äger också rätt att rida i löpningar utskrivna för professionella ryttare. Med tanke på ridsäkerhet och spelsäkerhet har de senaste åren kraven skärpts för amatörryttarna för att få licens.

4.3.2 Hästägarna

Den genomsnittlige hästägaren har ändrat utseende sedan ATG tog hand om det övergripande ekonomiska ansvaret också för galoppsporten. Tidigare hade han sitt ursprung i officerskretsar, bland storgodsägare eller framgångsrika industrimän. Många av dessa förfogade över egna gårdar för uppställning och träning av hästar ofta kombinerat med egen avel.

Med den successiva prissummehöjning som skett sedan ATGs tillkomst har denna bild förändrat karaktär. Ägandet av häst har breddats. I dag kommer hästägaren från skilda samhällsklasser och han behöver inte heller förfoga över större ekonomiska resurser, eftersom möjligheten finns att äga häst via konsortier.

Hästarnas antal och kvalitet är av väsentlig betydelse för utformning av attraktiva tävlingsdagar med löpningar som lockar till spel både på banan och på förtidsvadskontoren. En gammal regel säger att god sport ger bra spel. Propositionerna (inbjudningar till löpningar) måste därför utformas på ett sådant sätt att uppfödare och importörer av fullblod stimuleras till att satsa på kvalitet. Så har också skett de senaste åren. Som exempel kan nämnas att lägsta handikapplopp numera är 55 kg, vilket visar att hästarna sedan 1980 blivit ca 5 kg bättre.

Men även en kvantitetsaspekt måste föras fram. Antalet hästar i träning har sakta stigit, från 609 st. 1980 till 1 011 st. 1989. Denna ökning är betydelsefull eftersom fältet i en löpning måste ha en viss storlek för att stimulera till spel. Högsta omsättningen uppnås erfarenhetsmässigt vid ca 10 hästar. Ett fält på 5 hästar gör spelet för lätt, ett spel på 15 gör spelet för svårt, i bägge fallen med lägre omsättning som följd.

Antalet hästar som behövs i svensk galopp för att kunna ge bana och förtidsvad tillfredsställande spelunderlag kan schematiskt beräknas enligt följande. Nuvarande 76 tävlingsdagar/år med 9 löpningar/dag ger 684 löpningar/år. Med optimalt startfält på 10 hästar görs 6 840 starter/år. En galoppör startar i genomsnitt ca 7-8 ggr/år varav följer att antalet hästar i träning bör vara ca 900 st. Antalet hästar i träning 1990 är 1 057 st. vilket ger tillfredsställande antal hästar per löpning. Samtidigt understryker beräkningen att antalet löpningar och tävlingstillfällen kan ökas.

Totala antalet fullblodshästar i Sverige omfattande hästar i träning, avelsdjur samt ridhästar beräknas för närvarande uppgå till ca 4 000 st. Som tidigare framhållits har en bidragande orsak till denna för svenska förhållanden höga siffra varit de förmånliga skattereglerna. Avdragsrätt vid mer än del i två hästar har gjort träningskostnaderna mindre betungande. Antalet hästägare har också ökat i antal. Siffran var 1973 ca 400, 1980 ca 600 för att 1989 ha ökat till ca 1 200. Även om denna siffra även innehåller vissa hästägare som är uppfödare torde siffran vara någorlunda riktig, eftersom antalet konsortiedelägare ej är dataregistrerade.

Det som driver sporten framåt, som får hästägare att satsa hårdare, som får tränare och andra aktiva att arbeta hårdare är till stor del prissummorna. Att prissummorna hålls på en hög nivå och ökar i takt med inflationen är viktigt för att sporten skall utvecklas. Så har också skett vilket framgår av nedanstående tabell.

Tabell 10
Prissummornas utveckling inom galoppsporten

Bana	1973	1989
TGAB	3,1	17,2
JTG	1,5	9,2
Åby	0,3	-
Strömsholm	0,1	0,3
Summa Mkr	5,0	26,7

Prissummorna utgörs av baspriser, serielöpnings- och rikstotobidrag samt storloppsbidrag från ATG, av insatser från hästägarna samt av extra prispengar (tantiem) från banorna. Även vissa sponsorpengar kan destinerats direkt till prissummor.

Ökningen under perioden är 434 %. Eftersom KPI under motsvarande period ökat med 273 % har prissummorna kunnat höjas betydligt över inflationen. Detta har bl.a. haft till följd att antalet hästar i svensk galopp i dag är dubbelt så många som 1973. En betydelsefull ökning dels ur avelssynpunkt, dels ur spelunderlagssynpunkt.

Det bör understrykas att 1973 var ca 40 % av prissumman egna insatser från galopphästägarna. Motsvarande siffra 1989 är 20 % (på travet endast 2 %) vilket sänkt hästägarnas kostnader och gjort det lättare även för mindre resursstarka hästägare att anmäla sina hästar i insatslöpningar.

Antal hästägare inom galoppen har, som angetts ovan, ökat starkt under 1980-talet. Nära en fördubbling har skett och antalet är i dag ca 1 200. Siffran är hämtad ur SGC:s avräkningssystem. I praktiken torde dock antalet hästägare vara betydligt större, eftersom många anonyma hästägare är delägare i de allt vanligare konsortierna. Antalet hästar som är verksamma i galoppen är ca 1 000 tävlingshästar. Omkring 60 hingstar och ca 700 fölston finns i avelsverk-samheten.

Träningsavgiften ligger för närvarande på ca 5 000 kr./månad vartill kommer kostnader för veterinärer, transporter, insatser, skoning, ryttararvoden och provisioner. För en genomsnittshäst i professionell träning torde månadskostnaden ligga på ca 6 000 kr. i 1989/90 års kostnadsläge. Det är naturligtvis vanskligt att räkna ut vad

hästägandet inom galoppen kostar, men nedanstående siffror torde ge en uppfattning av storleksordningen.

Tabell 11

Kostnader för galopphästägare

<u>Intäkter</u>		Milj.kr.
Prissummor totalt i Sverige 1989		26,8
Därav tagna av icke svenaktränade hästar	1,0	
Balanseras av svenskt tränade hästars prissummor tagna utanför Sverige	- 1,0	0,0
Unghästpremier		1,5
	<u>Summa</u>	<u>28,3</u>
<u>Kostnader</u>		
Träningskostnad (inkl. veterinär, transport, skoning, insatser, ryttharvoden) för 800 hästar à 72 000 kr.		57,6
Träningskostnad för amatörer, 200 hästar à 36 000 kronor		7,2
Provisioner, tränare 10 %, rytthare 10 %		5,0
	<u>Summa</u>	<u>69,8</u>
<u>Nettokostnaden för galopphästägande</u>		<u>ca 41,5</u>

En galoppör kostar således netto ca 40 000 kr. per år att ha i träning och då har inte avskrivningar jämte ränta tagits med i kalkylen. Inköpskostnaden är nämligen varierande och dessutom erhålls ofta en varierande "utrangeringsintäkt" genom att galoppören kan säljas som ridhäst.

Att det fortfarande är tillväxt i hästägarledet, trots de relativt höga driftskostnaderna, beror på flera faktorer. En faktor är att människan sedan urminnes tid varit fascinerad av tanken på att äga den snabbaste och uthålligaste hästen. Detta gäller även i dag. En kanske viktigare faktor är att de skattetekniska förutsättningarna för att äga galopphäst hittills har varit goda. Dessutom har intäkterna och prissummorna under 1980-talet ökat med 114 %, att jämföra med KPI som under samma period ökat med endast 89 %. Det har således under 1980-talet blivit relativt förmånligare att ha galopphäst i professionell träning.

Det starka hästintresset i landet har också medfört att andelen amatörtränade galoppörer ökat från ca 15 % 1980 till ca

20 % 1989. Man kan också se den växande amatörtränarkåren som ett tecken på viljan att äga och träna galopphästar på något förmånligare ekonomiska villkor än vid proffsträning.

4.3.3 Galopppubliken

Entréerna från den betalande delen av publiken utgör ett väsentligt tillskott på intäktssidan. Eftersom samtidigt totonettet är den dominerande intäkten för banorna är huvudmålet för marknadsföringen att locka ut folk till banorna och därigenom höja banspelet. Publikciffrorna de senaste åren har dock, som för de flesta arenaidrotter i landet, visat en vikande tendens. Detta framgår av nedanstående tabell för 1985-1989:

Tabell 12
Publikutvecklingen

År	1985	1986	1987	1988	1989
<u>Täby Galopp</u>					
Betalande	52 502	49 023	46 042	36 617	33 340
Frikort etc.	46 766	47 380	47 559	52 509	52 047
Summa	99 268	96 403	93 601	89 126	86 387
<u>Jägersro G</u>					
Betalande	18 186	17 717	14 469	15 788	14 538
Frikort	30 115	29 133	33 957	28 502	25 612
Summa	48 301	46 850	48 426	44 290	40 150
Hela landet	147 569	143 253	142 027	133 416	125 537

Något lägre minskningstakt kan skönjas det senaste året. En av orsakerna till detta torde vara att utbyggnaden av totomatsystemet lockat nya människor till sporten. Efter att ha spelat på förtidsvadstället blir spelaren nyfiken på hur hans hästar springer på banan och gör ett besök.

En annan orsak är att banorna bibehåller sina låga entréavgifter, för närvarande 20 kr., samtidigt som andra arenaidrotter tvingas höja sina. Ytterligare en anledning torde vara att utvecklingen inom sporten höjt klassen på hästarna och gjort löpningarna mera intressanta både spelmässigt och sportsligt.

Publikminskningen slår hårt mot banornas ekonomi. Entréintäkterna är "rena" pengar till banföretagen och spelet på banan ger för banan väsentligt högre provision än

förtidsvadet som till stor del finansierar medel till prispengar och till andra ändamål för sporten. Att vinna tillbaka publiken till banorna är enligt utredningens uppfattning en av svensk galopps mest angelägna uppgifter i dag.

4.4 Avel och uppfödning

4.4.1 Avel inom travsporten

En högkvalitativ, systematiskt bedriven och målmedveten avel är en grundläggande förutsättning för travsportens utveckling. Sverige har i detta avseende lyckats utomordentligt väl. De hingstar som verkar i Sverige är bland världens bästa och kvaliteten på uppfödning i Sverige är föredömlig.

Fram till 1985 gällde lagen från 1914 om hingstbesiktningstvång. Regeringen bemyndigade samtidigt i en förordning Lantbruksstyrelsen att uppdra åt organisation att anordna den kontroll som avses i lagen. I augusti 1985 utsåg Lantbruksstyrelsen STC till huvudman för avelsvärdering och hästkomboll för travarraserna. I målsättningen från styrelsen ingick förutom att främja aveln, även att hästkombollen skall skapa underlag för planering, rådgivning och forskning.

Såväl äldre som nyare bestämmelser innebär att för att hingst skall få användas i offentlig avel (dvs. till annans sto än hingstägarens), krävs att hingsten får ett avelsgodkännande och ett betäckningstillstånd (fr.o.m. 1985 utfärdad av STC).

Varmblodsavelns utveckling i Sverige kan åskådliggöras genom antalet avelsgodkända hingstar. De varmbloodiga hingstarna ökade under slutet av 1960-talet markant i antal och 1970 fanns i Sverige över 200 avelshingstar. Under 1970-talet förändrades sedan inte kvantiteten hingstar nämnvärt men kvaliteten höjdes successivt. I början på 1980-talet tog hingstmarknaden åter fart och 1989 finns i Sverige över 300 avelsgodkända hingstar, varav flera är att betrakta som tillhörande världens toppskikt vad gäller den amerikanska travarrasen. Även den franska travaren är representerad med flera högklassiga hingstar.

Under perioden 1969-1989 har hingstägandet delvis ändrat

karaktär. För 20 år sedan var den vanligaste bilden av att ägaren, efter en för hingsten avslutad tävlingskarriär, försökte få hingsten premierad och därmed behålla den som avelshingst.

I dag är det betydligt vanligare att särskilda mycket välstammade hingstar, svenska eller utländska, ofta med utomordentliga tävlingsmeriter köps upp. Dessa hingstar kan ägas enskilt eller av bolag. Ett halvt dussin bolag dominerar i dag totalt hingstmarknaden inom den varmblodiga rasen.

De i Sverige stationerade varmblodshingstarna tillförs inte endast svenska ston. Varje år kommer 400-500 utländska ston till Sverige för betäckning och ett hundratal ston semineras i utlandet med sperma från i Sverige stationerade hingstar.

Kallblodsavelns utveckling kan beskrivas enligt följande. 1964 instiftade Lantbruksstyrelsen den nordsvenska travarrasen, varigenom den nordsvenska brukshästen resp. travaren kom att bilda två olika raser med olika avelsmålsättningar och olika stamböcker som följd. Före 1964 hade raserna en gemensam hingstpopulation.

Utvecklingen har därefter för den kallblodiga travarrasens del inneburit snabba avelsframsteg, vilket bl.a. kan mätas i allt större framgångar i konkurrensen med de båda andra kallblodsnationerna Norge och Finland.

Inom kallblodssporten kan också märkas en successiv ökning av antalet avelsgodkända hingstar. Hingstägandet är fortfarande mera spritt men här liksom varmbloden har som ett komplement till ägande utvecklats en viss marknad för från Norge inhyrda hingstar.

4.4.2 Uppfödning inom travsporten

Den svenska uppfödningen kännetecknas av ett fåtal stora stuterier men framför allt av en mångfald uppfödare med 1-3 ston. Uppfödningen är spridd över hela Sverige även om det finns klara uppfödardistrikt som Västergötland, Halland, Skåne och Mälardalen. Även Gotland är ett starkt uppfödardistrikt.

Att uppfödningen är spridd och småskalig visar på det

faktum att travsporten är en breddsport med djup folklig förankring.

Uppfödningen av varmblod har under de senaste 20 åren trefaldigats vad gäller såväl antal fölston som avkommor och stoägare. När det gäller avelsston ser ägarstrukturen 1989 ut på följande sätt. Ett fåtal stuterier äger mer än 20 ston (t.ex. Stuterierna Broline, Menhammar, Eriksund, Lassagården), ca 25 stuterier äger 10-20 ston, ca 125 gårdar äger 4-10 ston och ca 1 250 gårdar äger 1-3 ston.

Resterande fölston ägs av ca 4 000 uppfödare som har sina ston inackorderade på stuterier eller lantbruk.

Av samtliga ston (ca 9 000 st. 1989) ägs ca 20 % av två eller fler ägare medan 80 % har en ägare. Båda kategorierna äger i genomsnitt 1,4 ston/ägarskap. 1969 var motsvarande siffror att knappt 10 % av stona (ca 4 000 st.) ägdes av två eller fler ägare och drygt 90 % av en ägare. Båda kategorierna innehade ca 1,7 ston/ägarskap. 1979 infördes avelspremier i avsikt att uppmuntra att goda avelsston sattes i aveln i ett tidigt skede.

Även uppfödningen av kallblod har utvecklats, om än inte i samma utsträckning som för varmblooden. Från 319 stoägare 1969 med i snitt 2,5 ston per ägare har antalet 1989 vuxit till 961 uppfödare med i snitt 1,4 ston. En spridning av ston på fler ägare kan numera märkas. Detta kan vara ett tecken på att kallblodssporten stärker sin ställning som amatörsport även vad gäller uppfödning. Den förändring av uppfödarstrukturen som skett, kan också förklaras med att skillnaden mellan travhäst och brukshäst numera är större än tidigare och därför föder flertalet lantbrukande stoägare numera upp endast tävlingsindivider. Sverige var till mitten av 1970-talet unikt inom europeisk travsport genom att uppfödarna - med undantag av vissa premier i ett fåtal insatslopp - ej erhöi några ersättningar av de medel som härrörde från spelintäkterna. I flertalet europeiska travländer utgick däremot uppfödarstöd med minst 10 % av utbetalda prispengar.

Fr.o.m. 1975 infördes i Sverige uppfödarstöd med centrala medel från ATG. Uppfödarstödet har successivt byggts ut så att det i 1990 års ATG-budget uppgår till 8,75 % av ATGs samtliga prisanslag innebärande 25,4 mkr till uppfödarna av

travhästar. Uppfödarmedlen utgår numera, vid sidan av vissa administrationsanslag till avelsorganisationerna, enbart som uppfödarpremier. Uppfödarpremier innebär att uppfödaren av en travhäst får en viss procent av de prispengar som tillfaller ägaren av hästen i fråga, när denna så småningom deltar i tävlingar. För 1990 utgår uppfödarpremier med 9,3 % på prispengar som vinnas av upp till sjuåriga varmblodshästar och upp till åttaåriga kallblodshästar, i båda fallen vid placering 1 t.o.m. 5.

Målsättningen är att uppfödarstödet i takt med resursutvecklingen skall höjas till 10 % av ATGs samtliga prisanslag.

Tabell 13
Sammanställning över registreringar och uppfödarstöd

År	Registrerade varmblodsföl	Registrerade kallblodsföl	Centralt uppfödarpremier Mkr	Avelspremier Mkr
1970	2 348	407	-	-
1975	2 737	507	1,2	-
1976	2 862	453	1,6	-
1977	3 062	541	2,0	-
1978	3 134	496	2,5	-
1979	3 144	486	2,6	1,9
1980	3 400	489	3,3	2,6
1981	3 768	539	3,5	3,3
1982	3 885	616	4,1	3,5
1983	4 084	619	4,4	3,2
1984	4 230	668	7,2	3,4
1985	4 461	572	10,1	3,0
1986	4 625	528	15,2	2,3
1987	4 849	640	18,1	1,4
1988	5 285	611	20,4	-
1989	5 654*	762*	21,1	-

* Preliminära siffror

4.4.3 Import och export inom travsporten

Statistiken över import av varmblod visar ingen tendens till långsiktig förändring. Dock kan det konstateras att statistiken för åren 1986-1989 endast har överträffats 1965 och 1966. Kraven på prestation och/eller härstamning för import till Sverige skärptes 1989. Under åren 1970 till 1976 skedde en avsevärd export framför allt till Norge och Finland men även till Danmark och Italien. Sedan sjönk exporten till en lägre nivå åren 1977-1980 för att därefter ånyo ta fart under resten

av 1980-talet.

Det är förutom Sverige endast Norge och Finland som föder upp och tävlar med den kallblodiga travaren. Någon import eller export av betydelse till och från Norge har inte skett.

4.4.4 Avel och uppfödning inom galoppporten

Svensk fullblodsavel har flyttat fram sina positioner under 1970- och 1980-talet och står i dag stark. Den gamla sanningen att det behövs bredd för att få en topp gäller även i aveln. I takt med att antalet födda föl har ökat, antalet var 1973 176 st. och 1989 445 st., har också kvaliteten höjts. Som exempel på detta kan nämnas att svenskuppfödda hästar numera inte sällan segrar där tidigare importhästar alltid dominerat.

Den kvantitativt och kvalitativt positiva utvecklingen kan härledas ur flera orsaker. Den kanske viktigaste är att prissummorna höjts vilket stimulerat hästägare till att köpa allt flera svenskuppfödda hästar. Men betydelsefullt är också de av ATG initierade uppfödarpremierna som i dag är 8,75 %. Procentsiffran har ändrats genom åren och är nu på väg upp. Premierna utgår på insprungna pengar och är således prestationsbetingade vilket gynnar god avel.

Uppfödarpremierna uppgår 1989 till 1,8 milj.kr. och gäller alla åldrar av svenskuppfödda hästar för starter såväl i Sverige som utomlands. För 2-åriga svenskuppfödda hästar betalar dessutom banorna bonus med 50 % av insprungna pengar i löpningar öppna för hästar uppfödda både inom och utom Skandinavien.

Under 1979 fram till 1988 har dessutom speciella avelspremier till ston utbetalats. Denna premietyp är nu avskaffad.

Antalet importerade hästar har ökat de senaste åren men inte avsevärt mer än vad de svenskuppfödda hästarna ökat. Följande tabell, Avelsutvecklingen, visar klart på ökningen av antal fölston och födda föl under den senaste 20-årsperioden. Vidare framgår av tabellen de premier som utgetts till uppfödare och ägare.

Tabell 14

Aveln och premier till stöd för aveln (tkr)

År	Hingstar	Fölston	Födda föl	Importer	Uppfödar- premier	Avels- premier	Unghäst- premier
1973	46/8	308	176	71	-	-	-
1974	39/5	301	183	98	81	-	-
1975	44/27	317	193	128	77	-	-
1976	43/18	306	196	117	80	-	244
1977	42/8	302	170	112	120	-	348
1978	32/8	283	145	71	300	-	444
1979	38/21	281	179	112	120	105	967
1980	36/9	358	198	137	225	145	984
1981	36/5	403	228	162	225	126	1 109
1982	39/7	397	220	158	303	215	1 046
1983	38/20	404	241	141	300	200	1 400
1984	38/4	502	298	187	700	100	1 900
1985	52/28	570	348	158	800	200	2 100
1986	57/29	593	363	130	1 300	200	2 300
1987	57/21	641	388	180	1 400	100	2 500
1988	58/21	633	401	200	1 500	100	2 300
1989	61/32	705	445	200	1 600	-	2 200

* Svenskstationerade/utlandsstationerade

Det finns i dag ca 4 000 hästar av engelsk fullblodsras i landet. Av dessa kan 700-800 betecknas som verksamma i aveln.

Som framgår av tabellen ovan finns det för närvarande i landet 61 verksamma hingstar vilket är en rekordsiffra. Av dessa hingstar finns flera med mycket goda härstamningar representerande bland världens bästa blodslinjer.

Antalet fölston är ca 700, även detta en hög siffra. Genom att importtilläggen för ston i vissa löpningar 1989 och i alla löpningar 1990 tagits bort, har de senaste åren högklassiga ston importerats för tävling och avel.

Som konsekvens av det höga antalet hingstar och fölston föddes 1989 445 föl, vilket är den högsta siffra som noterats.

En av orsakerna till att aveln ökat är att flera stimulans-åtgärder vidtagits. Från ATG erhålles uppfödarpremier som beräknas med 8,75 % av det av ATG utanordnade prisanslaget. Eftersom importer tar en del av prissummepotten blir uppfödarpremierna, som endast går till svenskuppfödda hästar, i praktiken ca 10 %.

Ytterligare stimulans ger unghästpremierna. Dessa går inte till uppfödarna utan till de hästägare som sätter sin unghäst i professionell träning. Unghästpremierna utgår under 12

valfria månader med 575 kr./månad från 1 oktober när hästen är 1 år t.o.m. december månad under 3-årssäsongen. Unghästpremierna stimulerar hästägarna till att köpa hästar av uppfödarna och sätta dem i tidig träning och är i första hand ett stöd till de professionella tränarna, men därigenom även ett indirekt stöd till uppfödarna.

Ett speciellt stöd till svensk uppfödning är den del av prissummepotten som banorna delar ut i form av bonus. Denna är 50 % av insprungna pengar och utgår till svenskuppfödda hästar i 2-årslöpningarna öppna för utomskandinaviskuppfödda hästar.

Som framgår av det redovisade är situationen för svensk fullblodsavel bättre än på många år. Den nyligen genomförda E/G-anpassningen med ett successivt slopande av importbidragen kan dock verka dämpande på svensk avel genom att antalet importörer förväntas öka. Detta torde medföra en viss utslagning av det sämre avelsmaterialet med lägre antal födda föl som följd. Allteftersom de importerade hästarna lämnar tävlingsbanan och går till aveln kan en återhämtning ske och då med en något högre kvalitet främst på fölsto-sidan och därigenom på aveln i sin helhet.

4.5 Banstruktur

4.5.1 Travbanor

Det finns för närvarande 47 travsällskap och klubbar varav 30 har totalisatortillstånd. I sällskapen, som är ideella föreningar, skall finnas mellan 40 och 100 medlemmar. Minst halva antalet av medlemmarna skall vara hästägare och i övrigt skall finnas företrädare för travtränarna, sällskapens anställda och den travintresserade allmänheten. Sällskapens styrelser skall ha en majoritet av icke hästägare. Det är sällskapen som i egenskap av ekonomiska föreningar äger och driver travbanorna.

Nedanstående tabell redovisar när sällskapen bildades samt när banan invigdes. Noteras bör att de tre senast tillkomna travbanorna är Kalmar, Mantorp och Halmstad. Den senare banan startade så sent som 1969, 62 år efter det att den första permanenta banan - Jägersro - öppnades.

Tabell 15

Förteckning över travsällskap med tillstånd från ATG att bedriva totalisatorspel

Travsällskap med tillstånd	Bildades år	Landbanan invigdes	Antal dagar med tävlings- tillstånd 1989 och 1990	
Västergötlands Travsällskap	Axevalle	1955	1956	43 43
Norrlands Travsällskap	Bergsåker	1931	1932	45 45
Norrbottnens Travsällskap	Boden	1943	1944	24 24
Södra Hälsinglands Travsällskap	Bollnäs	1952	1955	24 24
Ådalens Travsällskap	Danero	1957	1958	24 24
Sörmlands Travsällskap	Eskilstuna	1952	1955	43 43
Färjestads Travsällskap	Färjestad	1935	1936	43 43
Gävle Travsällskap	Gävle	1935	1938	43 43
Norra Hälsinglands Travsällskap	Hagmyren	1952	1956	24 24
Hallands Travsällskap	Halmstad	1957	1969	43 43
Skånska Travsällskapet	Jägersro	1923	1907	65 65
Sydöstra Sveriges Travsällskap	Kalmar	1964	1965	38 38
Lindes Travklubb	Lindesberg	1886	1917	10 10
Östergötlands Travsällskap	Mantorp	1963	1965	38 38
Dalarnas Travsällskap	Romme	1953	1955	43 43
Siljans Travsällskap	Rättvik	1919	1955	24 24
Skellefteortens Travsällskap	Skellefteå	1944	1952	24 24
Stockholms Travsällskap	Solvalle	1925	1927	85 85
Solängets Travsällskap	Solänget		1952	25 24
Västerbottnens Travsällskap	Umeå	1948	1944	26 27
Gotlands Travsällskap	Visby	1907	1948	18 18
Åby Travsällskap	Åby	1980	1936	67 67
Deilslands Travsällskap	Åmål	1923	1953	13 13
Nordmarkens Travsällskap	Årjäng	1936	1936	24 24
Örebro-Bergslagens Travsällskap	Örebro	1947	1948	43 43
Jämtlands Travsällskap	Östersund	1926	1936	30 30
Wermlands Travsällskap	Arvika	1882		6 6
Västra Ångermanlands Travsällskap	Höting	1957		3 3
Lycksele Travsällskap	Lycksele	1925		3 3
Ovikens Travklubb	Oviken	1925		3 3

För år 1991 förelår STC ingen ändring jämfört med 1990 avseende antal dagar med tävlingsstillstånd.

4.5.2 Galoppbanor

Galoppen i Sverige disponerar två permanenta tävlingsbanor, Täby Galopp och Jägersro Galopp. Dessutom anordnas kapplöpningar en dag varje år på Sjöängen vid Strömsholm.

Banan på Täby Galopp är byggd efter amerikansk förebild med jordbana, s.k. dirt-track (dt-bana), på 1 600 m som huvudbana. Dessutom finns gräsbana, häckbana och steeplechasebana. Totalt finns på Täby Galopp ca 5,4 km

tävlingsbana. Underhållskostnaderna av dessa är en av anledningarna till att galoppens anläggningskostnader är relativt högre än jämfört med travbanorna som endast har 1 km tävlingsbana. Dessutom har Täby Galopp en flisbana för träning som är ca 1,4 km.

Jägersro Galopp disponerar mark för tävling och träning på den mark som administreras av det tillsammans med travet drivna JTG (Jägersro Trav och Galopp). Även på Jägersro Galopp är banunderlaget ett problem. Den gamla gräsbanan ersattes 1980 av en flisbana för tävling och träning. Det torde därför inför 1991 vara nödvändigt med beslut om vilket framtida underlag galoppen skall tävla på. Flisbanan är bra för träning men har klara nackdelar som tävlingsbana. Eftersom återanläggande av gräsbanor praktiskt sett är omöjligt torde alternativen vara dt-bana eller allvädersbana.

I direktiven för utredningen står att inga banor lagts ned i Sverige sedan ATGs tillkomst. Detta är inte riktigt eftersom galoppbanan på Åby lades ned 1976.

De två galoppbanorna i landet, Täby Galopp AB (TGAB) och Jägersro Trav och Galopp (JTG) upprättar sina budgetar enligt de direktiv som ATG lämnar varje år. När det gäller verksamheten drivs banorna i stort på samma ekonomiska villkor. Den tredje galoppbanan i landet, Strömsholm, med endast en tävlingsdag per år redovisas inte här eftersom den drivs under speciella förutsättningar.

Målet för banornas verksamhet är inte vinstsyftande i egentlig mening. Banorna drivs mera med sikte på gradvis konsolidering av verksamheten för att trygga en säker utveckling av sporten. Ett eventuellt överskott delas ut till hästägarna i form av extra prispengar (tantiem). Det bör också framhållas att storleken på verksamheten på trav- och galoppbanorna i landet mäts i *totalisatoromsättning (banspel)*. En mera rättvisande omsättningssiffra borde även omfatta entréer, restaurangförsäljning, reklamskyltar, boxhyror etc. Men av hävd är totalisatoromsättningen branschmättet på en banas storlek. Tabell 16 nedan visar en sammanställning över banföretagens omsättning.

Tabell 16
Banföretagens omsättning (Mkr)

År	TGAB	JTG	Åby	Strömsholm	Summa
1973	25,5	7,2	0,9	0,1	33,7
1989	83,0	25,9	-	0,8	109,7

Flera av de investeringar som genomförts under perioden har möjliggjorts genom att ATG finansierat dessa med för-
månliga lån. Flisbanan på Jägersro Galopp och läktar-
ombyggnaden på Täby Galopp torde inte ha varit genom-
förda i dag utan ATGs medverkan. Ett antal ytterligare
investeringar inom galoppen, exempelvis bevaknings-
anläggningar, belysningsanläggningar, stallar etc. har
finansierats via lån från ATG.

Den kanske mest betydelsefulla investeringen som ATG gjort
är det heldatoriserade tosystemet som i dag finns på landets
samtliga banor.

Tabell 17 nedan visar bl.a. en jämförelse mellan vad banorna
genom baspriser fått i bidrag från ATG och hur stora medel
som utgått till sportens aktiva.

Tabell 17
Utvecklingen i sammandrag 1979-90 avseende medel till banor och aktiva.

År	Omsättning		ATGs resultat	Medel till banorna		Medel till aktiva	
	Mkr	+		Mkr	+	Mkr	+
1979	1 989		+23,5	146,8		119,3	
1980	2 205	+10,8	+14,6	154,7	+ 5,4	137,7	+15,4
1981	2 438	+10,5	+20,5	162,4	+ 5,0	146,8	+ 6,6
1982	2 581	+ 5,9	+14,1	177,8	+ 9,5	157,8	+ 7,5
1983	2 965	+14,9	+33,4	210,0	+18,1	168,2	+ 6,6
1984	3 274	+10,4	+10,7	234,5	+11,7	205,3	+22,1
1985	3 759	+14,8	+10,8	266,9	+13,8	241,5	+17,6
1986	4 137	+10,0	- 3,2	294,2	+10,2	290,2	+20,2
1987	4 526	+ 9,4	-52,4	309,4	+ 5,2	315,8	+ 8,8
1988	5 360	+18,4	-21,9	310,6	+ 0,4	333,6	+ 5,6
1989	5 865	+ 9,4	+52,8	325,6	+ 4,8	342,5	+ 2,7
1990	6 393	+ 9,0	+50,0	347,0	+ 6,6	384,3	+12,2

4.6 Hästsportens ekonomi

4.6.1 Travsporten

Tillgängliga medel att fördela till de aktiva grundar sig på ATGs resultat som dels är avhängigt av den totala totalisatoromsättningen (såväl förtids- som banspel), dels är beroende på sportens avtal med staten angående totalisatorskatten.

1989 utdelades ca 310 milj.kr. i totala prispengar. Utvecklingen från 1969 framgår av tabell 18.

Tabellen redovisar såväl de totala prispengarna som hur dessa fördelas mellan varmblood och kallblood. Även prispengar per startande häst anges.

Tabell 18
Prispengars fördelning

År	Totala prispengar MSEK	Prispengar varmblood	Antal startande varmblood	Kr./startande varmblood	Prispengar kallblood	Antal startande kallblood	Kr./startande kallblood
1969	39,4	34,0	4 602	739	5,4	1 893	285
1970	39,7	34,5	4 992	691	5,2	1 781	292
1971	41,2	36,0	5 267	684	5,2	1 703	305
1972	41,9		5 368			1 559	
1973	45,9	40,5	5 454	743	5,4	1 354	399
1974	51,6	46,5	5 542	839	5,1	1 303	391
1975	60,1	54,5	5 800	940	5,6	1 233	454
1976	65,1	59,1	5 973	989	6,0	1 085	553
1977	75,5	68,7	6 088	1 128	6,8	1 111	612
1978	87,9	79,9	6 514	1 227	8,0	1 185	675
1979	106,0	96,2	6 723	1 431	9,8	1 125	871
1980	120,3	108,9	7 169	1 519	11,4	1 255	908
1981	124,4	113,0	7 549	1 497	11,4	1 253	910
1982	132,5	120,8	7 843	1 540	11,7	1 241	943
1983	145,0	132,6	8 059	1 645	12,4	1 235	1 004
1984	179,0	163,9	8 245	1 988	15,1	1 299	1 162
1985	209,9	192,0	8 377	2 292	17,9	1 301	1 376
1986	256,2	234,3	8 621	2 718	21,9	1 321	1 658
1987	281,9	257,6	9 211	2 797	24,3	1 314	1 849
1988	303,3	276,4	9 766	2 830	26,9	1 394	1 930
1989	310,3	282,6	10 206	2 769	27,7	1 419	1 952

Att hålla en travhäst i professionell träning kostar per år ca 75 000 kr. inkl. veterinär, resor etc. För att betala sina

kostnader måste hästen således tjäna över 80 000 kr./år eftersom 10 % avgår i tränarprovision. Tabell 19 nedan illustrerar detta såsom ett schematiskt exempel.

Tabell 19
Kostnader för travhäst

Inköp av 1,5 års travhäst normalpris 75 000 kr. + moms 95 000 kr.

Travhästen startar normalt som "3,5-åring"

Kostnader under tiden fram till start

Träningskostnad 24 månader à 140 kr./dag (landsortspris)	100 000 kr.
Veterinär, transporter, utrustning	15 000 kr.
Försäkring	12 000 kr.
Summa kostnader	222 000 kr.

En bra häst tävlar normalt från 3,5 år till 8,5 år = 5 år

Kostnader under tävlingskarriären

Träningskostnader 140 kr./dag i 5 år	250 000 kr.
Resor	50 000 kr.
Veterinär m.m.	30 000 kr.
Försäkringar	50 000 kr.
Summa kostnader	380 000 kr.
Summa total kostnad från 1,5 - 8,5 år	600 000 kr.

Sälunda krävs att hästen tjänar i genomsnitt 120 000 kr./år, exkl. kapitalkostnad och tränarens provision.

I Sverige tjänar 5 % av alla hästar mer än 100 000 kr.

Uppfödarpremier, som tillkom 1975 och tillfaller hästens uppfödare, uppgår för närvarande till ca 10 % av pris-summan. 1989 utbetalades ca 22 milj.kr.

Unghästpremier utgår för häst i professionell träning under 18 månader t.o.m. det år hästen är 3 år. Premien tillkom 1976 och uppgick 1989 till 23,4 milj.kr. Från och med 1990 begränsas antal premiémånader till 9 och utgår t.o.m. det år hästen fyller 2 år (kallblod 3 år). Genom denna förändring

frigörs medel som kommer att användas till prispengar i STC:s stora unghästsatsning.

Till B-tränad 2- och 3-årig hästs ägare utgår under vissa förutsättningar en speciell B-premie om 3 000 kr. 1989 utgick 1,1 milj.kr.

1984 infördes en tränarpremie. Premiens syfte är att förbättra de professionella tränarnas ekonomi. Premien är prestationsrelaterad och utgår med 575 kr. vid seger och lägre belopp vid 2- till 6-placeringar. 1989 utbetalades 7 milj.kr.

4.6.2 Galoppsporten

Organisatoriskt har en förändring skett under perioden. För att samordna verksamheten på Jägersro-banan bildades 1981 Jägersro Trav och Galopp (JTG) av de tidigare på banan verkamma sällskapen, Skånska Fältrittklubben och Skånska Travsällskapet.

Täby Galopp AB och JTG (1973 Skånska Fältrittklubben) har utvecklats starkt sedan 1973. I tabell 16 på sid 81 redovisas omsättningssiffror som visar utvecklingen inom svensk galopp.

Ökningen är 226 %, vilket inte når upp till KPI för motsvarande period, som uppgår till 276 %. Detta beror framför allt på att omsättningarna i slutet av 1970-talet ökade mycket långsamt, exempelvis ökade Täby Galopp åren 1973-1989 ca 60 % jämfört med KPI:s ökning med 100 %. Därefter har en återhämtning skett. Under 1980-talet var ökningstakten 109 %, KPI:s motsvarande ökning var 89 %.

Galoppens tillbakagång under 1970-talet markeras också av att beslut togs om nedläggning av Åby Galopp.

På bägge galoppbanorna har under 1980-talet gjorts omfattande investeringar med syftet att skapa fullservicebanor för publik, hästägare, aktiva och personal. Den för galoppen med sina långa avstånd så nödvändiga Intern-TV:n har byggts ut och drivs i dag med studio- och kamerakapacitet av mycket hög klass.

Vidare har en omfattande datorisering gjorts av hela

verksamheten. Toto-datan för banorna, som ATG inhandlade och lät installera på banorna 1981, är fortfarande en av de mest avancerade i världen.

Det heldatoriserade resultatredovisningssystemet innebär att hästägaren krediterats för prissummor och debiterats för ryttare- och tränarearvoden, att jockeys och tränare krediterats sina provisioner, att statistik på hästar, ägare, jockeys och tränare etc. registrerats i datorn redan när godkänt resultat av löpningen föreligger, dvs. ca 3 minuter efter det att hästen gått i mål. Dessutom har administrativa system för ekonomi, avräkning med hästägarna och tränarna installerats.

Anläggningarna har också rustats upp betydligt under perioden. Bland de större investeringarna märks på Jägersro Galopp en flisbana för tävling och träning för ca 7,5 milj.kr.

På Täby Galopp har under perioden genomförts investeringar på ca 20 milj.kr., varav största investeringen är läktarombyggnad med ca 12 milj.kr. På Täby Galopp banområde har dessutom ATG låtit uppföra en hästklinik till en kostnad av ca 3 milj.kr.

Investeringarna i avancerade datasystem för verksamheten samt i anläggningar för publik och aktiva har varit omfattande under 1980-talet. Men de har varit nödvändiga för verksamhetens utveckling och dessutom lönsamma ur den synpunkten att omsättningarna under 1980-talet.

Det blir allt vanligare att företag marknadsför sina produkter genom sponsring. Sponsorn kan i dessa ordna mottagningar eller konferenser och därigenom få ut mera av sin sponsorinsats. Sponsorintäkterna för galoppen ligger än så länge på en blygsam nivå. Eftersom sporten sakta men säkert växer, torde en höjning av nivån kunna förväntas, vilket skulle ge sporten ett värdefullt om än marginellt intäkts tillskott.

En av banornas större intäkter är uthyrning av boxar i banans stallar på det egna banområdet. Att kunna disponera boxar i stallar nära tränings- och tävlingsbanor är mycket attraktivt för en tränare. Även om boxhyrorna höjts de senare åren är de ändå låga jämfört med vad en tränare utanför banan tvingas betala.

I likhet med vad som gäller övriga arenor står galoppbanans anläggning med stora parkeringsytor outnyttjad större delen av tiden. Av denna anledning är det angeläget att utnyttja anläggningen för arrangemang utanför ordinarie tävlingsverksamhet. Detta har också skett och exempelvis är Täby Galopp sedan 1982 värd för en årligen återkommande maskinmässa. Dessutom anordnas kontinuerligt bilutställningar och konferenser av olika slag.

Huvuddelen av tävlingsdagens kostnader utgörs av löner. Största lönepotten går till tototjänstemännen, som de senaste åren lyckats uppnå avsevärda löneförbättringar. Vissa befattningar samt utrustning föreskrivs av centrala myndighetsbeslut eller av galoppreglementet. Exempel på den förra kategorin är banveterinär med assistenter samt statskontrollant för totalisatorn. Exempel på den senare kategorin är måldomare, skiljedomstol, målkamera, banläggare och ambulans med godkänd ambulanspersonal.

På grund av att ett flertal befattningar är föreskrivna i reglementet är det svårt att genom rationaliseringar sänka lönekostnaderna.

Ett tryckt tävlingsprogram är en nödvändighet för tävlingarnas genomförande och vissa delar av programinnehållet är också föreskrivna av galoppreglementet. Det stora ekonomiska problemet är att upplagorna är för små varför tryckkostnaderna per exemplar blir relativt hög. Bättre programekonomi kan erhållas genom upplageökning. Sådan sker också i dag om än i låg takt. Ambitionen är att få balans mellan kostnader och intäkter - tills detta har skett får programkostnaden betraktas som ren marknadsföringskostnad.

Marknadsföringsinslaget på båda banorna är alltför lågt för att tillåta en mera expansivt syftande marknadsföring. Den främsta marknadsföringsåtgärden är annonsering. Annonsbudgeten har emellertid inte kunnat ökas i takt med de allt högre annonspriserna, varför resultatet har blivit att banorna tvingats till att använda annonser i mindre format vilket minskat uppmärksamhetsvärdet.

Att skapa ökade resurser för marknadsföring är i dag en för sporten angelägen uppgift. Avsaknaden av det stora

massmediastöd som travet i dag har ökar betydelsen av att större marknadsföringsresurser tillförs galoppen.

Den dominerande driftskostnaden för galoppbanorna är anläggningskostnader. Bägge banorna driver sin verksamhet på stora markområden på vilka ett stort antal byggnader är uppförda. Dessutom finns banor för träning och tävling. Galoppens tävlingsbanor är längre än travets 1 000-metersoval. Tävlingsbanan på Jägersro Galopp är ca 2 100 m. Tävlingsbanorna på Täby Galopp är för dt-banan ca 1 740 m, gräsbanan ca 1 600 m, hinderbanan ca 1 400 m vartill kommer steeple-chase-diagonaler på ca 700 m. Täby Galopp har totalt ca 5 400 m tävlingsbana. En galopphest i full galopp har nära 4 ggr större anslag i marken än en travare, varför större krav ställs på en galoppbankropps underbyggnad och ytbehandling än på en travbana. De omfattande tävlingsbanorna samt det relativt högre kravet på ett perfekt banunderlag är en av orsakerna till att galoppbanornas anläggningskostnader ligger högre än motsvarande travbanors.

På byggnadssidan finns förutom läktare med sekretariat även verkstadsbyggnader, kliniker och gäststallar. Dessutom finns på Täby Galopp permanenta stallar med 340 boxar och Jägersro Galopp med 120 boxar. Enbart reparationer och underhåll av byggnaderna kostar på Täby Galopp ca 2 milj.kr./år vartill kommer ytterligare 1 milj.kr. för vatten, avlopp och uppvärmning. En speciell kostnad för Täby Galopp är hyra för läktare till ATG på 1,2 milj.kr. och hyra för marken till byggnadsstyrelsen, även denna på 1,2 milj.kr.

De till ytan stora anläggningarna och kravet på att dessa för såväl publik, personal som för aktiva ständigt är i toppskick gör verksamheten personalintensiv. På Täby Galopp är 9 personer och på Jägersro Galopp 2,5 personer verksamma på anläggningssidan. Skillnaden i tävlingsbanornas längd, antalet tävlingsdagar etc. gör att siffrorna inte är direkt jämförbara.

Kostnaderna för administration (av ATG alltid benämnt "Ekonomi och förvaltning") består till huvuddelen av löner.

Dessutom redovisas under rubriken centrala, administrativa kostnader som tele-, porto-, kopierings-, personal- och representationskostnader.

Banorna producerar 76 tävlingsdagar per år. För varje tävlingsdag utarbetas propositioner, emottas anmälningar och startanmälningar samt produceras och distribueras banprogrammet. Dessutom sker under och efter tävlingsdagen slutredovisningar med kassaavstämningar inkl. avräkningar mot ATG och de banor som genom direktspel eller krysspel deltagit i banspelet. Slutredovisningarna jämte övrig kostnads/intäktsredovisning sammanförs i den ordinarie affärsbokföringen som redovisas i månadsbokslut till resp. styrelse samt i tertialbokslut till ATG.

Genom att samtliga rutiner, även för löner, numera är heldatoriserade har antalet anställda, trots expansionen de senaste åren, kunnat vara oförändrat. På Täby Galopp arbetar 7 personer och på Jägersro Galopp 4 personer på banornas sekretariat (sportens benämning på den administrativa avdelningen). Bansekretariaten fungerar dessutom som kontaktorgan för publik, aktiva och inte minst hästägare. Antalet kontakter varje dag är många och ökar stadigt i takt med att svensk galopp expanderar.

5 Totalisatorspelets utveckling

5.1 Allmänt

Totalisatorspelet är reglerat i lotterilagen (1982:1011 senast ändrad 1988:839). Av lotterilagen följer att vadhållning i samband med hästtävlingar är att anse som lotteri i lagens mening.

Enligt 4 § första stycket lotterilagen får lotteri om pengar eller pengars värde inom landet inte utan särskilt tillstånd av regeringen anordnas för allmänheten i andra fall eller på annat sätt än som anges i lagen. Lagen om lotterier innehåller inga särskilda bestämmelser om de lotterier som anordnas av de statliga bolagen AB Tipstjänst och Svenska Penninglotteriet AB och inte heller om den totalisatorvadhållning som anordnas av AB Trav och Galopp (ATG). Av detta följer i sin tur att det ankommer på regeringen att pröva frågor om tillstånd för de spel som anordnas av ATG eller som för ATGs räkning ombesörjs av sällskapen.

Det senast träffade avtalet mellan svenska staten på ena sidan samt STC och SGC på den andra om riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorverksamhet är tecknat den 3 oktober 1990. Det bifogas denna utredning som *bilaga B*.

Liksom tidigare bygger avtalets bestämmelser om totalisator-tillstånd och totalisatorskatt på att regeringen godkänner avtalet och att riksdagen beslutar om skatt enligt regeringens förslag i propositionen 1990/91:33. Så har också skett under hösten 1990 genom lagen 1990:1088.

Vad gäller bestämmelser om skatteuttag på de insatser som görs vid totalisatorspel återfinns dessa i lagen (1984:351) om totalisatorskatt. För 1991 skall totalisatorskatt tas ut med 11 % av de sammanlagda insatserna upp till 3 700 milj.kr. och med 8 % på överstigande insatser.

Skattetrycket på ATGs verksamhet har i huvudsak legat fast sedan 1984. En skattestruktur med 11 % på ett grundbelopp och 8 % därutöver har tillämpats sedan flerårsavtalet

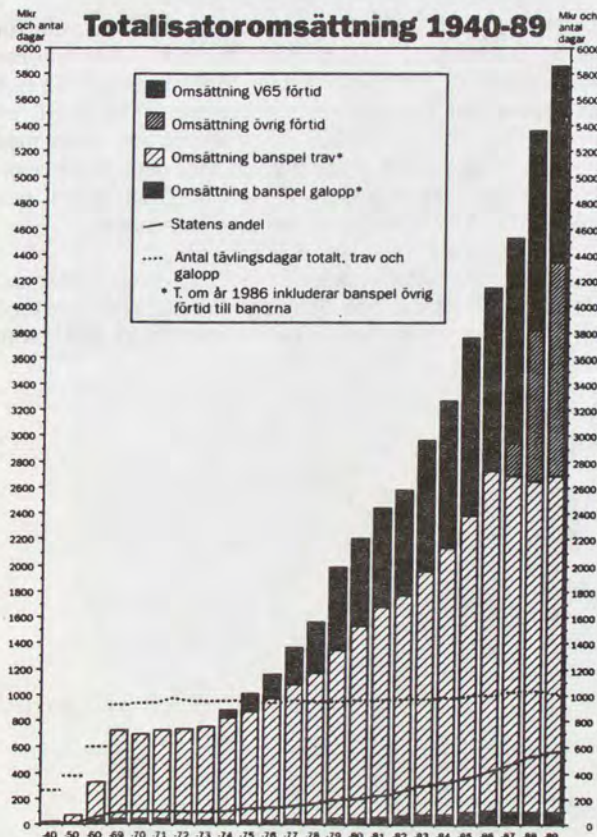
1984–1988. Det avtal som träffades 1988 innebar i princip endast en förlängning på ett år av 1984 års avtal. Bakgrunden till detta var att ATG trots den siffermässigt goda omsättningsutvecklingen på totalisatorspelet under åren 1986–88 redovisade underskott i verksamheten. STC, SGC och ATG gavs genom förlängningen av avtalet på ett år möjlighet att analysera den senaste tidens utveckling. Konkreta åtgärder skulle vidtas av förbunden för att stärka ATGs och sportens ekonomiska ställning. Av de åtgärder som vidtogs kan redan här nämnas det ökade vinstavdraget för spelet Dagens Dubbel från 20 till 25 % samt beslut om konsolidering genom en försiktigare budgetfilosofi.

Det avtal som träffades för 1990 innebar även det i allt väsentligt en förlängning av de tidigare avtalen. Den enda ändring som genomfördes var att, som föredragande departementschef uttryckte det, "en viss anpassning av skatteuttaget bör göras i förhållande till nuvarande penningvärde och kostnadsnivå. Detta bör ske genom en justering av grundbeloppet, som bör höjas till 3 500 milj.kr.". På motsvarande sätt hade grundbeloppet höjts exempelvis 1985, 1986 och 1987.

5.2 Totalisatorspelets utveckling sedan ATGs tillkomst

Totalisatorspelets utveckling sedan 1940 belyses av nedanstående diagram. Som framgår av detta skedde utvecklingen snabbt fram till den stagnation som med start 1969 varade i fem år och blev den utlösande orsaken till ATGs tillkomst med 1974 som första verksamhetsåret.

Figur 8



Redan den 18 augusti 1974 startade ATG V65, det riksspel som mycket snabbt vände utvecklingen till att bli starkt positiv. Kännetecknande för V65 var att den största vikten lades vid att tillskapa en elitserie för travsporten som ett nödvändigt underlag för ett framgångsrikt riksspel. Denna genomgripande förändring av tävlandet med de bästa travhästarna torde ha haft en minst lika stor betydelse för spelets framgång som själva spelformen.

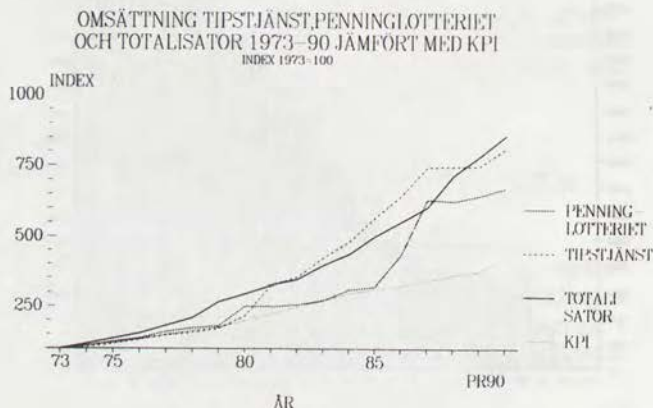
Även banspelets negativa trend vändes i och med V65s tillkomst och fick i över ett decennium en kontinuerlig och god tillväxt. En bidragande orsak här till blev den

datorisering av banspelet som ATG inledde med start 1980.

Under 1987 tog ATG i bruk ett datoriserat on-linesystem för ombudsverksamheten. Genom detta har trav- och galopp-sportens traditionella banspelsformer Vinnare, Plats, V5 och för galoppporten även Kombspelet kunnat föras ut till en större allmänhet över hela landet, samtidigt som man med start 30 december 1987 etablerade ett nytt dagligt riksspel, Dagens Dubbel, som under de senaste åren blivit den snabbast växande spelformen inom totalisatorspelet.

Utvecklingen av totalisatorspelet sedan ATGs tillkomst jämfört med Tipstjänst och Penninglotteriets spel och med KPI framgår av nedanstående indexkurvor med 1973 som bas.

Figur 9



Den svenska spelmarknaden kan under innevarande år komma att omsätta uppemot 18 miljarder kr. Fördelningen av spelomsättningen mellan de tre stora spelbolagen Penninglotteriet, Tipstjänst (statliga) och ATG (privat) samt den övriga marknaden för bingo, roulett och övriga lotterier är approximativt 80 % för de förra och 20 % för folkrörelse-spelen m.m.

Omsättningen på spelmarknaden totalt har under det senaste årtiondet ökat varje år fram till 1988, även om ökningen i reala termer har varit liten. År 1988 stagnerade marknaden och den ökning i nominella belopp som skett under 1988 och 1989 har inte motsvarat penningvärdeförsämringen. Sedan 1986 har spelmarknaden förändrats betydligt genom att efterfrågan förskjutits från de etablerade högvinstspelen mot mer frekventa spel med många men små vinster samt med för spelets idé större kunskapsinnehåll. Konventionella lotterier, Lotto, Tips och V65 har sålunda stagnerat medan spel av typ Oddset och Dagens Dubbel ökat kraftigt.

Utvecklingen av bolagens spel under 1985-1989 framgår av nedanstående tabell.

Tabell 20
Spelbolagens omsättning i mkr åren 1985-1989

	1985	1986	1987	1988	1989
Totalisatorspel:					
- V65	1 366	1 400	1 579	1 547	1 551
- V5	442	559	588	627	791
- DD	-	-	2	776	1 049
- V/P+komb	1 951	2 178	2 357	2 410	2 473
Totalt ATG	3 759	4 137	4 526	5 360	5 865
Andel i %	41,5%	-	-	-	42,4%
Tips:					
- Stryktips	1 089	1 279	1 412	1 315	1 261
- Måltips	320	438	497	507	450
- Extratips	8	13	4	3	9
- Lotto	1 880	2 133	2 010	1 899	1 693
- Joker	578	529	515	543	651
- Oddset	-	88	633	827	887
- Flax	-	-	-	-	148
Totalt Tips-tjänst	3 876	4 480	5 071	5 093	5 098
Andel i %	42,8%	-	-	-	36,8%
Penninglotteriet:					
- Penninglotter	778	840	787	750	718
- Andamålslotter	95	49	78	45	84
- Bellmanlotter	557	685	636	618	620
- Triaslotter	-	360	1 315	1 384	1 462
Totalt Penninglotteriet	1 430	1 934	2 817	2 797	2 884
Andel i %	15,8%	-	-	-	20,8
Totalt samtliga	9 065	10 551	12 414	13 250	13 847

För spelmarknaden totalt visar tabellen den markerade omsättningsförändring som inträffade 1988. Detta år ökade omsättningen med endast 6,7 % för de redovisade bolagen jämfört med 17,7 % året dessförinnan. Alltså en minskad ökningstakt med hela två tredjedelar. Trenden höll i sig även under 1989. Omsättningsökningen stannade då totalt på 4,5 %. Mätt i reala värden har omsättningen legat stilla eller minskat under 1988 och 1989.

Tabellen visar också att etablerade spel med låg spelfrekvens samt med få men höga toppvinster har stagnerat. Tydligaste trenden härvidlag visar penninglotterierna som minskat sin marknadsandel varje år sedan 1986.

Det är de nya spelen med frekventa spelmöjligheter och snabb vinstutbetalning som står för de ökade omsättnings-siffrorna. Dagens Dubbel, Oddset och Triss är respektive bolags vinnare. Dessa spel karaktäriseras just av att de kan spelas varje dag med chans till vinst redan samma eller påföljande dag.

Av tabellen framgår att bolagens omsättning under åren 1987-1989 ökat för Penninglotteriet med 2,4 %, för Tips-tjänst med 0,5 % och för ATG med 29,6 %. ATG har därmed ökat sin marknadsandel från 36,5 % 1987 till 42,4 % 1989. Liknande svängningar mellan bolagen har skett tidigare. Som exempel kan nämnas att när Trisslotteriet infördes 1986 ökade Penninglotteriet både omsättning och marknadsandelar avsevärt.

Vidare kan det vara av intresse att se hur bolagens marknadsandelar var för tio år sedan. Då hade ATG 50,1 %, Penninglotteriet 20,4 % och Tipstjänst 29,5 %. Det kan också vara värt att notera att bingospelet utvecklats kraftigt under det senaste året. Omsättningen ökade sålunda från 1 655 milj.kr. år 1988 till 2 000 milj. kronor 1989. Ökningen torde bero på att penningvinster är tillåtna sedan 1988.

Det finns en rad anledningar till att vissa spel har en positiv och andra en negativ utveckling. Viktiga faktorer härvidlag är bl.a. hur länge spelen har funnits på marknaden, flexibilitet, förändringar i tillgänglighet och själva spel-tekniken. De på marknaden under senare tid snabbast växande spelen inom varje spelbolag, nämligen Dagens Dubbel, Triss och Oddset är alla relativt nya spel. Vad gäller tillgängligheten framgår det klart att ATG, som under de senaste tre åren byggt upp ett on-linesystem med ca 950 ombud, har haft stora framgångar med Dagens Dubbel och spel på andra former av förtidsvad, liksom Tipstjänst haft liknande framgångar med Oddset.

Beträffande speltekniken har på senare tid införts s.k. on-linesystem som ger möjlighet till dagliga spel med snabba vinstutbetalningar (DD och Oddset). Dessa spel har som nämnts ökat sina marknadsandelar. Det framgångsrika Trisspelet är också ett snabbt spel med direkt vinstutbetalning.

Reglerna för skatt till staten torde inte ha någon större inverkan på spelarnas beteenden. Vad som däremot är av stor betydelse är den andel av omsättningen som går tillbaka till vinnarna. Hur resten fördelar sig på vinstskatt, kostnader och spelarrangörens överskott torde vara ointressant för spelaren.

Vinnarandelens storlek torde ha särskild betydelse för skicklighetsspelen eftersom medvetenheten bland spelarna om dessa spel sannolikt är större än hos dem som spelar på turspelen. Speciellt viktig är den för de spel där odds är inblandade (DD, Vinnare och Plats samt Lången, Matchen och Toppen) eftersom spelarna där direkt kan se rimligheten i den vinstchans de har. Spel med jämförelsevis låga insatser och flera vinstgrupper kan leva vidare med en relativt låg andel till vinnarna eftersom det är svårt för spelarna att utifrån vinstplanen se rimligheten i vinsternas storlek.

Att notera i sammanhanget är också det stora utrymme som främst kvällstidningarna ägnar åt spel. I dessa publiceras bilagor som redovisar olika analyser m.m. kring skicklighetsspelen. Här finns anledning tro att spelarna över tiden ökar sina kunskaper om spelens konstruktion samt om de förändringar statsmakterna från tid till annan kan tänkas genomföra beträffande skattesatser och vinstavdrag.

I det föregående har angetts några faktorer som har haft betydelse för utvecklingen av spelmarknaden. Störst betydelse torde tillgängligheten ha haft. Det synes sålunda rimligt att anta att den s.k. on-line-tekniken och möjligheterna till att ingå förtidsvad på ett förhållandevis enkelt sätt inte bara verkat för att behålla intresset hos de redan etablerade spelarna utan också lockat nya kunder.

Nyss har angetts att beskattningen inte torde påverka spelarnas beteenden. Däremot kan skattereglerna påverka bolagens beteenden. Det gäller naturligtvis i första hand om skatten gör att spel med hög återbetalningsprocent inte blir lönsamma för bolagen. Det är svårt att avgöra i vilken mån den nuvarande lotterivinstskatten påverkat t.ex. Tiptjänst när det gäller införandet och marknadsföringen av sådana spel. Här må endast erinras om att Tiptjänst för närvarande driver spel som går med förlust för bolaget men som genom beskattningen ändå är av intresse för staten.

En förskjutning av spelmarknaden mot spelformer med högre

vinståterbetalningsprocent innebär också att en mindre andel tillfaller staten resp. hästsporten såvida detta ej uppvägs av en högre omsättningshastighet. Frågan är då i vilken mån det skett en förskjutning mot spel med högre vinstandel. Vad först beträffar Penninglotteriet och ATG kan konstateras att någon sådan förskjutning inte ägt rum, i vart fall inte under den senaste sexårsperioden. Penninglotteriet har legat på en konstant vinståterbetalningsprocent om 49. Även vinstandelen i ATGs spel har varit stabil. Den har hela tiden legat omkring 73 %. När det sedan gäller Tipstjänsts vinståterbetalningsprocent har denna förskjutits något uppåt under perioden. Den var i början av perioden drygt 39 % och har under de tre senaste åren varit ca 43-44 %.

Den andel av ATGs omsättning som går till hästsporten sjönk under perioden 1987-1989 från 27,19 % till 26,79 %. Samtidigt skall noteras att omsättningen under denna period ökade med drygt 1,3 miljarder kr.

Det anförda belyses nedan i en tabell. Av tabellen framgår omsättning, vinståterbetalning, bolagets vinst (efter vinståterbetalning, administrationskostnader och skatt), statens totala andel (bolagets vinst samt skatt) i fråga om de tre bolagen under 1985-1989 (milj.kr.).

Tabell 21
Spelutveckling, 5 år (milj.kr.)

År	Bolag	Omsätt.	Vinster till spelare	Bolagets vinst	Skatt	Medel till sporten	Staten/ sporten totalt
1985	Tipstjänst	3 876	1 590	1 143	489	-	1 633
	PL	1 430	708	471	161	-	631
	ATG	3 759	2 736	11	379	539	929
Totalt		9 065	5 034	1 625	1 029	539	3 193
1986	Tipstjänst	4 480	1 887	1 284	544	-	1 828
	PL	1 934	955	687	141	-	828
	ATG	4 137	3 016	-3	414	616	1 027
Totalt		10 551	5 858	1 968	1 099	616	3 683
1987	Tipstjänst	5 071	2 199	1 291	701	-	1 992
	PL	2 817	1 393	1 028	185	-	1 213
	ATG	4 526	3 295	-52	454	665	1 067
Totalt		12 414	6 887	2 267	1 340	665	4 272
1988	Tipstjänst	5 093	2 242	1 297	714	-	2 011
	PL	2 797	1 381	1 003	184	-	1 187
	ATG	5 360	3 962	-22	525	692	1 195
Totalt		13 250	7 585	2 278	1 423	692	4 393
1989	Tipstjänst	5 098	2 238	1 321	708	-	2 029
	PL	2 884	1 428	1 006	187	-	1 193
	ATG	5 865	4 288	53	564	722	1 339
Totalt		13 847	7 954	2 380	1 459	722	4 561

5.3 Avtalet mellan staten och sporten

Det avtal som tecknats mellan staten och sporten företrädde av STC och SGC har refererats i föregående avsnitt och återfinns i sin helhet som *bilaga B*. Avtalet reglerar i huvudsak de frågor som skall beaktas av ATG i samband med anordnande av totalisatorspel. Vidare anges på vilka villkor som tävlingsanordnande sällskap kan arrangera tävlingar med vadhållning för ATGs räkning.

Avtalet mellan staten och sporten styr och speglar självklart de ansvarsförhållanden som resp. verksamheter - spelet och sporten - verkar under. Sporten, som del av idrottsrörelsen totalt sett, sörjer så långt möjligt över tävlingsverksamheten och de sportsliga värdena i verksamheten. Vad beträffar spelet kräver samhället en strikt och bestämmelsebunden ordning.

Utredningen har redan inledningsvis i beskrivningen över sportens utveckling konstaterat det utomordentligt nära sambandet som råder mellan spel, ekonomi och sport. I här berört avtal kommer också detta förhållande upp till reglering. En till avtalets andra paragraf fogad protokollsanteckning ger ATG viss befogenhet att ta initiativ till åtgärder som ligger nära eller inom sportens ansvarsområde "men som samtidigt har en väsentlig ekonomisk betydelse för sporten".

Utredningen avser att under övervägandeavsnittet återkomma i just denna del och nöjer sig för tillfället med konstaterandet att ATG i förevarande avtal ges dominans över sportens företrädare inte bara i de rena ekonomiska frågorna utan även i de ärenden där spelet har en indirekt verkan gentemot sporten.

Exempel på det föregående är bl.a. att ATG "bedömer de lokala förutsättningarna för trav- och galopptävlingar", ATG "verkar för ... tillfredsställande förhållanden i fråga om arbetsmiljö", ATG "beslutar om antal tävlingsdagar" samt att ATG "godkänner budgetar".

Utredningen noterar också utan att här ta någon som helst ställning i sak, den kritik som i samband med genomförda hearings med sportens basorganisationer framförts mot den tillämpning som protokollsanteckningen kommit att få.

5.4 ATGs verksamhet

I avsnitt 3.4 finns en beskrivning av ATG, avtalet mellan staten och sporten som reglerar ATGs verksamhet samt hur ATG byggt upp sin interna organisation.

Tabellen nedan visar organisationens utveckling och kostnadsutvecklingen åren 1975-1989.

Tabell 22
ATGs organisations- och kostnadsutveckling i siffror

Antal anställda	1975	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Heltid								
Central adm., toto, data	14	36	81	98	109	120	121	
Totobutiker	-	13	19	22	17	17	6	
Hästkliniker	-	6	28	32	37	36	39	
Summa	14	55	128	152	163	173	166	
Timanställda	45	81	90	90	80	50	32	
Förtidsspel								
Kostn. spel	10,3	31,2	67,5	78,3	140,8	180,9	195,5	216,0
Övr. kostnader	1,2	10,1	32,9	19,6	17,9	21,4	27,4	32,9
Avskrivn.	0,3	5,6	18,4	15,6	18,9	10,8	21,1	24,5
Summa mkr	11,8	46,9	118,8	113,5	177,6	213,1	244,0	273,4
Totonetto	32,6	162,9	343,8	352,3	398,8	536,5	655,0	736,0
Kostn. i % av totonetto förtid	36	29	35	32	45	40	37	37

Under 1970-talet byggdes den centrala ekonomiska administrationen och totoadministrationen upp liksom olika serviceenheter med byggnads- och marknadsavdelning. En dataavdelning för tävlings- och ekonomiadministrativ data-behandling tillkom.

Ökningen av antal anställda under första hälften av åttiotalet kan till största delen hänföras till datoriseringen av banspelet som medförde behov av driftpersonal till tre datacentraler, personal för underhåll och vidareutveckling av datasystemet samt för service och transporter av banspelsterminalerna. Från mitten av åttiotalet tillkom datapersonal för utveckling i egen regi av ett terminaliserat ombudssystem och för underhåll av detsamma, driftpersonal för ombudsspelet, utökad serviceorganisation, ombudskonsulenter för urval, utbildning och aktivering av ombuden, personal för totoadministration av ombudsspelet samt för ekonomisk avräkning gentemot ombuden. Samtidigt kunde successivt den timanställda personalen för hantering av det manuella förtidsspelet minskas.

En betydande del av kostnaderna är rörliga i förhållande till

omsättningen t.ex. för gratisprogram, kuponger, provisioner, medan andra t.ex. marknadsföring utvecklas mera stegvis. Den centrala administrationen har under lång tid varit oförändrad i volym.

ATG redovisar löpande vad man från organisationens sida betecknar som ATGs "verkliga" resultat. Anledningen härtill är att man vill notera ett resultat som före bokslutsdispositioner är jämförbart med vad som för andra bolag betecknas som den reella vinsten.

Tabell 23
ATGs "verkliga" resultat (mkr)

	1975	1980	1985	1986	1987	1988	1989
ATGs resultat före bokslutsdispositioner	3,4	14,6	10,8	-3,2	-52,4	-21,9	52,8
Medel till trav- och galoppporten	109,8	307,9	539,4	616,2	665,1	691,6	722,5
Summa	113,2	322,5	550,2	613,0	612,7	669,7	775,3

Tabell 24
Medel till trav- och galoppporten (mkr)

	1975	1980	1985	1986	1987	1988	1989
Till CF och banor	102,9	167,7	292,6	320,1	342,3	350,2	369,7
Till hästsportens aktiva	6,9	138,2	241,5	290,2	315,8	333,6	342,5
Veterinärverksamhet och hästsjukvård	-	1,0	3,5	4,3	4,9	5,6	6,5
Forskning och utbildning	-	1,0	1,8	1,6	2,1	2,2	3,8
Summa	109,8	307,9	539,4	616,2	665,1	691,6	722,5

De tre "förlustår" vad avser bolagets eget resultat som framgår av ovanstående tabell resulterade i krav från regeringens sida i samband med avtalsförhandlingarna inför 1988 att såväl förbunden som ATG skulle analysera situationen. Regeringen krävde vidare att analysen skulle resultera i konkreta åtgärder som skulle stärka ATGs ekonomi såväl som sportens. Från regeringens sida bidrog

man aktivt genom att föreskriva en höjning av vinstavdraget på Dagens Dubbel från 20 % till 25 %.

Direktiven till föreliggande utredning betonar att särskilt ATGs verksamhet och ekonomiska utveckling skall belysas. Som utgångspunkt för detta arbete redovisas nedan vad VD i årsredovisningarna för de senaste fem åren särskilt önskat markera. Utredningen avser inte att analysera ATGs verksamhet och utveckling längre tillbaka i tiden då några erfarenheter som är av betydelse för framtida ekonomiska uppbyggnad knappast torde kunna dras ur sådant närmast historiskt material.

År 1985 betecknas som ett framgångsrikt år både sportsligt och ekonomiskt. VD betonar att samspelet mellan sport och spel därmed besannades ånyo, och drar den slutsatsen att en av de viktigaste resultatpåverkande faktorerna är tävlingsframgångarna nationellt och internationellt.

Detta år hade rikstoten en omsättningsökning med 21 % och banspelet med 11 %. Genom den ändring av beskattningen som genomfördes fr.o.m. 1984 - man införde en tvåstegsskala om 11 % på ett grundbelopp samt 8 % beskattning av omsättningen däröver - kunde en betydande del av omsättningsökningen tilldelas sporten jämfört med vad som blivit fallet med en rak beskattning med 10 %.

En förlust om 3,2 milj.kr. inträffade 1986. VD menade i sin kommentar att budgeten blivit för optimistisk inför detta år. Prispengarna höjdes med erfarenheten från det goda resultatet föregående år som motiv.

Lärdomen från detta blev naturligtvis att en viss risktagning i budgethänseende måste kunna pareras med reserverade medel för det fall den ekonomiska utvecklingen tar andra vägar än vad som förutsetts i budgeten.

En annan lärdom som drogs under löpande verksamhetsår var att höjningen av radpriset för V65 från 60 öre till 1 krona blev för häftig. Redan 5 månader efter detta beslut reformerades prissättningen till två alternativa radpris. Detta beslut räddade utan tvekan omsättningsutvecklingen för V65 och bekräftade att radpriset, ur "förändringspsykologisk synpunkt," är en starkt resultatpåverkande faktor.

I 1987 års årsredovisning för VD en diskussion om betydelsen av att totomatspelet har introducerats och att man mot slutet av året kunde etablera vinnare- och platsspel samt Dagens Dubbel mot den stora allmänheten. Resultatet för-sämrades visserligen radikalt sedan förra året och en av anledningarna härtill var att kostnaderna för utveckling och drift av totomaterna ännu inte kunde balanseras mot intäk-terna av de nya spel som var igång först i slutet av året.

Utredningen återkommer senare till spørsmålet om förtids-vadet och den inverkan på banspel och publik som lättill-gängligheten utanför banorna innebär. ATG hävdar nu och senare att totomaternas utbyggnad, enligt dagens planering mot ca 1 600 år 1992 är en nödvändig förutsättning för att kunna upprätthålla en god ekonomi för sproten, bevara en sportslig kvalitet och därmed locka en ny publik till häst-sportens arenor.

Trots denna kraftiga resultatförsämring hade ATGs ledning en övertygelse om att ett utbyggt totomatsystem framdeles skulle bli en positivt resultatgenererande faktor. Den upp-märksamhet som spelet Dagens Dubbel rönt fastän i drift endast en månad motsade inte ledningens bedömning.

Ett nytt förlustår för ATGs rörelse, det tredje året i rad, inträffade 1988. Förlusten beror på att intäkter måst balan-sera icke budgeterade kostnader för utbyggnad av ombuds-systemet samt på att ATG höjde prispengar och uppfödar-medel enligt en bedömd omsättningsökning för V65 och ban-spelet som inte inträffade. Hela spelmarknaden stagnerade markant under 1988, förutom för ATGs nya totomatspel Dagens Dubbel som ökade kraftigt vilket medförde att hela förtidsvadet ökade med 47,6 %.

VD konstaterar att ATG över en längre period måste redovisa vinst för att kunna konsolidera medel för senare konjunkturutjämnningar.

I samband med att 1988 års avtal mellan staten och sporten prolongerades för 1989 krävde staten av ATG att bolaget skall konsolidera sin ekonomi så att ATGs och sportens ekonomiska ställning stärks. ATG behöver god soliditet för att kunna möta fluktuationer inom spelutvecklingen.

Utredningen konstaterar att ATG inför 1988 höjde pris-

pengarna med en framtida omsättningshöjning som motiv. Det förvånar utredningen att detta beslut inträffade så snart efter den förra missbedömningen med budgeten inför 1986 och menar att försiktigheten borde bjudit ATG att avvakta något år ytterligare.

Genom Dagens Dubbel har massmedias bevakning av hästsporten höjts. Detta ger på sikt ny publik genom förtidsspelets lättillgänglighet. 1989 vidtog ATG direkta konsolideringsåtgärder i budgetarbetet såsom att baspriserna höjdes endast 4 % och att rikstotopriserna var oförändrade. Man genomförde en återgång till tidigare budgetteknik med antagande om oförändrat budgetnetto.

Effekterna av en återgång till traditionellt försiktig budgetteknik i kombination med en kraftig omsättningsökning av de nya förtidsspelet blev ett mycket gott resultat för ATG med ett överskott 1989 på drygt 50 milj.kr.

Förtidsspelet har trots de mycket betydande investeringarna i terminaliseringen av detsamma utvecklats så gynnsamt att nettoresultatet även förutom den 5-procentiga vinstavdragshöjningen för Dagens Dubbel ligger på den positiva trendlinjen från åren före terminaliseringen.

Ett mindre avsnitt i årsredovisningen tar upp hästsportens samhällsekonomiska betydelse samt förklarar varför Norrland med 14 % av landets befolkning har 32 % av antal tävlingsdagar och 24 % av prispengarna på 13 banor. Jämför Svealand som har 9 banor och Götaland som har 8. Noteras bör att Norrland har ca 1/3 av antalet hästar i proffsträning jämfört med Svealand och Götaland. Analysen är intressant med tanke på den kunskap som utredningen inhämtat om ekonomin vid ett par av norrlandsbanorna. Till detta återkommer utredningen.

Publiken minskade återigen med ca 100 000 personer till "betalande" 1 377 304. Vissa förklaringar finns såsom 10 tävlingsdagar mindre samt andra störningar i samband med hästinfluensa på banorna.

VD tar upp skattefrågorna som väsentliga inför 1990 och 1991. Därvid avses inkomstskatten, mervärdeskatten och spelskatten.

5.4.1 Spelformer

ATG anordnar spel i samband med trav- och galopptävlingar. Spelen genomförs såsom totalisatorvadhållning och är indelade i formerna: Vinnare, Plats, Kombination (första och andra häst i ett lopp), Dagens Dubbel (segraren i två lopp), V5 samt V65.

V65 står för "Vinna på 6 och 5 rätt". Det är ett så kallat riksspel på hästar som varje vecka avgörs genom sex utvalda travlopp på någon eller några av landets 26 permanenta travbanor. Den maximala vinsten för en rad med sex rätt är i dag 3 milj.kr. På fem rätt sker utdelning ned till 30 kr.

Gratisprogram och kuponger för V65 finns från tisdag varje vecka på alla postkontor och hos speciella totoombud. Genom införandet av tototerminaler (totomater) kan spel ske ända fram till lördag förmiddag hos för närvarande tusentalet terminalombud liksom på V65-banan, medan inlämning på postkontor utan terminal måste ske senast fredag kl. 18.00. På V65 är radpriset endera en krona eller 70 öre.

V5-spelet är av samma typ som V65 med den skillnaden att vadhållaren skall ange de vinnande hästarna i fem loppningar på samma dag och bana. Radpriset är en krona.

I spelet Dagens Dubbel (DD) gäller det att tippa vinnarna i två speciella DD-lopp. Det avgörs en DD varje dag på någon trav- eller galoppbana i Sverige. Allt eftersom spelet pågår redovisas förändringarna i DD-oddsen på TV-skärmar hos alla ATGs ombud. Lägsta DD-insats är fem kronor. För vinst krävs att båda loppen är rätt tippade. Oddset på DD anger utdelningen per satsad krona.

Spelet Komb (en förkortning av ordet Kombination) sker enbart på galopptävlingar, dvs. på de tre galoppbanorna Jägersro, Täby och Strömsholm samt som förtidsspel hos alla ATGs totoombud. Uppgiften för vadhållaren är att tippa ettan och tvåan i loppet i rätt ordningsföljd.

I fråga om spelet Vinnare handlar det om att satsa på den häst som man tror skall vinna loppet. Plats-spelet ger vinst om den häst som vadhållaren spelat på kommer bland de tre främsta. Vinnaroddset anger utdelningen per satsad krona. Platsoddset däremot anger utdelningen per satsade tio kronor.

5.4.2 Spelens ekonomi och skattefrågor

Tabellen nedan visar totalisatorspelets utveckling från 1960 mått i löpande priser. Vidare anges för varje år fördelningen mellan staten och sporten.

Tabell 25
Totalisatorspelets utveckling 1960-1989 (mkr)

	1960	1970	1975	1980	1985	1986	1987	1988	1989
Förtidsspel			142	674	1 380	1 409	1 623 ¹	2 713	3 179
Banspel:									
trav	300	655 ²	837	1 477	2 282	2 625	2 792	2 544	2 584
galopp	27	35	31	54	98	104	111	102	102
Omsättning totalt	327	690	1 010	2 205	4 759	4 137	4 526	5 360	5 864
Vinnarnas andel	3	536	776	1 627	2 736	3 016	3 295	3 962	4 288
Sportens andel (totonetto)	3	54	124	357	644	708	777	875	1 013
Statens andel	55	100	118	221	379	414	454	523	564

¹T.o.m. 1987 redovisas som förtidsspel endast V65 eftersom förtidsspel på banornas traditionella spelformer ingår i banspelet.

²Varav ca 75 milj.kr. genom förtidsspel via tidningarnas depechkontor.

³Det har inte varit möjligt för utredningen att fördela omsättningen 1960 på vinnarnas andel och sportens andel.

Utredningen har tidigare, såsom presentation av sakförhållanden eller som redovisning av vilken hållning som de olika intressenterna intar visavi spelets ekonomi, konstaterat och även kommenterat vad som ligger bakom utvecklingen. Utredningen anser att det knappast kan föra diskussionen framåt med någon mera ingående diskussion om fördelning mellan samhället och sporten. Varje års fördelning är ju i allt väsentligt en produkt av ett förhandlingsresultat som avtals-tekniskt sett alltid måste gillas av de inblandade förhandlingsparterna. Eljest skulle ju aldrig något avtal komma till stånd.

Enligt utredningens mening är detta ett unikt förhållande och synnerligen positivt för sporten. Man kan med fog fråga sig vilken samhällssektor som i och för sig står under riksdagens beskattningsprivilegium men som genom förhandlingar med regeringen från tid till annan kan korrigera det faktiska skattetrycket.

Den nyligen genomförda spelkatteutredningen (SOU 1990:56) har lämnat förslag till en form för beskattning av de statliga spelbolagens och ATGs spel som fyller de naturliga kraven att dels vara neutral mellan olika spelformer, dels ökar möjligheten för svenska arrangörer att möta konkurrensen från utländska vadhållningsföretag. Denna konkurrens kan bedömas bli av stor betydelse om marknadsföringen av spel underlättas över gränserna med modern teknik där information lika lätt kan överföras till utlandet som inom landet.

I utredningsarbetet har konstaterats att spel med hög återbetalningsprocent inte är olönsammare för staten och arrangören jämfört med spel med lägre vinståterbetalningsprocent och därmed högre netto till sporten, eftersom dessa spel praktiskt taget alltid har en högre omsättningshastighet som kompenserar för det lägre avdraget. En förskjutning av spelintresset mot spel med hög återbetalningsprocent är inte självskriven. Under såväl 1989 som under de fem första månaderna 1990 har sålunda av ATGs nya on-line-spel, dvs. spel utanför V65, den bästa utvecklingen skett för V5 som har lägst återbetalningsprocent. Därefter har Dagens Dubbel med näst lägst återbetalningsprocent haft den bästa utvecklingen, medan vinnare- och platsspelet med högst återbetalningsprocent haft den sämsta utvecklingen. Detta har sammantaget medfört att bruttomarginalen för ATG till och med överskridit den nivå som gällde före introduktionen av de nya on-line-spelen.

Den slutsats man kan dra av utvecklingen är att hög- och lågmarginalspel möter olika behov eller intressen, och mycket väl kan leva tillsammans i ett varierat sortiment.

När det gäller skattesatsens storlek har utredningen föreslagit en skattesats på 35 % att räknas på bruttoöverskottet inklusive bråkdelen och oinlösta kuponger.

Sportens företrädare hävdar emellertid redan i en reservation

till spelskatteutredningens förslag att procentsatsen kan behöva justeras mot bakgrund bl.a. av att totomatombudens tjänster föreslås bli momspliktiga utan att ATG får en avdragsrätt för denna mervärdeskattkostnad. Det har, säger sportens företrädare gemensamt med ATG "ej varit möjligt i utredningen att nu överblicka de totala effekterna, men det är nödvändigt att den föreslagna skattesatsen justeras, när pågående utredningar rörande skattereformens effekter kunnat slutföras.

För trav- och galoppsporten är det av naturliga skäl helt orimligt att ATGs förmåga att ge medel till sporten minskas samtidigt med att flertalet utövare får en kraftig försämring av sin egen kostnadssituation. Detta skulle snabbt leda till att hela verksamheten äventyras till men både för landet och för alla intressenter i och omkring trav- och galoppsporten."

I avsnittet 6.9 återkommer utredningen med vissa synpunkter på den skattesituation som beskrivs ovan.

6 Nulägesbeskrivning

6.1 Allmänt

Utredningen har i kapitel tre, fyra och fem gett en beskrivning över hur sporten och spelet utvecklats under den senaste tjugoförårsperioden med betoning på vad som hänt efter ATGs bildande.

Verksamheten och resultatet har i ord och siffror skrivits fram så att även år 1989, det senaste året som utredningen har tillgång till årsredogörelser för, i allt väsentligt omfattas av bakgrundsmaterialet. Under detta kapitel kommer därför endast att redovisas kompletterande information om situationen för dagen för spel, sport och andra för hästsporten påverkande faktorer.

Utredningen kommer att redovisa en såväl nationellt som internationellt sett mycket stark travsport och en galoppssport som utifrån sina förutsättningar visat god tillväxt. Även totalisatorspelet måste totalt sett betecknas som framgångsrikt trots att en stagnerande spelmarknad påtagligt påverkat banspelet och V65-spelet de allra senaste åren. Här har ATG visat att man måktat hålla omsättningen uppe genom att bearbeta marknadssegmenten med anpassade spel.

Utredningen finner det angeläget att ge läsaren denna inledningsvisa ögonblicksbild för att undvika att annars marginella problem tillmäts alltför stor vikt i den kommande redovisningen.

6.2 Travsportens situation

Svensk travsport har gått in i nittioalet som en av de allra starkaste jämfört med de nationer som i någon utsträckning att tala om ägnar sig åt trav. Sedan relativt lång tid tillbaka har sporten fostrat tränare som tillhör världseliten med vana att inta en tåtopposition vare sig de utövar sitt yrke inom landet eller verkar ute i Europa eller i Förenta staterna. Särskilt noterbart är att Sverige just för tillfället har så många tränare

i detta yppersta elitskikt.

Även hästarnas kvalitet håller en internationellt hög nivå. Inte sällan är det svenskt tränade hästar, importerade till Sverige eller uppfödda i Sverige, som vinner internationella storlopp. Av flera förklaringsgrunder till detta förhållande brukar sportens företrädare framhålla en svensk modell. Därvid menar man att hästen får växa till sig genom sparsamt tävlande de första åren. Som tvååring kommer den endast undantagsvis till start och som treåring matchas den mestadels mot jämnåriga.

Denna medvetna försiktighet speglar hästägarnas vilja av att se hästen som en långsiktigt verkande del av sporten och fritidsintresset och inte som en exploaterad förbrukningsvara. Även om varmbloodssporten skiljer sig från kallbloodens förutsättningar på många sätt är dock ovan beskrivna modell ett viktigt gemensamt drag.

Under de senaste åren har också kvaliteten på avel och uppfödning nått högsta klass. Karaktäristiskt för denna utveckling är att några av världens i dag mest ansedda avelshingstar inköpts till Sverige.

Även kvantitativt utvecklas den svenska uppfödningen. Antalet avelsgodkända varmbloodiga hingstar har ökat med exakt 100 mellan åren 1973 och 1989. Från 201 till 301. Under samma period har kallbloodshingstarna i det närmaste fördubblats, från 36 till 61.

År 1989 föddes 6 455 travhästfölar (registrerade avkommor) vilket innebär att den positiva trenden från tidigare år håller i sig. Ökningen uppgår till 653 fölar, jämfört med året innan. Antalet födda varmblood var 5 693 innebärande en ökning med omkring 9 % medan kallblooden ökade med 24 % eller 151 fölar.

Nedanstående tabell visar utvecklingen under några år av utredningsperioden jämfört med dagens siffror.

Tabell 26
Uppfödning av varmblod och kallblod åren 1969 till 1989

År	Varmblod			Kallblod		
	Ant. uppfödare	Fölston	Föl	Ant. uppfödare	Fölston	Föl
1969	1 815	3 800	2 220	319	802	429
1975	2 700	4 500	2 737	664	937	504
1987	5 027	7 690	4 903	834	1 064	640
1988	5 208	8 290	5 291	786	1 022	611
1989	5 662	9 048	5 693	961	1 294	762

Siffrorna över uppfödningen visar ett för dagen starkt och utbrett intresse för travsporten. Från intressenterna vill man samtidigt framhålla att tillväxten innebär att konkurrensen om prispengarna hårdnar ytterligare under nittiotalet. STC förutser mot denna bakgrund, och i medvetande om att det är ur bredden som eliten kämpat sig fram, att ett utökat unghästtävlande är en förutsättning för att det breda intresset skall kunna hållas uppe.

Det är huvudsakligen tre större problem som i dag gör sig gällande inom travsporten. Dessa är: banornas ekonomi, publikminskningen samt skattereformens påverkan.

Vad beträffar småbanornas ekonomi kan generellt framhållas att de senaste årens stora kostnadsökningar varit särskilt besvärande för dessa. Bedömare inom sporten har uttalat att situationen raskt håller på att utveckla sig mot något som liknar pessimismen just före ATGs tillkomst. Det är fem banor - däribland Umåker som är en mellanbana - som har en markerat svag ekonomi. De fyra övriga är Boden, Skellefteå, Solänget och Visby. Den sistnämnda banan når inte ens upp till en halv milj.kr. i omsättning per tävlingsdag. De övriga tre håller ca 800 000 kr. i omsättning.

Den ekonomiska utförsbacke som uppstått för de nämnda banorna och berörda sällskap har uppmärksammats av STC och ATG. Man har dessa banors resultat under särskild uppsikt och i dialog med ansvariga lokala företrädare söker man sig fram till för varje bana anpassade lösningar.

Publikminskningen vid travbanorna kopplas ofta samman med ATGs utbyggnad av totomaterna. Utredningen har vid sina kontakter med travsporten kunnat notera att just denna

kritik är särskilt utbredd. Analysen från travsportens sida går ut på att spelets lättillgänglighet kan vara en av förklaringarna till att spelpubliken inte längre besöker banorna i samma omfattning som tidigare. Man uttrycker särskild oro över vad som kan bli följden när ATG fullföljt sin utbyggnad till 1 600 totomater mot nuvarande tusental. De mest dystra prognosmakarna refererar till utvecklingen i USA där man ibland kör för tomma läktare.

Utredningen har tidigare talat om en svensk modell beträffande hästägarnas syn på sina hästars tävlande. En lugn inskolningsperiod som tryggar ett aktivt tävlande en bra bit upp i åldrarna.

Även när det gäller travsportens förankring bland befolkningen och geografiskt kan man med fog tala om en svensk modell. Det finns en såväl uttalad som i realiteten visad ambition att bibehålla minst den banspridning som i dag förekommer. Sportens företrädare menar att denna banspridning är en absolut förutsättning för det breda folkliga engagemang som råder och att denna folkrörelseprägel inte får gå förlorad. Det är med poängterat allvar som man talar om att sportens publik, hästägare eller inte, måste förmås vara kvar ute på banorna och inte flytta in till kaféer och restauranger och bli en renodlad spelpublik.

Utredningen ser vissa motstående intressen i denna analys mellan ATGs val av medel för att nå uppsatt mål och de negativa konsekvenser som uppstår och som inte utan vidare kan föras bort ur diskussionen. Problemen kommer senare i texten att belysas även utifrån ATGs utgångspunkt. I kapitel 7 för utredningen också ett resonemang kring den medelskonflikt som befaras uppstå vid val av bästa möjliga spelform när överskottet primärt skall beaktas.

Det tredje noterade problemet är skattereformens påverkan. Till detta återkommer utredningen i avsnitt 6.9 nedan.

6.3 Galoppsportens situation

Det har inledningsvis framhållits att svensk galoppsport gjort avsevärda framsteg under de senaste åren. Ett exempel på detta är att sporten, i och för sig något efterklodt, numera anser att nedläggningen av galoppsport på Åbybanan var ett

misstag. Sporten framhåller att man nu rest sig från den situationen då man hade svårt att fylla löpningarna med erforderligt antal hästar. Nu har man en stam galoppörer som ger grund för en breddad sport.

Antalet professionella tränare i Sverige 1989 var 62 vilka tränade totalt 792 hästar. Proffslicens för tränare har ofta tidigare tilldelats professionella jockeys som efter avslutad karriär önskar fortsätta som tränare. Dessutom har många professionella tränare varit verksamma som amatörtränare och på så sätt meriterat sig för proffslicens. Villkoren för att få professionell tränarlicens har dock skärpts avsevärt de senaste åren. Förutom erfarenhet från sporten, god ekonomi etc, krävs numera att man genomgår utbildning anordnad av SGC.

Klarar man denna och uppfyller de övriga kraven kan man få en interimistisk professionell licens på 4 år. Har under interimstiden vederbörande visat goda resultat erhålles sedan professionell tränarelicens.

De skärpta kraven för att få professionell tränarelicens är bl.a. motiverade av att tränarna i dag dels är för många dels alltför olika. Det finns stortränare med ca 60 hästar i träning och småtränare med endast 5 hästar i träning. Den senare kategorin kan omöjligen leva på sin träningsverksamhet utan tvingas att "extraknäcka" för att kunna försörja sig. Många tränare driver sin verksamhet tillsammans med sin familj för att undvika att anställa personal och därmed betala denna enligt kollektivavtal.

De professionella tränarnas kunskaper och skicklighet har också höjts de senaste åren. En tendens till större träningsverksamheter och därmed mera rationell drift kan skönjas. En i ordets rätta bemärkelse professionell tränarekår är nödvändig för en sund utveckling av sporten.

Antalet amatörtränare inom galoppen nådde 1989 siffran 100 som tränade 219 hästar. Detta innebär att ca 20 % av alla hästar i träning är amatörtränade. Orsaken till det ökande antalet amatörtränare är dels att intresset för galopp ökar stadigt och dels att man genom amatörträning kan hålla nere träningskostnaderna.

Eftersom boxarna i de av banorna ägda stallarna är

reserverade för professionella tränare, måste amatörtränaren själv svara för uppställning av sin häst. Många av amatörtränarna äger också egna gårdar med egna träningsmöjligheter.

Även kraven för att få amatörtränarelicens har skärpts de senaste åren. Förutom dokumenterad erfarenhet från galoppsporten krävs bl.a. uppridning utvisande att hästen är rätt uppsadlad samt skolad i startboxarna. Vidare har införts skriftliga prov på reglementet, allmänna bestämmelser samt reglerna för medicinering av hästar. Genom de skärpta reglerna kan redan noteras en avsevärd högre kvalitet på de personer som ansöker om amatörtränarelicens.

Skickliga amatörtränare är av stor betydelse för sportens vidare utveckling. Det är nämligen bland amatörtränare som vanligaste rekryteringen av professionella tränare sker.

Det finns nu 37 professionella ryttare, vanligen benämnda jockeys. Tidigare var de flesta jockeys av utländsk börd men i dag är dessa i minoritet. Endast en tredjedel är icke-svenska. Att rida vikter på ca 50-53 kg. är svårt för fullvuxna svenskar, åtminstone för männen. Detta har lett till att många kvinnliga jockeys fått chans att visa sin ridfärdighet. I dag är flera av toppryttarna kvinnor och mycket framgångsrika.

För att få jockeylicens måste man ha genomgått stadgad lärlingsutbildning på 3 år samt i övrigt genom goda tävlingsresultat visat fallenhet för det tuffa jockey-yrket.

Förtjänstmöjligheterna för ryttarna är goda. Förutom att de har ritter på tävlingsdagarna arbetar de ofta som heltidsanställd hos någon tränare. Ridarvudet är 290 kr. vartill kommer 10 % på inridna pengar. När det gäller tävlingsridningen är de professionella ryttarna att betrakta som egna företagare med riduppdrag från resp. hästägare.

I landet finns 63 licensierade amatörryttare som i första hand rider i amatörlöpningar och hinderlöpningar. De kan även rida egna hästar i lågt noterade "vanliga" löpningar. Amatörryttaren har också ofta egen häst och driver sin verksamhet som ren hobby. Amatörryttaren har ingen rätt till procent på inridna pengar. I likhet med vad som sker på amatörtränarsidan finns det flera amatörryttare som tagit

steget över till professionalism.

Det torde inte vara orättmätigt att påstå att galoppsporten fått finna sig i att utövas under mindre uppmärksammade former än travet. Till yttermera visso tar galoppens företrädare också med självklarhet upp detta spörsmål. Utredningen har även kunnat notera den konkurrens mellan de två grenarna som förekommer om det gemensamma spelresultatet från rikstoten och som inte sällan lett till kommentaren att galoppen lever på travets pengar.

Utredningen tog tidigt under planeringsfasen av arbetet upp just detta ärende. Ett uppdrag gavs till SGCs expert att redovisa förutsättningarna för galoppsportens möjlighet att stå på egna ben. Uppgiften resulterade i en uppsats som fått rubriken "Förutsättningar för en självständig svensk galoppsport". Den finns fogad till detta betänkande som *bilaga E*. De slutsatser och rekommendationer som utredningen dragit av expertens bedömningar framgår i kapitel 7.

De problem som SGC särskilt tagit upp i sin beskrivning är splittringen bland sportens basorganisationer, de särskilda och numera delvis lösta frågorna kring Täby galopp, kostnaden för att ordna ett fullgott underlag för tävling och träning på banorna, provisionerna till galoppbanorna på riksspelet samt svårigheterna att få massmedierna, särskilt TV, intresserade av galoppsporten.

6.4 Avel och uppfödning

Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga Travhästen (ASVT), Sleipner och Svenska Fullblodsavelsföreningen (SFAF) organiserar totalt omkring 5 300 medlemmar. För det mesta är det lantbrukare som är uppfödare av hästar för sport. Endast en mindre del föds upp mera institutionellt, inom galoppen främst genom stuterier. Man kan räkna med att stuterierna sysselsätter ca 70 årsarbetare.

Den svenska uppfödningen av varmblod håller internationell hög nivå. Omkring 6 000 föl föds av storleksordningen 10 000 fölston. Antalet betäckningar planar nu ut efter att under flera år ökat.

Bland uppfödarna anser man att Sverige egentligen skulle kunna bedriva en avsevärt större kvalificerad uppfödning inriktad mot export om det inte vore för de protektionistiska regler som flera av EG-länderna tillämpar. Utredningen ser för närvarande små möjligheter att påverka detta förhållande. På sikt kan dock sådan uppfödning bli intressant. Sverige skulle enkelt uttryckt kunna bli ett uppfödarland för travhästar på samma sätt som Irland är det för galopphästar.

Vad beträffar uppfödningen av kallblodshästar kan noteras ett markerat ökat intresse under senare år. Trenden följer av ett ökat intresse för hästar i största allmänhet i samhället men säkert även av det förhållandet att hästen återtagit viss förlorad mark som arbetsredskap. Sedan har det betydelse just för travsporten att den kan utövas med ungefär halva kostnaden för kallblodshästar jämfört med vad varmblood kostar. Särskilt bland yngre hästägare som ägnar sig åt amatörtäning har kallblodet blivit populärt igen.

6.5 Banstrukturen

6.5.1 Travsporten

Travsporten har genom befintlig banstruktur en gynnsam geografisk spridning över hela landet. Som tidigare beskrivits finns 26 permanenta travbanor - från Boden i norr till Malmö i söder - och 4 icke permanenta. De senare är travbanorna i Lycksele, Hoting, Oviken och Arvika där meeting hålls sommartid av sällskap som önskar bibehålla en tradition och samtidigt erbjuda resp. regions turismnäring ett särskilt värdefullt tillskott.

En bedömning av banstrukturen utifrån de olika befolkningscentra som geografiskt sett förekommer torde uppmärksamma enbart det faktum att småländska högländ saknar en bana. Detta har också skett av sportens företrädare.

ATG har i sin senaste årsredovisning redovisat en analys av banstrukturen. Här förklaras att Norrland med 14 % av landets befolkning ianspråktar 32 % av travsportens tävlingsdagar och 24 % av prispengarna på berörda 10 permanenta och 3 icke permanenta banor.

Strukturen återges nedan i tabellen samt på en karta enligt figur 10.

Tabell 27
Tävlingsbanor för trav 1989

	Norrland	Svealand	Götaland
Antal travbanor	13	9	8
Antal totalisatorlopp	2 955	3 094	3 170
Antal starter	36 511	37 020	37 121
Antal hästar i proffsträning	1 392	3 574	3 166
Antal hästar i amatörträning	4 694	4 346	3 362

Figur 10
Tävlingsbanornas geografiska spridning

(Karta ur ATGs redovisning)



Utredningen konstaterar mot bakgrund av ovanstående redovisning att det är väl sörjt för en över landet spridd tävlingsverksamhet och att Norrland jämfört med befolkningsunderlaget för närvarande har en särskilt gynnad situation. Samtidigt menar utredningen att detta inte är förvånande eftersom travsporten bär en stark tradition och tillgodoser ett sedan gammalt befast intresse för travsport i Norrland som måhända fortfarande är proportionellt starkare än inom regioner i södra Sverige.

I de senare bedömnings- och förslagsavsnitten återkommer utredningen till strukturfrågorna. Den befintliga banstrukturen och ett fastställande av dess ändamålsenlighet måste kopplas till publikunderlag, befolkningstal, spelintresse och självklart intresset för hästsportens utövande. Utredningen har enbart av den beskrivande delen av arbetet kunnat notera en svag ekonomi för särskilt några av norrlandskustens travbanor. Mot bakgrund av att dessa banor utgör tävlingsplats för en omfattande del av amatördelen av sporten och därmed uppfyller sportens mål att nå en bred folklig förankring är de ekonomiska problemen därför särskilt bekymmersamma.

6.5.2 Galoppsporten

Mot bakgrund av den starka utveckling galoppen haft under 1980-talet kan det naturligtvis i dag sättas ifråga hur klokt beslutet om nedläggning av Åby galoppbana var. I vart fall gör sportens företrädare detta. För att bredda sporten och för att öka antalet startmöjligheter är det därför i dag, menar man, angeläget att en ny, tredje permanent galoppbana anläggs. Långt framskridna planer finns att anlägga en bana på Hisingen utanför Göteborg. Denna är avsedd ersätta gamla Åby Galopp och leva på det stora intresse som finns för galopp i Västsverige. Ca 100 hästar tränas i Västsverige, och genom närheten till Övrevoll-banan i Oslo startas dessa hästar företrädesvis där. Att anlägga en tredje permanent galoppbana är det viktigaste projektet i svensk galopp under 1990-talet säger galoppsportens företrädare.

Åby Galoppbana lades ner 1976. Västsvenska Galopp-sällskapet är angeläget att få till stånd en ny permanent bana och också funnit lämplig mark på Hisingen utanför Göteborg. Förutom att iordningställa en tävlingsoval återstår att anlägga nödvändiga administrationsbyggnader för

måldomare, skiljedomstol, vågrum och totalisator. Det bör understrykas att banan inledningsvis föreslås drivas enligt "Strömsholms-modell" med mobil totalisator och mobila boxar. Den stora kostnaden för prissummor bör kunna lösas genom att Täby Galopp och Jägersro Galopp avstår basprissummor för 3-4 tävlingsdagar, som sålunda förläggs till Göteborg.

Ett tekniskt problem, som Täby Galopp delar med de flesta galoppbanor i världen, är banunderlaget. Huvudbanan på Täby Galopp är av dirt-track-typ. Den består av blandning mellan jord och sand. Denna kan hållas i gott skick under sommarhalvåret men har svårare att klara stora regnmängder samt frost och snö.

Sedan 1963 har man ridit vintertävlingar på halmbelagd dirt-track-bana. Detta har gått bra även om varje säsong det skett ett antal kullridningar. Under de senaste årens milda vintrar har dock halmbanan bokstavligen regnat bort och inte kunnat användas. Man har således ridit direkt på dirt-track-banan, vilken hållits ridbar genom saltning. Vid lägre temperaturer har intensiv bearbetning dygnet runt krävts för att hindra nedfrysning.

Av dessa anledningar har Täby Galopp undersökt marknaden för s.k. allvädersbanor, dvs. banor som klarar stora regnmängder och även frost och längre kyla. Utvärdering pågår för närvarande och utredningen ger i kapitel 7 vissa rekommendationer som bygger på nämnda undersökning.

Den markyta Täby Galopp disponerar är på ca 900 ha och ägs av staten sedan 1963. Täby kommun har föresatt sig att bygga bostäder på del av markytan. Eftersom inte bara tävling utan enligt Täby Galopps uppfattning även träning måste ske i nära anslutning till anläggningen har man bestämt avvisat Täby kommuns anspråk på mark. För att lösa tvisten om marken tillsatte regeringen i april 1990 en särskild förlikningsman.

Under utredningsarbetets gång har förlikningsmannen redovisat sitt resultat till regeringen. Förslaget bygger på en idé att Täby kommun och Täby Galopp förvärvar den berörda marken av staten och att sedan kommunen och Täby Galopp gemensamt finner former för anläggning av en träningscamp i kommunens utkant så att det planerade

bostadsbyggandet intill galoppbanan kan genomföras.

Banunderlagsfrågan på Jägersro Galopp är också under övervägande. Det vore enligt utredningens åsikt värdefullt om resultatet blev att samma underlag kunde användas på Jägersro Galopp och Täby Galopp. Med samma banunderlag skulle nämligen spelarnas värdering av hästarnas prestationer kunna göras säkrare än i dag, vilket sannolikt skulle få en avsevärt spelhöjande effekt.

6.6 Spelmarknaden

6.6.1 Nationellt

Den svenska spelmarknaden uppgick 1989 till knappt 18 miljarder kr. De två stora statliga spelbolagen och ATG dominerar marknaden och omsätter tillsammans omkring 80 % medan folkrörelserna och förströelsespelen håller de resterande 20 %. Denna marknadsuppdelning har gällt sedan gammalt.

Kännetecknande för den svenska spelmarknaden är att den utvecklats svagt under de senare åren. Vidare har en förskjutning inom marknaden ägt rum såtillvida att traditionella lotterier, lotto, tips och V65 mattats medan de nya spelformerna Oddset och Dagens Dubbel har ökat kraftigt. Branschens analys av detta förhållande har resulterat i en produktutveckling mot vad man kallar "snabba spel" såsom t.ex. trisslotter. Inom hästsporten har spelmöjligheter öppnats för förtidsspel från hela landet mot alla banor alla tävlingsdagar. Den spelintresserade allmänheten har visat att man som komplement till de traditionella högvinstspelen gärna spelar många gånger på nya spel med större vinstchans men med lägre vinster.

En av de stora debatterna kring totalisatorspelet de senare åren har gällt frågan huruvida de lättillgängliga tomatanpassade spelen tagit marknadsandelar från banspelet eller om tomaterna funnit ny publik som inte går till banorna medan banspelet ändå skulle ha stagnerat.

Förtidsspelet är numera starkare än banspelet. Introduktionen

av Dagens Dubbel har uppenbarligen bidragit i väsentlig utsträckning till detta förhållande. Mätt i siffror för år 1989 ökade banspelet med 1,5 % till totalt ca 2,7 miljarder kr. medan Dagens Dubbel ökade med 39 % till ca 918 miljoner kr. Omsättningen på Dagens Dubbel har därmed nått upp till nära 1 miljard på två år.

Utvecklingen kan även beskrivas i termer av bidrag till totonettet. Nära 2/3-delar av det totala nettot till sporten kom 1989 från förtidsspelet. Den exakta siffran var 64,7 %.

ATGs satsning på utveckling och marknadsföring av förtidsspelet blev i inledningsskedet en tung ekonomisk belastning. Under åren 1986 t.o.m. 1988 nödgades bolaget redovisa "röda siffror" i bokslutet beträffande rörelseresultatet, i första hand av just denna anledning. I andra hand också beroende på en vikande tendens för hela spelmarknaden.

Totalisatorspelet har återigen visat bra resultat åren 1989 och 1990. Om detta är en början på en långsiktig trend anser utredningen att utbyggnaden av totomaterna hitintills varit en riktig investering. Att spelets omsättning ökar gagnar ju även sporten. Huruvida den rätta balansen nåtts mellan banspel och förtidsspel återkommer utredningen till i bedömningsavsnittet.

6.6.2 Internationellt

För att belysa den internationella spelmarknadens utveckling, främst den västeuropeiska, engagerade utredningen en konsult som genom en rundresa bland de berörda länderna samlade in underlag och sammanställde detta i en rapport.

Internationell spelverksamhet (Gerhard Bley, Täby 1990-08-10) är resultatet av konsultarbetet och rapporten bifogas utredningen som *bilaga C*. Konsulten drar i sin redovisning vissa slutsatser om den europeiska spelutvecklingen samt om sannolik påverkan på den svenska spelmarknaden. I rapporten redovisar konsulten sina egna slutsatser. Utredningen återkommer senare till de slutsatser som blir utredningens slutliga.

Rapporten om den internationella spelverksamheten omfattar redovisningar om hur spelverksamheten är organiserad i de

olika länderna, samhällets krav och regelsystem samt i vilken omfattning det föreligger ett ekonomiskt samband mellan spelet och sporten. Vidare har författaren mot bakgrund av vad som är känt om EG:s behandling av spelmarknaden samt sportens egna integrationssträvanden försökt bedöma hur den svenska spelmarknaden kan komma att påverkas om utrymme ges för etablering av de stora europeiska bookmakingfirmornas verksamhet i Sverige.

Den bilagda rapporten skissar på utvecklingslinjer som beror på endera om Sverige via EFTA eller direkt med EG inordnas inom ett större gemensamt verksamhetsfält eller om Sverige som hitintills även framdeles kommer att utgöra en avgränsad marknad, måhända med möjliga integrationer inom Norden.

Vad som förutses som mest sannolikt är att vårt land i någon form får ett samarbete som leder till att totalisatorspel och/eller bookmakingspel kan bedrivas över gränserna. Därmed skulle också avregleringar ske och konkurrenshämmande tillstånd undanröjas.

Emellertid bedöms samtidigt att de berörda länderna var för sig har intressen av att upprätthålla egna regelsystem för spelverksamhet. Uttalanden inom EG styrker denna hållning. Man har ännu inte sagt annat än att skattefrågorna får hanteras nationellt. Vidare bör de länder som håller fast vid ett centralt styrt ekonomiskt samband mellan spelet och sporten bli tongivande för en framtida gemensam konkurrenssituation. Därmed föreligger förutsättningar för att den svenska spelmodellen skall kunna utvecklas och hålla sin marknadsandel även i en framtida integration med den gemensamma marknaden.

Förutsättningarna är självklart hela tiden att vårt fördelningssystem mellan staten och sporten blir gällande även för varje annat spelföretag som etablerar sig i Sverige och som bedriver spel på tävlingar som sporten tillhandahåller.

6.7 Hästsportens samhällsekonomiska påverkan

Även denna del av utredningens uppgift har överlåtits åt en särskild förordnad expert, departementssekreteraren Ann Uustalu från jordbruksdepartementet, att belysa genom en särskild uppsats. Uustalus rapport till utredningen finns fogad till betänkandet såsom *bilaga D*. Liksom gäller för konsultrapporten om den internationella spelverksamheten svarar Uustalu personligen för de synpunkter och värderingar som återfinns i skriften "Trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse". Utredningens egna slutsatser följer i kapitel 7.

Redovisningen om sportens samhällsekonomiska betydelse omfattar material som rör såväl den direkta ekonomin som den indirekta påverkan som sporten och spelet sekundärt har. Vad beträffar trav- och galoppsportens primära roll som samhällsföreteelse, alltså att i ordnade former kanalisera ett tävlingsintresse och ett penningspelintresse, lämnas detta därhän i just detta avsnitt. Om den primära delen handlar i övrigt hela utredningen. Mera intressant och den direkta avsikten med specialstudien är att granska de effekter som uppstår i det senare, sekundära ledet.

Föga överraskande, är det främst den knytning som hästsporten har till lantbruket såsom kombinationssysselsättning - i första hand som bisyssla eller som fritidsintresse - som författaren pekar på. Inte utan betydelse är självklart även hästsporten som både bisyssla och fritidsintresse för andra yrkesgrupper än för bonden.

Inom travsporten bedöms antalet uppfödare av hästar uppgå till ca 6 600. Flertalet av dessa är inte heltidssysselsatta. Upp till 3 000-4 000 lantbrukare har intressen inom avelsarbetet. Tillsammans med de 1 200-1 300 yrkesarbetande förmännen och hästskötarna bör därmed 2 000-3 000 årsarbetskrafter vara sysselsatta med avel och uppfödning inom travsporten.

De som är direkt beroende av travsporten som näring, t.ex. tränare och deras anställda, samt banornas personal uppskattas till 4 500 personer. Vidare tillkommer anställda inom centrala organisationer och sällskap samt timanställda vid tävlingstillfällen. Dessa uppgår till 1 350.

Hästsportens betydelse som kombinationssysselsättning till företag inom jord- och skogsbruket har samtidigt en regionalekonomisk betydelse, särskilt i norra Sverige där amatörintresset är betydande.

Inom galoppsporten anses uppemot 300 personer vara sysselsatta inom aveln och uppfödningen. Fullblodsuppfödningen har på senare år omstrukturerats till småskalig verksamhet parallellt som importen av fullblod ökat, varför endast ett 70-tal heltidsanställda är engagerade.

Antalet sysselsatta i den direkta tävlingsverksamheten uppgår till relativt blygsamma tal. Ett 60-tal tränare, något 100-tal amatörer samt ett 100-tal ryttare. Galoppsportens regional-ekonomiska betydelse är starkast i södra Sverige.

Hästsporten har betydelse också som avnämare av jordbrukets produktion. Spannmålsvärdet uppskattas till 360 milj.kr. Det motsvarar foderproduktion från 60 000 ha åkermark. Utöver detta konsumerar hästarna specialfoder till ett sammanlagt värde om 35 milj.kr. Avskrivningsvärdet på de anläggningar inom jordbruket som nyttjas för hästsport uppgår till ca 100 milj.kr.

Vidare må nämnas att sporten ger sysselsättning inom djurhälsovården, transportsektorn, försäkringsbolag samt hos sportutrustningstillverkare. Det samlade värdet för dessa verksamhetsgrenar avseende hästsporten uppgår till närmare 250 milj.kr. per år.

Av ovanstående sammanfattning framgår att den samlade hästsporten även i det sekundära ledet är av icke obetydligt värde för samhället och att särskilt den regionalekonomiska betydelsen bör framhållas.

Några ytterligare synpunkter på detta område kommer inte utredningen att lämna i övervägandekapitlet.

6.8 ATGs aktuella verksamhetsinriktning

I avsnittet 3.4 redovisas hur ATG utvecklats beträffande organisation och verksamhet. Där finns även en belysning av hur den ekonomiska situationen förändrats med beaktande av de investeringsåtaganden m.m. som bolaget gjort vid skilda

tillfällen. Redovisningen torde ge en allsidig bild av ATGs verksamhetsinriktning särskilt under de senaste åren.

Som ATGs verkställande direktör framhållit i den senaste årsredovisningen kan bolaget för 1989 återigen visa en rörelsevinst i bokslutet. En tung investeringsperiod har bolaget lämnat bakom sig och balans har nåtts såtillvida att kostnaderna för fortsatt utbyggnad av t.ex. totomatsystemet kan ske inom ramen för av bolaget självt genererade medel.

Totomatutbyggnaden beräknas enligt nuvarande beslut nå upp till 1 600 enheter till 1992. Uppenbarligen har ATGs satsning på datorisering av ombudstjänsterna inte bara varit till nytta för det egna behovet utan också lockat till meranvändning. Under 1990 har ATG tecknat avtal med Penninglotteriet och bokningsföretaget EMA-TELSTAR om samarbete. En utveckling som framdeles kan leda till betydande kostnadssänkningar för hästsporten avseende de fasta installationerna.

ATG har också under åren stött ett omfattande investeringsprogram bland banorna. Det har rört stallar, läktare, restauranger men också banornas ytbeläggning m.m. Bara under det förra året färdigställdes projekt som uppgick till sammanlagt närmare 27 milj.kr. Objekten var spridda över hela landet.

Vid sidan av riksspelen har även banspelets elektroniska stödsystem förnyats. Tidigare centralsystem kördes på tre anläggningar vid Solvalla, Åby och Jägersro. ATG har nu valt att anskaffa en ny datacentral vid Solvalla som klarar allt banspel och som gör det möjligt att rationalisera bort de två övriga centraldatorerna. För framtiden har ATG säkrat att den nya banspeldatorn kan integreras med ombyggnadssystemet. Detta beräknas ske under 1992.

Utredningen kan därmed konstatera att det "konsoliderade" uppdrag som regeringen gav ATG och som refererats under punkt 3.4 hanterats på ett tillfredsställande sätt och att bolagets soliditet därför ger möjlighet till stöd för framtida satsningar inom sporten.

6.9 Skattereformen

Det svenska skattesystemet ändras radikalt fr.o.m. 1991. Skattereglerna skall nu bli enkla, enhetliga och likformiga. En annan grundtanke med reformen är att vårt skattesystem skall bli mera likt omvärldens, i vart fall beträffande de länder som vi har stort ekonomiskt utbyte med. Inkomstskatterna skall sänkas och de minskade statliga inkomsterna skall kompenseras genom breddad skattebas, ökad skatt på kapitalinkomster och ökade indirekta skatter.

Några enkla, vardagsinriktade beteenden avgör om det nya skattesystemet upplevs som belönande eller bestraffande. Arbete och sparande skall löna sig. Lånebaserad konsumtion och förmögenhetsuppyggnad kommer att aktivt ogillas av samhället. Skatteplanering skall bli meningslös möda då det inte skall vara möjligt att omvandla inkomster så att de förs över från ett inkomstslag till ett annat och därmed utnyttja en icke avsedd kvittningsmöjlighet. Slutligen skall s.k. "skattefria öar" elimineras, t.ex. skall diverse naturaförmåner nu beskattas fullt ut.

Dagens sex inkomstslag kommer att omvandlas till tre; inkomst av tjänst, inkomst av kapital och inkomst av näringsverksamhet. Lagstiftaren har uttryckligen förklarat att inkomst av tjänst framtiden skall betraktas som en uppsamlingspost i så motto att om en inkomst definitionsmässigt inte är en kapitalinkomst eller en inkomst från näringsverksamhet så är det fråga om inkomst av tjänst under förutsättning att den utgör ersättning för en prestation.

Beträffande arbetsgivaravgifter är den kommande huvudregeln att alla förvärvsinkomster - kontanta eller in natura - skall beläggas med sociala avgifter eller en motsvarande skatt. Man talar om arbetsgivaravgifter när det är fråga om sociala avgifter som beräknas på lön och andra förmåner som följer av anställning eller uppdrag. Motsvarande s.k. egenavgifter betalas av dem som har inkomst av näringsverksamhet.

Hur stora dessa arbetsgivar- och egenavgifter blir fr.o.m. 1991 kan inte vid den tidpunkt som utredningen färdigställs med säkerhet fastställas. För 1990 utgör emellertid de lagstadgade arbetsgivaravgifterna 37,13 % plus en allmän löneavgift om 0,34 % och en tillfällig särskild arbetsmiljöavgift

på 1,5 %. Egenavgiften är för samma period fastställd till 33,85 %.

Liksom gäller för den direkta inkomstskatten skall även basen för arbetsgivaravgifterna breddas. Även då ett förvärvssyfte inte kan verifieras skall framdeles arbetsgivaravgifter debiteras. En nedre gräns om 1 000 kr. skall behållas.

Beträffande de indirekta skatterna kan utredningen konstatera att den tillfälliga höjningen av mervärdeskatten från 23,46 till 25 % håller i sig fram till årsskiftet 1991/1992. Från och med 1991 breddas också momsbasen så att alltfler varor och tjänster skall belastas med mervärdeskatt. Samtidigt försvinner de sista reduceringsreglerna så att även i praktiken endast en skattesats kommer att tillämpas i fortsättningen. Lagstiftaren har här använt tekniken att alla varor och tjänster blir momspliktiga om inte annat uttryckligen anges i lagen.

När det gäller de direkta skatterna vid inkomst av tjänst eller näringsverksamhet för hästägare bör följande förhållande uppmärksammas.

Sedan gammalt brukar skattemyndigheterna skilja på hästägare som bedriver hobby och på de som driver en rörelse. I förarbetena till det nya skattesystemet har uttalats att man i allt väsentligt skall tillämpa den praxis som tidigare vunnit fäste. Därmed bör kunna antas att innehav av en eller två hästar i regel blir bedömt som hobby medan tre eller flera sporthästar blir näringsverksamhet. Vad som oroar är principen om den breddade skattebasen och de begränsade avdragsmöjligheterna för hobbyhästens beskattningsbara inkomster.

Man säger i propositionen att överskott av hobbyverksamhet skall tas upp till beskattning därest summan överstiger havda kostnader under inkomståret och underskott som hänför sig till året dessförinnan. Att t.ex. en travhäst har kostat pengar för uppfödning och träning ett antal år dessförinnan har lagstiftaren inte ansett böra utgöra skäl för ytterligare avdragsrätt.

För de tidigare hobbyhästägare som nu "sätter sina hästar på bolag" torde effekterna av det nya skattesystemet inte bli så

kännbara. Aktiebolag är i så fall att rekommendera för att kunna samla upp underskott under flera år. Det diskuteras just nu bland experter om även handelsbolag kan vara lämplig associationsform för att driva hästsport aktivt inom.

Smärre erfarenheter av vad som kan förväntas på grund av de indirekta skatternas reformering kan dras redan under innevarande år. Så har t.ex. momsens på energin från mars 1990 höjt bensinpriset och andra oljepriser på ett sätt som uppenbarligen påverkat medborgarnas konsumtionsbeteende. Vidare har moms införts på hotell och restaurangtjänster med en, menar i varje fall branschföreträdare, märkbar effekt.

Generellt gäller för de nya mervärdeskattebestämmelserna att det inte görs något undantag för kultur, nöjen, sport och idrott förutom vissa särskilt uppräknade undantag, såsom konserter, biograf-, teater-, opera-, balett- och cirkusföreställningar. Så blir t.ex. danstillställningar, restaurangunderhållning samt sport- och idrottsevenemang momspliktiga. I praktiken kommer emellertid ett undantag att meddelas. Det blir inte moms på sådana idrottsevenemang som anordnas av ideella föreningar. Står däremot ett bolag för aktiviteten utgår moms på t.ex. entréavgifterna och eventuella prispengar.

För lotterier och vadhållning gäller att moms inte skall debiteras på lottpriset eller på vadhållningssumman. Detta är uttryckligen undantaget i lagen. Däremot blir det fråga om mervärdeskatt på entréavgifter till spelinrättningarna.

En grundbestämmelse beträffande momsplikten är att skyldigheten inträffar om verksamheten bedrivs yrkesmässigt. De inkomster som s.k. hobbyhästägare erhåller inträffar inte under yrkesmässiga former och skall därmed heller inte belastas med mervärdeskatt.

Just denna omständighet upplever arrangörerna av hästsporttävlingar kommer att betyda icke oväsentliga problem. Prispengar som betalas till en hobbyhästägare skall inte belastas med moms vilket däremot en prissumma som tillerkänns en ägare som yrkesmässigt driver näringsverksamhet med hästar. Särskilt knepig blir situationen om hästen som springer in prispengarna ägs gemensamt av såväl hobbyhästägare som näringsverksamhetsägare.

I avsnittet 5.5 har utredningen belyst de samlade effekterna av de nya momsbestämmelserna för ATG. Enligt företagets beräkningar - allt annat oförändrat - skulle en årlig summa uppgående till 41 milj.kr. ytterligare belasta hästsporten ur beskattningssynpunkt. Någon möjlighet att reducera detta belopp genom avlyftning av ingående mervärdeskatt synes inte föreligga enligt de bestämmelser som utredningen tagit del av. I praktiken kommer moms att belasta entréavgifter, programblad, spelprovisioner samt provisioner till de kioskägare (motsv.) som upplåter plats för ATGs totomater.

I samband med riksdagens beslut om den nya skattereformen som togs i juni 1990 lovade regeringen att effekterna av reformen skall utvärderas. Det har bl.a. genom uppvaktning hos berörda statsråd av företrädare för idrottsrörelsen inklusive hästsporten samt av folkrörelsernas talesmän förklarats att dessa sektorer i samhället enbart deltar i skattereformens finansiering utan att få del av de skatte-sänkande åtgärderna.

7 Överväganden och förslag

7.1 Allmänt

I direktiven talas inledningsvis om att utredaren skall göra "en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten, med särskild inriktning på ATGs verksamhet". Utredarens arbete har därför huvudsakligen inriktats mot beskrivningar och analyser.

I uppdragsbeskrivningen återkommer ofta begrepp som "analysera", "beskriva", "pröva", "bedöma", "studera", "undersöka", "uppmärksamma", "överväga" och "beakta". Dessa verb motsäger inte den ovan bestämda inriktningen. Att pröva något eller att överväga något bör emellertid leda till ställningstaganden från utredningen. Följande särskilda frågor kommer i detta kapitel att analyseras, bedömas och i vissa fall också resultera i förslag från utredningen.

- * Avtalet mellan staten och sporten, avsnitt 7.2.
- * ATGs ägarförhållanden, avsnitt 7.3.
- * Galoppsportens ekonomi, avsnitt 7.4.
- * Banstrukturen, avsnitt 7.5.
- * Sportens och spelets internationalisering, avsnitt 7.6.
- * Djurskyddet under träning och tävling, avsnitt 7.7.
- * Skattereformens påverkan på hästsportens ekonomi, avsnitt 7.8.

7.2 Avtalet mellan staten och sporten

Hästtävlingar med totalisatorverksamhet bedrivs i Sverige enligt ett regelsystem som i grunden utgår från ett tillstånd från regeringen. Totalisatorvadhållning omfattas av bestämmelserna i lotterilagen (1982:1011). I lagen (1984:351) om totalisatorskatt finns bestämmelser om statens andel av totalisatoromsättningen. Med syftet att reglera vadhållningen i samband med trav- och galopptävlingar har regeringen avtalat med ägarna till ATG om riktlinjerna för ifrågasvarande verksamhet. Avtalet har senast förnyats den tredje oktober 1990.

Den bärande tanken bakom avtalets konstruktion är att ATG skall ansvara för vadhållningen och fördelningen av totalisatorspelets överskott till sportens aktiva och arrangörer, att sporten genom STC och SGC ansvarar för och reglerar tävlingsverksamheten och att ansvarsfördelningen kräver en nära och fortlöpande dialog mellan organisationerna. I avtalet finns även reglerat att staten bland styrelsens ledamöter utser ordförande som genom bestämmelserna i avtalet och bolagsordningen i praktiken får utslagsröst. Under de senare åren har avtalsperioderna mellan parterna varit relativt korta och därmed gett möjlighet för parterna att i avtalet även reglera frågor och problem som varit av mera kortsiktig natur.

Den lösning som man valt för att behålla ett nära samband mellan spel och sport, vilken i praktiken visat sig vara av utomordentligt stort värde för verksamhetens helhet, har dock lett till konstruktioner av något udda natur.

Således noterar utredningen att staten tillsätter fyra ledamöter i ATGs styrelse utan att äga aktier i bolaget. Statens rätt i detta hänseende utgår i stället från avtalet mellan staten och sporten samt bestämmelserna i bolagsordningen för ATG där det i den sjunde paragrafen stadgas att: "--- Regeringen utser fyra ledamöter och lika många suppleanter". Sättet att utse ordförande, styrelsens beslutsförfarande samt ordförandens utslagsröst vid lika röstetal regleras i samma paragraf. I avtalet mellan sporten och staten har parterna vidare kommit överens om att bolagsordningen inte får ändras utan regeringens godkännande. Vidare finns en bestämmelse i bolagsordningen att bolagsstämman inte kan besluta om utdelning av uppkommet överskott i ATG till aktieägarna. Staten har alltså ett avgörande inflytande över vadhållningen och överskottets fördelning genom bl.a. nämnda bestämmelser.

Förutom vad utredningen ovan anför om avtalets dualistiska grund synes det också karaktäriseras av en vilja från statens sida att ge ATG ett, vid sidan av den primära uppgiften att ansvara för totalisatorspelet, betydande inflytande över alla frågor av ekonomisk natur. Detta såväl för totalisatorspelens centrala och långsiktiga ärenden som för de tävlingsanordnande sällskapens relativt interna spörsmål. Detta har enligt utredningens mening lett till spänningar mellan sporten

och ATG. Vad som särskilt debatteras är om bolaget löser sin uppgift såsom avsetts enligt avtalet eller om bolaget i sin verksamhet träder det område förnär som av sportens företrädare anses tillkomma tävlingsverksamheten. Parterna är alltså oense om var gränsen går mellan vadhållningens och ekonomins intresseområde och det strikt sportsliga området när protokollsanteckningen till den andra paragrafen i avtalet tillämpas.

Det refererade avtalet är fogat till betänkandet. Andra paragrafen säger att ATG särskilt skall beakta de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling och att detta skall ske enligt statens intention. Till denna portalparagraf finns som framgår i bilagan fogad en protokollsanteckning som lyder enligt följande:

Parterna är ense om följande. För att nå en positiv utveckling för sporten krävs samverkan mellan bolaget, centralförbunden och sällskapen. Detta innebär att det kan bli nödvändigt att inom bolaget aktualisera frågor som i sig kan anses ha sportslig karaktär men som samtidigt har en väsentlig ekonomisk betydelse för sporten.

Utredningen har under de diskussioner som förts kunnat förstå att det inte enbart förs en dialog mellan berörda organisationers exekutiva företrädare om tillämpningen av protokollsanteckningen. Tvärtom tyder uttalanden från sportens basorganisationer på att bestämmelsen diskuteras intensivt och att man t.o.m. anser folkrörelseinslaget i sportens uppbyggnad såsom hotat. Så har t.ex. företrädare för Riksförbundet för Sveriges Travhästägare vid en hearing med utredningen framhållit en oro för upprätthållandet av sportens demokratiska principer.

Utredningen har redovisat att det knappast kan råda någon tveksamhet om att ATG i avtalet ges en utomordentligt stark ställning för att på ett ändamålsenligt sätt kunna realisera uppgiften att sörja för de långsiktiga ekonomiska förutsättningarna för sporten genom att anordna eller låta anordna ett säkert totalisatorspel. ATGs befogenheter kommer i avtalet till uttryck som att "ATG beslutar", "ATG bedömer", "ATG verkar för", "ATG anordnar", "ATG godkänner", "ATG förpliktar" och "ATG granskar".

Mot detta skall ställas det ansvar och de uppgifter som

tilldelas sportens centralorganisationer och som uttrycks i ganska hovsamma ordalag. I den tredje paragrafen heter det exempelvis att "För övervakning av tävlingsverksamheten svarar trav- och galoppförbunden" och i den 13:e paragrafen sägs det att "Inom ramen för bolagets (ATGs, utredningens anmärkning) beslut i fråga om medelsfördelning samt vad som i övrigt regleras i detta avtal skall de tävlingsanordnande organisationerna svara för sin egen ekonomiska förvaltning".

Med de återgivna bestämmelserna i avtalet mellan staten och sporten i minnet och med beaktande av sportens organisatoriska uppbyggnad, som till stor del vilar på en grund av idéellt arbete, är det inte förvånande att den diskussion som förs fått relativt stora proportioner. Enligt utredningens bedömning dock alltför stora i beaktande av vilka reella alternativ till den rådande ordningen som förelegat.

Det finns emellertid skäl för att beakta den reaktion som sporten givit till känna. Även inom den verksamhet som här avhandlas torde en generell inriktning mot utrymme för lokala initiativ och lokalt beslutsfattande vara välgörande. Utredningen menar att en inriktning för framtiden där kunskap om trav- och galoppsport kombineras med tillgång till materiella resurser och beslutskapacitet skall vara vägledande för både sportens och vadhållningsverksamhetens företrädare.

Utredningen kommer i ett senare avsnitt i detta kapitel att behandla alternativa former för ägande av den spelansvariga delen av hästsportverksamheten. Därvid kommer också de ändringar i nuvarande avtal som kan erfordras att belysas ytterligare.

Ett av de alternativ som självklart skall prövas är bibehållande av nuläget. Motivet för detta är att sportens företrädare, trots de invändningar som här behandlats, i allt väsentligt anser att den nuvarande övergripande arbetsordningen är ändamålsenlig.

Utredningen menar att gränsdragningen mellan sportens ansvarsområde och ATGs inte borde vara mer dramatisk än att delningen klart kan framgå av avtalet. Den nuvarande skrivningen är inte tillräckligt tydlig. Många gånger kan det vara bättre att en gång för alla dra upp en tydlig gräns än att låta gömma en underliggande diskussion i luddiga formuleringar.

ringar.

Vad beträffar sportens ansvar för tävlingsverksamheten och de därmed tillhörande frågorna såsom nationella och internationella regler kunde avtalet vinna på att sällskapen ges ett självständigare ansvar. Ett exempel på detta är att tydligare i avtalet tillkännage att ATG i och för sig skall medverka vid framtagande av de totalisatoranordnande sällskapens budgetar men att detta led i budgetprocessen inte befriar sällskapen från det operativa ansvaret för sin egen ekonomi. Nuvarande ordning där ATG godkänner budgetarna kan lätt leda till att ansvaret för den egna verksamheten avtrubbas genom ATGs övergripande tillsyn. Ett annat exempel är att undvika att ge ATG uppgifter som rör den dagliga verksamheten bland sällskapen såsom tillsyn av arbetsmiljöfrågor m.m. och ett tredje är att i avtalet ange erforderliga kontrollmoment mera distinkt. Ett tydligare ekonomiskt ansvar för sällskapen beträffande den egna verksamheten skulle göra att sällskapen också därmed fick ta fullständigt ansvar för den ekonomi som följer på de egna besluten. Någon underförstådd ordning där ATG förväntas ingripa med stöd då lokala beslut och efterföljande ekonomiska situationer utvecklas negativt bör inte råda.

Även de delar i avtalet som reglerar ATGs ansvar och befogenheter bör skrivas tydligare. Detta gäller speciellt den nuvarande andra paragrafen. Det bör inte råda något tvivel om att de tävlingsanordnande sällskapen och centralförbunden har ett slutligt ansvar för de sportsliga värdena. Å andra sidan måste sportens företrädare inse att ATG vill erbjuda den spelintresserade allmänheten riksspel, närmast V65 och Dagens Dubbel, som alltid håller högsta möjliga kvalitet. Om nuvarande ordning skall gälla även i framtiden bör detta regleras klart och tydligt i en paragraf och inte som nu i en protokolls- anteckning. Ett förslag till omformulering av bestämmelsen lämnas i avsnitt 7.3.

Utredningens överväganden och ståndpunkter ovan visar klart den starka koppling som råder mellan sport och spel och att ett så friktionsfritt samarbete som möjligt på alla nivåer är en nödvändighet för fortsatt framgång. I nuvarande samverkanslösning har redovisats ett omfattande arbetsgrupps- och kommittéprogram där parternas gemensamma frågor kan beredas.

Denna arbetsform torde även för framtiden vara att förespråka. Särskilt viktigt menar utredningen det är att samförstånd kan nås den i ekonomiska kommittén som behandlar fördelning av vadhållningens överskott till sällskapen. Känner sällskapens företrädare att de från tid till annan "får tillbaka" ett gentemot det egna banspelet och fortidsspelet i regionen väl avvägt belopp torde också grunden för allmänt missnöje minimeras.

Genom dessa markeringar anser utredningen att de enskilda trav- och galoppsällskapen skulle tilldelas ett vidare ansvarsområde som inte bara påverkas av en decentralisering från ATGs sida utan även får betydelse för centralförbundens framtida roll. STC och SGC har att svara för gemensamma mål, regler, tävlingsplanering, utbildningsverksamhet m.fl. för trav- och galoppsport självklara ordningsfrågor. I den utsträckning som sällskapen anser det ändamålsenligt att uppträda gemensamt, såsom i ekonomiska ärenden, ankommer det på sällskapen att bemyndiga centralförbundet att agera på sällskapens vägnar eller föra deras talan.

De första avtalen mellan staten och sporten var fleråriga. Avtalsperiodens längd varierade mellan tre och fyra år fram till slutet på 1980-talet. Sedan 1988 har emellertid avtalen förlängts ett år i taget med i princip oförändrade villkor. En av orsakerna till att parterna valt kortare perioder är den översyn av beskattningen av spel som staten ansett erforderlig.

I propositionen (1973:113) som föregick den nya ordningen om anordnande av totalisatorspel hävdade föredragande departementschef att ... "en av bolagets (ATG, utredningens anm.) främsta uppgifter blir att fördela sportens andel av totalisatormedlen mellan arrangörerna. Någon skyldighet för bolaget att fortlöpande fördela samtliga tillgängliga medel skall inte föreligga utan bolaget bör kunna reservera medel för framtida utgifter. Sådana fonderingar blir av stor betydelse bl.a. för bolagets möjligheter att undvika återkommande krav om ändringar i fördelningen av vinstavdragsmedlen mellan staten och sporten."

Utredningen menar att departementschefens uttalande 1973 har full aktualitet även i dag. Det är väsentligt att de ekonomiska förutsättningarna är stabila över flera år särskilt som utredningen strävar efter att ge de tävlingsanordnande

sällskapen större ansvar för resultaten av de egna bedömningarna och besluten. De kortsiktiga anledningarna till ettåriga avtal kan nu också undanröjas om staten våren 1991 når fram till ett nytt skattesystem för lotterier och spel och fattar de beslut som eftersträvas i denna utredning. Därför bör ett nytt avtal fr.o.m. 1992 omfatta en avtalsperiod om förslagsvis fem år.

De längre perioderna ger förutsättningar för konsolidering av sportens ekonomi samtidigt som ATG ges möjligheter att utveckla medel och metoder att möta ny konkurrens. Vidare får de bestämmelser som de tävlingsarrangerande sällskapen skall arbeta inom mera långsiktig verkan till gagn för lokala initiativ och lokalt ansvarstagande.

7.3 ATGs ägarförhållanden

Tidigare har utredningen presenterat ATGs organisation och redogjort för hur ATG ägs. Det har också redovisats att utredningen inser att meningsmotsättningar lätt kan uppstå om ett formellt ägarförhållande inte motsvarar de praktiska möjligheter till inflytande som normalt borde följa av denna ordning. De problem som sannolikt har ursprung i vissa delar av det särskilda avtalet mellan staten och sporten är dryftade i avsnitt 7.2.

För att hästtävlingar med totalisatorspel skall kunna bedrivas i Sverige krävs två parter medverkan. En sport som sörjer för tävlingar och ett tillstånd till vadhållning som ges av regeringen. I början av 1970-talet bildade sportens huvudorganisationer Aktiebolaget Trav och Galopp. I samband därmed tecknades avtal med staten om de närmare reglerna för hur vadhållningen skulle bedrivas samt hur det ekonomiska överskottet efter skatt från spelet skulle kanaliseras till sportens aktiva och till sällskapen. Enkelt uttryckt innebär denna samverkanslösning, som fortfarande gäller, att STC och SGC äger ett aktiebolag som har till uppgift att sörja för kapitaltillförseln till sporten men som genom styrelsens röstmajoritet styrs av staten.

Utredningen har tidigare konstaterat att nuvarande organisatoriska lösning och övergripande ansvarsfördelning i huvudsak fungerar väl. De framgångar som hästsporten

kunnat uppnå under senare år torde vara det yttersta beviset på detta förhållande. En beskrivning av möjliga alternativ till nuvarande ägarstruktur för ATG utgår därför inte ifrån nödvändigheten att få en förändring till stånd, fast mer då från en uppgift enligt direktiven och från utredningens egen bedömning att det bör vara värdefullt för intressenterna att analysera dagens meningsskiljaktigheter i belysningen av flera organisationsalternativ.

Inför beskrivningen och bedömningar av möjliga alternativ till dagens ansvarsfördelning vill utredningen slå fast några väsentliga förutsättningar.

För det första baserar utredningen sina ställningstaganden på synen att en differentierad hästsport av hög kvalitet med bred geografisk spridning i landet är målet och vadhållningen är det nödvändiga medlet för verksamhetens bedrivande. För det andra skall den rådande modellen för ett direkt ekonomiskt samband och samarbete mellan spelet och sporten så långt möjligt bevaras. För det tredje skall förutsättas att ett ökat internationellt utbyte av hästsport och spel - såväl totalisatorspel som eventuellt annan form av vadhållning - skall ske under iakttagande av neutrala konkurrensförhållanden mellan berörda spelföretag.

7.3.1. Presentation av handlingsalternativ

Fem alternativ kommer att redovisas. Alternativen ges beteckningarna H0 t.o.m. H4 enligt följande.

Alternativ H0: innebär att det nuvarande läget behålls där sporten genom STC och SGC äger ATG. Avtalet mellan staten och sporten skrivs om till ett ramavtal och ges en längre varaktighet än för närvarande. Sällskapen ges större självständighet i att disponera tillgängliga medel.

Alternativ H1: innebär att sporten säljer samtliga aktier i ATG till staten. Sporten ansvarar genom sina organisationer på lokal och central nivå för tävlingsverksamheten. ATG anordnar totalisatorspel på loppningar vid trav- och galopptävlingar i Sverige och - om det anses eftersträvarsamt - utomlands enligt affärs-
mässiga överenskommelser med sporten. Avtalet mellan staten och sporten avvecklas eller skrivs om till ett ramavtal som förutsätter detaljerade affärsavtal för att vadhållning skall kunna komma till stånd.

Alternativ H2: innebär att sporten säljer viss del av aktierna i ATG till staten. Underalternativ H2 (50) innebär ett fifty-fiftyägarande mellan staten och sporten medan underalternativ H2 (51) innebär att staten förvärvar en majoritetspost. Sporten sköter tävlingsverksamheten och ansvarsfördelningen i övrigt förhandlas fram mellan staten och sporten i en ny bolagsordning för ATG. Avtalet mellan staten och sporten avvecklas.

Alternativ H3: innebär i huvudsak en återgång till de förhållanden som rådde före 1973. Avtalet mellan staten och sporten avvecklas. Sporten får ansvar för såväl tävlingsverksamheten som spelet och det ankommer på sporten att avgöra om man behåller ATG som spelarrangör eller om man väljer någon form av kombinerad central och decentraliserad organisation.

Staten beviljar tillstånd för totalisatorvadhållning och svarar för erforderlig kontroll via lagstiftning, koncessionsbestämmelser samt revision.

Alternativ H4: innebär att staten köper tävlingsbanorna av sportens sällskap och att trav- och galoppsport med totalisator blir en helt statlig angelägenhet.

7.3.2 Handlingsalternativ H0

Handlingsalternativ H0 är som anförts i allt väsentligt ett bibehållande av nuläget. I detta handlingsalternativ är frågan om hur ATG formellt ägs av underordnad betydelse då det föreligger en samverkansöverenskommelse som innebär en direkt koppling av vadhållningens överskott efter avdrag för vinster och skatt (totonetto) till hästsportens förmån. Under avsnitt 7.2 har utredningen beskrivit den diskussion som förs mellan främst STC och ATG om tolkningen av avtalets andra paragraf med tillhörande protokollsanteckning.

Utredningen har funnit att dessa särskilda synpunkter vunnit fäste bland sportens basorganisationer. Utredningen har emellertid också kunnat förstå att sportens centralförbund är tillfreds med den nuvarande - övergripande - organisationslösningen, trots att man från tid till annan har synpunkter på ATGs ståndpunkter och beslut.

De negativa aspekter som utredningen tidigare belastat gällande avtalslösning mellan staten och sporten med är vad som i första hand kan anföras mot dagens ansvarsfördelning. Därefter menar utredningen att ansträngningarna inom ramen för en fortsatt nära samverkan mellan sport och spel måste innebära en decentralisering av beslutskapaciteten.

Utredningen fäster stort avseende vid det ekonomiska samband mellan spelet och sporten såsom det utvecklats sedan ATGs tillkomst. Det kan inte vara en överdrift att påstå att hästsporten genom denna ordning vunnit en avsevärd fördel jämfört med exempelvis idrottsrörelsen som måste lita till erforderlig medelstilldelning via Riksidrottsförbundet och sina resp. specialförbund.

Det finns en stark tradition i Sverige att företrädare för stora, ideella och demokratiskt uppbyggda organisationer, vanligen kallade folkrörelser, värnar om friheten att driva verksamheten enligt de från rörelsernas bas kanaliserade idéerna. Hästsporten är inget undantag i detta hänseende. Utredningen ser därför inget konstigt i att hästsportens bas- och centralorganisationer reagerar negativt när man anser att ATG fattar beslut som enligt sportens mening tillhör dess ansvarsområde.

Den fråga som utredningen ställer sig är om det anförda i praktiken är ett avgörande problem för sporten eller om det mera handlar om bristande förmåga att finna de rätta formerna för samarbete. De exempel på förmenta gränsöverträdelse som sporten pekat på, såsom synpunkter från ATG på utställda propositioner, har inte kunnat uppfattas lika allvarliga av utredningen som sporten gjort. I stället har utredningen ansett det erforderligt att ATG skall kunna försvara främst V65-spelets och även de s.k. storloppens status.

Uppstår i framtiden oenighet mellan ATG och någon av sportens sällskap eller centralförbund om propositioner eller motsvarande frågor som allmänt sett måste anses vara av sportslig karaktär skall rätten att fatta det slutliga beslutet ligga hos berört sällskap, efter bemyndigande från sällskapet(-en), på resp. centralförbund inom sporten. Beträffande tävlingsprogram för de tävlingar som omfattar V65-, Dagens Dubbel- samt de s.k. Storloppen bör emellertid ATG besluta i samverkan med berört centralförbund och efter förslag till program från tävlingsanordnande sällskap.

Genom att begagna formuleringen "i samverkan med" klargörs att beslutet måste föregås av konsensus vilket ger ATG ett erforderligt inflytande utan att sporten fräntas den garanterade beslutsrätten över sportsliga ärenden.

Om staten och sporten i framtiden väljer att behålla den nuvarande samverkansmodellen mellan tävlingsverksamheten och vadhallningen anser utredningen att avtalet i denna del bör skrivas om så att sportens och ATGs ansvar i detta avseende klart kan utläsas. Utredningen föreslår att avtalets andra paragraf formuleras enligt nedanstående lydelse och att protokollsanteckningen därmed tas bort ur avtalet.

2 § Bolaget har att verka för att trav- och galoppsporten inom landet skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling och geografiska spridning tryggas inom de av statsmakterna angivna ramarna. Det är de till centralförbunden anslutna enskilda sällskapen och efter bemyndigande av sällskapen resp. centralförbund som ansvarar för tävlingsverksamheten och som därvid fattar beslut i alla sportsliga frågor.

Även frågan om totalisatoröverskottets fördelning har vållat diskussion. Enligt företrädarna för sporten är utformningen av propositioner och fördelningen av prispengar de viktigaste styrmedel som finns att tillgå för att försäkra en utveckling av trav- och galoppsport enligt av sportens centralförbund antagna riktlinjer. Enligt avtalets sjunde paragraf är det idag ATG som närmast i detalj beslutar om fördelning av överskottet från vadhållningen.

Enligt utredningens uppfattning finns det skäl som talar för att sporten själv borde tilldelas ett större ansvar för den definitiva fördelningen av den del av vadhållningsöverskottet som ATG för närvarande bestämmer skall gå till prispengar åt hästägarna, till sportens organisationer samt till banornas skötsel m.m. Även medel som avsätts för avelsverksamhet m.m. borde fördelas direkt av sällskapen. I själva verket vill utredningen hävda att en allvarlig vilja till decentralisering av påverkansmöjlighet och beslut resp. ansvarstagande kräver att de enskilda tävlingsanordnande sällskapen fritt kan disponera över den andel av totonettet som ställs till sällskapens förfogande. För ATGs del innebär denna förskjutning av ansvaret för disponibla medel att banskalorna och baspriskalorna avvecklas och att rikstotoprovisionen framdeles får karaktär av budget- och resultatutjämningsmedel med främsta syfte att samhällets syn på hästsporten kan förverkligas. Något ansvar för ATG att sörja för de s.k. basorganisationernas medelsbehov bör inte föreligga.

Det föreslås därför att det nuvarande avtalets sjunde paragraf helt skrivs om och ges följande lydelse. I det förslagna nya avtalet får denna bestämmelse paragrafnummer fem.

7 § Bolaget beslutar efter avdrag för egna kostnader, behov av konsolideringsmedel samt pristillskott till rikstotolopp om fördelning av totonetto (bruttoöverskott efter avdrag för vinstutdelning och skatt) från banspel och förtidsspel, av fonderade medel samt av intäkter i övrigt till de tävlingsanordnande sällskapen för fri disposition.

Vid bestämmande av den del av totonettet som överförs till sällskapen skall beaktas vad som sägs i 2 § om målet för hästsporten samt behov av incitament för banutveckling genom balanserade andelar från ban- och förtidsspel.

Utredningen har i den nya paragraftexten ovan använt sig av

beteckningarna förtidsspel och banspel för de spelformer som existerar i dag. För att inga tvivel skall råda om vad som avses definieras dessa båda begrepp nedan.

Med *förtidsspel* avses allt spel i förtid via totomater och som för närvarande kan omfatta spelformerna V65, Dagens Dubbel, V5, Komb, Vinnare och Plats.

Med *banspel* avses allt spel som sker på en bana och som för närvarande kan omfatta spelformerna V65, Dagens Dubbel, V5, Komb, Vinnare och Plats.

Vidare önskar utredningen upprepa att - såsom självklarhet inom en demokratiskt uppbyggd folkrörelseliknande organisation - det ankommer på de enskilda trav- och galoppsällskapen att överlåta en tillkommande beslutsrätt på berört centralförbund om man anser att en sådan ordning gagnar verksamheten.

En annan fråga som vållat diskussion är hur en rättvisande koncernredovisning för den ideella föreningen STC skall upprättas. Frågan är formulerad mot bakgrund av att STC äger 90 % av aktierna i ATG men trots detta förhållande saknar ett mot aktierna svarande inflytande i ATG genom att staten innehar en majoritet av rösterna i ATGs styrelse. Ytterligare ett aber i sammanhanget är att STC inte kan disponera över vinstmedel från ATG då det enligt bolagsordningen råder utdelningsförbud.

Enligt bestämmelserna om upprättande av koncernredovisning i bokföringslagen (1976:125) samt i lagen (1980:103) om årsredovisning m.m. i vissa företag, som torde vara tillämpliga på STCs fall, skall STC redovisa jämväl ATGs resultat. Den koncernredovisning som därvid tas fram skall sedan fastställas av STCs stämma.

Enligt uppgift från en av STCs revisorer upprättas en sådan koncernredovisning och den ges in till berörd länsstyrelse, dock utan att vara fastställd av stämma, fullmäktige eller motsvarande församling.

Det kan naturligtvis anföras betänkligheter mot den ovan skisserade ordningen. En redovisning för STC som innefattar ATGs rörelseresultat blir i praktiken helt missvisande för den läsare/bedömare som är obevandrad i de speciella

förhållanden som råder.

Utredningen har haft kontakt med ett antal oberoende auktoriserade revisorer i ärendet. Vidare har utredningen diskuterat koncernredovisningsfrågan med företrädare för statens bokföringsnämnd. De besked som gått att få har emellertid inte varit entydiga.

En tolkning av de refererade bestämmelserna som följer "lagens bokstav" torde leda till uppfattningen att STC skall upprätta en koncernredovisning och därvid konsolidera ATG. Med ett 90-procentigt innehav av aktierna i ett dotterbolag skulle STC, teoretiskt sett, även kunna besluta om koncernbidrag mellan ATG och STC.

Nu finns det i reglerna för koncernredovisning även andra förutsättningar som inte gör ovanstående tolkning lika självklar. Bl.a. sägs det att koncernredovisning skall upprättas även om ett företag inte har aktiemajoritet i ett annat men på grund av andra omständigheter, t.ex. kreditgivning, har ett dominerande inflytande.

Mellan STC och ATG råder egentligen det motsatta förhållandet. STC har en minoritetsrepresentation i ATGs styrelse och i bolagsordningen finns en uttrycklig bestämmelse om utdelningsförbud för det överskott som uppstått i ATGs rörelse. Det faktiska förhållandet är alltså att STC oaktat det 90-procentiga aktieinnehavet saknar möjlighet till dominerande inflytande i ATG.

Enligt utredningens mening bör framdeles följande ordning gälla beträffande STCs redovisning.

STC måste anses vara skyldigt att upprätta en koncernredovisning som innefattar även ATGs rörelseresultat och förmögenhetsmassa. Koncernredovisningen skall fastställas av STCs stämma och ges in till länsstyrelsen i Stockholms län. STC skall i denna koncernredovisning noga specificera att man inte kan disponera över ATGs resultat och att man - genom det konsortialavtal som tecknats med staten - fränhånt sig möjligheten till ett reellt inflytande över ATG.

Då utredningen tydligt givit till känna att det är önskvärt med ett enklare decentraliserat ansvar för de lokala sällskapen

borde avtalet mellan staten och sporten framdeles endast reglera de mest övergripande frågorna. I övrigt bör bestämmelser av administrativ och operativ karaktär överföras till ATGs bolagsordning. Utredningen har tagit fram ett förslag till nytt ramavtal mellan staten och sportens huvudorganisationer som bygger på denna idé. Förslaget till ramavtal presenteras i *bilaga F*.

Som framgår av texten i bilagan har avtalet kortats ner till tio paragrafer. De nuvarande avtalsparagrafer som framdeles bör regleras i bolagsordningen är 4 §, som detaljreglerar ATGs ansvar för hästsportens utveckling; 7 § 2 st, som reglerar ATGs ansvar för medelsfördelning samt 8 § som reglerar budgetprocessen utom de delar där utredningen föreslår att ATGs ansvar skall utmönstras.

Handlingsalternativ H0 innebär sammanfattningsvis följande åtgärder:

- * Avtalet mellan staten och sporten i nuvarande form skrivs i första hand om beträffande 2 § och tillhörande protokollsanteckning samt beträffande nuvarande 6 och 7 §§. Enligt utredningens uppfattning kan avtalet med fördel skrivas om till ett ramavtal.
- * Avtalet överarbetas så att sällskapens ansvar för sin egen ekonomi framgår tydligare.
- * Avtalet förlängs till förslagsvis fem års giltighetstid.
- * Avtalets innehåll avseende operativa bestämmelser överförs till ATGs bolagsordning.
- * Frågorna kring STCs koncernredovisning klaras ut enligt utredningens anvisningar.

Enligt utredningens bedömning har dagens samverkanslösning mellan de tävlingsarrangerande organisationerna och ATG sådana förtjänster att den på kort sikt bör behållas med de förändringar som föreslagits ovan. Därmed blir alternativ H0 utredningens huvudförslag.

7.3.3 Handlingsalternativ H1

Handlingsalternativet H1 skisserar en organisationsmodell där gränsdragningen mellan sporten och spelet är mer definitiv utan att det ekonomiska sambandet därför bryts.

Staten äger två av de tre stora bolagen som har regeringens tillstånd att anordna lotterier och vadhållning. Dessa två är Svenska Penninglotteriet AB och AB Tipstjänst. Något principiellt hinder för staten att äga jämväl det bolag som ansvarar för vadhållning vid hästsporttävlingar föreligger inte. En sådan ordning kan också från statens sida sett te sig som eftersträfvansvärd med målet att nå sådana positiva samordningseffekter som för närvarande inte kan nås enbart genom affärsmässiga uppgörelser mellan de tre bolagen.

Utredningen anser att H1 i ett långsiktigt perspektiv är ett fullt möjligt alternativ. Staten skulle därvid förvärva aktierna i ATG från STC och SGC och som följd härav låta ATG vara fri att enligt en ny koncession från regeringen anordna de spel som ägaren önskar marknadsföra genom bolaget. Förvärvet av aktierna bör ske efter det att bolagets värde beräknats av en partsneutral instans. Det bör härvid beaktas att aktiekapitalet vid starten var lågt - 300 000 kr. - och att det därefter höjts genom flera fondemissioner. I allt väsentligt är det alltså genom spelets överskott som ATGs eget kapital kunnat konsolideras över tiden varför det torde vara räntan på en alternativ användning av sportens stiftelskapital som utöver stiftelskapitalet skall gottgöras STC och SGC.

Utredningen begränsar i sin behandling av H1 uppgiften för det av staten helägda ATG att anordna spel som sammanhänger med hästsport utan att denna begränsning i en reell situation behöver föreligga. Vidare låter utredningen det statliga spelbolaget i detta tänkta alternativ kallas för ATG trots att namnet framgent delvis skulle kunna vara missvisande.

Alternativet H1 beskriver en renodlad marknadssituation mellan tävlingsverksamheten och spelbolaget. Det förutsätts att spelbolaget är bemyndigat att agera såväl inom Sverige som utomlands. Det förutsätts också sporten skall kunna sälja sina lopp som spelobjekt såväl till det svenska vadhållningsbolaget som till spelarrangörer med säte utomlands.

En fråga som måste avgöras i detta handlingsalternativ är om det statliga spelbolaget skall ansvara för allt förekommande totalisatorspel eller om bolaget enbart tilldelas ansvar för förtidsvad på riksspielen medan sällskapen av regeringen får en direkt koncession att själva svara för banspielen.

Då utredningen i förutsättningarna för alla alternativ utgått ifrån att det ekonomiska sambandet skall upprätthållas är problemet mera av administrativ än principiell natur. Spelets överskott efter skatt bör tillkomma sporten för slutlig fördelning mellan aktiva och arrangörer på vilket sätt det än genereras.

Det finns skäl som talar för att sällskapen skulle kunna tilldelas rätten att svara för banspielen. Utredningen har på flera ställen tidigare redovisat önskemål om en decentralisering av beslutskapacitet och ekonomiskt ansvar till de tävlingsanordnande sällskapen. Med direkt ansvar för banans totalisatorspel inkl. de anordningar av ADB-karaktär som erfordras och med dispositionsrätt till för närvarande omkring hälften av det samlade totalisatoröverskottet skulle ett ökat inflytande nås. Samtidigt skulle också ansvaret skärpas då något mer eller mindre uttalat slutligt ansvar för sällskapens ekonomi inte kan föreligga från ATGs sida i detta alternativ.

Minst lika starka skäl talar emellertid för en ordning där ATG behåller dagens tillstånd att ensamt svara för totalisatorspelet, såväl förtids- som banspel.

Staten har i dagens lösning - utan att ha ett ägaransvar - uttalat en klar vilja att sportens differentierade prägel skall försvaras inför framtiden och att det är eftersträvanvärt att den geografiska spridningen behålls. ATGs roll att utöver spelansvaret även sörja för en ändamålsenlig fördelning av de ekonomiska resurserna ändras inte på grund av ett direkt statligt engagemang. Snarare tvärtom. Därför menar utredningen att ATG i detta handlingsalternativ skall träffa uppgörelser på affärsmässiga grunder direkt med sällskapen eller den som sällskapen sätter i sitt ställe om rätten att anordna vadhållning.

Den tekniska utvecklingen beträffande vadhållningen har gått snabbt under de senaste åren. Utredningen har under arbetets gång och i föreliggande presentation skilt på banspel och

förtidsspel. Genom den nya centraldator som ATG anskaffat och genom utbyggnaden av totomaterna har förtidsspel och banspel integrerats i sådan grad att det knappast framdeles går att dela på det tekniska ansvaret för vadhållningen mellan de tävlingsarrangerande sällskapen och ATG. Utredningen finner det därför tekniskt ogenomförligt att låta sällskapen få tillstånd att själva anordna banspel.

Utredningen menar att alternativet H1 definitionsmässigt undanröjer den gränsdragningskonflikt som nu irriterar sporten och ATG. Sporten får ett odelat ansvar för tävlingsverksamheten och måste se till att trav- och galopploppningarna håller för anordnande av vadhållning ändamålsenlig kvalitet. Marknadssituationen ger sporten en leverantörsroll och spelbolaget en beställar/köparroll där förutsättningarna för ekonomi och administration får klaras ut inför varje affärsmässig uppgörelse.

Handlingsalternativ H1 innebär sammanfattningsvis en avsevärd förändring jämfört med dagens situation. Utredningen anser att H1 inte bör komma ifråga som modell för den framtida ordningen förrän det visat sig att H0 inte blivit ändamålsenlig. Det är alltså först på lång sikt som utredningen kan tänka sig att staten också tar ett ägaransvar för vadhållningsverksamheten och att denna helt separeras från sporten.

7.3.4 Handlingsalternativ H2

I handlingsalternativet H2 eftersträvas att fördela aktierna i ATG så att statens och sportens nuvarande inflytande i styrelsearbetet speglas av ägandet. Då staten i dag har fyra ledamöter, varav en är ordförande med utslagsröst, skulle 51 % av aktierna förvärvas av staten för att rätt proportion skulle nås. Detta alternativ kallar utredningen H2 (51). Det skiljer sig i praktiken inte från alternativet där staten äger 100 % av aktierna. Därför menar utredningen att de förrespektive nackdelar som redovisas för handlingsalternativ H1 också är aktuella för H2 (51).

Det finns emellertid motiv även för att statens ägande borde begränsas till hälften. Främst psykologiska motiv. Sporten värnar engagerat om målet och uppgiften att behålla ett folkrörelseliknande inflytande över tävlingsverksamheten och självklart kan skillnaden mellan att vara hälftenägare eller

minoritetsägare av det bolag som svarar för den ekonomiska generatören upplevas som avgörande.

I allt väsentligt kommer verksamheten i H2 (50) att bedrivas såsom sker i nuläget. Den förändring som genomförs är att avtalet mellan staten och sporten avvecklas och ersätts med en mer detaljerad bolagsordning. Vidare måste frågan om vem som skall inneha ordförandeposten i ATGs styrelse bli föremål för särskilt avgörande. Enligt utredningens mening skulle det vara möjligt i detta alternativ att posten alternerade mellan staten och sporten med förslagsvis två-åriga mandatperioder.

Alternativ H2 (50) skulle tillfredsställa den åsiktsinriktning som idag gör gällande att sportens företrädare drar alltför långtgående slutsatser av det formella moder-/dotterbolagsförhållande som råder mellan STC och ATG. Förändringen skulle också innebära att staten förvärvar en aktiepost i ATG utan att därmed på något sätt förändra (läs: förbättra) statens möjlighet att påverka hästsporten. Själva aktieförvärvet framstår därmed som en ren symbolhandling.

Handlingsalternativet H2 (50) kan enligt utredningens bedömning bli behäftad med samma problem som förekommer i nuläget. Det krävs att aktieägarna förhandlar fram en bolagsordning för ATG som undanröjer dessa menings-skiljaktigheter. Närmast till hands ligger då att låta de aspekter som anförts på dagens avtal mellan staten och sporten få genomslag i en ny bolagsordning.

Sammanfattningsvis menar utredningen att H2 (51) och H2 (50) inte har några fördelar framför H0 respektive H1 och därför inte bör komma ifråga.

7.3.5 Handlingsalternativ H3

Handlingsalternativet H3 beskriver en återgång till den ordning som rådde före ATGs tillkomst med den skillnaden att sporten nu måste sörja för riksspelens fortbestånd genom att själv driva en organisation av ATGs karaktär.

Utredningen kan inte annat konstatera än att spåren delvis förskräcker när tankar på förhållandena i början av 1970-talet växer fram. Redan den förra trav- och galoppssportutredningen riktade påfallande skarp kritik mot sportens

organisationer och menade att man alltför planlöst låtit sporten utvecklas utan hänsyn till rådande ekonomiska realiteter. Investeringar hade genomförts utan att finansieringarna var klara och hästbeståndet hade fått växa utan beaktande av en tillfredsställande kostnadstäckning.

Självklart finns det en teknisk lösning av ett uppgifts- och ansvarsfördelningsalternativ där staten helt lämnar det aktiva inflytandet via styrelserepresentationen och i stället agerar via statsmakternas ordinarie styr- och kontrollinstrument. I diskussionerna om hur denna lösning skall mejslas ut måste sportens organisationer beakta vad som sagts under H1 om hur vadhållningsverksamheten skall ordnas. Konsekvensen blir här att sporten får ett totalansvar för allt spel såväl förtids- som banspel.

Utredningen befärar att H3 på sikt kan bli ett äventyrligt handlingsalternativ. Till grund för denna bedömning ligger vetskapen om att det är genom de centralt fördelade överskotten som många av de tävlingsanordnande sällskapens ekonomier har hållits relativt stabila.

I handlingsalternativ HO som tidigare beskrivits har utredningen emellertid tagit ett tydligt steg i riktning mot ett självständigare ekonomiskt ansvar för sällskapen. Därvid har dessa tilldelats ansvar för fördelning av totalisatoröverskott mellan banans behov och hästägarnas. Detta ställningstagande har varit möjligt bl.a. genom att ATG även framdeles behåller ett, i vart fall delvis centralt inflytande över hur rikstotoprovisionen skall fördelas. Enligt utredningens uppfattning är detta så långt man kan gå med bibehållande av nuvarande målsättningar.

Det är enligt utredningens uppfattning ett oavvisligt krav att trav- och galoppsällskap - som skall anordna totalisatorspel - har en i grunden stabil och sund ekonomi. Varje organisatorisk lösning där en övertygelse om att så inte kan komma att bli fallet måste förkastas. Utredningen anser bl.a. av den anledningen att H3 inte bör komma ifråga.

7.3.6 Handlingsalternativ H4

Handlingsalternativ 4 är noterat enbart för fullständighetens skull. Någon tanke från utredningens sida att förorda ett fullständigt statligt engagemang i tävlingsverksamheten förekommer inte varför alternativet kan avfärdas omedelbart.

7.3.7 ATGs inre organisation

När det avslutningsvis gäller ATGs inre organisation menar utredningen att det efter ett långt uppbyggnadsskede nu kan finnas anledning att genomföra en särskild organisationsöversyn.

ATG har under bolagets 17-åriga "historia" vuxit snabbt och gjort avsevärda investeringar i ADB-kapacitet. Bolaget har också funnit skäl föreligga för att utnyttja den utbyggda ADB-kapaciteten för samverkan med andra organisationer och företag för att därigenom uppnå en gynnsam kostnads-situation.

Vinner utredningens tankar på en allmän decentraliseringsprocess gehör borde det vara ändamålsenligt att samtidigt se över ATGs centrala fasta resurser.

7.4 Galoppsportens ekonomi

En av uppgifterna för ATG är att förvalta det samlade nettoresultatet för sporten så att både trav och galopp kan förekomma med så stor geografisk spridning som det är realistiskt att tänka sig. Då galoppsporten utgör en jämförelsevis liten del av den totala verksamheten och samtidigt inte numera lyckats locka det publikantal som var fallet tidigare, ligger det nära till hands att döma galoppsporten som tärande på de tillgängliga resurserna. Några enkla kalkyler där galoppsportens medelsbehov jämförs med det egna bidraget till totalomsättningen jävar inte påståendet.

Då utredningen tagit upp detta spörsmål med ansvariga inom travsportens centralförbund, och därvid inte undvikit den vulgärbeskrivning som stundom hörs och som exemplifierats ovan, har dock en helt annan bedömning kommit i dagen. Man ser från travets sida fördelar i att behålla den

differentiering av hästsporten som nu gäller och menar att den resursfördelning som främst riksspelen ger utrymme för skall upprätthållas till fördel för galoppsporten.

Expertens Erik Kylengren fick tidigt utredningens uppdrag att ge sportens egen bedömning av möjligheterna för galoppen att "stå på egna ben". Hans analys är rubricerad "Förutsättningar för en självständig svensk galoppsport" och finns fogad till detta betänkande som *bilaga E*.

Kylengren anför i sin analys att man från galoppsportens sida mycket medvetet avstår från krav på anordnande av V65-omgångar med galopplöpningar som spelobjekt då sportens nettoresultat skulle förlora på detta genom det mindre riksspelintresset för galopp. Vidare poängterar Kylengren att hela vinstavdraget på banspelets V/P-varianter skulle behöva behållas av sällskapen, i vart fall under en uppbyggnadsperiod. Även andra resursförstärkningar föreslås till galoppsportens fördel men trots detta kommer sporten inte på långt när upp till ett balanserat kapitalflöde. Ett nollresultat kräver enligt Kylengrens bedömning inkomster till galoppsporten motsvarande en Dagens Dubbelomgång per vecka samt från totalt sju V65-omgångar per år.

Utredningen tror för sin del att det totala verksamhetsnettot skulle försämrats med en ökad andel riksspel på galopp. Det föreligger med andra ord för närvarande inte några förutsättningar för att galoppsporten skulle kunna överleva om sambandet med ATGs riksspel skulle brytas.

Vad som enligt utredningens mening ligger närmare till hands för galoppsportens aktörer att ägna kraft åt är en översyn av den egna organisationens uppbyggnad. Det förefaller föreligga en avsevärd överorganisering då gott och väl över tio separata organisationer, representerande olika inriktningar inom galoppsporten, skall ges påverkansmöjlighet på som mest tre banors galopptävlingar. Utredningen menar att alltför starka partsintressen får dominera över sådana intressen som står närmare sportens driftsfrågor av ekonomisk, juridisk eller marknadskaraktär. Det måste för galoppsportens del gå att finna en ordning där de slutliga besluten tas av organisationsenheter som står närmare och mera i direkt kontakt med de dagliga spörsmålen.

Det bör ankomma på sporten själv att sörja för att en bättre tingens ordning kommer tillstånd. I slutet av nästkommande avsnitt om banstrukturen för utredningen ett resonemang om möjligheterna för galoppporten att finansiera vissa investeringar sammanhängande med Täby Galopp. Enligt utredningens uppfattning kan ett sätt att öka självfinansieringsförmågan vara att banta organisationsstrukturen. Det borde vara möjligt att reducera organisationen med upp till 30 %. Samtidigt är det enligt utredningens bedömning nödvändigt att samordna vissa funktioner mellan Täby Galopp och Jägersro Galopp. Dessa exempel borde vid ett genomförande leda till att betalningsmedel frigörs intill en summa om 2,5 milj.kr per år.

Beträffande Täby Galopp AB vill utredningen peka på ytterligare en angelägen förändring. Bolagets aktier ägs för närvarande av Stockholms Kapplöpningsällskap (SKS). Detta förhållande är inte ändamålsenligt med beaktande av de frågor som är förknippade med vardagsdriften av banan och banans sekundära anläggningar. Det är heller inte lämpligt att galoppbanan ägs av en organisation med övervägande hästägarintresse. En ordning som travsällskapen generellt sett reglerat i sina stadgar där hästägarintresset inte får vara i majoritet. Närmare till hands ligger enligt utredningens uppfattning att Täby Galopp ägdes av SGC. Då skulle SGC med större kraft kunna verka för att de ovan skisserade strukturrationaliseringarna verkligen genomfördes. Utredningen föreslår därför att SGC förvärvar alla aktier i Täby Galopp AB från SKS för en rent symbolisk köpeskilling.

7.5 Banstrukturen

Utredningen har förstått att det är ett mål såväl för staten som för sporten att hästsport kan bedrivas i differentierade former över hela landet. För statens del kan ett flertal skäl anföras. Hästsporten är en del av de samlade folkrörelserna och som sådan av intresse för samhället. Staten har samtidigt direkta ekonomiska intressen i att sporten finns spridd.

Sportens företrädare anser sig ha klara belägg för att den nuvarande geografiska spridningen över landet, i vart fall beträffande travbanorna, tryggar sportens förankring hos breda folkgrupper. Vidare slår man fast att rekryteringen av

yrkesverksamma såväl som banpublik underlättas av en närhet till platser där sporten aktivt utövas. Påståendet gäller också i hög utsträckning för den spelpublik som ännu inte lockats uppleva hästsporten "live" på tävlingsarenan men som genom lokal bearbetning kan komma att nyrekryteras som banpublik. Det är bl.a. av detta skäl som både ATG och sportens centralförbund ägnar stor uppmärksamhet åt banor som från tid till annan kommer i ekonomiska svårigheter.

Den förra trav- och galoppsportutredningen erinrade inför framtiden om nödvändigheten av en strukturrationalisering bland befintliga banor för den händelse att publikunderlaget skulle vika. Bl.a. hävdades det att staten knappast skall behöva avstå från sin andel av vinstavdraget för att hålla olönsamma enheter igång. Detta är en utgångspunkt för ett resonemang om befintlig banstruktur som delas även av förevarande utredning. Det fordras alltså att såväl publikunderlag som antal aktiva sportutövare är tillräcklig omfattande för att en utbyggnad av antalet banor skall kunna komma till stånd.

Utredningen har på flera ställen i de beskrivande avsnitten, bl.a. i kapitel 6.6, berört den diskussion som pågår om förtidsspelens påverkan på banspelet och därmed på publikunderlaget.

Å ena sidan framhålls att vadhållningen genom förtidsspel idag omsätter en högre totalsumma än det samlade banspelet. Överskottet från förtidsspelet har numera en avgörande inverkan på sportens ekonomi. Vidare framhålls att förtidsspelet är nödvändiga komplement till banspelet och konkurrerar med Tipstjänst och Penninglotteriets motsvarande lättillgängliga spel för den intresserade allmänheten.

Å den andra sidan framförs en oro för att förtidsvadhållningen genom totomaterna helt och hållet skall tillfredsställa intresset för spel i samband med hästsport. Konsekvensen skulle i det mest pessimistiska scenariot bli att tidigare trogen banpublik skulle nöja sig med förtidsvad. I vart fall ställer man sig tvivlande till tron på att totomaterna skall locka ny hälsportintresserad publik till banorna.

De överläggningar som förts under utredningsarbetet har inte lett till något avgörande till fördel för endera av uppfattningarna. Självklart skulle frågan om utrymmet för ny

bankapacitet kunna tillföras väsentligt beslutsunderlag om utredningen fann den ena eller den andra ståndpunkten som mest trolig.

Att dra några slutsatser från uppbyggnaden av totomat-systemet så här långt beträffande de sjunkande publik-siffrorna torde inte vara möjligt. Arenaidrotterna har under senare tid förlorat publik i så anmärkningsvärt stora tal att de minussiffror som drabbat hästsporten närmast skulle kunna ses som relativa framgångar. Om detta vet dock inte utredningen någonting med säkerhet eftersom analyser saknas.

Vad utredningen däremot med säkerhet kan slå fast är att hästsporten inte står inför någon som helst valsituation. Man har att marknadsföra såväl förtidsvadhållning som spelet på banorna för att i framtiden kunna försvara och förbättra det ekonomiska överskottet som vadhållning ger. Spelmarknaden liksom andra kommersiella marknader innehåller olika segment och uppgiften är att hitta rätt spelform för respektive segment.

Frågan om rätt metod att vända dagens negativa publiksiffror torde mer beröra familjesociala aspekter än olika spelformer. Utredningen menar att vare sig den ena vuxna medlemmen i en familj är hästsportsintresserad, eller båda råkar vara det, så föreligger idag så många konkurrerande behov som skall tillfredsställas inom familjen att det inte är lika enkelt som tidigare att vara trogen publik på banan.

Det är tre frågor kring banstrukturen som för närvarande är aktuella. Dessa är galoppsportens önskemål om ny bana i Västsverige, travsportens tankar på att en ny bana borde etableras i Jönköping samt ett spørsmål angående en kombinerad trav- och galoppbana i Jönköping.

Travsporten anser att Jönköpings län är en "vit" area på kartan och att såväl befolkningsunderlag i antal som ett dokumenterat spelintresse utgör grund för tankar på anläggning av en ny travbana i Jönköping eller dess närhet.

Utredningen har tagit fram statistik över spelets geografiska fördelning där bl.a. totonettet kan studeras utifrån en frågeställning om spelet är så starkt i något län att det uppenbart föreligger ett ekonomiskt utrymme att fördela detta på flera banor.

Tabellen redovisar den totala omsättningen per län totontott och samlade resultat.

Tabell 28.

ATGs nettoresultat redovisat per län vissa veckor under 1990

TLILÄN	OMSÄTTNING FÖRTID	OMSÄTTNING V5/V65	OMSÄTTNING BAKOR DO	VOLY	TOTONT FÖRTID	TOTONT BAKOR	SUMMA TOTONT	AVGÅR PRISER	AVGÅR RTPROV	AVGÅR SKALA MM	UNGÅST-TRÄMM-PRISER	ATG NETTO
STOCKHOLM	668572	168764	47921	667155	137791	119529	257321	-60959	-21181	-65533	-9016	100632
UPPSALA	77384	0	0	0	15949	0	15949	0	0	0	0	15949
SÖDERHAMN	87686	15477	4342	69586	18072	11827	29899	-9862	-4335	-7628	-1373	6701
ÖSTERGÖTLAND	118305	14035	3045	55480	24382	9795	34178	-9228	-2954	-6676	-1714	13606
JÄMSÖPING	90849	0	0	0	18724	0	18724	0	0	0	0	18724
KRÖNBERG	62291	0	0	0	12838	0	12838	0	0	0	0	12838
KALMAR	94682	9189	2523	42013	19514	7086	26600	-9007	-3279	-5360	-1111	7843
GÖTLAND	10877	1450	143	6252	2242	1040	3281	-2219	-875	-810	-462	1085
BLEKINGE	48012	0	0	0	9895	0	9895	0	0	0	0	9895
KRISTIANSTAD	89699	0	0	0	18487	0	18487	0	0	0	0	18487
MÄLMÖ	286490	48433	13835	227389	59045	38048	97093	-31913	-11747	-24478	-3844	25091
HÄLLAND	16435	16435	3895	81212	17904	13209	31113	-10142	-3079	-8479	-1879	7534
GÖTEBORG	296744	63657	19066	291474	61158	49376	110534	-29898	-9252	-27423	-2824	41137
ÄLVSÖBORG	174223	2181	339	10821	35907	1730	37637	-2302	-842	-1322	-256	32915
SKARABORG	94682	20154	5377	82621	19514	14527	34041	-10351	-3237	-8771	-1388	10294
VÄRMLAND	109249	18869	4176	77732	22516	13508	36024	-15268	-5498	-9412	-693	5153
ÖREBRO	89932	17179	5807	76009	18329	13151	31480	-12181	-3816	-8682	-1845	4956
VÄSTMANLAND	94599	0	0	0	19909	0	19909	0	0	0	0	19909
KÖPMANBERG	100144	19937	5035	84206	20640	14584	35224	-14393	-4973	-9800	-1325	4733
GÄVLEBORG	150360	25435	5328	113877	30989	19108	50997	-19498	-8608	-13229	-1718	7044
VÄSTERHÖRLAND	129373	22406	6832	104361	26664	17582	44245	-23267	-8095	-12764	-1642	1662
JÄMTLAND	57978	6647	1181	26587	11949	4631	16581	-6017	-2035	-3459	-691	4379
VÄSTERBOTTEN	71539	7927	1537	33456	14744	5725	20469	-11187	-3661	-5865	-886	1130
NORRBOTTEN	87063	3156	573	15772	17944	2528	20472	-4136	-1699	-2474	-441	11722
	3178605	481331	130955	2066003	655104	356984	1012088	-281848	-99166	-222165	-33247	375642

Nästa tabell visar för varje län dels totonetto, dvs. behållningen av ban- och förtidsspel, dels kostnaderna för medel till sporten, dels som slutresultat ATGs nettoresultat. Beloppen anges dels totalt i mkr, dels i kronor per invånare.

Tabell 29

Totonetto redovisat per län och per invånare vissa veckor under 1990

LÄN	FOLKTALE 900101	TOTALT I MKR		PER INVÅNARE I KRONOR		ATG
		S:Ä TB *	S:Ä KOSTB **	S:Ä TB	S:Ä KOSTB	
SVENIGE	8458	1012,1	636,4	375,7	375,7	44
AD	262	20,5	8,8	11,7	10,6	44
AC	248 510	20,5	41,0	21,6	30,4	-1,2
Z	134	16,6	12,2	4,4		33
V	260	44,2	45,9	1,7		-14
X	287 681	50,1	110,9	43,1	101,2	26
S:Ä NORRLAND	1191	151,9	331,6	20,3		17
U	284	35,2	30,5	4,7		16
S	280	34,0	30,8	5,2		18
I	270	31,5	26,6	4,9		18
D	251 1086	29,9	132,6	23,2	111,1	26
U	255	19,9	0,0	19,9		78
C	260 515	15,9	35,8	0,0	15,9	61
AB	1617 1617	257,3	156,7	100,6	100,6	62
S:Ä SVEALAND	3218	425,7	267,8	131,9		49
E	397	34,2	20,6	13,6		34
F	304	18,7	0,0	18,7		61
G	175	12,8	8,0	4,8		73
H	238	10,6	10,7	7,9		33
I	36 1170	3,3	95,6	4,4	43,7	-19
K	150	0,9	0,0	9,9		44
L	284	18,5	0,0	18,5		66
M	763 1197	97,1	125,5	72,0	25,1	65
N					94	33
O	267	31,1	23,6	7,5		44
P	730	110,5	69,4	41,1		30
Q	433	37,6	4,7	32,9		56
R	272 1682	34,0	213,2	23,8	121,5	78
S:Ä GOTLAND	4049	434,3	237,2	107,1		37
				107		54
						48

*) TB= Totonetto = spelomsättningen på bana och förtid minus spelarnas vinster och skatt till staten.

**) Kostnader i detta fall = prispengar + banornas andel av banspel och förtidsspel + ungdomspremier.

Man kan observera att ATGs resultat är negativt i tre län, nämligen Västerbotten, Västernorrland och Gotland. Skälen här till är olika. För Gotlands del beror det negativa resultatet i stor utsträckning på ett lågt spel per invånare, som ej förmår klara kostnaderna för den befintliga travverksamheten i länet. Västernorrlands län har det allra högsta spelet per invånare i hela landet. Sammantaget är spelresultatet ändå svagt. Man har också tre banor i länet samtidigt som en stark satsning gjorts med centrala medel på Bergsåkersbanan i Sundsvall. Den har nu utvecklats till Norrlandsregionens huvudbana med bland annat särskilt höga prispengar. För Västerbottens del är resultatet en blandning av förhållandevis lågt spel per invånare och på kostnadssidan förekomsten av tre olika banor.

När det gäller frågan om en nyetablering inom Jönköpings närhet kan man ur tabell 28 läsa ut att spelet på V65, Dagens Dubbel, m.fl. spel genom förtidsvad är relativt omfattande utövat även inom län som saknar egen bana.

Att Jönköpings län på något sätt skulle framstå som självklar kandidat till en ny bana kan dock inte utredningen se. Skulle de redovisade siffrorna i en jämförelse mellan alternativa etableringsförslag tillmätas en avgörande betydelse menar utredningen att t.ex. Västmanlands län synes vara starkare.

Nu är det emellertid inte bara ur spelsynpunkt som eventuella framtida etableringar skall diskuteras. Även publikomland samt intresse och tillgång på tävlingshästar skall tillmätas betydelse.

Frågan som skall ställas är därför om och i så fall vilken etablering som gagnar tillförsel av resurser till hästsporten och som inte enbart omfördelar befintliga.

Galoppsporten pläderar för att planerna på att återupprätta en bana i Göteborgstrakten skall kunna realiseras. Man anser att det västsvenska galoppintresset är så omfattande att det bör kunna bilda underlag för en egen bana. Det totala antalet galoppörer räcker väl till som underlag för godtagbar kvalitet i löpningarna och man anser att endast marginella justeringar behöver göras beträffande antalet tävlingsdagar på Täby- och Jägersrobanorna för att planeringen skall hålla. De dubier som kan höras från mindre övertygade funktionärer inom sporten gäller om de ekonomiska kalkylerna är realistiska.

Ett tredje banalternativ som varit uppe till övervägande inom utredningen är en idé om en kombinerad trav- och galoppbana i Jönköping av modell Jägersro.

Mot dessa offensiva tankar och planer på nyetableringar står enligt utredningens bedömning det faktum att ett antal av banorna utefter norrlandskusten samt travbanan på Gotland redovisar mycket svaga resultat. Vad beträffar Solängets bana i Örnsköldsviks kommun så svagt att STC och ATG tillsammans förstärkt organisationen därstädes. Vidare måste utredningen erinra om att galoppsporten står inför ett omfattande investeringsprogram beträffande såväl Täbybanans som Jägersrobanans ytbeläggning. En utredning som ATG låtit galoppsporten genomföra i syfte att jämföra olika banunderlags anläggnings- och driftskostnad visar visserligen att ett underlagsmaterial som benämns "EQUITRACK" med en total investeringskostnad om minst 15 milj.kr. per bana ur sportslig synpunkt skulle vara det bästa valet. Man avvisar dock underlaget av ekonomiska skäl. Som acceptabelt alternativ har emellertid lagts förslag om traditionell "DIRTTRACK"-beläggning, sedan många år prövat i Sverige och USA, som kräver en investering om ca 5 milj.kr. per bana.

Slutligen, beträffande galoppsporten, har utredningen inhämtat att en uppgörelse om viss staten tillhörig mark (fastigheten Hästen 1 i Täby kommun), som nyttjas av Täby galopp AB för träning och tävling, har träffats den 12 september 1990 mellan Täby kommun, Täby Galopp och byggnadsstyrelsen Uppgörelsen innebär att ifrågavarande fastighet förvärfvas av kommunen och Täby Galopp för bostadsbyggande samt för bibehållande av tävlingsverksamheten.

Uppgörelsen mellan de tre nämnda parterna har formen av en s.k. "avsiktsförklaring". Härvid har angetts att hela fastigheten Hästen 1 överläts från staten till kommunen och Täby Galopp. Genom ett särskilt avtal kommer de två senare parterna att sinsemellan reglera äganderätten till fastigheten. Enligt de förhandlingar som genomförts under ledning av en särskild förlikningsman är parterna ense om tillträdestid, köpeskilling och andra förutsättningar för överlåtelsen.

Tävlingsverksamheten skall alltså enligt planerna även

framdeles bedrivs på fastigheten Hästen 1. Träningsverksamheten däremot avses flyttas till ett annat område. Hur den senare flyttningen skall genomföras "avses bli närmare reglerat i avtal mellan Täby kommun och Täby Galopp" enligt vad som sägs i en anmälan om ärendet till finansdepartementet.

Då parterna inte på något sätt beskrivit hur denna affär skall finansieras utgår utredningen ifrån att Täby galopp AB nödgas ikläda sig ett långtgående ekonomiskt ansvar för att klara sin del av fastighetsförvärvet samt för att kunna medverka till att etablera en helt ny träningsanläggning, enligt planerna i den norra delen av Täby kommun på gränsen mot Sollentuna. Utredningen har tidigare redovisat hur ytterligare betalningsmedel skall kunna frigöras inom galoppsporten. Dessa resurser räcker knappast för att klara detta fastighetsförvärv.

Utredningen vill slå fast att det enbart är den goda tillgången på såväl trav- som galopphästar som talar för nyetablering av en ny bana för hästsport. Både travets hästägarkår och galoppens anser att startmöjligheterna för främst de amatörtränade hästarna är för få. Sämst ställda i detta hänseende är de västsvenska galopphästägarna. De tvingas inte sällan resa till såväl Norge som Danmark för att med chans till oftast ringa ekonomisk kompensation kunna få ut sina hästar på tävlingsbanan.

Mot nyetablering av ytterligare en bana för hästsport talar främst den ekonomiska utvecklingen. Tydligaste signalen därvidlag har varit det stagnerande banspelet med enbart marginell tillväxt under senare år. Enstaka år till och med tillbakagång mätt i reala värden.

Även inkomsterna från banpubliken talar mot investeringar i ytterligare fasta resurser. Varje år de senaste tre åren har inneburit en publik tillbakagång på omkring 100 000 personer. Trots att hästsporten torde vara den arenaidrott som bäst försvarat positionen under pågående "publikkris" kan utredningen inte tillstyrka ökad bankapacitet under nuvarande publika förhållanden.

De ovan beskrivna tendenserna för spelmarknaden och publiken är också viktiga faktorer i samband med bedömningen av prispengarnas tillväxt. Hästägarna är inte tillfreds

med dagens nivå på prispengarna och det finns ur den aspekten sett knappast utrymme för att öka antalet tävlingsdagar.

Tillsammans med de direkta ekonomiska problem som uppkommit vid några av norrlandskustens travbanor menar utredningen att ovanstående skäl mot en ökning av antalet trav- och/eller galoppbanor är alltför entydiga för att en positiv syn skall kunna anläggas.

Vidare menar utredningen att framtida investeringsbeslut i sportanläggningar, stora som små, i väsentligt högre grad måste bygga på sällskapens egna ansvarstaganden. Detta är en förutsättning för de tankar på omkonstruktion av befintligt avtal mellan sporten och staten som utredningen antagit. Särskilt viktigt är att staten, endera själv eller genom ATG slår fast att någon ekonomisk garanti för fullföljande av sällskapens egna beslut inte föreligger. Samtidigt är det självklart väsentligt för långsiktigt stabila ekonomier hos sällskapen att ATG över tiden strävar efter att öka banornas andel av det samlade överskottet. Detta bör successivt komma till konkret uttryck vid konstruktion av banskalorna.

Utredningen avvisar därför tanken på en inom ramen för nuvarande ekonomi ökad bankapacitet. Skulle en tillväxt i fråga om såväl spelvolym som publik inträffa så att omfördelning av befintliga dagar och tillskott av nya dagar för meeting kan vara ett förnuftigt beslut måste ett absolut ekonomiskt ansvar läggas på det sällskap som har för avsikt att starta en ny bana.

7.6 Sportens och spelets internationalisering

Utredningen delar helt sportens bedömning att en så långt gående integration inom Europa avseende tävlingsverksamheten som är möjlig skall eftersträvas.

Redan i dag kan man påstå att galoppsporten nått en skandinavisk integration som till yttermera visso också torde vara nödvändig för sportens fortbestånd. Förhållandet bekräftas samtidigt av att övriga Europa talar om Skandinavien och skandinaviskt uppfödda hästar. Galoppsporten har emellertid gått vidare i sina integrationssträvanden och i princip anpassat sitt reglemente för

tävlingsverksamheten så att gränshinder undanröjts.

Travsporten har ännu inte nått lika långt och här föreligger ett mer eller mindre uttalat missnöje med vissa europeiska länder som genom särbestämmelser stänger ute svensk-uppfödda hästar från tävlingsmöjligheter. Man är dock från de aktivas sida fast beslutna att successivt öka det internationella utbytet som förväntas ge relativa fördelar åt de svenska tävlingshästarna med sin dokumenterade höga kvalitet. Ansträngningar i denna riktning pågår just under utredningens arbete och travsportens expert i utredningen rapporterar att framgångar är att vänta.

För totalisatorspelets del har utredningen i det beskrivande avsnittet förklarat att problembilden är mera komplex. Utgångsläget för dagen är gynnsamt och den konkurrens som från tid till annan gör sig gällande mot den svenska spelmarknaden från företrädesvis England har kunnat pareras.

Sverige, liksom i de övriga västeuropeiska länderna, upprätthåller en för det egna landet anpassad lagstiftning för spel och lotterier. Det är en protektionistiskt formad lagstiftning som utesluter varje marknadsföringsinsats till förmån för t.ex. totalisatorvadhållning som inte godkänts av regeringen. Denna lagstiftning utgör därmed självklart en av de viktigaste förutsättningarna för den svenska fördelningsmodellen mellan staten och sporten.

Utredningen understryker mot bakgrund av det sagda att en integration på spelmarknadens område med exempelvis EGländerna måste genomföras på ett sätt som garanterar en konkurrensneutralitet mellan de marknadsförande spelorganisationerna. Oberoende av om den som organiserar spelet har sitt säte i Sverige eller annorstädes i Europa skall marknadsföringen ske med iakttagande av en fördelningsmodell för spelens ekonomiska överskott som följer av vårt regelverk.

7.7 Djurskyddet under träning och tävling

Utredningen har under det beskrivande avsnittet redovisat hur djurskyddet fungerar inom travsporten efter det att den nya djurskyddslagen trädde i kraft 1988. I allt väsentligt har galoppssporten organiserat djurskyddet på samma sätt. ATGs hästkliniker kompletterar sportens förebyggande djurskydd genom att erbjuda hästsjukvård i anslutning till tränings- och tävlingsverksamhet.

Lantbruksstyrelsen, som är central förvaltningsmyndighet för djurskyddsfrågorna, har sedan förberedelsearbetet för den nya djurskyddslagen inleddes hävdade att kontrollen av djurskyddet i samband med träningsverksamheten bör utvecklas. Styrelsen har byggt sitt resonemang på följande bedömning.

Tillsynen av djurskyddet fungerar i stort sett bra under tävlingarna genom att en särskilt förordnad banveterinär har erforderliga befogenheter att utöva kontrollverksamheten. Banveterinären skall besiktiga banan före tävlingen och vara närvarande under löpningarna. Vad som lantbruksstyrelsen haft erinringar mot är hur djurskyddet - i vart fall kontrollen - fungerar under träningsverksamheten. Lantbruksstyrelsen har därför föreslagit att banveterinärorganisationen borde byggas ut såväl avseende de författningsreglerade befogenheterna som vad beträffar de samlade veterinärresurserna. Den tekniska lösningen som styrelsen förordnat innebär att kommunernas allmänna ansvar för djurskyddet genom miljö- och hälsoskyddsnämnderna skulle undantas vad beträffar tillsynen vid offentlig tävling med djur på tävlingsbana med totalisatorspel och vid träning för sådan tävling. Den tillsynen skulle i stället utövas direkt av lantbruksstyrelsen. Antalet nya veterinärer som styrelsen anser behöver tillföras organisationen uppgår till ett femtontal. Uppskattningen har dock ansetts osäker beroende på att lantbruksstyrelsen inte har tillräcklig kännedom om hur stor del av träningsverksamheten som bedrivs vid särskilda träningscamper och hur dessa är geografiskt belägna. Kostnadsökningen för denna ambitionshöjning har ansetts inte överstiga 10 milj.kr. per år.

Utredningen har inhämtat att lantbruksstyrelsen hitintills inte haft framgång med sina yrkanden på en utbyggd veterinärorganisation. Banveterinären har fortfarande inte författningsmässigt stöd för inspektion av stallar på tävlings-

platserna. Inte heller har man tillträde till träningscamperna utan tillsynen av dessa skall fortfarande ske genom miljö- och hälsoskyddsnämnderna som, enligt lantbruksstyrelsens bedömning, saknar kompetens för denna uppgift.

Ytterligare en invändning som lantbruksstyrelsen har beträffande dagens lösning av banveterinärfrågan är ersättningssystemet. Man anser att det inte helt går att utesluta uppkomsten av ett jävsförhållande då banveterinärerna ersätts av tävlingsarrangören trots att det är lantbruksstyrelsen som beslutar om förordnande. Denna omständighet har lett styrelsen till ställningstagandet att banveterinärerna borde vara heltidsanställda av lantbruksstyrelsen.

Utredningen anser mot bakgrund av ovanstående synpunkter att det närmast är självklart att den centrala förvaltningsmyndigheten har högt ställda ambitioner. Samtidigt har utredningen funnit att sportens organisationer parallellt med ATGs specialinsatser på sjukvårdsområdet har ökat kontrollverksamheten och bl.a. vad beträffar dopingproblemet fört en framgångsrik och resultatgivande kamp. Uppenbart är att sportens aktiva tagit dopingfrågorna och därmed sammanhängande problem ytterst allvarligt och att det självsanerande arbetet nått ner till sportens bas. Redovisningen från sportens experter i utredningen av det minskande antalet beivrade dopingfall verifierar detta påstående.

Då sporten lyckats så väl med sitt förebyggande djurskyddsarbete finner utredningen ingen anledning att föreslå några resursförstärkningar. Inte heller har det under utredningsarbetet redovisats några med djurskyddet sammanhängande problem som föranleder utredningen påkalla förändringar av nuvarande tillsynsordning.

Utredningen har redovisat att ATG byggt upp en riksomfattande klinikorganisation om 13 kliniker från Boden i norr till Jägersro i söder. Den senaste investeringen inom hästsjukvården rör ett remissjukhus vid Umåkers travbana som skall kunna ta emot vårdbehov från klinikerna i Norrland.

Redan med dagens organisationsutövning som grund finns enligt utredningens synsätt anledning sätta ifråga varför ATG själv driver denna verksamhet. Att det är ATG som ensamt kunnat svara för uppbyggnaden av denna hästsportens

gemensamma resurs inses lätt. Ingen annan av hästsportens organisationer har haft erforderliga resurser att klara ett dylikt åtagande. Däremot är det svårare att se skälen till att ATG också långsiktigt lägger under sig den löpande verksamheten. Enligt utredningens mening föreligger skäl för att hästklinikerna borde drivas av sporten.

ATG-klinikernas tillväxt har varit till stor fördel för hästsporten. För de aktiva har klinikerna blivit en resurs på marknaden som samtidigt med uppgiften att erbjuda modern hästsjukvård också verkat i sund priskonkurrerande riktning jämfört med alternativa behandlingsmöjligheter. För spelarnas del har klinikerna självklart sin roll som medverkande till hög kvalitet inom hästsporten.

Utredningen har funnit att det förelegat fördelar från förhållandet att klinikerna drivits av en huvudman. Bl.a. gällande sekretesslagstiftning inom hälso- och sjukvårdsområdet har krävt att information om hästarnas status hållits inom en organisation.

Det som trots uppkommande olägenheter lett utredningen till övervägandet att föra över klinikerna från ATG till de enskilda sällskap där klinikerna idag är belägna är bedömningen att hästsjukvården är ett ämnesområde som ligger ett stycke vid sidan av statens och sportens avtalsenliga uppgift för ATG. Vidare menar utredningen att sporten idag saknar erforderlig veterinärkompetens vilken kunskap är helt nödvändig för fortsatt framgångsrik bekämpning av droger m.m. inom hästsporten. Slutsatsen av detta resonemang är att klinikerna bör överföras till sporten. Rent praktiskt bör detta genomföras så att sällskapen förvärvar den fasta egendomen. Det bör sedan ankomma på centralförbunden att från ATG förvärva själva rörelserna och driva hästsjukvården inom ramen för en lämplig associationsform som förbunden beslutar om.

7.8 Skattereformens påverkan på hästsportens ekonomi

Som framhållits i de beskrivande avsnitten av kapitel 6 i betänkandet kommer skattereformen att påverka hästsportens ekonomi. Såväl den direkta beskattningen genom inkomstslaget tjänst som den indirekta via mervärdeskatten för de aktiva inom hästsporten kommer att skärpas i förhållande till läget före år 1991. Flera varor och tjänster kommer att omfattas av mervärdeskatt och hobbyverksamhet kommer att beskattas i den mån verksamheten gett ett överskott.

Nu innebär ovannämnda förändring inte något som endast berör hästsportens verksamhetsområde. Varje hobbyverksamhet som tidigare gränssatts gentemot inkomst av rörelse skall nu beskattas som inkomst av tjänst för det fall att överskott har uppstått. En jämförbar effekt med vad som inträffar för så kallade hobbyhästägare inträffar också för t.ex. biodlare och den som i större skala ägnar sig åt uthyrning av rum. Någonstans måste gränsen dras och enligt vad som kunnat läsas ut av reformens förarbeten kommer en eller två hästar att även framdeles ur skattesynpunkt betraktas som hobby medan tre eller flera räknas som näringsverksamhet.

Utredningen avser inte att beträffande inkomstslaget tjänst lägga några ytterligare aspekter på ärendet.

Utredningen är mer bekymrad över den kostnadsökning som förändringarna avseende mervärdeskatten medför för ATG. Genom reformen införs en generell skatteplikt avseende tjänster. Det innebär att många tjänster som tidigare varit skattefria kommer att bli skattepliktiga. ATG köper flera sådana tjänster. Eftersom spelverksamhet alltså kommer att ligga utanför det skattepliktiga området kommer inte bolaget att kunna göra avdrag för sin ingående skatt. Breddningen av skattebasen kommer således att medföra en kostnadsökning för ATG. Särskilt betungande anser ATG att det är att provisionerna till de ombud som förmedlar bolagets spel skall omfattas av mervärdeskatten. Bolaget har vid flera tillfällen framställt önskemål om att inte bli belastat med den kostnadsökning som är hänförlig till den kommande mervärdebeskattningen av ombudens provisioner.

Vid i övrigt oförändrade förhållanden kommer den ökade

kostnaden för ombudens tjänster att medföra att det överskott som skall gå till sporten kommer att minska. Detta är olyckligt, menar utredningen.

Ett sätt att motverka denna utveckling är att staten minskar sina krav på skatt från spelverksamheten. Kostnadsökningar hänförliga till skattereformen skall enligt regeringen i princip inte kompenseras. Den ovan redovisade situationen för sporten är dock sådan att utredningen ändå finner skäl att förorda att statsmakterna under de närmaste åren håller sig underrättade om just detta problem.

Bilaga A Kommitédirektiv

Table 1. Mean (SD) age, height, weight, and body mass index (BMI) of the 100 children in the study

Measure	Mean (SD)
Age (years)	10.1 (0.5)
Height (cm)	145.5 (10.5)
Weight (kg)	38.5 (10.5)
BMI (kg m ⁻²)	18.5 (3.5)

children were asked to perform a series of 10 trials of the task. The first trial was a practice trial and the remaining 9 trials were recorded. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

Children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as fast as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as quickly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as quickly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as quickly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as quickly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as quickly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as slowly as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis. The children were then asked to perform the task again, but this time they were asked to perform the task as accurately as they could. The mean of the last 9 trials was used for analysis.

Utredning om trav- och galoppsporten

Dir. 1990:5

Beslut vid regeringssammanträde 1990-02-15

Statsrådet Engström anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas med uppdrag att göra en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten, med särskild inriktning på Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG) verksamhet.

Bakgrund

Som ett resultat av riksdagens beslut (prop. 1973:113, JoU 1973:28, rskr. 1973:235) om riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar, m.m. bildades den 22 mars 1973 Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG), som fick i uppgift att anordna eller låta anordna totalisatorvadhållning vid trav- och galopptävlingar. Bakom beslutet låg förslagen från trav- och galoppsportutredningen (Ds Jo 1972:8). Utredningen hade tillsatts mot bakgrund av den i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet mycket dåliga ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten. Detta hade sin grund i ett vikande spelintresse och ledde till en svår ekonomisk situation inom trav- och galoppsällskapen och oacceptabla ekonomiska förhållanden för sportens aktiva. Staten tvingades vid olika tillfällen att ändra fördelningen av medel mellan tävlingsanordnare och staten till tävlingsanordnarnas fördel.

Utredningens förslag innebar bl.a. att en central association som bildades av hästsportens organisationer skulle bemyndigas att besluta om totalisatortillstånd för hästtävlingar. Staten skulle ges inflytande genom styrelserepresentation.

Arrangör av tävlingarna skulle även fortsättningsvis vara de enskilda sällskapen.

Det förutsattes att staten och den centrala associationen skulle sluta ett avtal enligt vilket associationen skulle ansvara för att tävlingar med totalisatorvadhållning i princip skulle förekomma i differentierade former (trav och galopp) och med rimlig fördelning över landet. Utredningen anlade dock inga detaljerade synpunkter på den framtida banstrukturen. Man konstaterade dock att om intresset för sporten skulle vika kunde en strukturrationalisering till och med komma att innebära en nedläggning av banor. Man ville dock överlåta avgörandena i dessa strukturfrågor till trav- och galopp-sporten själv genom den centrala associationen.

För att främja effektiviteten inom sporten föreslogs ett ekonomiskt fördelningssystem mellan staten och sporten som innebar att sportens resp. statens andel av vinstavdraget skulle göras helt proportionell. Associationen skulle få ansvaret för att statens andel av totalisatormedlen levererades in. Det fick sedan bli en fråga mellan associationen och anordnande sällskap att fördela sportens andel efter behov och i enlighet med vad som främjade en rimlig struktur för verksamheten. Man utgick från att associationen själv skulle disponera vissa medel för centrala insatser och att medel skulle fonderas i viss utsträckning, detta bl.a. i syfte att konsolidera sportens ekonomi. I samma syfte utgick man från att den centrala associationen skulle utöva viss övervakning av sällskapens ekonomi genom granskning av budgetar, övervakning av och finansiell medverkan vid investeringar etc.

Utredningen förutsåg att det skulle vara svårt att vända den då vikande publikfrekvensen vid banorna men ansåg det å andra sidan troligt att hästsporten hade en betydande potentiell marknad för spel utanför banorna, särskilt i form av systematiserat förtidsvad. Man föreslog därför att ett för hästsporten gemensamt riksspel skulle etableras samt att inkomsterna av spelet skulle komma trav- och galopp-sporten som helhet till del.

Vid den fortsatta behandlingen av utredningens förslag, i förhandlingar mellan staten och trav- och galopp-sporten samt genom regeringens proposition och riksdagens behandling av densamma, skedde vissa förändringar. Dessa gällde framför

allt den centrala associationen som slutligen kom att bli ett aktiebolag, Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG), ägt av hästsportens organisationer. Vad gäller sammansättningen av bolagets styrelse fick staten hälften av antalet styrelseplatser samt rätten att tillsätta styrelsens ordförande. Samtidigt ålades ATG att särskilt beakta de mindre travbanornas behov, liksom galoppsportens speciella behov.

Sedan ATG:s tillkomst har mycket omfattande förändringar ägt rum, såväl på spelmarknaden i stort som inom trav- och galoppsporten. Spelmarknaden har sedan mitten av 1970-talet och fram till nu ökat väsentligt. Många nya spelformer har införts och några spelformer har försvunnit. Omsättningen hos de statliga spelbolagen Svenska penninglotteriet aktiebolag och Aktiebolaget Tipstjänst var år 1974 totalt ca 492 milj. kr. resp. 633 milj. kr. och år 1988 ca 2 797 milj. kr. resp. 5 093 milj. kr. För hästsporten var omsättningen ca 877 milj. kr. år 1974, varav ca 56 milj. kr. avsåg riksspel (V 65), ca 789 milj. kr. spel på travbanor och ca 33 milj. kr. spel på galoppbanor. För år 1988 var omsättningen totalt ca 5 360 milj. kr., varav ca 2 713 milj. kr. var riksspel, 2 544 milj. kr. banspel på travbanor och ca 103 milj. kr. banspel på galoppbanor. Med hänsyn till penningvärdesförsämringen mellan åren 1974 och 1988 motsvarar detta en volymmässig ökning av spelomsättningen för hästsporten med 91 %, för Penninglotteriets lotterier med 78 % och för Tipstjänsts spel med 152 %.

Spelutvecklingen för hästsporten är positiv både vad gäller banspel och förtidsvad. Som exempel på utvecklingen under senare tid kan nämnas att spelformen Dagens Dubbel infördes som förtidsvad år 1987 och rönt ett stort intresse. År 1988 var omsättningen på detta spel (som förtidsvad) ca 656 milj. kr. Utvecklingen i stort har för trav- och galoppsportens del lett till en helt annan ekonomisk situation än den som rådde i slutet av 1960-talet.

Även i sportsligt hänseende har en betydelsefull utveckling kommit till stånd, särskilt tydligt inom travsporten. Svensk travsport är i dag av hög internationell klass, både vad gäller yrkesutövarna inom sporten och hästmaterialet. Till bilden hör också en numera mycket förnämlig svensk uppfödning av travhästar, som knappast står något annat lands efter. Denna utveckling har även lett till ett mera omfattande svenskt deltagande i internationella sammanhang både vad gäller

tävlingar och i fråga om uppfödning. Också i andra avseenden kan man se tecken på internationalisering, t.ex. i form av svenskt deltagande i och anknytning till utvecklingen av datoriserade totalisatorsystem. Mot bakgrund av den utveckling som i skilda avseenden ägt rum inom svensk trav- och galoppsport under de senaste åren finner jag tiden nu mogen att utvärdera denna utveckling och att pröva om den modell som skapades genom bildandet av ATG fortfarande är ändamålsenlig. Detta bör ske genom att en särskild utredare tillkallas.

Utredningsuppdraget

Utredaren bör i sitt arbete analysera och beskriva trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse. I anslutning härtil bör den internationalisering som beskrivits i det föregående särskilt tas upp till behandling, vad avser såväl spel som sport och avelsverksamhet. Utredaren bör pröva om denna utveckling föranleder några särskilda förändringar gentemot det nuvarande arbetssättet. En särskild uppgift blir härvid att bedöma om utvecklingen inom Europeiska gemenskapen (EG) kan förväntas påverka förutsättningarna för spel, sport och uppfödning inom trav och galopp.

En uppgift för utredaren bör vara att studera den ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten i allmänhet och för ATG i synnerhet. Sett över hela perioden har utvecklingen i många avseenden varit tillfredsställande. ATG uppvisade dock underskott åren 1986-1988. Detta bör ses i samband med etableringen av ett terminaliserat ombudssystem, som dessutom föregåtts av en stark satsning på förbättrade förhållanden för sportens aktiva utövare. Under år 1989 har emellertid utvecklingen vänts till ett överskott och medfört en höjd soliditet för bolaget. Vad gäller spelomsättningen så har denna utvecklats tillfredsställande för ATG trots en klar stagnation för spelmarknaden totalt sedan år 1988. Det bör dock noteras att omsättningen för trav- och galoppsportens banspel liksom V 65 utvecklats mindre gynnsamt.

Även om ATG under senare år klarat ekonomin genom intäkter av nya terminalspel och trots att den ekonomiska situationen i dag är en helt annan än vid tiden för ATG:s tillkomst, kan det likväl konstateras att trav- och galopp-

sporten fortfarande är sårbar.

Utredaren bör undersöka vilka faktorer som i första hand påverkat resultatutvecklingen liksom vilken konsolideringsgrad man bör eftersträva på en så speciell marknad som spelmarknaden. Härvid bör utredaren ta del av de analyser som gjorts inom företaget och de beslut i dessa frågor som fattats av bolagets styrelse, men även självständigt analysera frågeområdet.

Vidare bör utredaren bedöma vad som för framtiden kan antas vara de viktigaste resultatpåverkande faktorerna, liksom vilka av dessa som direkt eller indirekt kan styras eller påverkas av företaget.

Utredaren skall även närmare studera frågan om banstrukturen. Trav- och galoppsportutredningen konstaterade att om intresset för sporten viker kan en strukturrationalisering t.o.m. komma att innebära en nedläggning av banor. Intresset för sporten har emellertid hållits uppe samtidigt som ATG allt sedan det första avtalet mellan staten och sporten ålagt att beakta de mindre travbanornas och galoppsportens behov. Någon nedläggning av banor har därför ej kommit i fråga. Å andra sidan har inte heller några nya banor etablerats. Utredaren bör bedöma om en ändring bör göras i de förutsättningar som i dessa strukturfrågor hittills varit gällande för verksamheten. Därvid bör analyseras såväl de sportsliga konsekvenserna som de ekonomiska effekterna. Särskilt bör belysas konsekvenserna av förändringar i banstrukturen både när det gäller nedläggning och nyetablering av banor.

En annan fråga som särskilt bör uppmärksammas gäller relationen mellan trav- och galoppsporten. Den lösning som hittills valts innebär i princip att de resurser som totalisatorspelet skapar ses som en gemensam tillgång för trav- och galoppsporten, som sedan fördelas genom beslut om olika fördelningssystem i ATG:s styrelse. De båda sportgrenarna är mycket olika till sin omfattning och den totalt sett gynnsamma ekonomiska utvecklingen har i hög grad varit ett resultat av en positiv utveckling inom travsporten. Systemet kan å andra sidan ha inneburit att galoppsporten inte haft tillräckliga ekonomiska incitament för en gynnsam utveckling inom den egna sportgrenen.

Utredaren bör därför studera om det är möjligt att med en annan uppläggning hålla trav- resp. galoppsportens ekonomier åtskilda från varandra i högre grad än för närvarande. Då skulle galoppsportens ekonomiska situation i högre grad bli beroende av spelutvecklingen inom den egna sportgrenen. Analysen bör innehålla en bedömning av hur resp. sportgren i nuläget påverkar sportens samlade ekonomi. Av särskild vikt är att analysera de tänkbara effekterna på galoppsportens ekonomi både på kort och lång sikt i händelse av ändrade relationer mellan travsporten och galoppsporten. Därvid bör utredaren studera galoppsportens förutsättningar att i ett längre tidsperspektiv nå en god utveckling i en situation där man mer än i dag är hänvisad till att förlita sig på resurser som skapats av galoppsporten själv.

Som redovisats i det föregående innebär den nuvarande situationen att ATG helt ägs av trav- och galoppsportens centrala organisationer. Det statliga inflytandet tillgodoses genom att staten har rätt att utse hälften av antalet styrelseledamöter inklusive styrelsens ordförande. I praktiken innebär detta att staten i en voteringsituation har majoritet i bolagets styrelse utan att vara aktieägare. Utredaren bör studera om detta förhållande kan ha några negativa effekter. I detta perspektiv och med beaktande bl.a. av eventuella framtida förändringar vad gäller banstrukturen och relationerna mellan travsporten och galoppsporten bör utredaren överväga om det finns skäl som talar för en breddning av ägarkretsen genom statligt deläggande eller på annat sätt. Härvid bör särskilt beaktas att företagets ekonomiska utveckling, vid sidan av vad som händer inom sporten och inom företaget självt, i hög grad är beroende av statliga beslut.

Utredaren skall i sitt arbete beakta strävanden efter en god utveckling av sporten och med rimlig geografisk spridning av verksamheten till landets olika delar. Vidare bör utredaren beakta att sporten skall bedrivas på ett från djurskyddssynpunkt bra sätt. Utredaren bör i sitt arbete hålla nära kontakt med ATG, sportens centralorganisationer och andra organisationer som kan komma att beröras av utredarens förslag. Utredaren bör samråda med utredningen om skatt på vissa spel (dir. 1989:53).

För utredaren bör gälla regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående

utredningsförslagens inriktning samt (dir. 1988:43) om beaktande av EG-aspekter.

Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt och redovisas senast den 31 december 1990.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar det statsråd som föredrar ärenden om totalisatorspel

att tillkalla en särskild utredare - omfattad av kommittéförordningen (1976:119) - med uppdrag att göra en översyn av den sportsliga och ekonomiska utvecklingen inom trav- och galoppsporten, med särskild inriktning på ATG:s verksamhet,

att besluta om experter, sekreterare och annat biträde åt den särskilde utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta sjunde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Finansdepartementet)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607

1965

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607

1965

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607

1965

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607

1965

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607

laga B Avtalet 1990-10-03 mellan staten samt
STC och SGC

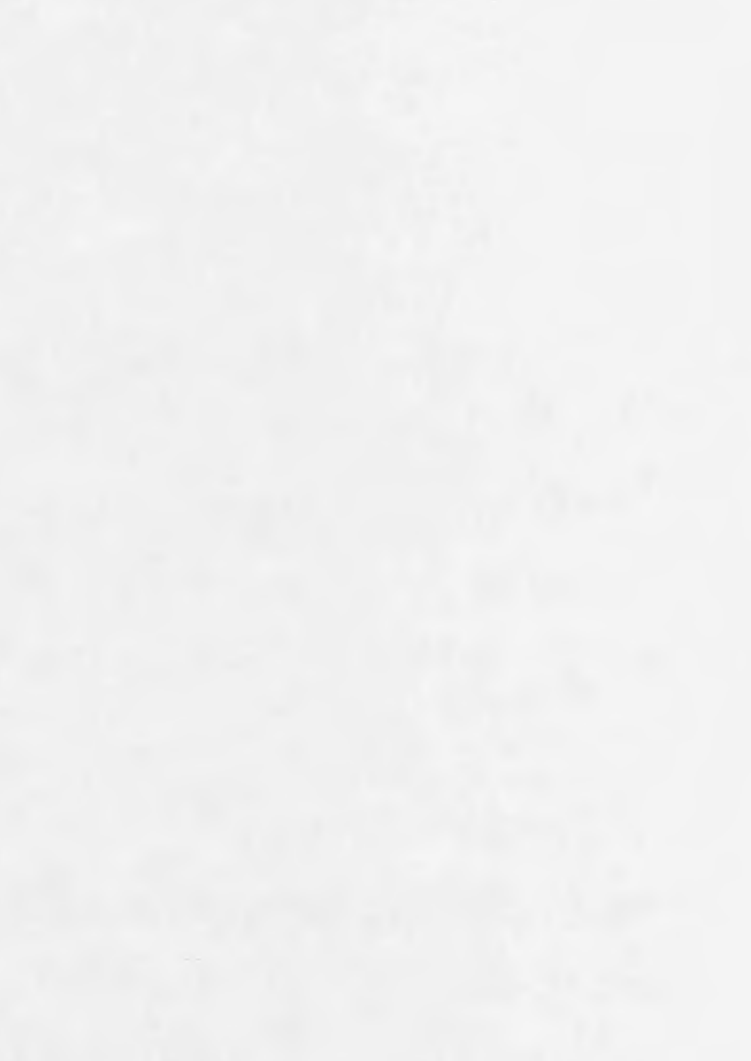


Fig. 1 Percentage of children in various categories of child maltreatment, 1990–2018

A V T A L

90 10 03

Mellan svenska staten på ena sidan och Svenska travsportens centralförbund och Svenska galoppsportens centralförbund på den andra sidan har träffats följande avtal i fråga om riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorverksamhet, m m.

1 § Svenska travsportens centralförbund (travförbundet) och Svenska galoppsportens centralförbund (galoppförbundet) har tidigare bildat ett bolag, Aktiebolaget Trav och Galopp, nedan kallat bolaget. Medlemmar i förbunden är travsällskap respektive galoppsällskap, som bl a anordnar tävlingar. Aktierna i bolaget ägs av förbunden. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter, däribland dess av staten utsedde ordförande som har utslagsröst. Parterna förpliktar sig att utöva sitt inflytande i bolaget på ett sådant sätt att dess verksamhet bedrivs i överensstämmelse med vad som anges i förevarande avtal.

Bolagsordningen för bolaget har godkänts av regeringen och får inte ändras utan regeringens tillstånd.

2 § Bolaget har att verka för att trav- och galoppsporten inom landet skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling tryggas inom de av statsmakterna angivna ramarna.

Protokollsanteckning till 2 §

Parterna är ense om följande. För att nå en positiv utveckling för sporten krävs samverkan mellan bolaget, centralförbunden och sällskapen. Detta innebär att det kan bli nödvändigt att inom bolaget aktualisera frågor som i sig kan anses ha sportslig karaktär men som samtidigt har en väsentlig ekonomisk betydelse för sporten.

3 § För övervakning av tävlingsverksamheten svarar trav- och galoppförbunden.

Bolaget beslutar om anordnande av direktspel under förutsättning att den tävlingsanordnande organisationen och vederbörande centralförbund lämnar medgivande.

4 § Det ankommer på bolaget att bedöma de lokala förutsättningarna för trav- och galopptävlingar. Bolaget skall verka för att såväl trav- som galopptävlingar skall kunna bedrivas med rimlig fördelning på olika platser i landet. Hänsyn skall härvid tas till sportsliga, publikmässiga och ekonomiska förutsättningar för verksamheten. Hänsyn skall också tas till att den professionella sportens utveckling är betydelsefull för den samlade sportens ekonomi.

Bolaget skall vidare verka för att de som yrkesmässigt arbetar inom trav- och galoppporten ges tillfredsställande förhållanden i fråga om arbetsmiljö, trygghet i anställningen och utbildning.

5 § Bolaget anordnar efter särskilt tillstånd av regeringen och på däri angivna villkor vadhållning med totalisator vid offentliga trav- och galopptävlingar. Spelverksamhet på trav- eller galoppbana bör för bolagets räkning i princip bedrivas av vederbörande tävlingsanordnande organisation som skall vara ansluten till trav- eller galoppförbundet och ha av vederbörande förbund godkända stadgar. I det avtal som bolaget träffar med organisationen i fråga skall ingå av bolaget beslutade generella avtalsvillkor.

6 § Bolaget beslutar på förslag från tävlingsanordnande organisation och efter hörande av berört centralförbund om

- a) antal tävlingsdagar under vilka totalisatorvadhållning anordnas samt dag och plats för tävlingarna,
- b) vilka spelformer som skall förekomma och

c) anordnande av förtidsspel i anslutning till tävlingarna samt formerna och villkoren härför liksom de villkor som skall gälla för ombuden gentemot allmänheten och gentemot de tävlingsanordnande organisationerna.

Bolaget beslutar om vilka tävlingsdagar som skall ingå i av bolaget genom enbart förtidsvad anordnat spel.

7 § Bolaget beslutar om fördelning av medel från vadhållningen till sportens organisationer och intressegrupper.

När bolaget fördelar medel till de tävlingsanordnande organisationerna skall det beakta galoppsportens och de mindre travbanornas särskilda behov men även övriga banors betydelse så att organisationerna stimuleras till tävlings- och resultatmässigt framgångsrik verksamhet.

8 § Bolaget skall godkänna budgetar för de tävlingsanordnande organisationerna samt för centralförbunden. Bolaget skall härvid beakta att medel avsätts för erforderliga avskrivningar. Bolaget skall vidare fastställa omfattningen av de medel som får avsättas som priser åt hästägarna. Därvid skall bolaget beakta att rimliga priser kan utgå. Bolaget skall också godkänna viktigare investeringar och upptagande av viktigare lån. Vad som sagts tidigare i denna paragraf skall genom avtal mellan bolaget och berörda parter göras förpliktande i förhållandet mellan bolaget och dem.

9 § De tävlingsanordnande organisationerna skall genom avtal med bolaget förpliktas lämna de redovisningsrapporter som bolaget begär och de informationer i övrigt som bolaget behöver för att fullfölja sina uppgifter enligt detta avtal. För sin granskning av organisationernas ekonomi skall bolaget äga utse revisor hos organisationerna.

10 § Myndighet som regeringen förordnar utövar tillsyn över totalisatorvadhållningen. Det åligger härutöver bolaget att tillse att formerna för vadhållningen är betryggande.

11 § Vid utseende av verkställande direktör i bolaget krävs att beslutet biträds av minst sex av styrelsens ledamöter.

12 § Travförbundet och galoppförbundet förbinder sig att inte överlåta aktie i bolaget utan regeringens tillstånd.

13 § Inom ramen för bolagets beslut i fråga om medelsfördelning samt vad som i övrigt regleras i detta avtal skall de tävlingsanordnande organisationerna svara för sin egen ekonomiska förvaltning.

14 § Under överläggningarna har parterna diskuterat de ekonomiska problemen vid Stiftelsen Ridskolan på Strömsholm, Stiftelsen Wången samt Stiftelsen Sveriges Avels och Hästsportcentrum, Flyinge. Under förutsättning att senare överenskommelser kan träffas är trav- och galoppförbunden beredda att verka för att bolaget under avtalsperioden tillskjuter medel för stöd till dessa verksamheter.

15 § Parterna är överens om att under avtalsperioden föra vidare diskussioner om den framtida utvecklingen och finansieringen av de i 14 § nämnda verksamheterna, vari inbegripes frågor om eventuell överlåtelse till hästsporten av de av staten ägda fastigheter som för närvarande disponeras av Stiftelsen Sveriges Avels och Hästsportcentrum, Flyinge, respektive Täby Galopp AB.

16 § Detta avtal blir gällande endast under förutsättning av

1. regeringens godkännande,
2. att riksdagen beslutar om en totalisatorskatt som för år 1991 tas ut med elva procent av de sammanlagda insatserna upp till 3.700 milj.kr. och med åtta procent på överstigande insatser.

17 § Detta träder i kraft den 1 januari 1991 och gäller till och med den 31 december 1991 om inte annat överenskommits mellan parterna. Avtalet har upprättats i tre exemplar, av vilka staten, travförbundet och galoppförbundet tagit var sitt.

Stockholm den 3 oktober 1990

För svenska staten

För Svenska Travsportens
Centralförbund

.....

Gunnar Holmgren

För Svenska Galopp-
sportens Centralförbund

THESE ARE THE RESULTS OF THE RESEARCH
CONDUCTED BY THE RESEARCHERS IN THE
FIELD OF THE RESEARCH. THE RESULTS
WILL BE USED TO DEVELOP A NEW
TECHNOLOGY FOR THE RESEARCH.

RESEARCHERS FOR A RESEARCH

THE RESEARCHERS FOR A RESEARCH
WILL BE USED TO DEVELOP A NEW
TECHNOLOGY FOR THE RESEARCH.

RESEARCHERS FOR A RESEARCH
WILL BE USED TO DEVELOP A NEW
TECHNOLOGY FOR THE RESEARCH.

RESEARCHERS FOR A RESEARCH
WILL BE USED TO DEVELOP A NEW
TECHNOLOGY FOR THE RESEARCH.

Bilaga C Internationell spelverksamhet

av Gerhard Bley

the 'information' and 'communication' fields. The 'information' field is defined as:

...the study of the processes of information production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'communication' field is defined as:

...the study of the processes of communication production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'information' field is defined as:

...the study of the processes of information production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'communication' field is defined as:

...the study of the processes of communication production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'information' field is defined as:

...the study of the processes of information production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'communication' field is defined as:

...the study of the processes of communication production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'information' field is defined as:

...the study of the processes of information production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'communication' field is defined as:

...the study of the processes of communication production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'information' field is defined as:

...the study of the processes of information production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

The 'communication' field is defined as:

...the study of the processes of communication production, distribution, access, use and evaluation, and the study of the social, cultural, economic and political contexts in which these processes take place. (p. 10)

Projektuppdrag inom ramen för T&G-utredningen:

INTERNATIONELL SPELVERKSAMHET

- *kartläggning och analys*
- *utvecklingen inom EG*

Gerhard Bley
Täby den 10 augusti 1990

SAMMANFATTNING

Den föreliggande framställningen har som sitt syfte att granska den internationella spelutvecklingen och dess eventuella påverkan på den svenska trav- och galoppsportens spelmarknad i framtiden. Primärt har utvecklingen inom EG behandlats, vars integrationssträvanden kan tänkas komma att resultera i betydelsefulla effekter för den svenska spelsektorn, förutsatt att Sverige i någon form associerar sig med EG.

För närvarande är det dock mycket svårt att bedöma effekterna av EG:s utveckling för såväl medlemsländerna som för Sverige, eftersom EG inte lämnat några direktiv eller anvisningar för spelområdet. Konkurrensneutraliteten är emellertid en av de viktigaste punkterna i EG:s integrationsprocess och på sikt är det därför troligt att även spelmarknaden tvingas till en avreglering i någon form. Däremot är det avsevärt svårare att förutspå tidpunkten för en sådan avreglering.

För det första råder det nämligen delade uppfattningar bland EG:s medlemsländer i vilken form spelmarknaden bör organiseras, där bl a kontroverser mellan det engelska bookmakingföretaget Ladbrokes och den centrala organisationen i Frankrike försvårar situationen. Vidare kan knappast spelsektorn betraktas som ett prioriterat område inom EG, varför det antagligen dröjer till under senare delen av 1990-talet innan en avreglering kan komma att genomföras.

En avreglering av spelmarknaden kommer med all sannolikhet att innebära att fri etableringsrätt skall råda i alla länder. Det lär heller inte bli möjligt att skattetekniskt snedvrida konkurrensförmågan, utan även i det fallet kommer neutralitet att krävas mellan samtliga aktörer på spelmarknaden i respektive land.

Spelmarknadens unika utformning, vars egenskaper till avgörande delar skiljer sig från en traditionell konsumentvarumarknad, gör dock att en totalt öppen konkurrens på spelområdet inte borde kunna accepteras ens i en i övrigt totalt avreglerad europeisk marknad. Tvärtom är det nödvändigt med en viss central styrning av spelmarknaden, där framförallt kompensationen till den sportsliga verksamheten måste garanteras. Utan sådana garantier skulle nämligen hästsportens resursvolym bli mycket osäker i framtiden, något som kan illustreras med de idag rådande förhållandena i bl a Storbritannien och Belgien.

En svensk associering med EG i någon form skulle kunna tänkas resultera i, mot bakgrund av den skisserade utvecklingen, att utländska spelbolag, och då troligen något brittiskt bookmakingföretag, etablerar sig i Sverige. I princip borde inte en sådan etablering, förutsatt att ekonomisk kompensation till sporten garanteras, påverka resursvolymen för trav- och galoppsporten. Det är dock svårt att, även vid en garanterad kompensationsformel, exakt förutspå effekterna av en expansion av utländska spelbolag i Sverige - konkurrensen på spelmarknaden ökar

givetvis, vilket kan komma att påverka resursvolymen i såväl positiv som negativ riktning.

En total avreglering av spelmarknaden innebär dock inte automatiskt att utländska spelbolag skulle visa sig intresserade av att expandera i Sverige med tanke på den svenska spelmarknadens redan idag effektiva organisation. Förutsätter vi dessutom en fortsatt utveckling av det svenska OTB-systemet, tillsammans med andra utbudspåverkande åtgärder, skulle detta sannolikt leda till en avsevärd reduktion av investeringsviljan hos utländska spelbolag. Viktigt att notera är dock att detta scenario helt grundas på att total konkurrensneutralitet råder - i annat fall (tex vid gynnsammare avdragsbestämmelser för privata bolag) skulle investeringsviljan kunna kvarstå även i en situation med en mycket väl utbyggd spelverksamhet i Sverige.

En annan tänkbar utveckling i samband med en avreglering av spelmarknaden är någon form av partiell utländsk etablering i Sverige på vissa nischmarknader (t ex någon typ av "kontoverksamhet"), men en sådan verksamhet skulle knappast komma att innebära några mer betydande inbrytningar på den svenska spelmarknaden.

Slutligen är det naturligtvis också möjligt att utvecklingen inom EG inte alls leder till några märkbara effekter i Sverige. Orsaken skulle t ex kunna vara att Sverige avstår från en associering med EG eller att konkurrensbegränsningar trots allt kommer att tillåtas inom spelområdet. I så fall förändras naturligtvis inte förutsättningarna direkt för den svenska spelverksamheten, även om det också är viktigt att komma ihåg att den internationella utvecklingen i stort (t ex på satellit-TV-området) kan tänkas komma att påverka spelmarknaden i Sverige i framtiden.

Sammanfattningsvis är det viktigt att understryka att de presenterade utvecklingslinjerna grundas på en rad hypotetiska antaganden och att osäkerheten i slutsatserna därför är stor. Mot bakgrund av de antaganden som gjorts om konkurrensneutralitet i en avregleringssituation och den redan idag effektiva svenska spelmarknaden, framstår det dock i dagsläget som en realistisk bedömning att utländska spelbolag inte kommer att finna det tillräckligt attraktivt att investera i Sverige, en slutsats som emellertid torde förutsätta en fortsatt utveckling av det svenska spelnätet och därigenom bibehållandet av en hög effektivitetsnivå på den svenska spelmarknaden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Kapitel 1	Inledande förutsättningar	1
1.1	Inledning.....	1
1.2	Syft.....	1
1.3	Avgränsningar.....	1
1.4	Metod.....	2
1.5	Definitioner.....	2
Kapitel 2	Utvecklingen inom EG	4
Kapitel 3	Den internationella spelutvecklingen	6
3.1	Inledning.....	6
3.2	Statistik och kommentarer.....	7
3.3	Slutsatser.....	9
3.3.1	Totalomsättning.....	9
3.3.2	Marknadsandel.....	9
3.3.3	Banspel - OTB.....	10
3.3.4	Bookmaking - toto.....	10
Kapitel 4	Struktur, organisation och utveckling	12
4.1	USA.....	12
4.2	Västtyskland.....	14
4.3	Holland.....	15
4.4	Belgien.....	17
4.5	Frankrike.....	18
4.6	Storbritannien.....	20
4.7	Slutsatser.....	22
Kapitel 5	Analys och slutsatser	24
5.1	Inledning.....	24
5.2	Principiellt resonemang.....	24
5.3	EG och framtiden.....	25
5.4	Utvecklingslinjer.....	26
5.5	Oförändrade förutsättningar.....	27
5.6	Nya förutsättningar.....	30

5.6.1	Total etablering av utländska spelbolag.....	30
5.6.2	Partiell etablering av utländska spelbolag.....	33
5.6.3	Ingen etablering av utländska spelbolag.....	34
5.7	Sammanfattning.....	35

Bilaga 1	36
-----------------	-----------

Källförteckning	51
------------------------	-----------

1. INLEDANDE FÖRUTSÄTTNINGAR

1.1 Inledning

Avsikten med den följande framställningen är att studera den internationella spelutvecklingen och då framförallt koncentrera sig på utvecklingen inom den Europeiska Gemenskapen (EG). Väsentliga strukturförändringar har inträffat och inträffar inom spelområdet i såväl Europa som t ex USA, förändringar som i viss mån torde kunna ligga till grund för en bedömning av den svenska spelmarknadens utveckling under 1990-talet.

Uppsatsen inleds därför med en nulägesanalys av vissa intressanta länder ur ett statistiskt och organisatoriskt perspektiv, där avsikten är att ge en bild av respektive lands situation idag på spelområdet samt utvecklingen under 1980-talet.

Därefter avslutas framställningen med analys och slutsatser, där erfarenheter från det presenterade materialet utgjort underlag för en bedömning av den svenska spelmarknadens utveckling i framtiden.

1.2 Syfte

Syftet är att inom ramen för T&G-utredningen genomföra en kartläggning och analys av den internationella spelutvecklingen. Härvid avses främst att belysa huruvida utvecklingen inom den Europeiska Gemenskapen (EG) kan leda till en ökad integrering av hästsportens spelverksamhet och vilka konsekvenser och förändrade förutsättningar detta i så fall kan tänkas innebära för den svenska spelmarknaden.

1.3 Avgränsningar

Med den internationella spelutvecklingen avses endast olika former av spel på trav- och galoppsport, medan andra spelprodukter (t ex lotterier m m) inte berörs.

Likasa är det enbart utvecklingen inom EG avseende effekter på trav- och galoppsportens spelmarknad som beaktas, medan andra konsekvenser på trav- och galoppsporten av EG:s integreringssträvanden faller utanför ramen för denna framställning.

Vidare skall också nämnas att den beskrivande delen begränsats till att omfatta vissa utvalda länder, vilka valts i syfte att spegla skillnader i struktur och storlek på den internationella spelmarknaden (för motivering till valda länder, se avsnitt 3.1).

Slutligen har utgångspunkten vid presenterandet av potentiella utvecklingslinjer (se kapitel 5) endast varit ett internationellt perspektiv, medan strukturförändringar i Sverige av andra orsaker inte behandlats, samtidigt som den svenska spelmarknaden initialt antagits ha samma strukturella uppbyggnad som idag.

1.4 Metod

Tyngdpunkten i datainsamlingen har utgjorts av intervjuer med företrädare för såväl svensk som internationell trav- och galoppsport. Intervjuer har även genomförts med representanter för andra av hästsporten beroende organisationer. Dessutom har publicerade artiklar, statistiskt material och annat skriftligt material utnyttjats.

Avsikten vid valet av respondenter har varit att erhålla en bred och objektiv kunskapsbas. Det har därför varit naturligt att intervjuerna gjorts med representanter från olika nationer. På så sätt torde precisionen och noggrannheten i analyser och slutsatser avsevärt kunnat förbättras.

1.5 Definitioner

* **Totalisator**, dvs vadhållningssystem där omsättningsvolymen på respektive spelobjekt i relation till totalomsättningen avgör den eventuella vinstutdelningen i en viss löpning. Spelaren vet således inte vad den eventuella vinstutdelningen blir förrän samtliga vad gjorts. För arrangören är totalisatorspel helt riskfritt, eftersom vinstutdelningen begränsas av totalomsättningen.

* **Bookmaking**, dvs vadhållningssystem där arrangören avgör den eventuella vinstutdelningen via fasta oddsangivelser. Spelaren vet därmed exakt vad den eventuella vinstutdelningen blir vid vadets ingående (se dock kapitel 4 och 5 för modifiering av denna definition). Till skillnad mot totalisatorspel bärs risken helt av arrangören.

* **Direktspel eller "intertrack wagering" (ITW)**, dvs spel mellan två tävlingsbanor i den ena riktningen eller korsvist. Primärt avses här när publiken på en tävlingsbana, som för tillfället inte har egna löpningar, erbjuds möjlighet att spela på en annan tävlingsbanas löpningar. En annan form av direktspel (ITW) är då båda banorna tävlar parallellt med möjlighet för publiken att såväl spela på de "egna" som den andra tävlingsbanans löpningar.

* **"Off-track betting" (OTB)**, dvs spel till en viss tävlingsbanas löpningar men från en annan plats än den arrangerande banan eller annan tävlingsbana (t ex ATG:s totomatsystem). Detta begrepp omfattar såväl traditionellt förtidsvad som "on-line"-spel på samma sätt som vid t ex direktspel.

* **Gemensam vinstpool**, dvs att i samband med direktspel eller OTB (med totalisator) sammanföra samtliga insatser i en och samma vinstpool, vilken sedan utgör grunden för vinstutbetalningarnas storlek. Oavsett fysisk lokalisering av spelplatsen blir vinstutdelningen därmed densamma. Motsatsen är separata pooler, då t ex två banor har varsin vinstpool, vilket innebär olika vinstutdelningar och i praktiken större risk för att individuella vad i märkbar omfattning skall inverka på den eventuella vinstutdelningen.

* **Spelmarknad**, dvs den vadhållning som utnyttjar trav- och galoppsport som underlag för olika spelformer. I denna framställning inkluderas således inte i begreppet spelmarknad andra typer av spelprodukter såsom lotterier, fotbollstips, etc. I vissa fall har dock dessa produkter utnyttjats som jämförelsematerial, vilket i så fall särskilt angivits.

2. UTVECKLINGEN INOM EG

Oavsett om en svensk associering med EG, direkt eller indirekt via någon form av samarbetsavtal, kommer till stånd eller inte, är det uppenbart att en anpassningsprocess kommer att bli nödvändig inom många branscher. Detta gäller inte minst hästsportens verksamhet, vilken karaktäriseras av ett brett internationellt utbyte. En sådan anpassningsprocess pågår också redan inom hästsporten, men då endast avseende tävlingsverksamheten. Däremot har ännu inte spelområdet överhuvudtaget berörts.

Inom såväl trav- som galoppsporten har arbetet med harmoniseringen av tävlingsverksamheten kommit relativt långt, vilket skett genom överläggningar mellan ländernas centralförbund (såväl medlems- som icke-medlemsländer). Syftet är att skapa enhetliga bestämmelser för tävlingsverksamheten, vilka uppfyller EG:s generella anvisningar. Inom detta område, den rena tävlingsverksamheten, kan det således bedömas som realistiskt att en överenskommelse mellan EG:s medlemsländer och vissa andra nationer kommer till stånd inom en inte alltför avlägsen framtid.

Däremot har alltså ännu inte spelsidan behandlats inom EG, vilket innebär att utvecklingen inom detta område är svårare att förutse.

Trots avsaknaden av direktiv inom spelområdet, torde man kunna förutspå att den idag gällande svenska lagstiftningen på spelområdet knappast lär vara förenlig med EG:s principiella inställning till konkurrensbegränsningar. För närvarande förhindrar nämligen svensk lagstiftning i praktiken såväl etablering som marknadsföring av utländska spelbolag i Sverige. Härvid följer att en svensk anpassning till EG-reglerna, en utveckling som i nuläget förefaller trolig, via EFTA-samarbetet eller i någon annan form, på sikt antagligen tvingar fram en förändrad och mer liberal lagstiftning på detta område.

Den skisserade utvecklingen är på sikt tveklöst den troligaste, men tidsperspektivet är emellertid avsevärt svårare att överblicka. Spelindustrin är ju en mycket speciell verksamhet, där ofta någon form av central/statligt inflytande existerar. Det är också just inom den statligt orienterade företagsverksamheten som EG hittills haft de största svårigheterna att driva igenom kraven om konkurrensneutralitet. Därför tyder det mesta på att någon total avreglering av spelmarknaden inte kommer att ha genomförts 1993, utan att en förändring istället troligen sker först under senare delen av 1990-talet.

För närvarande tycks detta vara den allmänna uppfattningen, speciellt mot bakgrund av att de enskilda medlemsländerna inom EG lär ha uttryckt önskemål om att i det längsta behålla kontrollen över den inhemska spelindustrin. Bland annat har dessa tankegångar förts fram från franskt håll, där den officiella

uppfattningen är att spelmarknadens speciella konstruktion kräver någon form av central styrning.

En helt annan åsikt har emellertid presenterats av i första hand det engelska bookmakingföretaget Ladbrokes, vars ståndpunkt är att spelområdet skall behandlas på samma sätt som vilken annan kommersiell verksamhet som helst och att de konkurrensbegränsningar som idag råder inom spelområdet inte är förenliga med EG:s integrationssträvanden. Kritiken från Ladbrokes riktar sig primärt mot förhållandena i Frankrike, där Ladbrokes anser att statliga subventioner och lagregler motverkar syftet med den gemensamma marknaden.

Meningsskiljaktigheterna har föranlett Ladbrokes att anmäla förhållandena i Frankrike till EG-kommissionen, vars ståndpunkt rimligen kommer att få stor betydelse för den fortsatta hanteringen av denna fråga. Något uttalande är dock inte att vänta under 1990 - för närvarande arbetar nämligen, enligt uppgift, ett oberoende konsultföretag på en rapport om spelmarknaden inom EG och först när resultatet från den undersökningen presenterats lär det vara aktuellt med något uttalande från EG-kommissionens sida. Med tanke på att spelområdet emellertid knappast kan betraktas som något prioriterat område inom EG, kommer denna process troligtvis att ta relativt lång tid.

Inte heller inom spelskatteområdet har EG lämnat några mer detaljerade direktiv, utan det förefaller i nuläget som om beskattningen av spel kommer att få hanteras självständigt av medlemsländerna. Denna frihet torde dock inte innebära att skatteinstrumentet kommer att kunna utnyttjas till en snedvridning av konkurrensförhållandena mellan olika spelarrangörer. Är detta en korrekt tolkning av EG:s intentioner, innebär detta således att en utländsk spelarrangör skall tillåtas arbeta under samma förutsättningar som ett inhemskt, statligt eller privat, bolag, givetvis förutsatt att övriga konkurrensregler har neutraliserats.

3. DEN INTERNATIONELLA SPELUTVECKLINGEN

3.1 Inledning

Syftet med detta kapitel är att med utgångspunkt från ett statistiskt material skapa en bild av den internationella spelutvecklingen i några utvalda nationer (vilka för övrigt även kommer att utnyttjas i kapitel 4). Materialet presenteras i två delar - tabell 3.1 respektive 3.2 (se nedan) visar enbart förhållandena 1989, medan tabell 3.3 respektive 3.4 (se nedan) ger en bild av utvecklingen mellan 1982 och 1989. För mer utförliga tabeller för respektive länder hänvisas till bilaga 1.

Mot bakgrund av att framställningen primärt skall koncentreras kring frågor rörande utvecklingen inom den Europeiska Gemenskapen, är de presenterade länderna i första hand hämtade från Västeuropa. Vidare har antalet länder begränsats, för att undvika ett alltför omfattande bakgrundsmaterial, till nationer som var för sig representerar en viss struktur eller omfattning inom spelområdet.

Valet av Frankrike motiveras sålunda av dess i viss mån monopolistiska organisation, medan England illustrerar en etablerad struktur av såväl bookmaking som toto. Västtyskland, Holland och Belgien är i sin tur intressanta som mindre spelnationer (åtminstone avseende spel på hästar), där spel på utländska löpningar samt expansion av utländska bookmakingföretag (Holland och Belgien) spelat en betydelsefull roll i utvecklingen. Slutligen presenteras också USA med tanke på landets erfarenheter av direktspel och OTB, samt utnyttjandet av decentraliserade banstrukturer. Som jämförelsematerial finns också Sveriges siffror angivna.

3.2 Statistik och kommentarer

Tabell 3.1 - Totalsiffror för 1989 (miljoner kr)

	Totalomsättning	Banspel	%	OTB	%	Marknadsandel
USA	83.332	69.650	84%	13.682	16%	6%
Storbritannien	44.942	3.270	7%	41.672	93%	72%
Frankrike	37.967	4.396	12%	33.571	88%	65%
Sverige	5.865	2.686	46%	3.179	54%	42%
Belgien	2.910	453	16%	2.457	84%	38%
Västtyskland	2.601	1.982	76%	619	24%	8%
Holland	524	121	23%	403	77%	17%

(Källa: Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, European Association of PMU's, 1990 och "Gaming and Wagering Business", 15 juli, 1989)

Tabell 3.2 - Övrig statistik 1989

	Omsättning/capita (kr)	Toto	%	Bookmaking	%
Storbritannien	790	1.743	4%	43.199	96%
Sverige	698	5.865	100%	-	-
Frankrike	682	37.967	100%	-	-
USA	354	83.332	100%	-	-
Belgien	293	689	24%	2.221	76%
Västtyskland	43	2.092	80%	509	20%
Holland	35	524	100%	-	-

(Källa: Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, European Association of PMU's, 1990 och "Gaming and Wagering Business", 15 juli, 1989)

Notera: Bookmakingspel på tävlingsbanorna i England är uppskattat för 1989 till 2.400 miljoner kr (se bilaga 1). Vidare gäller samtliga siffror rörande USA året 1988. Slutligen har heller inte spel på bookmakers i Las Vegas beaktats i de amerikanska siffrorna, medan direktspel mellan amerikanska tävlingsbanor (vilket visat en dramatisk ökning på senare år) inkluderats i banspelsiffrorna.

Av tabell 3.1 kan vi utläsa att USA, Storbritannien och Frankrike i nominella tal är avsevärt större avseende spel på hästar än de övriga redovisade länderna. Storbritannien och Frankrike kan också peka på en mycket stor marknadsandel på spelmarknaden, vilket torde kunna förklaras av en gynnsam konkurrenssituation.

Däremot råder det helt andra konkurrensförhållanden på den amerikanska spelmarknaden, där framförallt lotteriernas framväxt under 1980-talet spelat en avgörande roll. Vidare är det också viktigt att notera att det illegala spelet på hästar i USA är mycket omfattande och beräknas uppgå till ca 60% av det legala totalisatorspelet (ca 50.000 miljoner kronor). Även i länder som Storbritannien och Frankrike förekommer en avsevärd illegal verksamhet, vars andel av det totala legala spelet uppskattas uppgå till ca 20%.

Tabell 3.3 - Utvecklingen 1982 - 1989 (förändring i % alternativt %-enheter)

	Totalomsättning	Banspel	OTB	Marknadsandel
Sverige	+213%	+49%	+334%	0
Storbritannien	+43%	+200%	46%	6%
Frankrike	+40%	+23%	+42%	-9%
USA	+17%	+14%	+31%	-3%
Västtyskland	-5%	-8%	+29%	+6%
Belgien	-10%	+15%	-14%	-14%
Holland	-28%	-63%	+1.267%	-1%

(Källa: Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, European Association of PMU's, 1990, och "Gaming and Wagering Business", 15 juli, 1989)

Den mycket gynnsamma utvecklingen av OTB i Sverige kan självfallet hänföras till utbyggnaden av totomatsystemet. En liknande förklaring finner vi också i USA, där utnyttjandet av OTB framförallt accentuerats under senare delen av 1980-talet. Trots en gynnsam utveckling på OTB-sidan i USA har intresset för spel på hästar relativt sett minskat under perioden, vilket i första hand torde kunna förklaras av en omfattande expansion av lotterier (+ 317% under perioden).

Den mycket stora ökningen av OTB i Holland finner sin förklaring i det engelska bookmakingföretaget, Ladbroke's, investeringar i ett omfattande OTB-nät under senare delen av 1980-talet. Denna utbyggnad är antagligen också den direkta orsaken till banspelets tillbakagång i Holland.

Tabell 3.4 - Utvecklingen 1982 - 1989 (i länder med såväl toto som bookmaking)

	1982		1989	
	Toto	Bookmaking	Toto	Bookmaking
Storbritannien	1%	99%	7%	93%
Västtyskland	85%	15%	80%	20%
Belgien	31%	69%	24%	76%

(Källa: Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, European Association of PMU's, 1990)

Den positiva utvecklingen, procentuellt sett, av det totala topospelet i England under åren 1982 till 1989, kan till den övervägande delen ses som en effekt av ett ökat intresse av totoutnyttjande vid OTB. Visserligen ökar också topospelet på banorna, men inte i samma utsträckning.

Vidare kan vi konstatera att det ökade intresset för bookmaking i Belgien kan förklaras av den positiva utvecklingen av spel på franska löpningar, vilket bl a anordnas via de engelska bookmakingföretagens (Ladbroke's och Corals) kanaler.

Som komplement till tabell 3.4 kan slutligen också nämnas förhållandet mellan totpspel och bookmaking i ytterligare två europeiska länder. I Italien utgör således 73% av allt spel bookmaking, vilket emellertid är en tillbakagång på fyra procentenheter jämfört med 1982. På Irland är andelen bookmaking hela 95%, vilket är en ökning med tre procentenheter sedan 1982 (se även bilaga 1).

3.3 Slutsatser

Mot bakgrund av att det presenterade materialet inte är tillräckligt omfattande för att dra några mer långtgående slutsatser, skall de nedan redovisade synpunkterna främst ses som uppslag till tänkbara förklaringar till den beskrivna utvecklingen av den internationella spelmarknaden. Svårigheten att fastställa mer allmängiltiga slutsatser understryks också av osäkerheten i orsakssambanden inom spelsektorn.

3.3.1 Totalomsättning

Att döma av utvecklingen i Storbritannien, Sverige och Frankrike, där vi finner den högsta omsättningen per capita, tyder mycket på att det finns en korrelation mellan en kvalitativt god tävlingsverksamhet, med ett dokumenterat stort intresse för spel på hästsport, och en positiv utveckling för totalspelet.

Emellertid skulle ytterligare en förklaring till den positiva utvecklingen i dessa länder kunna vara att de representerar homogena och mogna strukturer inom spelområdet. Detta till skillnad mot t ex länder som Holland och Belgien, vilka uppvisar en mer labil organisation av spelmarknaden och där ju utvecklingen inte heller varit lika gynnsam.

I jämförelse med de framgångsrikaste europeiska länderna har USA:s utveckling, trots ett stort spelintresse och en hög kvalitet på den sportsliga verksamheten, varit något mindre gynnsam. Orsaken till detta skulle kunna vara att marknadsförutsättningarna i USA är jämförelsevis mer heterogena genom den i många stycken hårdare konkurrensen, varierande lagstiftning mellan delstaterna, etc.

3.3.2 Marknadsandel

Andelen spel på hästar i förhållande till den totala spelmarknaden har inte genomgått några större förändringar under den redovisade perioden i de presenterade länderna. Mot bakgrund av en tilltagande konkurrens (framförallt från lotterier) på

spelområdet, kan detta tolkas som att hästsporten i de undersökta länderna i stort sett lyckats väl i ambitionen att försvara sina marknadspositioner under 1980-talet.

3.3.3 Banspel - OTB

I fem av de sju redovisade länderna (Storbritannien, Frankrike, Belgien, Västtyskland och USA) har inga större förändringar inträffat under perioden i förhållandet mellan banspel och OTB. I Holland och Sverige har däremot rejäla omkastningar skett på detta område, vilket kan förklaras av en expansiv utbyggnad av OTB-nätet i dessa länder (se bilaga 1).

I Holland är det ju sedan en tid tillbaka även möjligt att spela på såväl engelska som tyska löpningar på OTB-kontoren, vilket ytterligare förstärkt OTB-spelets position (se avsnitt 4.3). Samma utveckling kan för övrigt också skönjas i Västtyskland och Belgien (se avsnitt 4.2 respektive 4.4), där spel på utländska löpningar utgör en allt större andel av det totala spelet.

Som nämndes ovan har det alltså inte inträffat några dramatiska förändringar under perioden mellan andelen banspel och OTB. Viktigt att konstatera är dock att en genomgående tendens tycks vara att spelet utanför banorna ökar i snabbare takt än banspelet. Av de redovisade länderna är det endast i Storbritannien och Belgien som OTB haft en mindre gynnsam utveckling än banspelet, men då skall noteras att banspelets relativa uppgång i dessa länder skett från en totalt sett mycket låg nivå.

3.3.4 Bookmaking - toto

Såväl bookmaking som totalisatorspel förekommer i tre av de ovan presenterade länderna (Storbritannien, Belgien och Västtyskland). I Storbritannien och Belgien är andelen bookmaking avsevärt större än andelen totalisatorspel, medan förhållandet är det omvända i Västtyskland. Beaktar vi i detta sammanhang också Italien och Irland (se avsnitt 3.2 och bilaga 1), ser vi även där en övertygande majoritet för bookmaking.

Dessa förhållanden skulle kunna tolkas som att bookmaking generellt föredras framför totalisatorspel. Å andra sidan är det viktigt att poängtera att den större andelen bookmaking också kan tänkas ha en rent finansiell förklaring via skillnader i vinstavdragsbestämmelser. Sådana skillnader kan medföra att oddssättning- en påverkas och att konkurrensneutraliteten mellan spelformerna därmed sätts ur funktion.

I Västtyskland, där totalisatorspel är avsevärt populärare än bookmaking, råder konkurrensneutralitet, medan länder som Storbritannien och Belgien har en för bookmakingföretagen gynnsam lagstiftning.

Emellertid torde det dock inte generellt vara möjligt att förklara skillnader i popularitet mellan totalisatorspel och bookmaking utifrån oddssättningen, utan andra faktorer som tradition, spelvolym, service, etc, är antagligen istället de avgörande faktorerna (se vidare kapitel 4 och 5).

4. STRUKTUR, ORGANISATION OCH UTVECKLING

Som komplement till det statistiska materialet i kapitel 3 och bilaga 1, görs nedan en mer utförlig presentation av de utvalda ländernas struktur, organisation och utveckling.

4.1 USA

Den amerikanska spelmarknaden kan utnyttjas som exempel på en decentraliserad strukturuppbyggnad, där tävlingsbanornas verksamhet normalt sett utgår från ett rent företagsekonomiskt ansvarsförhållande. Det centrala, delstatliga ansvaret begränsas till licensgivning till tävlingsbanorna (dvs tillståndsgivning till totalisatorspel) och en övergripande, delstatlig lagstiftning utan något egentligt federalt inflytande.

Varje delstat avgör självständigt den organisatoriska strukturen av spelverksamheten, men uppbyggnaden är i princip likartad i alla delstater med en central instans ("Racing Commissions") som ansvarar för såväl den sportsliga som spelmässiga verksamheten. Det centrala organet är helt fristående från banorna och intresseorganisationer och skiljer sig på så sätt från t ex den svenska organisationsstrukturen med trav- och galoppförbunden som ägare av AB Trav och Galopp (ATG).

Det centrala ansvaret avseende spelverksamheten omfattar alltså tillståndsgivning till tävlingsbanor för totalisatorutnyttjande (bookmaking är förbjudet med undantag av delstaten Nevada), men även t ex i vilken omfattning direktspel och OTB skall få utnyttjas av banorna (förutsatt att den delstatliga lagstiftningen tillåter en sådan verksamhet). I övrigt drivs dock banornas verksamhet helt självständigt, där överskottet från totalisatorspelet betraktas som en ren företags-ekonomisk intäkt för respektive bana. Däremot är vinstavdragets storlek reglerade i lagstiftningen, i vilken oftast också uttryckligen anges hur stor del som skall hänföras till prispengar på respektive bana. Hästsportens primära finansieringsskälla är således en särskilt angiven andel av totalomsättningen.

Utvecklingen i USA under 1980-talet har främst koncentrerats till OTB och direktspel. Spelmarknaden har nämligen upplevt en intensifierad konkurrens från bl a lotterier och andra fritidsaktiviteter och banorna har därför fått allt svårare att behålla publiken. Denna utveckling har resulterat i en ökad satsning på marknads-

penetration med hjälp av just OTB och direktspel, en utveckling som på allvar tog fart i mitten av 1980-talet (denna del av den amerikanska spelmarknaden befinner sig således fortfarande i en tillväxtfas i kontrast till t ex länder som Storbritannien och Frankrike).

Utformningen av OTB varierar i USA, beroende på respektive delstats lagstiftning. På senare tid har dock ett mönster kunnat skönjas i utvecklingen, vilket inneburit att licensierade tävlingsbanor i egen regi tillåts etablera OTB-kontor enligt vissa riktlinjer (t ex att kontor endast får byggas inom en viss radie från banan) men inte fristående organisationer.

Genom att banorna själva etablerar sina OTB-kontor innebär det att en direkt konfrontation mellan banornas och OTB-kontorens intressen undviks. Istället skapas på så sätt incitament för banorna att driva OTB-verksamheten på ett för banan gynnsamt sätt. Lite förenklat visar nämligen erfarenheten att intäkterna från en besökare på en tävlingsbana ungefär motsvaras av intäkterna från tre personer på ett OTB-kontor. Skillnaden förklaras av att vid ett besök på en bana erhålls intäkter, förutom från vinstavdraget på omsättningen, också från inträde, mat, dryck, program, etc, intäkter som normalt sett inte går att uppbringa på ett OTB-kontor. Samma förhållande råder på kostnadssidan, där en OTB-expansion, till skillnad mot en redan etablerad tävlingsbana, kräver direkta investeringar i bl a lokal, teknisk utrustning och personal. Dessa skillnader medför att banorna, där OTB-servicen är en integrerad del av verksamheten, fortfarande i första hand är intresserade av att behålla publiken på banorna, men att möjlighet också erbjuds att tillfredsställa andra spelgrupper via OTB-etablering.

I kontrast till den ovan beskrivna OTB-strukturen kan nämnas uppbyggnaden av OTB i New York, vilken i viss mån bygger på ett konkurrensförhållande mellan OTB-verksamheten och banornas verksamhet. OTB-servicen i New York startades 1971 utan inflytande av de tävlingsanordnande organisationerna, vilket resulterade i att OTB-servicen byggdes ut utan hänsyn till banornas intresse av att behålla banpubliken. Konsekvensen av detta blev också entydig - av totalomsättningen på de tre stora New York-banorna (Belmont Park, Aqueduct och Saratoga) spelas idag endast en tredjedel på banorna, medan två tredjedelar omsätts på OTB-kontor.

Den andra viktiga utvecklingstendensen i USA är ett ökat utnyttjande av direktspel, vilket generellt sett, genom en effektivare användning av banorna (t ex står banorna annars "tomma" under stora delar av året), resulterat i en ökad totalomsättning.

Liksom vid OTB-service har det emellertid visat sig att direktspel mellan alltför näraliggande banor inte är önskvärt, eftersom effekten snarast blir att omsättningen fördelas på två banor men utan någon "synergieffekt".

Ytterligare en negativ effekt har uppmärksamats och det är att publiken vid banor med relativt låg kvalitet på de "egna" tävlingarna i någon mån förändrat sitt spelbeteende, vilket inneburit att spelet på andra banors löpningar ökat till nackdel för spelet på de lokala tävlingarna. På sikt skulle detta kunna tolkas som en risk för

en oönskad koncentration av hästsporten på bekostnad av vissa lokala banor (gynnsammare att endast erbjuda spel på andra banors löpningar, samtidigt som det inte existerar något intresse från andra banor att spela på löpningar av lägre sportslig kvalitet).

Direktspelet var i ett inledningsskede koncentrerat till respektive delstat, men under senare år har en avsevärd andel av direktspelet också skett över delstatsgränserna. Tidigare skedde denna form av direktspel med separata pooler, vilket alltså innebär att vinstutdelningen varierar mellan direktspelsbanorna, samtidigt som oddssättningen i högre grad påverkas av enskilda vad.

Nu har dock användandet av gemensamma pooler över delstatsgränserna börjat utnyttjas, vilket emellertid har krävt, för att oddssättningen skall bli densamma, att skillnader i vinstavdragsbestämmelserna harmoniserats mellan de deltagande delstaterna. Detta har också skett, samtidigt som överskottet på traditionellt sätt fördelas mellan de arrangerande banorna med en något större andel för den tävlande banan.

Sammanfattningsvis kan konstateras att utvecklingen i USA mot en ökad användning av OTB och direktspel totalt sett inneburit en resursförstärkning för hästsporten. Visserligen har vissa negativa effekter kunnat skönjas, men med tanke på den intensifierade konkurrensen på spelområdet i USA (framförallt genom lotterier och illegalt spel) torde den allmänna uppfattningen ändå vara att ett förbättrat distributionsnät via OTB och direktspel är en nödvändighet för en fortsatt positiv utveckling av hästsporten.

4.2 Västtyskland

Västtysklands spelmarknad är liksom USA ett exempel på en decentraliserad struktur, där banorna bär ett renodlat företagsekonomiskt ansvar. Någon motsvarighet till tex ATG existerar inte och centralförbunden ansvarar endast för den sportsliga verksamheten, medan inflytandet över spelsidan är begränsat. Istället kontrolleras spelverksamheten av särskild lagstiftning, där bl a vinstavdragets storlek, bookmakers verksamhet, etc behandlas.

I Västtyskland är såväl totalisatorspel som bookmaking tillåtet, men med en övervägande majoritet för totalisatorspel (80%). Bookmaking existerar i stort sett endast på OTB-sidan och då genom små privata bookmakers. Även totospel förekommer utanför banorna, men då i betydligt mindre omfattning än andelen bookmaking. I detta sammanhang är det dock också viktigt att notera att det illegala bookmakingspelet beräknas vara mycket utbrett, vilket innebär att det angivna procenttalet (ca 20% bookmaking) i realiteten torde behöva justeras.

I Västtyskland råder exakt samma vinstavdragsbestämmelser för såväl totalisatorspel som för bookmaking, men dock med en avgörande skillnad. Av nettot från totalisatorspelet går nämligen i stort sett allt direkt tillbaka till sporten, medan

överskottet från omsättningen vid spel hos bookmakers betraktas som en ren företagsekonomisk intäkt och inte alls kommer sporten tillgodo.

Detta är naturligtvis olyckligt ur hästsportens synvinkel, speciellt som man kan se ett tilltagande intresse för bookmakingspel. Förklaringen till det växande intresset för bookmaking i Västtyskland är att spelet på franska och brittiska löpningar ökar, vadhållning som tillhandahålls av bookmakers utan kompensation till vare sig sporten i Västtyskland, Frankrike eller Storbritannien. Några officiella siffror på storleken av spelet över gränserna finns inte, men uppskattningar har gjorts att det för närvarande uppgår till ca 10% av totalspelet i Västtyskland och att andelen troligtvis är växande.

Skälen till det stora intresset för spel på utländska löpningar är flera. Ett motiv är att löpningarna i Storbritannien och Frankrike kan följas direkt i Västtyskland via SIS-kanalen (vilket är en brittiskägd satellitkanal, som idag sänder från samtliga banor i England för OTB-kontorens räkning men som även säljer servicen till länder som Holland, USA och Sverige) respektive franska PMU:s (se avsnitt 4.5) egen satellitkanal. Dessutom är den sportsliga kvaliteten högre i dessa båda länder än vad som är fallet i Västtyskland.

Nämnas skall också att i nuläget endast inhemska, privata bookmakers erbjuder spel på utländska löpningar. Det brittiska bookmakingföretaget Ladbrokes har visserligen ansökt om licens (vilket erhållits i en förbundsstat), men tillståndsgivningen kompliceras av en restriktiv lagstiftning. I förlängningen är det dock troligt att Ladbrokes i någon form även etablerar sig i Västtyskland.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att situationen i Västtyskland är bekymmersam. För det första är det generellt sett ett begränsat intresse för spel på hästar i Västtyskland (marknadsandelen ca 8%), vilket bl a förklaras av en hård konkurrens från främst lotterier och lotto. Dessutom torde man framledes vara hänvisad till OTB-sidan för att erhålla ökade ekonomiska resurser, eftersom förhoppningarna i Västtyskland att kunna öka banspelet i framtiden inte är särskilt stora. På OTB-sidan dominerar emellertid alltså bookmakingspelet helt från vilket sporten inte erhåller någon kompensation. Inte heller kompenseras sporten av det tilltagande bookmakingspelet på utländska löpningar.

4.3 Holland

Holland är ett intressant exempel på en centraliserad struktur, där dock driftsansvaret för spelverksamheten överlätits till det privata, brittiska bookmakingföretaget Ladbrokes. Fram till och med 1986 hade de sportsliga centralförbunden ansvaret för totalisatorutnyttjandet (bookmaking är förbjudet i Holland), men sedan totalomsättningen under första hälften av 1980-talet utvecklats ogynnsamt, vilket i sin tur påverkade den sportsliga utvecklingen mycket negativt, slöts ett 20-årigt avtal med Ladbrokes. Avtalet, som började löpa 1987, innebär ett totalansvar för totalisatorspelet på såväl banorna som på OTB-sidan och att Ladbrokes också

förbinder sig att på olika sätt kompensera den holländska trav- och galoppsporten via bl a ett garanterat prissummebidrag (oavsett totalomsättningen) och ett i relation till totalomsättning prestationsbaserat bidrag.

När Ladbrokes övertog driftsansvaret i Holland var OTB-utbyggnaden mycket begränsad. En expansiv satsning gjordes därför på OTB-verksamheten, vilket följdriktigt också inneburit att OTB-omsättningen ökat i mycket snabb omfattning. Dessvärre medförde emellertid utbyggnaden av OTB-verksamheten att banspelet samtidigt reducerades kraftigt. Förklaringen går antagligen att finna i lokaliseringen av OTB-kontoren, vilka i många fall placerades i närheten av tävlande banor. Erfarenheten är således exakt densamma som i bl a USA, nämligen att konkurrenssituationen tenderar att bli alltför hård om OTB-kontoren utan begränsningar tillåts konkurrera med de tävlingsanordnande banorna.

Som nämndes ovan ansvarar ju emellertid Ladbrokes också för banspelet, vilket i sig torde vara en utmärkt konstruktion eftersom incitament då automatiskt skapas för Ladbrokes att initiera en vändning av den negativa banspelsutvecklingen. Som nämndes i avsnitt 4.1 är det ju ur flera synvinklar ekonomiskt fördelaktigare för spelarrangören (vid ett totalansvar) att spelet sker på banorna än via någon form av OTB-service.

Trots en ogynnsam banspelsutveckling har dock Ladbrokes totalt sett lyckats vända den negativa omsättningsutvecklingen och mellan 1987 och 1989 ökade totalspelet i Holland med drygt 50%. Denna ökning har dock inte varit tillräcklig för att skapa en acceptabel lönsamhet på verksamheten i Holland och för att ytterligare utveckla marknadspotentialen har därför Ladbrokes också introducerat spel på utländska löpningar (Västtyskland och Storbritannien). Detta har visat sig vara mycket populärt och är också den avgörande förklaringen till den nämnda ökningen av totalspelet - ca 40% av totalspelet kan nämligen hänföras till spel på löpningar i Västtyskland och Storbritannien.

Förklaringen till det stora intresset för spel på utländska löpningar i Holland lär, liksom i Västtyskland, bl a vara den begränsade möjligheten att kontinuerligt kunna erbjuda ur spelsynpunkt attraktiva startfält (framförallt kvantitativt sett).

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att Ladbrokes lyckats vända den negativa omsättningsutvecklingen i Holland genom en målinriktad utbyggnad av OTB-nätet, vilket är ett marknadsområde där kompetensnivån generellt sett är mycket hög hos de engelska bookmakingföretagen. Däremot kan inte Ladbrokes peka på någon större erfarenhet av ett ansvar för banspelsutvecklingen, vilket måhända skulle kunna förklara underskattningen av de negativa effekterna av en alltför expansiv OTB-satsning.

4.4 Belgien

Strukturuppbyggnaden av den belgiska hästsportens spelverksamhet kretsar i första hand kring den centrala organisationen PMU (Pari Mutuel Urbain), som är en privat association, ägd av elva trav- och galoppbanor. I praktiken regleras emellertid PMU:s verksamhet detaljerat av lagstiftningen, vilket för övrigt även gäller hästsportens övriga spelverksamhet i Belgien. I detta sammanhang skall också nämnas att såväl bookmaking som totalisatorspel är tillåtet i Belgien, vilket är en avgörande skillnad mot t ex förhållandena i Frankrike.

PMU:s primära ansvarsområde är OTB-verksamheten vid spel på inhemska löpningar och då endast med totalisatorutnyttjande. Ansvaret för banspelet är decentraliserat till banorna vad det gäller totalisatorspelet, medan också privata, belgiska bookmakers är tillåtna att verka på banorna.

Avseende OTB-spel på belgiska löpningar kan således PMU betraktas som ett monopolföretag, men i övrigt begränsar inte lagstiftningen möjligheten för privata initiativ på OTB-sidan i Belgien. Detta har medfört att bl a de brittiska bookmakingföretagen, Ladbrokes respektive Corals, etablerat sig på marknaden för att erbjuda spel på i första hand franska löpningar, vilket visat sig vara oerhört populärt och vilket därigenom också har påverkat den övriga spelverksamheten i Belgien.

Således har t ex PMU:s OTB-omsättning halverats under den senaste femårsperioden, vilket dock vid sidan av konkurrensen från bl a Ladbrokes och Corals också har sin förklaring i en tillspetsad konkurrens från andra spelformer (framförallt lotterier, en konkurrens som för övrigt också bl a Ladbrokes känt av). Samtidigt har banspelet (totalt sett) ökat mycket måttligt (se bilaga 1), vilket sammantaget inneburit att spelutvecklingen på belgiska löpningar varit svag under den senare delen av 1980-talet.

I takt med den stagnerande eller minskande omsättningen på belgiska löpningar har hästsportens resurser också reducerats, vilket försatt den belgiska trav- och galoppporten i en mycket svår situation.

Den huvudsakliga förklaringen till de minskade resurserna är att det spel som görs på utländska löpningar, via bl a Ladbrokes och Corals, inte till någon del kommer hästsporten tillgodo, medan en viss andel av banspelet och det övriga OTB-spelet går direkt tillbaka till sporten. Denna konstruktion innebär alltså att ett ökat intresse för spel på utländsk hästsport på bekostnad av spel på inhemska löpningar direkt medför minskad ersättning till belgisk hästsport. Idag uppskattas att ca 65% av den totala omsättningen i Belgien utgörs av spel på franska löpningar, spel som endast belastas med en tioprocentig skatt men alltså utan kompensation till vare sig fransk eller belgisk hästsport.

Det stora intresset för spel på franska löpningar bör allmänt kunna förklaras av bl a följande faktorer: att kvaliteten på den belgiska hästsporten är låg, att de franska löpningarna dagligen kan följas i belgisk TV, att språket är detsamma och att den franska hästsporten noggrant går att följa i dagspressen.

Att förutsättningarna för spel på franska löpningar är mycket fördelaktiga understryks också av att Ladbroke's misslyckades med att introducera engelska löpningar i Belgien för ett par år sedan, något som just torde ha sin förklaring i avsaknaden av några av de ovan nämnda faktorerna. Samma sak kan för övrigt sägas om de mindre lyckade försöken med spel från England på löpningar i Hong Kong.

Rent juridiskt skulle visserligen även belgiska PMU kunna erbjuda spel på t ex franska löpningar och på så sätt öka ersättningen till den inhemska sporten via vinstavdraget på totalisatorspelet. För närvarande saknas emellertid resurser för en sådan investering, men så småningom torde det vara möjligt att någon form av samarbete med franska PMU kommer till stånd på denna punkt. Franska PMU är naturligtvis också intresserade av en sådan uppgörelse, eftersom inte heller fransk hästsport erhåller någon som helst kompensation från det spel som idag görs på franska löpningar. Franska PMU är för övrigt redan involverade i ett liknande projekt i Schweiz, där avsikten är att fr o m januari 1991 erbjuda spelmöjligheter från Schweiz till Frankrike med totalisator och med gemensamma pooler (se avsnitt 4.5).

Den ovanstående genomgången understryker att situationen för belgisk hästsport är prekär, vilket har sin primära förklaring i att det saknas en direkt ekonomisk relation mellan den sportsliga verksamheten och den övervägande delen av spelet. Framtiden ter sig därför oviss och framförallt mot bakgrund av att en ny lagstiftning förväntas införas i september 1990. Lagstiftningens utformning är inte känd, men den allmänna uppfattningen är att en liberalisering bl a kommer att införas avseende OTB-kontorens öppettider (idag mycket begränsade). Huruvida det blir några förändringar i kompensationshänseende är dock okänt.

4.5 Frankrike

Även i Frankrike heter det centrala organet PMU, som liksom sin belgiska motsvarighet är totalansvarig för OTB-spelet (i Frankrike existerar dock ingen annan OTB-verksamhet vid sidan av PMU:s). Inte heller i Frankrike är PMU juridiskt bundet till staten, utan företaget är privatägt av tio i sporten verksamma organisationer. Dessa organisationer (vilka bl a inkluderar centralförbunden för trav- och galoppsporten) äger i sin tur ett dussintal trav- och galoppbanor i framförallt Paristrakten.

Även om PMU är ett privat bolag och inte något egentligt statsägt monopol, har PMU en mycket stark anknytning till staten. Finansdepartementet var således involverade i bildandet av PMU och fortfarande ansvarar man för tillsättandet av verkställande direktören, godkänner budgets, etc.

PMU administrerar alltså allt OTB-spel i Frankrike, vilket utgör 88% av totalspelet på hästar. Överhuvudtaget dominerar spel på hästsport spelmarknaden

i Frankrike, vilket kan förklaras av en relativt begränsad konkurrens från andra spelformer.

PMU motsvaras på banspelssidan av en liknande organisation, vilken ansvarar för banspelet för de i PMU:s ägarorganisationer ingående banorna. För övriga trav- och galoppbanor i Frankrike (totalt ca 270 stycken) är emellertid banspelsansvaret decentraliserat.

I detta sammanhang skall också understrykas att endast totalisatorspel är tillåtet i Frankrike, medan bookmaking alltså är förbjudet.

Den sportsliga verksamheten i Frankrike finansieras genom en viss andel av totalomsättningen. Dock är allokeringen av resurserna något ojämn mellan olika delar av Frankrike med en övervikt för de i PMU ingående tävlingsbanorna (bl a eftersom majoriteten av OTB-spelet görs på dessa banor).

Som nämndes ovan dominerar alltså OTB-spelet helt hästsportens spelmarknad i Frankrike, medan direktspel ännu inte kommit att utnyttjas i någon större omfattning. Däremot är det, som nämndes i avsnitt 4.4, långt framskridna planer på att etablera direktspel från Schweiz till Frankrike 1991. Ännu lär inte uppgörelsen vara definitiv, men enligt uppgift skall gemensamma pooler komma att utnyttjas, vilket således kan tolkas som att problemet med differentierade vinstavdragsbestämmelser mellan länderna har kunnat lösas. Detsamma gäller val av valutakurs, där samma kurs som vid tillfället för insatsens erläggande kommer att utnyttjas vid utbetalandet av eventuella vinster.

Utsikterna för att detta projekt skall slå väl ut är rimligen goda, åtminstone mot bakgrund av erfarenheterna från spel över gränserna från t ex Belgien till Frankrike. Förutsättningarna är nämligen i många avseenden desamma - samma språk, begränsad kvalitet av hästsporten i Schweiz och med största sannolikhet möjlighet att följa de franska löpningarna direkt.

Skillnaden mot övriga experiment med spel över gränserna är dock alltså att totalisatorspel med gemensamma pooler kommer att utnyttjas. Spelet från t ex Belgien till Frankrike görs ju via bookmakingföretag, även om utdelade vinster bestäms av de odds som fastställs av totalisatorn i Frankrike (ingen "riktig" bookmaking således). I Holland utnyttjas visserligen totalisatorspel, men då endast med separata pooler.

Avslutningsvis kan bara noteras att den ekonomiska situationen för fransk trav- och galoppsport förefaller stabil. En oroskälla existerar dock och det är osäkerheten kring utvecklingen inom EG. Redan idag utmanas ju t ex den franska, konkurrensbegränsande organisationsstrukturen (i praktiken omöjligt för någon annan än PMU att idag arrangera t ex OTB-spel i Frankrike) av det brittiska bookmakingföretaget, Ladbrokes, via ett 15-tal anmälningar till EG-kommissionen (se kapitel 2).

Från franskt håll är man också bekymrad över utnyttjandet av franska löpningar i Belgien, vilket alltså inte resulterar i någon kompensation till fransk

hästsport. Som nämnts ovan är det därför aktuellt med ett samarbete mellan franska och belgiska PMU om att organisera spel från Belgien till Frankrike.

4.6 Storbritannien

Spel i olika former är ett traditionellt inslag i det brittiska samhället och Storbritannien är också den nation som per capita kan peka på det största spelintresset av de i denna framställning undersökta länderna. Den starka speltraditionen torde i sig också vara en förklaring till den idag rådande strukturen på spelområdet i Storbritannien (se nedan).

Organisatoriskt är spelmarknaden i Storbritannien strukturerad i enlighet med den lagstiftning som antogs 1960. Innan denna lagstiftning togs i bruk var i stort sett allt OTB-spel förbjudet, vilket i sin tur hade resulterat i ett mycket utbrett illegalt bookmakingspel (fortfarande beräknas dock det illegala spelet i Storbritannien uppgå till ca 20% av totalomsättningen). På banorna förekom emellertid även före 1960 såväl totalisatorspel som bookmaking, men den enda kompensationsen till hästsporten kom via totalisatorspelet ("The Horserace Totalisator Board", som fortfarande är ansvarig för allt totalisatorspel i Storbritannien).

Den nya lagstiftningen innebär att OTB-spel legaliserades och att bookmakers i viss mån skulle kompensera sporten för spel utanför banorna. Samtidigt formades en organisation, "The Horserace Betting Levy Board", som, liksom "The Horserace Totalisator Board", kan sägas vara ett statligt influerat organ men med styrelserepresentation från bl a det sportsliga centralförbundet, bookmakingföretagen, m fl. Organisationens syfte är att till hästsporten allokera de resurser som skapas genom ett generellt avdrag på såväl bookmaking- som totalisatorspel, en fördelning som bl a sker genom prissummebidrag, bidrag till banor, täckning av underhållskostnader, etc.

Intäkterna till "The Horserace Betting Levy Board" kommer alltså från såväl bookmaking- som totalisatorspel, men andelen skiljer sig åt med en lägre bidragsprocent från bookmakingspelet. Av den totala omsättningen på bookmakingspel går t ex endast knappt en procent tillbaka till den rent sportsliga verksamheten, vilket i jämförelse med länder som Frankrike (ca 6% av totalomsättningen direkt tillbaka till sporten), Sverige (ca 12%) och USA (varierar mellan delstaterna men rör sig normalt om ca 5-8%) innebär en närmast försumbar bidragsdel. Mot bakgrund av att bookmakingspelet utgör ca 96% av totalspelet i Storbritannien, är naturligtvis detta ett allvarligt problem.

Effekten av bookmakingföretagens begränsade bidrag kan bl a utläsas i finansieringen av prissummorna i Storbritannien, vilka endast till ca 36% finansieras av det centrala organet, medan 27% betalas av hästägarna, 21% av sponsorer och 15% av banorna. Som jämförelse kan nämnas att i Sverige bidrar ATG med ca 88% av travsportens totala prissummor, medan banorna och hästägarna står för den resterande delen.

De oförmånliga villkoren för hästsporten i Storbritannien kan också illustreras genom höga entrépriser till banorna, omoderna anläggningar, låga prissummor, lågt löneläge på den aktiva sidan, etc.

Önskemål om en högre compensation från bookmakingföretagen har förts fram vid flera tillfällen, men någon förändring är knappast att vänta. Motivet är att bookmakingföretagens vinstnivå inte är tillräcklig för att både kunna tillfredsställa aktieägarnas önskemål om en rimlig avkastning, samt hästsportens krav på förbättrade villkor. Inte heller är det längre aktuellt med någon form av totalisatormonopol på OTB-sidan, vilket diskuterats under senare år.

En resursförstärkning av brittisk hästsport lär således endast kunna komma från antingen ökad totalomsättning eller en ökad andel totalisatorspel, där framförallt utvecklingsmöjligheterna på totalisatorsidan förefaller vara mycket stora. Detta eftersom det är svårt att finna några rimliga motiv till den totala dominansen av bookmakingspel i Storbritannien - förutsättningarna vid spel på toto och bookmaking i Storbritannien är nämligen i praktiken mycket likartade.

För det första är således skillnaden i vinstutdelning mellan spel på totalisator och bookmaking försumbar i Storbritannien. Vidare sker endast en begränsad del av bookmakingspelet till fasta odds i egentlig mening. Istället görs den övervägande delen av vadhållningen hos bookmakers i Storbritannien till s k "starting prices", vilket är detsamma som det genomsnittliga oddset hos bookmakers i samma ögonblick som löpningen startar. Effekten för spelaren blir således i stort sett exakt densamma som vid totalisatorspel, nämligen att den eventuella utdelningen inte är känd förrän löpningen avrids. Detta kan tyckas märkligt eftersom ett ofta framfört motiv till bookmakingspel, i jämförelse med totalisatorspel, är just att det rör sig om spel till fasta odds.

Denna bakgrund tyder på att det inte finns någon direkt rationell förklaring till bookmakingspelets stora popularitet i Storbritannien, utan att det främsta skälet till den marknadsledande positionen istället är knutet till en lång tradition och erfarenhet av bookmaking, samt en hög servicenivå i OTB-kontoren, samtidigt som totalisatorn kanske inte utnyttjats på ett optimalt sätt.

Totalisorteknologin förbättras dock kontinuerligt för närvarande (bl a har det tidigare inte varit möjligt att följa skiftningar i de eventuella oddsen på banorna, vilket är en viktig förutsättning för ett meningsfullt utnyttjande av totalisatorspel), samtidigt som också direktspel förväntas komma att utnyttjas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Sin marknadsledande position till trots, är dock inte bookmakingföretagens situation i Storbritannien helt gynnsam. Marknaden är nämligen mogen och kommer knappast att erbjuda några större expansionsmöjligheter i framtiden. Vissa förändringar, lagstiftningsvägen, kan eventuellt tänkas resultera i positiva effekter, men i stort sett är det utanför Storbritannien dessa resursstarka företag kommer att finna de mest attraktiva marknaderna.

De tre största bookmakingföretagen i Storbritannien idag, Ladbrokes, Corals och William Hill, uttrycker således alla en stor vilja att expandera utanför gränserna. För Ladbrokes del har detta redan inneburit etableringar i Holland (se avsnitt 4.3), Belgien (se avsnitt 4.4) och USA (där man investerat i flera trav- och galoppbanor), medan Corals ännu så länge endast befinner sig i Belgien. Ladbrokes har även uttryckt önskemål om en etablering i Frankrike, men detta förhindras alltså idag i praktiken av fransk lagstiftning.

Rent generellt kan dock slås fast att bookmakingföretagens expansion i framtiden kommer att ske utomlands och inte i Storbritannien. Bookmakingföretagens resurser är stora och kompetensnivån hög, vilket borde innebära att deras konkurrensförmåga framledes kommer att vara mycket god, givetvis förutsatt att de tillåts operera på neutrala villkor med andra aktörer inom spelsektorn.

4.7 Slutsatser

Avslutningsvis presenteras nedan några allmänna slutsatser utifrån den gjorda redogörelsen av struktur, organisation och utveckling i de sex länderna:

- * I samtliga sex länder har det existerat någon form av central instans, som antingen haft ett relativt långtgående ansvar för såväl sport som spel medan det i andra fall begränsats till att omfatta en allokering eller övervakning av de ekonomiska resurserna. Ett försök till motivering av detta förhållande görs i avsnitt 5.2.

- * Spel över gränserna är att döma av de redovisade länderna en växande företeelse på det internationella spelområdet. Generellt sett tycks det emellertid råda vissa specifika förutsättningar för att spel över gränserna skall bli en framgång, nämligen att det finns en relativt nära anknytning till det land som tillhandahåller löpningarna, samt att det enkelt går att följa löpningarna via TV, tidningar, etc.

Dessutom torde det vara så att spelintresse framförallt existerar från länder med i jämförelse lägre kvalitet på den sportsliga verksamheten. Emellertid tyder det i stort sett lyckade försöket med spel från USA till Storbritannien i juni 1990 också på att länder med likartad kvalitet på den sportsliga verksamheten kan komma att vara intresserade av spel över gränserna.

- * Direktspel med totalisatorutnyttjande och gemensamma pooler över landsgränserna existerar ännu inte, men erfarenheterna från USA med direktspel över delstatsgränserna och de franska planerna på direktspel från Schweiz tyder på att detta kan komma att bli ett betydande inslag i den internationella verksamheten i framtiden. Så här långt har nämligen endast separata pooler eller en viss form av bookmaking utnyttjats vid spel över gränserna.

* Den genomgående erfarenheten av utnyttjandet av OTB och direktspel tyder inte oväntat på att konkurrens effekterna accelererar i takt med att avståndet mellan direktspelsbanorna eller OTB-kontor och bana reduceras. Lösningen på detta problem är därför antingen regleringar eller att samma organisation ansvarar för båda verksamheterna, vilket i så fall skapar incitament till ett korrekt utnyttjande av OTB och direktspel.

* Som nämndes i kapitel 3 skulle den mycket stora andelen bookmaking i jämförelse med totalisatorspel i de flesta länder som utnyttjar båda spelformerna, kunna tas som intäkt för att bookmaking generellt sett är en populärare spelform. Erfarenheterna från framförallt Storbritannien tyder dock inte på detta, utan att valet mellan bookmaking och totalisatorspel bestäms av mer kvalitativt inriktade faktorer (t ex tradition) än de rent rationellt, kvantitativa.

* Bookmakingföretagen förbereder en expansiv internationalisering av verksamheten under 1990-talet, framförallt mot bakgrund av den mättade marknadssituationen i Storbritannien.

* Erfarenheten från de länder som utnyttjar bookmaking (Västtyskland, Belgien och Storbritannien) är att kompensationen från bookmakingspel generellt sett är lägre än från totalisatorspel. En förklaring skulle kunna vara att totalisatorspelet inte sällan är centralt organiserat med driftsansvaret förlagt till organisationer utan externa vinstintressen. Syftet är då istället endast att transferera resurser från överskottet från spelet till den sportsliga verksamheten. På bookmakingsidan är det emellertid till den helt övervägande delen privata företag på marknaden, vilka kan peka på ett annat avkastningskrav och de anser sig därigenom inte vara kapabla att kompensera hästsporten i samma utsträckning.

Förhållandena i USA talar dock emot en sådan motivering. I USA är nämligen många av banorna privatägda och därmed underkastade samma avkastningskrav som andra privata företag (t ex bookmakers). Trots detta är bestämmelserna desamma för såväl privatägda som icke-vinstdrivande banor (t ex delstatliga banor), ett förhållande som t ex Ladbrokes uppenbarligen också accepterat mot bakgrund av företagets stora expansionsvilja i USA.

5. ANALYS OCH SLUTSATSER

5.1 Inledning

I de föregående kapitlen har syftet varit att presentera utvecklingen inom spelområdet i ett antal utvalda länder. Respektive kapitel har avslutats med vissa generella slutsatser, vilka antagits vara allmänt gällande för dessa länder. I detta avslutande kapitel är nu avsikten att utifrån dessa slutsatser och övrigt presenterat material försöka bedöma den svenska spelmarknadens utveckling i framtiden.

5.2 Principiellt resonemang

Inledningsvis kommer emellertid ett allmänt resonemang att föras kring spelmarknaden, vars syfte är att bilda en grundstomme för de avslutande slutsatserna.

I kapitel 4 kunde vi konstatera att det generellt sett alltid tycks existera någon form av central instans inom spelområdet, samtidigt som också lagstiftningen oftast är relativt tydlig vad det gäller hästsportens spelverksamhet. I kapitel 4 gjordes dock inte något försök till motivering varför en sådan struktur generellt sett tycks vara rådande. En väsentlig del av diskussionen inom EG-länderna berör emellertid just detta område, varför det kan vara betydelsefullt med en mer ingående behandling av denna fråga.

Lite förenklat kan sägas att det allmänt existerar två huvudsakliga ståndpunkter för hur spelmarknaden bör organiseras: den ena sidan förespråkar att spelverksamhet bör behandlas som vilken annan privat verksamhet som helst, medan det andra synsättet utgår från att spelmarknadens komplexitet kräver någon form av centralt engagemang.

En principiell behandling av denna frågeställning kan ta sin utgångspunkt i förhållandet mellan producent, återförsäljare och konsument, vilka på spelområdet motsvaras av den sportliga verksamheten (producent), spelarrangören (återförsäljare) och spelaren (konsument). Normalt sett, dvs i verksamheter där en vara kan överlåtas med ensamrätt till den betalande parten utan att någon annan kan utnyttja varan (s k privata varor), råder det ett rationellt förhållande mellan aktörerna. Alla tre tillfredsställs via antingen monetär ersättning (producent och återförsäljare) eller via en produkt som motsvarar konsumentens betalningsvilja.

Detta förhållande existerar emellertid inte självklart vid spelverksamhet. Problemet är att spelarrangören i avsaknad av lagstiftning eller annan reglering kan tillhandahålla produkten (dvs vadhållning på kapplöpningar) till konsumenterna (dvs spelarna) utan ersättning till den sportsliga verksamheten.

Resonemanget leder således fram till att det är ett ofrånkomligt krav att antingen via lagstiftning/regleringar garantera kompensation till den sportsliga verksamheten eller alternativt att ansvaret för såväl "producent"- som "återförsäljar"-ledet placeras på en och samma organisation.

Det senare alternativet är t ex ATG ett utmärkt exempel på, men även den amerikanska decentraliserade strukturen (se avsnitt 4.1) uppvisar en sådan sammankoppling. Å andra sidan kan i viss mån Storbritannien ses som exempel på en fullständigt avreglerad spelmarknad, där den övervägande delen av spelarrangörerna (bookmakingföretagen) tillåts fungera utan något direkt förhållande till den sportsliga verksamheten. Visserligen går en viss del av omsättningen hos bookmakerna, vilka ombesörjer 96% av spelet i Storbritannien, tillbaka till sporten, men ersättningen är så pass begränsad att förhållandena i Storbritannien i princip kan sägas representera den ståndpunkt som förepräkar att spelverksamhet bör organiseras som vilken annan kommersiell verksamhet som helst. Den brittiska organisationsstrukturen har dock visat sig vara mycket ogynnsam för sportens utveckling i stort, vilket ju bl a redogjorts för i avsnitt 4.6. Även Belgien kan ses som exempel på en fullständigt avreglerad marknad, där den övervägande delen av omsättningen tillhandahålls av helt fristående arrangörer (bl a Ladbroke och Corals) utan någon koppling till den sportsliga verksamheten.

Slutsatsen blir därför, lite förenklat, att hästsportens spelverksamhet (avseende kompensationen till hästsporten) måste grundas på antingen en reglering lagstiftningsvägen eller en direkt organisatorisk länk mellan den sportsliga verksamheten och spelarrangören. I avsaknad av någon av dessa förutsättningar skulle det alltså inte finnas någon garanterad kompensationskälla för trav- och galopp-sporten, vilket är en otänkbar utveckling.

5.3 EG och framtiden

Resonemanget i avsnitt 5.2 kan uppfattas som att spelmarknaden kräver någon form av protektionistisk behandling, en uppfattning som också tycks vara rådande på vissa håll inom EG. Å andra sidan är just konkurrensneutraliteten ett av de viktigaste områdena i EG:s integrationssträvanden, vilket därför torde innebära att det på sikt trots allt är omöjligt att fullt ut behålla den nationella självbestämmanderätten över spelmarknaden. Detta innebär dock inte att fullständigt öppen konkurrens skulle kunna accepteras ens i en i övrigt avreglerad europeisk marknad. Som visats ovan är det nödvändigt med någon form av styrning av hästsportens spelverksamhet, där framförallt kompensationen till den sportsliga verksamheten måste garanteras.

Vid sidan av de rent ekonomiska effekterna av en avregleringsprocess, är det också väsentligt att beakta utvecklingen inom vissa andra områden. En intressant frågeställning är t ex om konkurrensneutralitet även innebär att länder med enbart totalisatorspel i framtiden också kommer att tvingas tillåta bookmakingspel. Frågeställningen kan tyckas vara sekundär, men mot bakgrund av erfarenheter från framförallt Storbritannien är det väsentligt att även belysa detta förhållande.

Rent intuitivt kan spel till fasta odds framstå som attraktivt ur konsumentens synvinkel. Emellertid är det då viktigt att notera att den helt övervägande delen av allt bookmakingspel i t ex Storbritannien (se avsnitt 4.6) inte görs till fasta odds i egentlig mening utan till s k "starting prices", dvs det genomsnittliga oddset vid startögonblicket. Utnyttjandet av s k "starting prices" har dessutom medfört att bookmakingföretagen i syfte att begränsa riskerna, kontinuerligt "tvingar ned" oddsen på banorna genom att placera vad hos andra bookmakers.

Erfarenheterna från Storbritannien tyder således på att bookmakingspel varken leder till spel till fasta odds i egentlig mening eller högre utdelningar (se avsnitt 4.6), samtidigt som verksamheten ur ett integritetsperspektiv inte förefaller vara helt tillfredsställande.

Jämförelsevis förefaller totalisatorn som ett till avgörande delar överlägset vadhållningsinstrument. Totalisatorn är inte lika resurskrävande och opererar dessutom helt utan risker för arrangören, som således inte motiveras till liknande åtgärder som vid bookmaking. Oddssättningen är dessutom alltid neutral i den bemärkelsen att den inte kan påverkas av spelarrangören.

5.4 Utvecklingslinjer

Som framkommit ovan och i tidigare kapitel är utvecklingen inom EG svårbedömd, även om det på sikt i alla fall är troligt med en avreglering av spelmarknaden i någon form. Mot bakgrund av denna osäkerhet förs nedan två övergripande hypoteser fram, vilka utgjort utgångspunkten vid bedömningen av den svenska spelmarknadens utveckling i framtiden (se avsnitt 5.5 och 5.6). Observera dock att slutsatserna endast grundas på effekterna av den internationella utvecklingen, medan andra påverkande faktorer på den svenska spelmarknaden inte beaktas.

1) Oförändrade förutsättningar

Detta scenario kan ha skilda orsaker. Ett skäl kan givetvis vara att EG slutligen fastnar för att trots allt tillåta konkurrensbegränsningar på spelområdet. Ett annat skäl skulle kunna vara att Sverige vare sig via EFTA-samarbetet eller på något annat sätt associerar sig med EG:s regelverk, vilket självfallet innebär att den lagstiftning som idag existerar i Sverige även fortsättningsvis skulle kunna utnyttjas.

Även om det i förlängningen är troligt att EG:s utveckling resulterar i förändrade förutsättningar på den svenska spelmarknaden, kan denna hypotes också ses som en tänkbar utgångspunkt vid en bedömning av utvecklingen i Sverige under en övergångsperiod innan nya regler hunnit träda i kraft (se avsnitt 5.5).

2) Nya förutsättningar

Generellt sätt, utan att konkretisera vad förändrade förutsättningar av spelmarknaden kommer att innebära, är detta det troligaste scenariot (se även kapitel 2, 4 och ovan), även om det alltså är svårt att i nuläget spekulera i förändringarnas art. För att möjliggöra en i någon mån stringent presentation av slutsatserna i avsnitt 5.6 har dock vissa antaganden om utvecklingen gjorts.

Utgångspunkten för de redovisade slutsatserna har därför varit att en avreglering av spelmarknaden kommer att ske. Denna konkurrensfrihet antas innebära att såväl inhemska (statliga eller privata) som utländska spelbolag kommer att erbjudas likvärdiga etableringsmöjligheter utan inskränkningar. Inte heller skatte-tekniskt kommer en snedvridning av konkurrensförmågan att tillåtas, utan t ex vinstavdragsbestämmelserna måste i praktiken vara desamma för samtliga aktörer på marknaden (även om man kan tänka sig skillnader mellan länderna).

Mot bakgrund av resonemanget i avsnitt 5.2 antas emellertid också att en avreglering av spelmarknaden inte medför att möjligheten till central inblandning helt försvinner. Detta innebär att den sportsliga verksamheten även fortsättningsvis, trots utgångspunkten från en avreglerad marknad, antas vara garanterad ersättning lagstiftningsvägen. Utan en sådan garanti skulle hästsportens utveckling bli mycket oviss (se t ex på förhållandena i Storbritannien, där sportens ekonomiska förutsättningar till stor del bestäms av stödbetonade insatser från hästägare och sponsorer).

Med dessa förutsättningar som utgångspunkt kommer tre i någon mån skilda utvecklingslinjer att presenteras i avsnitt 5.6.

5.5 Oförändrade förutsättningar

Denna hypotes innebär generellt sett att utvecklingen inom EG inte antas komma att innebära förändrade förutsättningar i Sverige. Oavsett EG:s utveckling är det dock viktigt att notera att den svenska spelmarknaden trots allt torde komma att uppleva förändringar i framtiden, framförallt kanske genom den dynamiska utvecklingen inom satellit-TV-området, men även genom andra teknologiska innovationer.

Möjligheten att följa utländska sportevenemang ökar ju t ex kontinuerligt via utbudet av diverse internationella TV-kanaler. Detta kommer rimligen också att innebära ökade möjligheter för hushållen att följa hästsport utomlands på en mer kontinuerlig basis. Dessutom finns det redan idag en på hästsport specialiserad

satellitkanal, SIS-kanalen, som täcker in samtliga engelska galoppbanor. SIS-kanalen finns redan idag i flera europeiska länder (inklusive Sverige) och kan ses som ett exempel på vad satellit-TV-utvecklingen kan skapa för möjligheter i framtiden.

Vad denna utveckling kan leda till för effekter är dock svårt att sja om. Emellertid torde inte intresset för spel från Sverige på utländska löpningar för närvarande vara särskilt stort mot bakgrund av de attraktiva spelmöjligheter (tävlingar i princip varje dag och ett väl utbyggt OTB-system) som redan idag existerar inom svensk hästsport.

Dessutom är det traditionellt så att spel på hästsport i första hand är en lokal företeelse, där den regionala kännedomen om hästarna är mycket väsentlig för spelintresset. Spel på hästsport kräver ju såväl information om hästarna som om andra spelpåverkande faktorer (kusk, jockey, banunderlag, bankonstruktion, etc), vilket gör spel på hästsport mycket kunskapskrävande. Jämför t ex med lotto, där inlärningskurvan är betydligt flackare och spelformen därför mera lättillgänglig.

Totalt sett innebär detta att det idag inte lär existera något större intresse för spel från Sverige till utlandet, eventuellt dock med undantag för vissa större evenemang. Slutsatsen kan framförallt dras mot bakgrund av att travsporten i Sverige är världsledande, vilket innebär att en av de viktigaste förutsättningarna för ett positivt utfall av spel över gränserna saknas i Sverige, nämligen en lägre kvalitet på den sportsliga verksamheten i det land som erbjuder spel på ett annat lands tävlingar (se avsnitt 4.4 och 4.7).

Denna förutsättning saknas dock inte vad det gäller svensk galoppsport och det är också troligt att det bland galopp publiken finns ett visst intresse för spel på t ex engelska galopplöpningar. I relation till det totala spelintresset i Sverige lär dock, med tanke på galoppsportens begränsade storlek i Sverige, efterfrågan på spel på utländska löpningar bland galopp publiken vara försumbar.

Även om intresset för spel på utländska löpningar för närvarande är begränsat till vissa större evenemang, vore det dock felaktigt att helt nonchalera effekten av ökade möjligheter att följa utländsk hästsport i t ex TV. Denna möjlighet kommer rimligen att medföra ett ökat intresse för spel på utländska löpningar i framtiden, något som alltså i än högre grad gäller för galopp publiken.

I så fall bör det vara väsentligt att en beredskap finns för att kunna tillfredsställa ett sådant spelintresse, om än litet, på s a s svensk mark. Detta eftersom risken annars finns att sådant spel kommer att ske hos utländska spelbolag, vilket innebär att med all sannolikhet ingen del av spelet skulle komma svensk hästsport till godo, eller t o m ske illegalt.

Spel över gränserna skulle kunna tillhandahållas antingen via totomatorn buden eller via direktspel mellan svenska trav- och galoppbanor och utländska arrangörer. Erfarenheten från andra länder (bl a USA och snart även Frankrike) visar att det är fullt möjligt att arrangera totalisatorspel över gränserna med gemensamma pooler, vilket är en förutsättning för en verkligt attraktiv spelsituation. Ett sådant arrangemang leder rimligen till positiva effekter för båda parter i

form av ett resurstillskott (ökad totalomsättning) utan några negativa effekter på den inhemska marknaden (ingen negativ konkurrenseffekt).

En konkurrenseffekt vid utnyttjande av t ex direktspel uppkommer egentligen endast då de involverade banorna är placerade mycket nära varandra (inte aktuellt vid spel på utländska löpningar) eller då en bana med låg kvalitet på den egna sportsliga verksamheten i stor omfattning erbjuder spel på löpningar från en bana med hög sportslig kvalitet (inte heller aktuellt eftersom svensk travsport är världsledande och intresset för spel på utländska löpningar antagits vara begränsat till vissa större evenemang).

Så här långt har endast möjligheten av spel från Sverige till utlandet behandlats, men ytterligare en aspekt av spel över gränserna är naturligtvis också spel från utlandet till Sverige.

Här torde utvecklingsmöjligheterna vara avsevärt större än i den motsatta riktningen. Mot bakgrund av erfarenheter från andra länder, tyder således mycket på att spel på svensk travsport från t ex Norge och Danmark (ev även Finland) skulle kunna mötas av ett stort intresse. Förutsättningarna är nämligen likartade med vad som t ex varit fallet i länder som Holland och Belgien, där ju spel på utländska löpningar expanderat kraftigt de senaste åren.

Norge och Danmark har således en nära anknytning till Sverige såväl kulturellt som språkligt. Den danska respektive norska travsporten är dessutom varken lika omfattande eller kvalitativt lika utvecklad som den svenska, vilket sammantaget innebär i stort sett samma förutsättningar som vid spel från t ex Belgien till Frankrike.

Av samma skäl som vid spel från Sverige till utlandet skulle ett sådant utbyte mellan Sverige och Danmark/Norge med all sannolikhet resultera i positiva effekter för alla parter utan några, för svenskt vidkommande åtminstone, negativa effekter. Vidare är ett sådant arrangemang, liksom vid spel från Sverige på utländska löpningar, viktigt att initiera innan andra intressenter, vilka inte har något intresse av att kompensera svensk hästsport (t ex brittiska bookmaking-företag), tillhandahåller denna form av spelmöjlighet.

Även inom galoppsporten skulle säkert ett skandinaviskt samarbete med spel över gränserna bedömas som attraktivt, eftersom den sportsliga kvaliteten är likartad (för parallell, se avsnitt 4.7) mellan de skandinaviska länderna medan utbudet av galoppsport är begränsat.

Frånsett de nordiska länderna torde dock intresset för spel på svensk hästsport vara mycket begränsat och egentligen endast kunna komma ifråga vid större travevenemang i Sverige enligt samma resonemang som ovan. Spel på svensk galoppsport från andra länder än de skandinaviska är överhuvudtaget svårt att tänka sig mot bakgrund av den relativt sett låga sportsliga kvaliteten.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att detta scenario inte visat på några dramatiska förändringar av strukturen på den svenska spelmarknaden. Den utveckling som trots allt skulle kunna skönjas är ett begränsat spel på utländska

löpningar och spel från Danmark och Norge (ev Finland) på svensk trav- och galoppsport, vilket rimligen borde innebära totalt sett ökade resurser för svensk hästsport utan några egentliga negativa effekter.

5.6 Nya förutsättningar

Med utgångspunkt från de antaganden som gjordes om utvecklingen inom EG i avsnitt 5.4 kommer nedan tre tänkbara utvecklingslinjer för den svenska spelmarknaden att presenteras. Förutsättningen är givetvis att en svensk associering med EG i någon form kommer till stånd.

5.6.1 Total etablering av utländska spelbolag

De antaganden som gjordes i avsnitt 5.4 tog sin utgångspunkt i att en avreglering av den internationella spelmarknaden också skulle komma att innebära en neutralitet i skattebehandlingen. Vidare antogs att samtliga aktörer på marknaden förväntades bidra i lika stor omfattning (procentuellt i förhållande till andelen spel) till den sportsliga verksamheten i respektive land.

Däremot negligerades helt möjligheten för t ex privata (utländska eller inhemska) bolag att verka på spelmarknaden utan kompensation till sporten, eftersom en sådan konstruktion strider mot den grundläggande principen om ett visst förhållande mellan spel och tävlingsverksamhet (för motivering, se avsnitt 5.2). Skulle överskottet från spelverksamheten tillåtas behandlas som en ren företagekonomisk intäkt (se t ex Ladbrokes verksamhet i Belgien), ter sig nämligen hästsportens framtid mycket oviss.

Antagandet om garanterad kompensation är dock i princip inte någon anledning till att t ex de brittiska bookmakingföretagens expansionsvilja utomlands (i och för sig också andra privata spelbolag) skulle reduceras (se t ex Ladbrokes expansion i USA). Lite förenklat torde nämligen den viktigaste förutsättningen för en expansion utomlands vara att den aktuella spelmarknaden tillåter dessa företag att verka parallellt, utan några konkurrensbegränsningar, med andra spelbolag, vilket alltså också är det antagande som gjorts här.

Det är dock i detta sammanhang också väsentligt att understryka svårigheten i att trots allt uppskatta investeringsviljan från bookmakingföretagens sida, även i en avregleringssituation. Investeringsbenägenheten styrs ju av den uppskattade avkastningspotentialen på den aktuella marknaden, vilken måhända skulle kunna uppfattas som alltför låg vid en viss nivå på kompensationskravet.

För den fortsatta diskussionen i detta avsnitt har dock antagits att avkastningspotentialen bedömts som tillräcklig och att utländsk etablering skett i Sverige. Observera att det för enkelhetens skull antagits att det rör sig om ett utländskt bookmakingföretag. Visserligen skulle vi lika gärna kunna tänka oss en etablering av ett privat svenskt bolag, men en sådan utveckling är knappast trolig och vi bortser därför från den aspekten. Vidare vore det också möjligt att de i respektive land verkande centrala organisationerna fann det intressant att expandera utomlands. En sådan expansionsvilja kan vi redan se tecken på från t ex franskt håll (samarbete med Schweiz och eventuellt Belgien), men en sådan utveckling kommer rimligen att ske genom samförståndslösningar mellan länderna (t ex via utnyttjandet av gemensamma pooler vid direktspel över gränserna, se avsnitt 5.5) och inte i direkt konkurrens med varandra.

Utgångspunkten för det fortsatta resonemanget är således att en etablering skett av ett utländskt bookmakingföretag, en etablering som i så fall torde komma att innebära en investering i ett eget OTB-nät i direkt konkurrens med t ex ATG:s totomatsystem. Förutom ett utbud av spelmöjligheter på svenska tävlingar, skulle med all sannolikhet också spel erbjudas på utländska löpningar och andra sportevenemang. Med hjälp av SIS-kanalen eller liknande arrangemang (bl a avser Ladbrokes att utveckla en egen satellitkanal) skulle utländska evenemang kunna följas direkt.

Den här skisserade etableringsformen skulle givetvis resultera i en mycket skarp konkurrens för såväl totomatsystemet som banspelet. Det är således en rimlig slutsats att en inte obetydlig del av totalomsättningen i Sverige skulle komma att föras över till bookmakingföretagen vid en etablering, en slutsats som kan motiveras med bookmakingföretagens höga kompetensnivå, goda service och varierade utbud.

Härvid har dock inte beaktats huruvida spel till fasta odds (bookmaking) eller enbart totalisatorspel skulle komma att tillåtas vid en eventuell avreglering. Det fördelaktigaste alternativet torde emellertid vara att ett gemensamt totalisatorsystem utnyttjades av samtliga spelarrangörer, vilket alltså i praktiken skulle innebära en stor gemensam vinstpool för samtliga spelarrangörer. Som nämndes i avsnitt 4.7 och 5.3 har ju totalisatorer avsevärda fördelar ur arrangörssynvinkel, medan spel till fasta odds kräver en helt annan beredskap från centralt håll för ett undvikande av icke önskvärda beteenden från arrangörernas och spelarnas sida.

Emellertid är frågan om bookmaking eller totalisatorspel sekundär för det fortsatta resonemanget i detta avsnitt, varför den aspekten fortsättningsvis inte beaktas.

Den primära frågeställningen är istället effekten på svensk trav- och galopp-sports totala resursvolym av en utländsk etablering, en resursvolym som initialt sett inte skulle komma att påverkas mot bakgrund av de gjorda antagandena (likvärdig kompensation från alla spelarrangörer).

Antagandet om att bookmakingföretagens kompetens- och servicenivå skulle medföra en överflyttning av spel från det inhemska OTB-nätet till bookmakingföretagen, skulle dock rimligen inte komma att bli den enda märkbara effekten.

Erfarenheter från bl a USA visar således att ett förstärkt utbudsnät också innebär en förbättrad absorptionsförmåga av spelintresset (från såväl hästsportens "egna" kunder som andra spelintresserade) och därmed ett ökat totalspel. Naturligtvis skulle samma effekt kunna uppås med en ytterligare utbyggnad av t ex ATG:s OTB-system, men för att underlätta resonemanget bortser vi från en sådan möjlighet här (se dock avsnitt 5.6.3).

En etablering av ett privat företag på den svenska spelmarknaden skulle således med all säkerhet resultera i ett ökat totalspel, vilket vid en given kompensationsformel skulle ge svensk hästsport ökade resurser. Så långt förefaller allt väl. Problemet är emellertid att ett privat bolag, utan ansvar för den dagliga tävlingsverksamheten, inte har några incitament att undvika att konkurrera med tävlingsbanorna. Tvärtom är banpubliken en av dessa företags väsentligaste kundgrupper, men en sådan direkt konfrontation är knappast önskvärd ur ett för hästsporten aggregerat perspektiv.

För det första är det naturligtvis rent emotionellt olyckligt om banpubliken reduceras. Detta förefaller också vara en uppenbar risk om konkurrenssituationen blir alltför hård för banorna (se avsnitt 4.1), en situation som mot bakgrund av bookmakingföretagens resursstyrka inte är en otänkbar utveckling.

Det primära problemet av en minskning av banpubliken är dock finansiellt. Enligt resonemanget i avsnitt 4.1 kan ju schablonmässigt nettointäkterna från en besökare på en bana sägas motsvaras av tre besökare på ett OTB-kontor. Detta skulle kunna innebära att ett negativt nettoutfall (finansiellt sett) skulle uppstå, trots en höjning av totalomsättningen. Eftersom det i det här fallet saknas en länk mellan spelarrangör (bookmakingföretag) och den sportsliga verksamheten, kan det förväntade negativa nettoutfallet endast undvikas genom någon form av regleringar av OTB-kontorens lokaliseringsmöjligheter eller öppettider (se avsnitt 5.2).

Huruvida sådana regleringsmöjligheter kommer att tillåtas i ett perspektiv med öppen konkurrens är dock svårt att spekulera i, även om man kan konstatera att resonemanget i avsnitt 5.2 leder fram till att någon form av regleringar kan vara motiverade.

Slutligen skall också nämnas att den utvecklingslinje som beskrevs i avsnitt 5.5 naturligtvis också är aktuell här. Den enda skillnaden är att en viss andel av ett eventuellt spel på utländska löpningar skulle komma att göras hos t ex privata bookmakingföretag, något som dock inte påverkar slutsatserna i detta avsnitt.

Sammanfattningsvis kan vi således konstatera att det även vid en avreglering, med garanterad kompensation till den sportsliga verksamheten, utkristalliseras vissa potentiella faror. Dessa faror grundar sig i spelsektorns komplexitet, vilket redogjordes för i avsnitt 5.2. En väl balanserad utveckling av hästsporten torde därför också kräva, förutom en garanterad kompensation från spelet, att vissa centrala regleringar av spelverksamheten tillåts. I så fall skulle denna utvecklingslinje kunna resultera i totalt sett positiva effekter för svensk hästsport.

5.6.2 Partiell etablering av utländska spelbolag

Utgångspunkten för denna utvecklingslinje är densamma som för det i 5.6.1 presenterade scenariot. I det här fallet antas dock att utländska spelbolag inte ansett den svenska spelmarknadens avkastningspotential tillräckligt attraktiv, vilket inneburit att en total etablering undvikits.

En partiell etablering, t ex genom spel på "konto" hos utländska bookmaking-företag utan någon verksamhet i Sverige, skulle då kunna tänkas bli resultatet. Som information kan nämnas att t ex Tipstjänsts produkter på ett liknande sätt är utsatta för konkurrens via för den svenska marknaden specialiserade företag. Enligt Tipstjänst uppgår omsättningen hos dessa bookmakingföretag till mellan 100 och 200 miljoner kronor per år.

Emellertid skulle knappast olika former av "kontoverksamhet" kunna innebära några mer betydande inbrytningar på den svenska spelmarknaden, även om en sådan verksamhet rent principiellt kan betraktas som sämre än en direkt etablering i Sverige av utländska bolag. Detta mot bakgrund av att det inte torde vara möjligt att erhålla någon kompensation från spel hos utländska bookmakers stationerade i utlandet (se även avsnitt 5.5). Däremot, enligt de antaganden som gjordes i avsnitt 5.4, skulle kompensation kunna komma den svenska hästsporten tillgodo vid spel hos utländska spelbolag stationerade i Sverige.

En annan form av partiell etablering av ett utländskt spelbolag skulle kunna vara investeringar i "försäljningskontor" i Sverige, där spelkonton kan öppnas och spel ske till fasta odds (totalisatorspel är inte aktuellt vid den här etableringsformen). Skillnaden mot en traditionell OTB-etablering skulle vara att servicen begränsas till att t ex telefonledes (eller via hemdatorer) placera vad hos spelbolag, men utan någon ytterligare service. För den enskilde spelaren skulle en sådan verksamhet vara mer lättillgänglig än spel via konto hos bookmakers enbart stationerade utomlands och skulle därför säkert röna ett större intresse. Någon större omfattning skulle dock antagligen inte heller en sådan verksamhet få, utan intresset skulle rimligen främst komma från s k "storspelare", vilka vid totalisatorspel i vissa fall kan tänkas komma att i märkbar omfattning påverka oddssättningen.

Denna spelgrupp (s k "storspelare") torde för övrigt också vara den kategori som primärt kan antas vara benägen att utnyttja illegala spelkällor. Att döma av uppskattningar från andra länder (se kapitel 2 och 4 avseende länder som USA, Storbritannien och Västtyskland) är ju det illegala spelet mycket utbrett och det främsta motvapnet bedöms generellt vara att ytterligare öka de legala spelmöjligheterna. Detta är t ex legaliseringen av OTB-spel i England i början av 1960-talet ett exempel på, samt diskussionen om en legalisering av s k "sportsbetting" i USA för närvarande. En ökning av spelutbudet i varierande form (t ex enligt ovan eller som i avsnitt 5.6.1) skulle naturligtvis även i Sverige innebära en förbättrad marknadstäckning, vilket i sin tur möjligen skulle kunna leda till en reducering av det eventuellt förekommande illegala spelet.

5.6.3 Ingen etablering av utländska spelbolag

Utgångspunkten för den avslutande utvecklingslinjen är att utländska spelbolag, trots att en avreglering kommit till stånd och trots att Sverige erbjuder en attraktiv marknad (intresset för spel är ju mycket stort, vilket bland annat omsättningen per capita underströk i kapitel 2), inte bedömer det som intressant att investera på den svenska spelmarknaden. En sådan situation skulle kunna uppkomma om riskerna för en etablering i Sverige bedöms som alltför höga, en risknivå som antas stå i direkt relation till effektiviteten på den svenska spelmarknaden.

Med en hög effektivitetsnivå avses i det här fallet en avancerad organisation och ett brett utbud av spelmöjligheter på spelområdet, vilket på sin höjd skulle tillåta inbrott på vissa nischmarknader av externa företag (se t ex avsnitt 5.6.2).

Den svenska spelmarknaden är visserligen redan idag väl utbyggd i jämförelse med många andra nationer, men ett medel för att ytterligare förstärka konkurrensförmågan skulle t ex kunna vara en fortsatt expansion av OTB-nätet. Detta skulle t ex kunna ske genom etablerandet av särskilda OTB-kontor med möjlighet till förtäring, direktsändning av löpningar och generösa öppettider. Denna form av OTB-etablering går t ex att finna i USA, där utfallet tyder på att denna form av OTB-service är ett för sporten totalt sett effektivt konkurrensmedel. Självfallet kan en sådan expansiv utveckling tänkas resultera i vissa negativa effekter på t ex banpubliken (se bl a avsnitt 4.1 och 4.3), men utgångspunkten har här varit att ett gemensamt ansvar kvarstår för såväl ban- som OTB-spel (se avsnitt 5.2). En sådan organisation innebär att arrangören ges incitament till att bibehålla banpubliken (se "1-3"-effekten i avsnitt 4.1 och 5.6.1) samtidigt som distributionsförmågan totalt sett förstärks.

Vidare skulle en effektivare inhemsk marknad kunna uppnås via t ex erbjudandet om spel på utländska löpningar i viss omfattning enligt de principer som redogjordes för i avsnitt 5.5. Slutligen skulle också spel till fasta odds i en begränsad omfattning kunna vara ett intressant alternativ för vissa grupper på spelmarknaden (se 5.6.2).

Som nämdes i avsnitt 5.3 kräver visserligen en expansiv bookmakingmarknad stora resurser för bl a övervakning, samtidigt som ett väl fungerande totalisatorsystem ur nästan alla aspekter är fördelaktigare för såväl arrangör som spelare. Emellertid skulle spel till fasta odds kunna vara attraktivt vid vissa speciella evenemang, typ större löpningar, och för vissa spelgrupper (exempelvis grupper med större insatsvolym). Dessutom skulle spel till fasta odds neutralisera utländska bookmakingföretags konkurrensfördel på detta område, samtidigt som det av integritetsskäl också borde vara gynnsammare om spel till fasta odds administrerades från centralt håll än via t ex privata utländska bookmakingföretag (se avsnitt 5.3 och 5.6.1).

De ovan skisserade möjligheterna att ytterligare effektivisera den svenska spelmarknaden, skulle med all sannolikhet resultera i flera positiva effekter. För det första är det knappast troligt att utländska spelbolag skulle finna det intressant att investera på en marknad som redan erbjuder ett så pass brett utbud av

spelmöjligheter. Även om expansionsviljan är stor bland t ex bookmakingföretagen, tycks det som om nya marknader väljs med stor omsorg med primärt beaktande av organisation och effektivitet på den aktuella marknaden. Bl a kan Ladbrokes' etableringar i Belgien och Holland ses som exempel på att dessa kriterier är väsentliga vid en eventuell nyinvestering.

Vidare skulle också en effektivitetsförstärkning av den svenska spelmarknaden skapa bättre konkurrensförmåga gentemot andra spelprodukter (t ex lotto, etc). Som nämdes i avsnitt 5.6.2 torde också det illegala spelet motverkas av en dylik expansion, samtidigt som det att döma av erfarenheter från andra länder är troligt att det totala spelet på hästsport skulle öka ytterligare. Sammantaget leder detta till förstärkta resurser för hästsporten, även om en viss försiktighet måste iakttas avseende konkurrens effekter från ett alltför expansivt utnyttjande av OTB och direktspel.

Sammanfattningsvis är alltså grundtanken bakom denna utvecklingslinje att en expansivt utbyggd och väl organiserad inhemsk spelmarknad, skulle medföra att en etablering av utländska spelbolag i Sverige inte kommer till stånd. Rätt utnyttjad borde också en sådan effektivitetshöjning komma att innebära ett resurstillskott för den svenska trav- och galoppsporten, även om det är viktigt att notera att en sådan resursförstärkning även skulle kunna uppkomma, givet vissa förutsättningar, vid en etablering av utländska bolag (se avsnitt 5.6.1).

5.7 Sammanfattning

Med utgångspunkt från den förväntade utvecklingen inom EG, har fyra i viss mån avgränsade utvecklingslinjer presenterats ovan. Resonemangen har grundats på hypotetiska antaganden och är naturligtvis därför behäftade med stor osäkerhet. Emellertid torde man med den kunskap som idag finns inom spelområdet och med utgångspunkt från att de gjorde antagandena i stort sett uppfylls, kunna göra den bedömningen att den avslutande utvecklingslinjen är den mest troliga.

Effekterna av EG:s utveckling kommer således med all sannolikhet att kräva någon form av avreglering av spelmarknaden, även om tidsperspektivet är svårt att överblicka och någon förändring knappast är att förvänta de närmaste åren. En sådan utveckling till trots är det troligt, med tanke på den svenska marknadens redan idag effektiva organisation, att en fortsatt expansiv utbyggnad och förbättring av spelmarknadens distributionsnät, leder till en så pass god konkurrensförmåga att utländska spelbolag inte bedömer det som intressant att investera i Sverige.

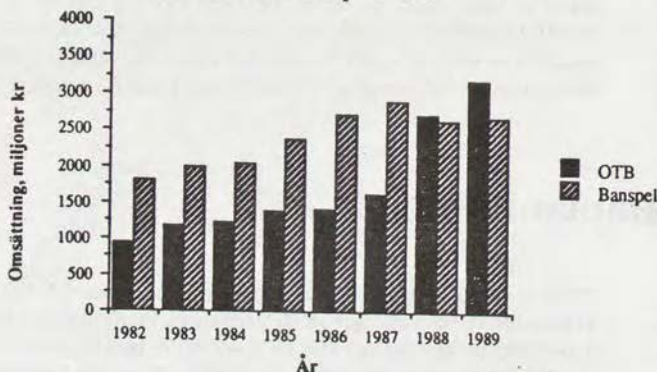
Emellertid är det åter väsentligt att understryka att denna slutsats grundas på att bestämmelserna om konkurrensneutralitet inom EG inte tvingar fram skillnader i behandlingen av t ex centrala organ och privata spelbolag (t ex ifråga om kompensation till sporten). I så fall förändras givetvis förutsättningarna, vilket skulle leda till helt andra konklusioner.

Bilaga 1

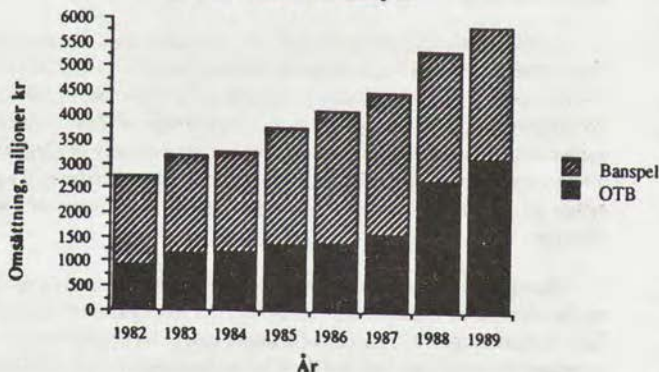
Observera att samtliga belopp omräknats till svenska kronor utifrån den omräkningstabell som utnyttjats av AB Trav och Galopp vid framställandet av nedanstående statistikuppgifter, varvid 100 francs antagits motsvara 107 kronor (alla belopp var initialt uttryckta i franska francs). Statistikuppgifterna för USA är emellertid hämtade från annan källa, varvid en dollar antagits motsvara 6,10 svenska kronor. Vidare skall nämnas att med marknadsandel avses andelen spel på hästsport i relation till spel på lotterier, hundkapplöpning, fotbollstips och lotto.

Tabell 1 - Sverige

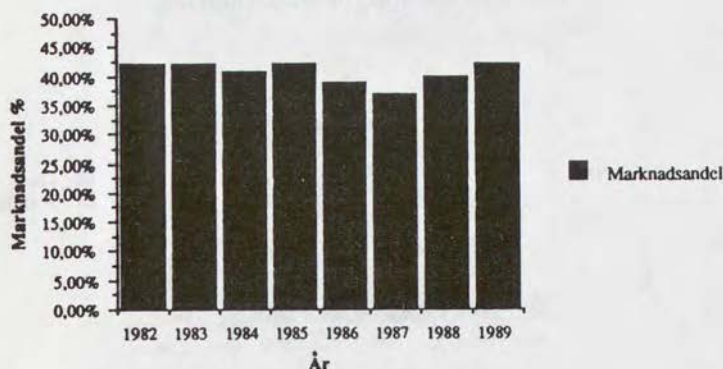
Tabell 1.1 - Banspel/OTB



Tabell 1.2 - Totalspel



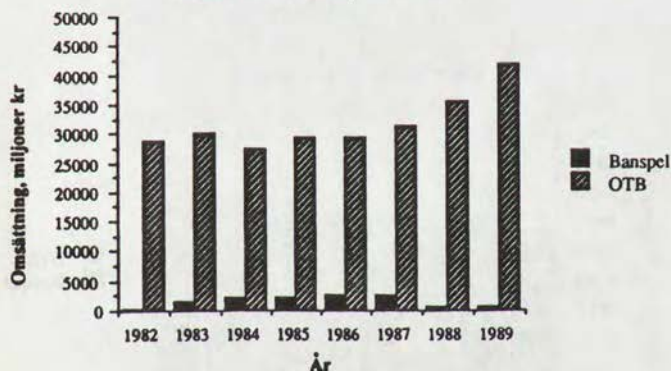
Tabell 1.3 - Marknadsandel



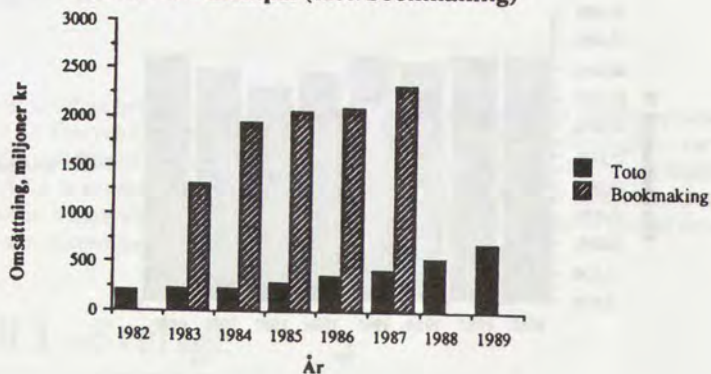
Tabell 2 - Storbritannien

Observera att uppgifter saknas för åren 1982, 1988 och 1989 avseende bookmakingspel på tävlingsbanorna, vilket innebär att tabellerna 2.1, 2.2, 2.4, 2.5 och 2.6 inte är fullständiga. För att skapa en bättre jämförelsebas har dock i den löpande framställningen (se kapitel 3) uppskattade värden utnyttjats för dessa år, vilka baserats på utvecklingstendensen i Storbritannien under den redovisade perioden.

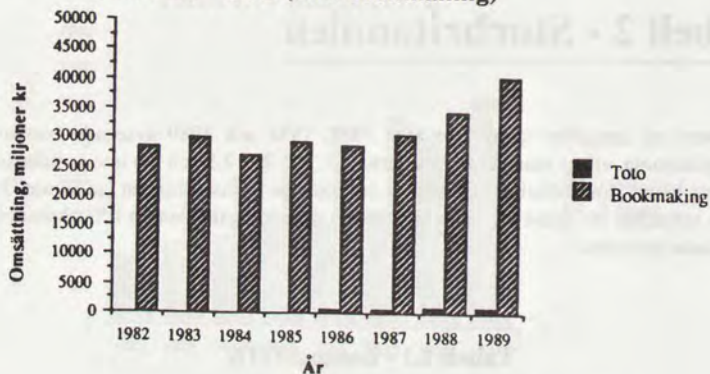
Tabell 2.1 - Banspel/OTB



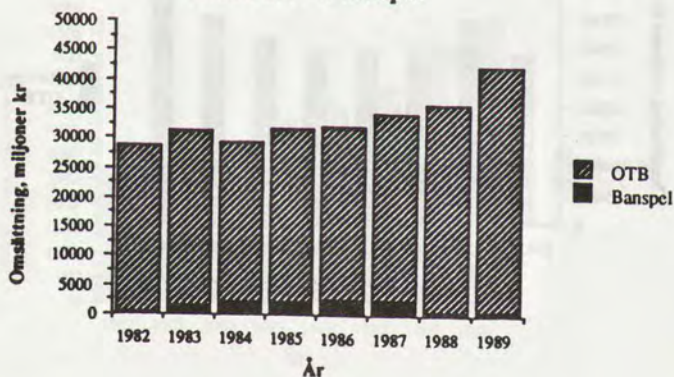
Tabell 2.2 - Banspel (toto/bookmaking)



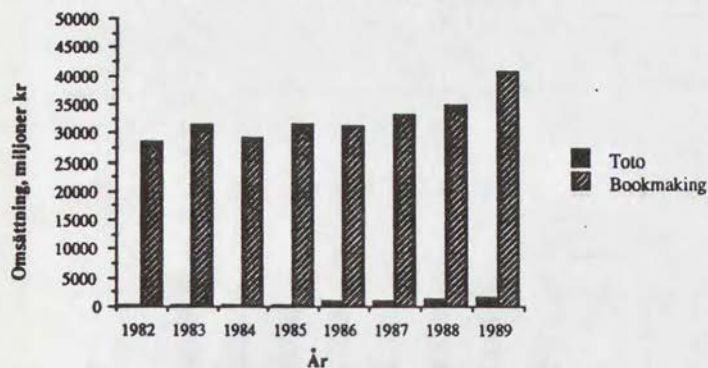
Tabell 2.3 - OTB (toto/bookmaking)



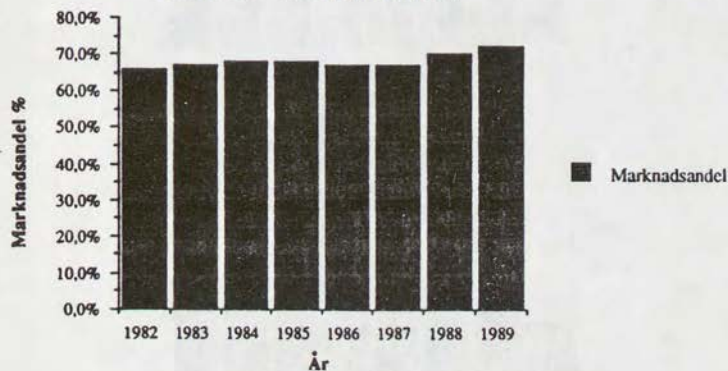
Tabell 2.4 - Totalspel



Tabell 2.5 - Toto/bookmaking



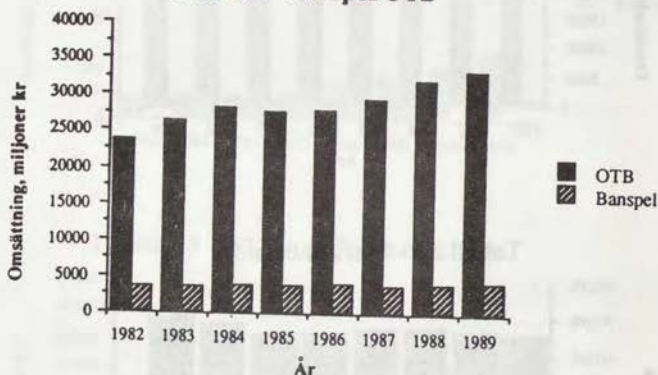
Tabell 2.6 - Marknadsandel



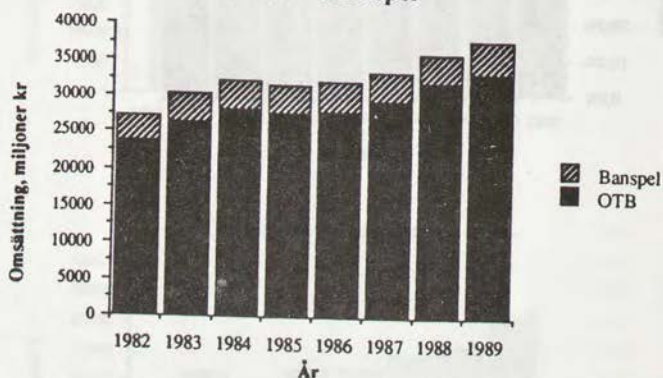
Tabell 3 - Frankrike

Observera att uppgifter avseende marknadsandelens storlek saknas för år 1984.

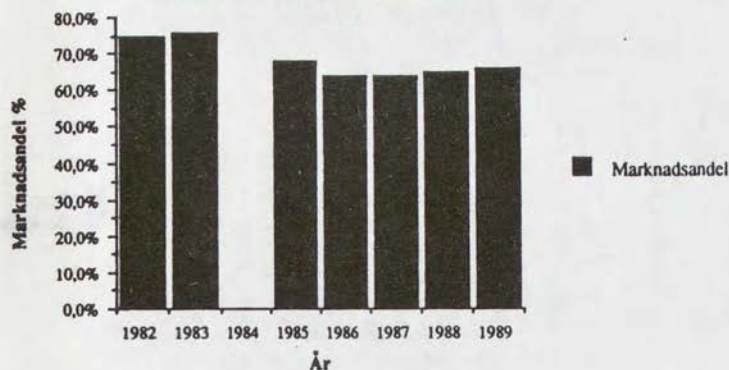
Tabell 3.1 - Banspel/OTB



Tabell 3.2 - Totalspel

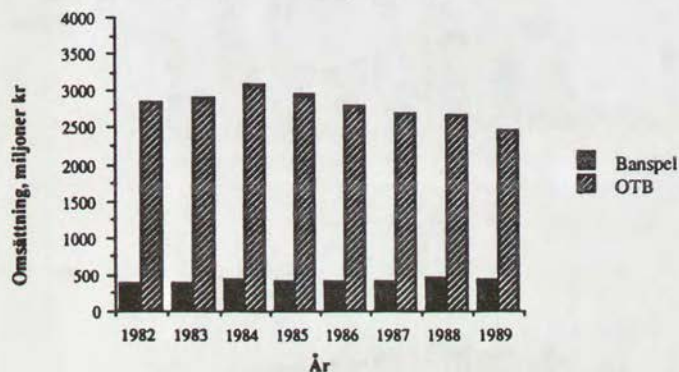


Tabell 3.3 - Marknadsandel

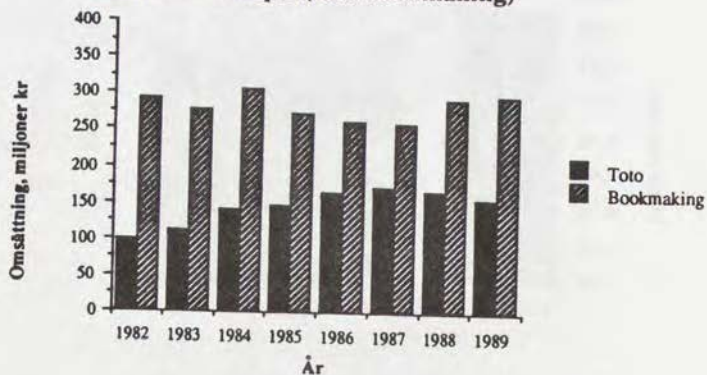


Tabell 4 - Belgien

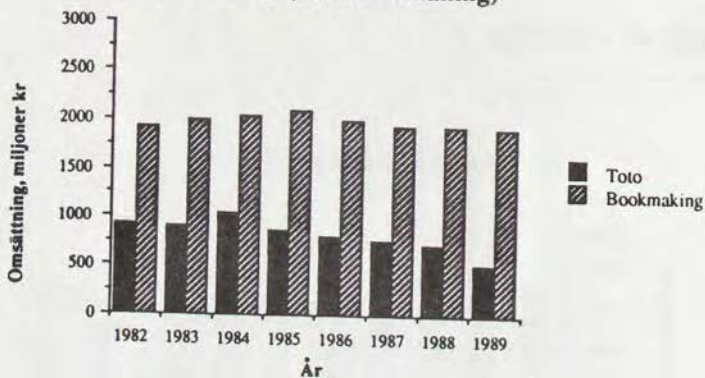
Tabell 4.1 - Banspel/OTB



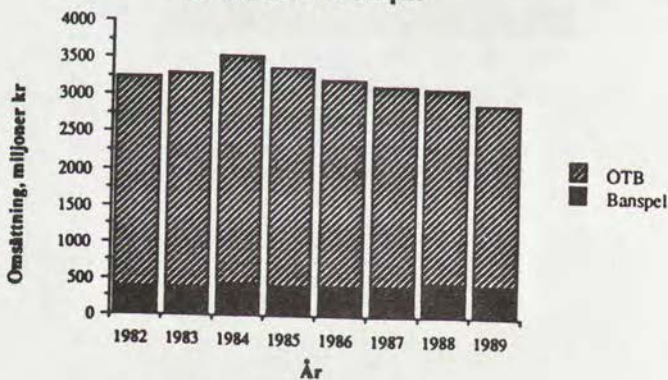
Tabell 4.2 - Banspel (toto/bookmaking)



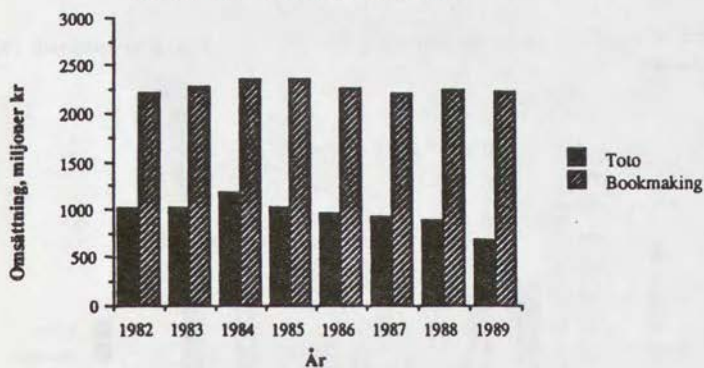
Tabell 4.3 - OTB (toto/bookmaking)



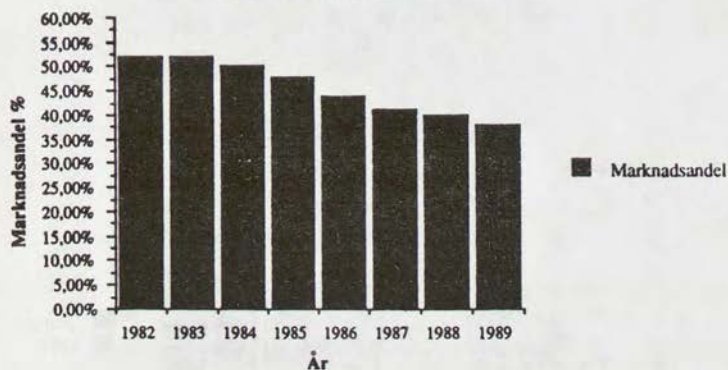
Tabell 4.4 - Totalspel



Tabell 4.5 - Toto/bookmaking



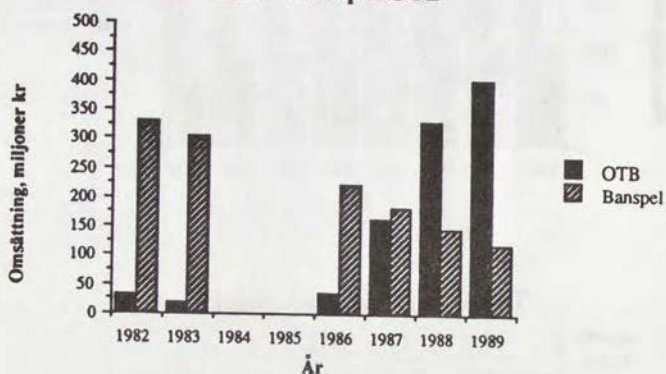
Tabell 4.6 - Marknadsandel



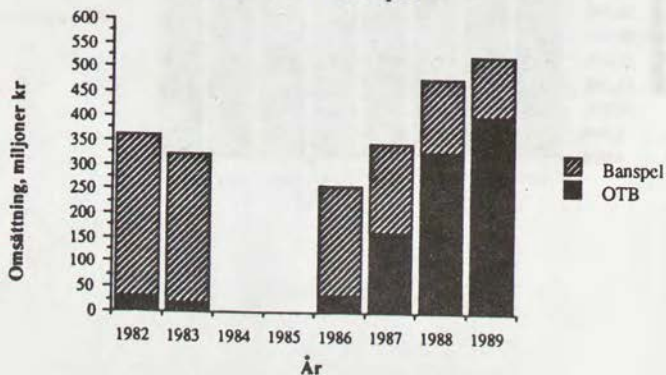
Tabell 5 - Holland

Observera att uppgifter saknas för åren 1984 och 1985, plus även åren 1986 och 1987 avseende marknadsandel.

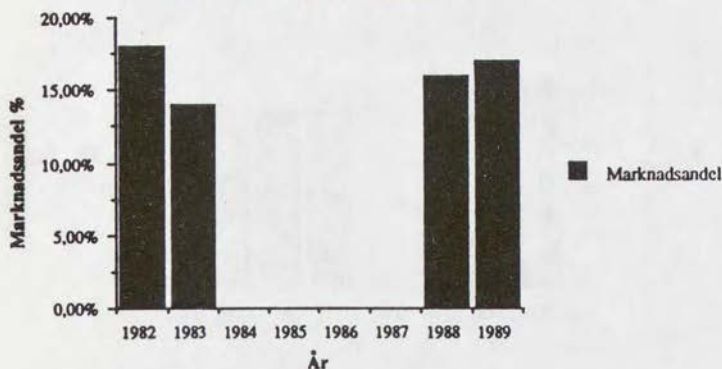
Tabell 5.1 - Banspel/OTB



Tabell 5.2 - Totalspel



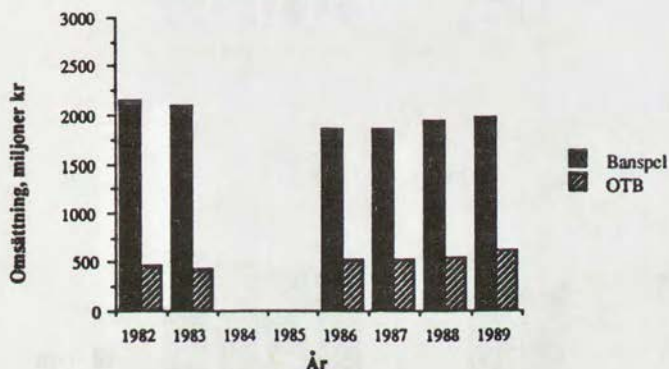
Tabell 5.3 - Marknadsandel



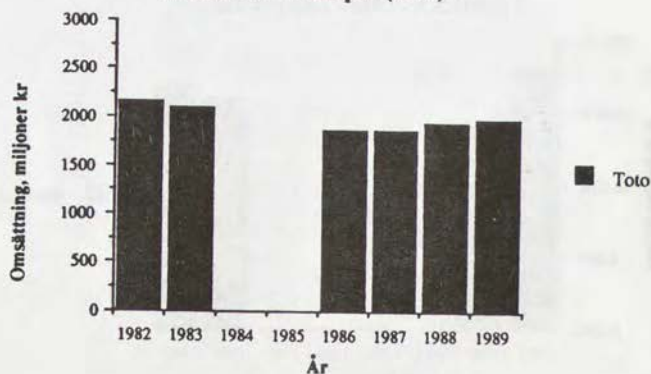
Tabell 6 - Västtyskland

Observera att uppgifter saknas för åren 1984 och 1985, plus även år 1982 avseende marknadsandel.

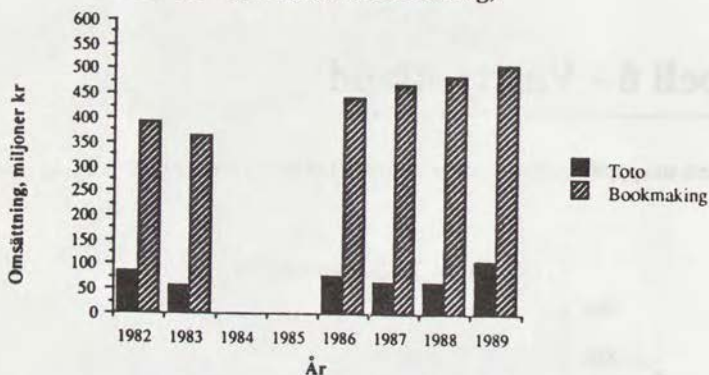
Tabell 6.1 - Banspel/OTB



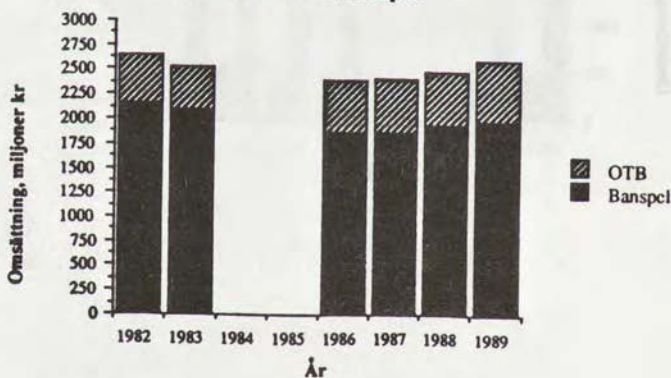
Tabell 6.2 - Banspel (toto)



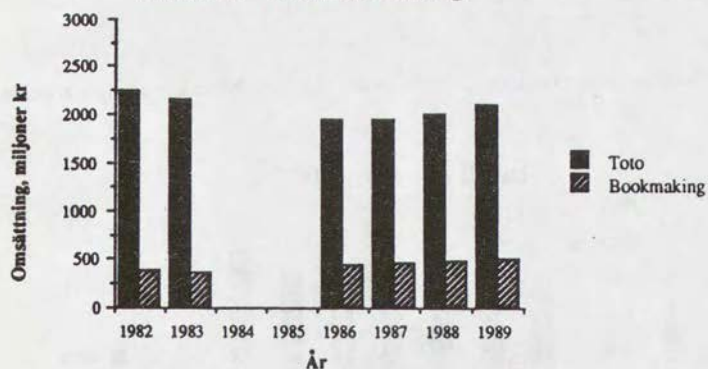
Tabell 6.3 - OTB (toto/bookmaking)



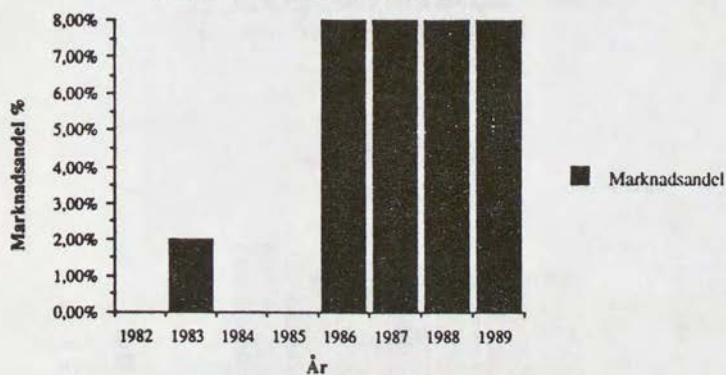
Tabell 6.4 - Totalspel



Tabell 6.5 - Toto/bookmaking



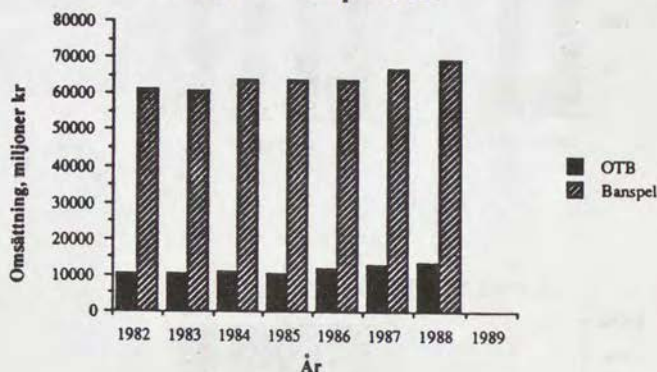
Tabell 6.6 - Marknadsandel



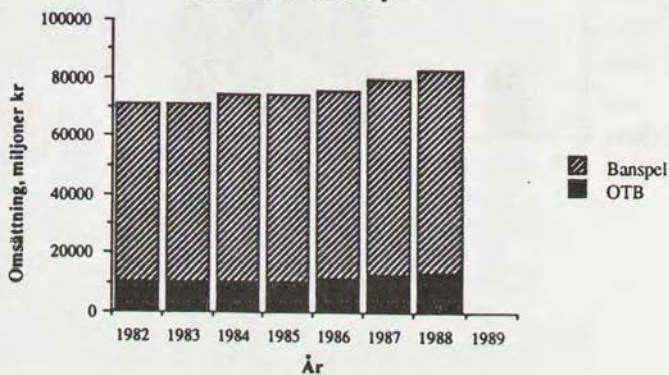
Tabell 7 - USA

Observera att uppgifter saknas för år 1989 och att i banspelssiffrorna även ingår andelen direktspel.

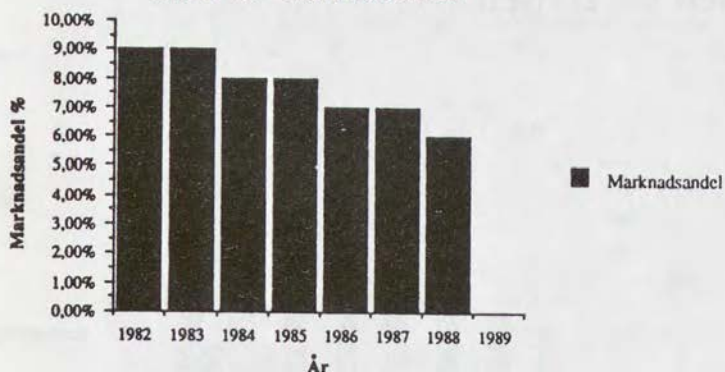
Tabell 7.1 - Banspel/OTB



Tabell 7.2 - Totalspel



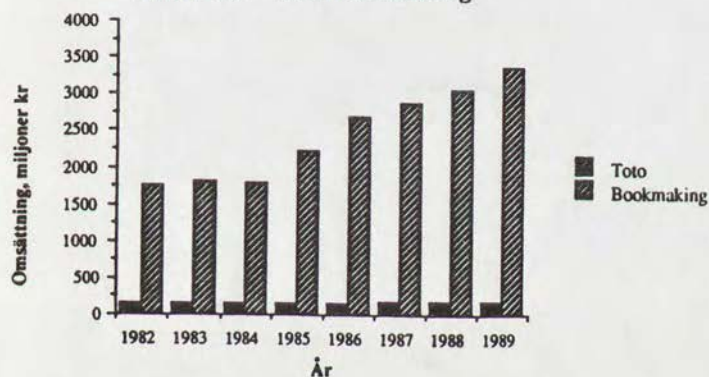
Tabell 7.3 - Marknadsandel



Tabell 8 - Irland

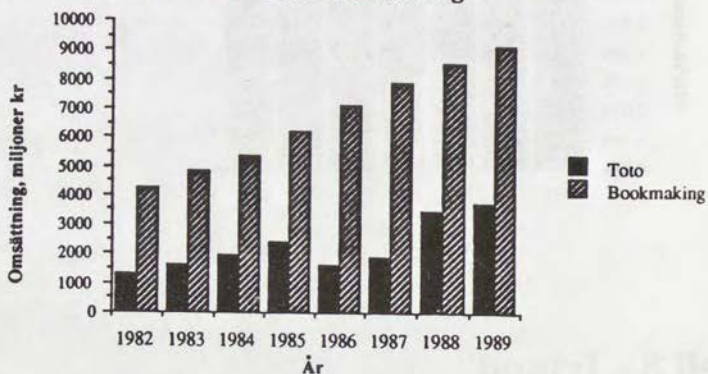
Som nämndes i kapitel 3 presenteras uppgifter för Irland och Italien endast som komplement till det övriga materialet avseende förhållandet mellan totalisatorspel och bookmaking.

Tabell 8.1 - Toto/bookmaking



Tabell 9 - Italien

Tabell 9.1 - Toto/bookmaking



Källa: Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, European Association of PMU's, 1990 och "Gaming and Wagering Business", 15 juli, 1989

KÄLLFÖRTECKNING

Intervjuer

Brauer, Peter, Direktorium fur Vollblutzucht und Rennen, Västtyskland, 1990-05-16

Cosse, Benoit, directeur administratif et financier, Pari Mutuel Urbain, Frankrike, 1990-06-18

Emgard, Jan-Olof, verkställande direktör, Täby Galopp AB, 1990-05-09

Enegren, Johan, Utrikeshandelsdepartementet, 1990-05-10

George, Peter, chairman, Ladbroke Racing Ltd, England, 1990-05-24

Kelly, Tom, director general, Betting Office Licensees Association, England, 1990-05-24 och 1990-06-21

Kjellsson, Per, kammarrättsassessor, Finansdepartementet, 1990-05-10

Kylengren, Erik, generalsekreterare, Svenska GaloppSPORTENS Centralförbund, 1990-05-09

Leidgens, Felix, marketing manager, Pari Mutuel Urbain, Belgien, 1990-06-12

Lindberg, Gert, verkställande direktör, AB Trav och Galopp, 1990-05-07 och 1990-06-12

Modén, Agne, produktchef, AB Tipstjänst, 1990-05-11

Oertzen, Leuthold von, directeur de l'expansion commerciale a l'etranger, Pari Mutuel Urbain, Frankrike, 1990-06-18

Palm, Lars, journalist, Trav- och Galopporden, 1990-05-21

Palmer, Malcolm, public relations manager, Coral Bookmakers, England, 1990-05-24 och 1990-06-21

Romanet, Jean, Societe d'Encouragement, Frankrike, 1990-06-19

Starbuck, Joe, commercial development manager, Coral Bookmakers, England, 1990-06-21

Tollebäck, Bernt, civilekonom, 1990-05-07

Törnqvist, Anders, verkställande direktör, Svenska Travsportens Centralförbund, 1990-05-09

Wright, Howard, journalist, Racing Post, England, 1990-06-20

Zachrisson, Björn, boktryckare, Scandinavian Racing Bureau AB, 1990-05-11

Böcker

Bellocq, Remi, Introduction to the Animal Racing Industries, USA, 1989

Hooper, Dave, Animal Racing Laws and Enforcement, USA, 1989

Horse Race Totalisator Board, Report and Accounts for the year 1st April 1984 to 31st March 1985, England, 1985

Horse Race Betting Levy Board, Twentysecond report, England, 1983

Race Track Industry Program, 1989 Symposium transcript, USA, 1990

Kompendier

AB Trav och Galopp, Årsredovisning 1989, Sverige, 1990

European Association of PMU's, Analysis of horsebetting in EAP member countries 1989, Sverige, 1990

The Jockey Club, Jockey Club News, England, 1986

Artiklar

Armstrong, Marcus, "Romanet determined to keep bookies out", Racing Post, 1990-02-16, England

Haigh, Paul, "British racing doesn't have to prostitute itself", Racing Post, 1990-04-20, England

Haigh, Paul, "Prize-money and prestige: owners sound a warning", Racing Post, 1990-04-14

Haigh, Paul, "SP's: watch out for men with an axe to grind", Racing Post, 1990-03-27, England

Haigh, Paul, "What should we make of those Curley words", Racing Post, 1990-04-03, England

Hedlund, Ewa, "EG-polisen skrämmer EFTA", Dagens Nyheter, 1990-06-12, sid C4

Palm, Lars G, "Holländsk travsport - dubblade spelet, tappade publiken", Trav och Galoppronden, vinternummer 1989, sid 121-127

Richards, Tim, "Bookmakers could launch off-course betting pool", Racing Post, 1990-04-27, England

Richards, Tim, "Britain's betting giants going to war with French", Racing Post, 1990-03-30, England

Russell, Colin, "Tote future vital for racing - Hartington", Racing Post, 1990-03-22, England

Tanner, Michael, "Betting war brings a scent of blood and whiff of Waterloo", Racing Post, 1990-02-22, England

Watson, Rob, "SIS will not repeat night experiment", Racing Post, 1990-04-13, England

Wright, Andrew, "Committed", Racing Post, 1990-04-23, England

Wright, Howard, "After the dust has settled", Racing Post, 1990-04-25, England

Wright, Howard, "Lord Zetland urges off-course pool system", Racing Post, 1990-04-24, England

Wright, Howard, "On search of a united front on the future of the betting industry", Racing Post, 1990-04-23, England

Wright, Howard, "Prize-money cupboard is bare", Racing Post, 1990-03-09, England

Wright, Howard, "Romanet warns of European betting war", Racing Post, 1990-02-15, England

Zetland, Marquess of, "Tote the answer to racing's problem", Racing Post, 1990-04-23, England

**Bilaga D Trav- och galoppsportens samhällsekonomiska
betydelse**

av Ann Uustalu

T&G utredningen

Ann Uustalu

1990-08-29

Trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse

1.1 Inledning

Hästsporten har en betydelsefull roll i dagens samhälle, såväl i ekonomiskt som i socialt avseende. Trav- och galoppsporten är vid sidan av ridsporten en viktig del av hästsporten och samlar ett stort antal aktiva både i amatör- och professionell verksamhet. Hästen har under lång tid haft sin viktigaste användning inom jord- och skogsbruket. Trav- och galoppsporten bedrivs fortfarande i stor utsträckning i kombination med dessa näringar. Sportens tilltagande popularitet och spridning har även inneburit att andra näringar i allt högre grad påverkas. I det följande skall trav- och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse att behandlas och i samband därmed även sportens sociala roll i samhället.

1.2 Syfte

Syftet är att beskriva och analysera trav-och galoppsportens samhällsekonomiska betydelse. Sportens samhällsekonomiska betydelse redovisas i en övervägande kvalitativ analys av de reala resurser som används inom sporten samt den samhällsnytta som

därmed skapas. De olika verksamheter som bedrivs inom ramen för sporten beskrivs översiktligt ifråga om omfattning och spridning. Uppsatsen redovisar således inte en traditionell cost- benefit-analys med mått på sportens samhällsekonomiska "lönsamhet".

1.3 Avgränsningar

Beskrivningen av verksamheterna inom i sporten blir med nödvändighet mycket översiktlig och kan inte göra anspråk på att vara uttömmande. Avsikten är att ge en allsidig bild av sportens olika aktiviteter som bakgrund till den samhällekonomiska analysen. Trav- och galoppsporten är huvudföremålet för intresset i denna uppsats. I vissa fall har det dock varit omöjligt att särskilja effekterna av trav- och galoppsporten från hästsporten som helhet, exempelvis ifråga om spridningseffekterna inom vissa andra näringar. I de fall en sådan avgränsning har varit omöjlig att göra anges detta särskilt.

1.4 Metod

De uppgifter som ligger till grund för uppsatsen har insamlats dels genom studier av litteratur inom området, kompendier och årsredovisningar från sportens organisationer samt genom personliga samtal med nyckelpersoner inom sporten.

2 Travsporten

Travsporten har av tradition varit nära knuten till jord- och skogsbruket. Travtävlingar anordnades ursprungligen med brukshästar och intresset för travsporten har sedan dess varit väl förankrat hos det svenska folket. Travsporten har således av historiska skäl haft en större utbredning i vårt land än den internationellt sett mer utbredda galoppsporten.

Intresset för travsporten har ökat starkt under de senaste decennierna, både i fråga om antalet aktiva och publikintresset. Antalet travhästar uppskattas för närvarande till ca 57 000 st. Sportens ekonomiska betydelse har också ökat och genererat spridningseffekter inom andra näringar med anknytning till travsporten.

Den huvudsakliga verksamheten inom travsporten ligger dels i avel och uppfödning dels i tränings- och tävlingsaktiviteter.

Svenska Travsportens Centralförbund (STC) är sportens huvudorganisation där landets alla travsällskap och travklubbar är medlemmar. STC har ansvar för att organisera och reglera landets travsport, främja avel och uppfödning, utfärda de gemensamma bestämmelser som skall gälla för travsällskapen samt representera travsporten gentemot utlandet. STC samverkar i arrangemangen av totalisatorspel med Svenska Galoppsportens Centralorganisation (SGC) samt med det av centralorganisationerna gemensamt ägda företaget AB Trav och Galopp (ATG) där förutom sportens organisationer även staten finns representerad.

AB Trav och Galopp (ATG) har regeringens tillstånd att anordna vadhållning i samband med hästtävlingar i enlighet med det avtal om

riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorverksamhet m.m som har träffats mellan staten, STC och SGC. ATG har att verka för att trav- och galoppsporten inom landet skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling tryggas inom de av statsmakterna angivna ramarna.

2.1 Avels- och uppfödningssamhet

Sverige har idag en hästavel av mycket god internationell standard. Intresset för att importera och att avla fram goda travhästar ökade särskilt i mitten av 1960-talet och antalet varmblodiga hingstar i aveln mer än fördubblades till ca 200 st under det följande decenniet. Sverige har för närvarande ett hingstmaterial av internationellt sett hög klass vilket åstadkommit i huvudsak genom omfattande satsningar på import av gott avelsmaterial under de senaste åren.

Ansaret för hästaveln och hästkontrollen låg fram till 1980-talets början hos staten med Lantbruksstyrelsen som ansvarig myndighet men flyttades efter beslut i riksdagen år 1983/84 över från Lantbruksstyrelsen till näringen, dvs för hästaveln exklusive trav - och galopp-hästar till Svenska Hästavelsförbundet och i fallet travsporten till Svenska Travsportens Centralförbund (STC). För detta ändamål har bl.a inrättats ett särskilt avelsråd som bistår STC i arbetet. Besiktningsnämnder för varmblod och kallblod har bildats och avelsvärderingar för både varm- och kallblodshingstar arrangeras ett par gånger per år.

Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga Travhästen (ASVT) arbetar med att förbättra aveln och uppfödningen av varmblodiga travare medan Sleipner är en avelsförening och intresseorganisation med motsvarande uppgifter inom kallblodsaveln .

2.1.1 Ägarstruktur och sysselsättning

Avel och uppfödning bedrivs till största delen som en småskalig verksamhet och i många fall som en bisyssla till lantbruk. Jordbrukarna har ett allmänt gott kunnande om djur och har av tradition utgjort en stabil bas för hästuppfödningen i landet. Det har dock på senare tid blivit alltmer vanligt att enskilda avelsstoägare inackorderar sina hästar hos jordbrukare eller större stuterier. Ungefär 3 000-4 000 lantbrukare är engagerade i hästavelsarbetet antingen genom att de har egna hästar, oftast ett par hästar per företag, eller genom att de bedriver inackorderingsverksamhet för hästar.

Antalet uppfödare av varmblodiga hästar är för närvarande ca 5 600 st varav de flesta endast har ett par ston i avel. Antalet uppfödare av kallblodsston var år 1989 961 st vilka hade ca 1 300 kallblodsston i avel. Varje ägare har således i genomsnitt 1,4 ston och utvecklingen går liksom ifråga om varmblodsstona mot allt fler ägare per häst.

Antalet fölston har liksom antalet hingstar ökat och idag finns ca 9 000 varmblodsston och ca 1 300 kallblodsston i aveln som årligen nedkommer med ca 6 500 föl. Marknaden för avelshingstar visar en betydligt större ägarkoncentration än för avelsston. Det har under de två senaste årtiondena blivit alltmer vanligt att enskilda personer eller bolag köper upp svenska eller utländska hingstar med god härstamning och som visat goda tävlingsresultat och sätter in dem i aveln och ett halvdussin bolag har numera kommit att dominera marknaden för varmblodiga avelshingstar.

Antalet uppfödare av varm-och kallblodstravhästar uppgår alltså för närvarande till ca 6 600 st. Flertalet av dessa sysselsätter sig inte på heltid med uppfödningen och de ca 3 000-4 000 lantbrukare som har ett

par fölston i avel kan betraktas som deltidssysselsatta inom travsporten. Någon säker uppgift om hur många anställda som finns hos uppfödarna finns inte. I en utredning som utförts på uppdrag av Hästhållningsbranschens yrkesnämnd (HYN) år 1989 uppskattas det totala antalet professionellt sysselsatta stuteriförmän och hästskötare till omkring 1 200-1 300 personer i hela landet varav majoriteten arbetar inom travsporten. Dessutom finns ofta praktikanter och lärlingar som sysselsätts bl.a som hästskötare men hur många som på detta sätt arbetar på mer eller mindre ideell basis är inte känt. Med ett antagande om att de i travhästaveln engagerade lantbrukarna sysselsätts på ca en fjärdedels årsarbetstid kan det totala antalet sysselsatta i avels-och uppfödningssysselsättningen grovt uppskattas till ca 2 000-2 500 årsarbetskrafter. Därutöver tillkommer naturligtvis ett betydande ideellt arbete från ett stort antal hästsportintresserade som på olika sätt lägger ned hela eller delar av sin fritid på olika aktiviteter inom sporten.

2.1.2 Ekonomiska aspekter

Någon systematisk uppföljning av den företagsekonomiska lönsamheten i hästuppfödningen i landet finns inte. Det stora antalet uppfödare med i hög grad varierande förutsättningar skulle göra det svårt att även med en bättre statistisk information ge en homogen bild av lönsamhetssituationen.

I ett examensarbete av Ann Gustafsson vid Sveriges Lantbruksuniversitet år 1982 studerades det ekonomiska resultatet i ett mindre antal företag som bedrev bl.a travhästuppfödning och inackordering av hästar. Resultatet varierade kraftigt mellan de olika företagen men tydde på en relativt svag lönsamhet och vissa svårigheter för de studerade företagen att få täckning för de fasta kostnaderna för byggnader, mark och kapital.

De varierande förutläggningarna för de olika uppfödarna yttrar sig bl.a i att vissa företagare är helt beroende av resultatet i lantbruket och det hästuppfödningen kan bidra med, medan ett ökande antal uppfödare har tjänsteinkomster vid sidan av företaget och därför är mindre beroende av företagets lönsamhet. Antalet hobbyuppfödare med sin huvudsakliga sysselsättning i annan verksamhet tendera för närvarande att öka.

De senaste årens ökade efterfrågan på hästar har resulterat i en höjd prisnivå på hästar vilket enligt vissa bedömare kan ha förändrat den ovan relaterade lönsamhetssituationen för uppfödarna. En del av de överskott från spelverksamheten som ATG årligen fördelar till de aktiva utgår till svenska uppfödare. Medlen delas ut till uppfödaren som en procentsats på de prispengar som deras uppfödningar springer in. Under år 1989 delades totalt 21,8 milj. kr. ut till 3 994 uppfödare.

Jordbrukets årliga försäljning av travhästar uppgår enligt uppgifter från ASVT till ca 500 milj. kr. Detta kan jämföras med en total omsättning i jordbruket av ca 30 mrd kr.

2.1.3 Regionala aspekter

Avels- och uppfödningssysselsättningen är spridd över hela landet men en viss geografisk koncentration finns i Skåne, Västergötland och Mälardalen. De ca 9 000 avelsstona är fördelade med ca 7 000 st i södra och mellersta Sverige och ca 2 000 st i norra Sverige vilket motsvarar ca 22% av antalet avelsston i landet. Detta motsvarar ungefär den andel av hela Sveriges lantbruksföretag som är belägna i norra Sverige ca 25%.

Den regionala betydelsen hos hästuppfödningen ligger dels i den sysselsättning som skapas direkt i uppfödningen dels i de spridningseffekter i form av sysselsättning och ekonomisk aktivitet som uppstår inom andra näringar med anknytning till hästsporten. Hästuppfödningen bidrar till att förbättra underlaget för produktion av varor och tjänster som såväl jordbruket som andra näringar och privatpersoner har nytta av, t.ex. den industri som producerar djurfoder och insatsvaror för jordbruket, transportföretag, djurens hälso- och sjukvård, utbildningsverksamhet m.m. Detta bidrar till att förbättra sysselsättningssituationen och den regionala utvecklingen.

Jordbruket i norra Sverige har en särskild regionalpolitisk betydelse bl.a för att upprätthålla sysselsättning, befolkning, samhällsstruktur och landskapsbild i denna del av landet. I dessa områden har också kombinationen av olika verksamheter, där jordbruket ingår som en del, varit den mest naturliga och ekonomiskt stabila företagsformen. Möjligheten att kombinera jordbruk med bl.a hästuppfödning har därför en särskilt stor betydelse i norra Sverige, såväl för de enskilda företagens överlevnad som för en balanserad regional utveckling i allmänhet. Det sysselsättningstillskott som kan skapas är också särskilt viktigt i denna del av landet då arbetsmarknadssituationen här ofta är mer problematisk.

De stora geografiska avstånden i norra Sverige innebär att det av transportekonomiska skäl är viktigt för många näringar att behålla en geografiskt väl koncentrerad marknad med ett tillräckligt kundunderlag. Detta gäller inte minst insatsvaruproduktionen till jordbruket, t.ex. foderindustrin där transportkostnaderna har relativt stor betydelse. Med hänsyn till transportkostnaderna är det också värdefullt för de enskilda hästuppfödarna om foderproduktionen kan ske vid eller nära uppfödningstället då transportkostnaderna mellan foderproducent

och förbrukare på detta sätt kan reduceras.

Det skulle i detta sammanhang föra för långt att i större detalj analysera de regionalekonomiska effekterna i landets olika delar. Kunskaperna om hästuppfödningens geografiska struktur och ekonomi är inte heller tillräckliga för att utgöra grund för en sådan analys. Spridningseffekterna av trav- och galoppsportverksamheten till andra näringar i det nationella perspektivet på kommer dock att belysas senare, i samband med de samhällsekonomiska effekterna.

2.2 Tränings- och tävlingsverksamhet

Tränings- och tävlingsverksamheten inom travsporten bedrivs i huvudsak på eller i anslutning till de travbanor som finns på 30 platser i landet från Jägersro i söder till Boden i norr (se bild). Storleken på banorna och antalet tävlingsdagar varierar.

Landets trettio travsällskap och sjutton travklubbar anordnar travtävlingar och verkar för ett ökat intresse för travsporten. I travsällskapens medlemskrets finns representanter för de olika intressenterna i sporten; hästägarna, tränarna de anställda och den travintresserade allmänheten. På detta sätt bereds dessa olika grupper möjlighet att delta i sportens utformning och vidareutveckling. Av tradition har en betydande del av arbetet inom travsällskap och travklubbar varit av ideell karaktär och sporten är fortfarande till stor del beroende av dessa ideella insatser för sitt fortbestånd och utveckling.

2.2.1 Ägarstruktur och sysselsättning

Det ökade intresset för travsporten under 1970- och 80-talet har lett till en stor ökning av antalet hästar i träning och tävling.

Träningsverksamheten omfattar idag ca 20 000 hästar varav ca 11 600 årligen startas i tävlingar. Denna utveckling överträffas emellertid av ökningen av antalet hästägare som ökat från ca 7 000 st i slutet av 1960-talet till ca 75 000 st idag. Hästägandet har samtidigt ändrat karaktär på så sätt att det idag är mer vanligt att en häst ägs av ett konsortium av flera ägare.

Travtränning bedrivs dels av ca 350 professionella tränare med s.k. A-licens dels av ca 6 200 amatörtränare med s.k. B-licens. A-licensen ger möjlighet för innehavaren att träna, startanmäla och tävla egna och andras hästar på samtliga banor medan B-licensen innebär att man får träna och startanmäla egna hästar och hästar som helt eller delvis ägs eller företräds av licensinnehavaren eller nära anhörig.

De professionella tränarna har idag ca 8 500 hästar i träning varav ca 200 st är kallblod. Antalet professionella tränare har varit i det närmaste oförändrat under de senaste tio åren medan antalet hästar i professionell träning i det närmaste har fördubblats. De professionella träningsstallens storlek varierar men ca hälften av dem är mellanstora och har 16-50 hästar i träning. Endast ett fåtal (8%) av tränarna har mer än 50 hästar i träning medan resterande del eller (42%) har 15 hästar eller färre.

Huvuddelen av den heltidsanställda arbetskraften om ca 1 050 personer finns i de stora och mellanstora träningsställen. Den geografiska fördelningen visar att knappt 200 st av det totala antalet anställda finns i norra Sverige vilket bl.a kan förklaras av den större andelen amatörtränare i denna del av landet.

Amatörtränarnas antal är i det närmaste oförändrat under 1980-talet men även här har antalet hästar i träning ökat starkt och uppgår idag

till ca 11 000 st. Amatörverksamheten inom travet är alltså mycket utbredd såväl ifråga om intressets omfattning som antalet aktiva vilket har givit verksamheten dess karaktär av folksport.

Sysselsättningen inom tävlingsverksamheten omfattar dels tränarna och deras anställda, dels den personal i centralorganisationerna och travsällskapen som sköter tävlings- och spelarrangemangen samt de personer som är i tjänst endast i samband med tävlingarna. Den förstnämnda gruppen kan uppskattas omfatta ca 4500 heltidssysselsatta varvid amatörtränarna antagits vara sysselsatta på motsvarande halvtid. Den senare gruppen, personal i tävlingsverksamheten, består dels av en fast stab i centralorganisationer och travsällskap av ca 500 personer dels ca 3000 personer som är timanställda i samband med tävlingarna. Dessa timanställda har antagits motsvara ca 500 helårssysselsatta. Vidare finns olika serviceföretag vid banorna med totalt ungefär 350 hel- och deltidsanställda.

2.2.2 Ekonomiska aspekter

2.2.2.1 *Hästägare och tränare*

De professionella tränarna är egna företagare och får oftast huvuddelen av sina intäkter genom träningsavgifterna. Dessa varierar naturligtvis men uppgår till 3 500-5 200 kr per häst och månad. Med totalt ca 8 500 hästar i professionell träning motsvarar detta en ungefärlig årlig omsättning på 450 milj. kr. Därutöver erhåller tränaren ca 10% av prispengarna som år 1989 uppgick till ca 290 milj. kr. Vidare delas årligen ut en del av överskottet från spelverksamheten som tränarpremier till de professionella tränarna. Dessa premier uppgick år 1989 till 7,1 milj. kr och fördelades till 343 tränare. Amatörtränarnas kostnader är i allmänhet lägre än för de professionella. Om månadskostnaden uppskat-

tas vara ungefär 2 500 kr per häst kan den årliga omsättningen för de totalt ca 11 000 amatörtränade hästarna beräknas vara ca 330 milj. kr.

Även amatörtränarna kan via ATG få s.k. B-premier i form av ett engångsbelopp om de når vissa resultat med unghästar som de själva tränar.

Enligt uppgifter från STC kan årliga träningskostnader m.m. för att hålla en travhäst i professionell träning beräknas till ca 75 000 kr. Här har dock ej investerings- och kapitalkostnader inräknats. Emellertid är det endast ca 5% av hästarna som årligen tjänar mer än 100 000 kr. varför endast ett fåtal hästar kan ge sådana resultat att de ger ägaren rimlig avkastning på insatt kapital. Det kan konstateras att hästägarna som, förutom träningsavgifter på ca 800 milj. kr. bl.a. betalar transport- och veterinärkostnader, och som erhåller ca 300 milj. kr. i prispengar ändå, som kollektiv gör en nettoförlust i storleksordningen 500-600 milj. kr. per år. Orsaken till att populariteten ändå består kan möjligen sökas dels i att hästägarna förefaller vara beredda att lägga ned avsevärda summor på sitt fritidsintresse dels i de hittillsvarande relativt fördelaktiga skattereglerna för hästägande som kan ha inneburit att förlusterna reducerats.

2.2.2.2 *Travbanornas ekonomi*

Travbanornas ekonomi påverkas i stor utsträckning av spelet på den egna banan men även av totalisatorspelets utfall i hela landet. Banornas ekonomi visade för år 1989 en total omsättning av 441,7 milj. kr. och ett överskott och tantiem av 24,9 milj. kr. ungefär 50% av de intäkter som banorna får, räknat som kollektiv, kommer från banspel medan rikstotoprovisionen står för ca 20% och övriga intäkter ca 30%. På kostnadssidan dominerar tävlingskostnader exkl. prispengar (40%)

och drifts- och kapitalkostnader (41%). Banornas behållning av spelet regleras genom av ATG fastställda internskalor enligt vilka banan får provision på ban- resp. förtidspel. Den s.k basprisskalan anger vidare vilket belopp som från ATG tillförs den enskilda banan per tävlingsdag för att garantera hästägarna ett minimibelopp i prispengar oavsett den egna banans ekonomi. Baspriserna utgör i genomsnitt ca 75% av de totala prispengarna men vid små- och mellanbanorna är denna andel större medan förhållandet vid storbanorna är det omvända.

Av det ovan nämnda framgår att det för de enskilda travbanorna är av stor vikt att locka publik till banorna, dels för att öka de egna intäkterna dels för att sprida kännedom om sporten och på så sätt höja den totala spelomsättningen. Ett tecken på den ökade vikt som läggs vid marknadsföring kan ses i de ökade sponsorintäkterna i sporten. Dessa uppgick år 1989 till ca 18 milj. kr. varav ca 75% utbetalades som prispengar. Denna inkomstkälla kan väntas öka under de kommande åren.

2.2.3 Regionala aspekter

Tränings- och tävlingsverksamheten är liksom övriga delar av sporten geografiskt väl spridd med tillgång till permanenta banor i praktiskt taget alla landsdelar. De tre storbanorna finns i södra och mellersta Sverige, nämligen Solvalla, Åby och Jägersro med 65-90 tävlingsdagar per år. I övrigt dominerar de s.k mellanbanorna i syd-och mellan-sverige med 7 mellanbanor som har 25-45 tävlingsdagar per år. Småbanorna är vanligare i landets nordliga delar. Här finns 8 st småbanor med 10-24 tävlingsdagar. Därutöver finns i norra Sverige 4 mellanbanor och 3 icke-permanenta banor av vilka de senare är belägna i Norrlands inland.

Den stora regionala spridningen av travbanor i landet upplevs från sportens sida som mycket positiv, inte minst från dem som är aktiva i amatörverksamheten då det ger goda möjligheter att starta i tävlingar vilket är en viktig sporre för de aktiva att fortsätta utöva sporten. ATG har redovisat följande sammanställning av travsportens regionala spridning i landet.

Trav i olika landsdelar 1989

	Norrland	Svealand	Götaland
Antal travbanor	13	9	8
Antal totalisatorlopp	2 955	3 094	3 170
Antal starter	36 511	37 020	37 121
Antal hästar i professionell träning	1 392	3 574	3 166
Antal hästar i amatörträning	4 694	4 346	3 362

Tävlingsverksamheten har regional betydelse dels i sysselsättningsskapande syfte dels för den övriga verksamhet som aktiveras i samband med träning och tävling. Det samhällsintresse som travsporten har yttrar sig bl. a i ett vanligt förekommande positivt engagemang från de kommuner som berörs av travbanornas verksamhet. Det är inte ovanligt att kommunerna finns representerade i travsällskapens styrelser och att kommunen på olika sätt stödjer sportens utveckling. Skälen härtill kan vara många men uppenbart kan det ur rent ekonomisk synvinkel vara fördelaktigt för kommunerna och de företag som är verksamma i densamma att utnyttja den marknad som skapas för

olika former av service och försäljning i samband med tävlingsverksamheten. Banorna har dessutom ofta ett stort värde ur turistsynpunkt för att sprida kännedom om den närbelägna orten och regionen till en större publik. Det synes emellertid vara mer sällsynt att kommunerna lämnar direkt finansiellt stöd till banorna. Däremot förekommer det att kommunerna ställer mark till förfogande för användning inom sporten.

3 Galoppsporten

Galoppsporten är internationellt sett den viktigaste delen av hästsporten. I Sverige har den av tradition dock haft en relativt sett mindre omfattning än travsporten.

I likhet med utvecklingen inom travsporten har intresset för galoppsporten har ökat kraftigt under det senaste decenniet. Det finns idag ca 1800 galopphästar varav ca 1 000 används i träning - tävling och resterande del är verksam i aveln.

Galoppsporten har ett relativt sett mindre inslag av amatörverksamhet än travet. Galoppsporten är också geografiskt sett mer koncentrerad till södra och mellersta Sverige.

Svenska Galoppsportens Centralförbund (SGC) är sportens huvudorganisation som leder, organiserar och reglerar verksamheten inom sporten samt företräder denna gentemot utlandet. I SGC finns representerer för de olika intressenterna i sporten bl.a tävlingsarrangerande organisationer, hästägare, uppfödare, tränare och ryttare. SGC äger 10% av aktierna i ATG och samverkar med ATG och STC i bl.a planering av tävlingar och spelverksamhet.

3.1 Avels- och uppfödningens verksamhet

3.1.1 Ägarstruktur och sysselsättning

Svensk fullblodsavel har under vissa perioder haft internationellt sett mycket hög klass, framförallt under 1960- och 70-talen. Efterfrågan från utlandet på de svenskuppfödda hästarna var hög och köpstark vilket

fick till följd att en betydande del av det goda hästmaterialet exporterades. Under det senaste decenniet har fullblodsuppfödningen varit av mindre omfattning men ökat något. För närvarande finns totalt 250-300 fullblodsuppfödare i landet med ca 700 avelsston och 60 hingstar aktiva i fullblodsaveln.

Orsakerna till ökningen är bl.a olika stimulansåtgärder t.ex uppfödarpremier som delas ut från ATG och som år 1989 omfattade 1,6 milj. kr. vilka fördelades till 225 uppfödare. Under den senaste tiden har antalet importerade hästar ökat något mer än antalet svenskfödda. För närvarande är ca 60% av de galopphästar som finns i träning svenskfödda. Den påbörjade anpassningen till EG väntas dock medföra en ökad import med en ökad konkurrens och en dämpande effekt på den svenska uppfödningen.

Uppfödningen av fullblodshästar har under de senaste decennierna ändrat karaktär från storskalig stuteriuppfödning till att i högre grad vara en småskalig verksamhet. Uppfödarna har i genomsnitt ett par ston per företag och det finns därutöver ett fåtal stuterier med mer än 10 egna ston.

Eftersom fullblodsuppfödningen huvudsakligen sker i mindre skala finns uppskattningsvis totalt endast ett sjuttioal heltidsanställda i landet.

3.1.2 Ekonomiska aspekter

Det finns för närvarande ingen närmare uppföljning av lönsamheten i fullblodsuppfödningen. Enligt företrädare för uppfödarna är lönsamheten emellertid låg, vilket föranlett många fullblodsuppfödare att istället övergå till travhästuppfödning. Förutom de tidigare om-

nämnda uppfödarpremierna som tillfaller uppfödaren då hästarna börjar visa resultat på banan finns ett särskilt stöd till den svenska uppfödningen genom att en del av prissummepotten delas ut i form av bonus till svenskfödda hästar i vissa l p. Även ungh stpremierna som delas ut av ATG gynnar indirekt de svenska uppfödarna eftersom efterfrågan på svenska hästar därmed ökar.

3.1.3 Regionala aspekter

Fullblodsuppf dningen  r i hög grad koncentrerad till södra och mellersta Sverige. Omkring 40% av uppfödningen är lokaliserad till Skåne. Fullblodsuppf dningen har  cks  betydelse som bisyssla till jordbruket och inkomsttillskott till de enskilda företagen. Uppf dningens geografiska belägenhet till i huvudsak södra och mellersta Sverige och dess något mindre omfattning relativt travh stuppf dningen medför att den regionalekonomiska effekten av fullblodsuppfödningen  cks   r mindre framträdande.

3.2 Träning-och tävlingsverksamhet

Träning och tävling inom galoppsporten bedrivs i huvudsak vid de två permanenta galoppbanorna i landet. Täby där tävlingsarrangören heter Täby Galopp AB samt Jägersro där Jägersro Trav och Galopp  r arrangör. Vid den tredje galoppbanan, Strömsholm anordnas tävlingar endast en gång per  r.

3.2.1  garstruktur och sysselsättning

Antalet galopph st gare har i likhet med hästantalet ökat starkt under 1980-talet och uppgår enligt SGC statistik för närvarande till 1 200 st. H st garkonsortierna har blivit allt vanligare och här finns ytterligare

att okänt antal delägare .

Omkring 800 galopphästar eller ca 80% av det totala antalet tränas professionellt. För närvarande finns ca 60 professionella tränare vilka utgör en mycket heterogen grupp med avseende på bakgrund, företagsstorlek m.m. Genomsnittligt antal hästar per tränare är ca 13 st. men ca 20-25% av tränarna har 6 hästar eller färre i träning medan endast ett fåtal har stora stall med mer än 60 hästar. De minsta stallen är alltför små för att kunna försörja tränaren varför han ofta måste skaffa inkomster utifrån. Tränarkåren har av olika skäl ansetts alltför stor vilket är ett av skälen till att man på senare år har skärpt kraven för att få professionell tränarlicens.

Amatörtränarna har ökat i antal under senare år och uppgår för närvarande till 100 st. Dessa tränar ca 220 hästar vilket motsvarar ca 20% av totalantalet galopphästar. Orsaken till det ökande antalet amatörtränare är dels allmänt ökat hästintresset dels att detta alternativ erbjuder en möjlighet att hålla träningskostnaderna nere.

Det finns idag 37 professionella jockeys och 63 licensierade amatörryttare. Ryttarna arbetar dels som anställda hos tränare dels som egna företagare vilka anlitas för uppdrag av tränarna.

3.2.2 Ekonomiska aspekter

3.2.2.1 Hästägare och tränare

Enligt uppgifter som redovisats av SGC är träningsavgiften för en galopphäst i professionell träning ca 5 000 kr. per månad. Därtill kommer kostnader för bl.a transporter och veterinärvård m.m varför månadskostnaden beräknats till ca 6 000 kr. Hästägandet har på

grundval av detta beräknats kosta totalt ca 69,8 milj. kr. per år och intäkterna har uppgått till ca 28,3 milj. kr. Detta innebär en årlig nettokostnad av 41,5 milj. kr., vilket om det fördelas på de totalt 1 000 hästarna träning innebär en kostnad per häst och år av ca 40 000 kr. Kapitalkostnader har här ej inräknats.

Förklaringen till att antalet hästägare ökar trots den bristande lönsamheten kan enligt SGC vara dels ett allmänt intresse för hästar dels att de skattetekniska förutsättningarna för att äga en galopphest hittills har varit goda. Prissummorna har dessutom under 1980- talet ökat snabbare än inflationen. Det ökade antalet hästar i amatörträning innebär också att hästägarna i ökande utsträckning har tagit denna chans att reducera träningskostnaderna.

3.2.2.2 *Banornas ekonomi*

Galoppbanornas ekonomi påverkas liksom travbanornas dels av spelet och de övriga inkomsterna på den egna banan dels av omsättningen i riksspelet. Sedan 1987 finns även möjlighet till direktspel mellan de två galoppbanorna och TV- överföring av löpningarna dememellan. Direktspelet har enligt företrädare för sporten stort värde för sammanhållningen inom svensk galopp och ger också ett värdefullt ekonomisk tillskott till sporten. De två galoppbanornas ekonomi visade för 1989 en total omsättning av 33,9 milj. kr. och ett överskott och tantiem 1,89 milj. kr. De största intäktsposterna är inkomsten från det egna ban-spelet (ca 51%) rikstotoprovision (ca 24%) samt övriga intäkter (ca 25%). De dominerande kostnaderna är tävlingskostnaderna, främst löner till tävlingspersonal och driftskostnaderna för anläggningarna som vardera står för ca 31-38% av de totala kostnaderna.

3.2.3 Regionala aspekter

Tävlingsverksamheten har regional betydelse bl.a för sysselsättningen och den ekonomiska aktiviteten i banornas omgivning samt inte minst som skapare av reklam och goodwill för orterna i banornas närhet. Med nuvarande placering av de två galoppbanorna finns goda möjligheter för galoppintresserade i Stockholms- och Malmöregionerna att besöka tävlinarna. Det finns dock visst intresse från sportens sida att få en bättre geografisk spridning genom att anlägga ytterligare en galoppbana. Tillskapandet av en ny bana och dess placering är för närvarande föremål för diskussion inom sporten.

4 Publikintresse och spelverksamhet

Publikintresset för trav- och galoppsporten är stort och tävlingsarrangemangen samlade år 1989 totalt 1 377 304 betalande personer till barna. Därutöver tillkommer den publik som har fribiljetter och som uppgår till ca 1,3 milj. personer per år. Liksom många andra arenasporter har trav- och galoppsporten under de senaste åren haft vikande publiksiffror, men den tillhör fortfarande de största ifråga om publikantalet.

Till detta publikintresse är även kopplat det engagemang i hästsporten som är mycket utbrett bland ungdomar, i synnerhet flickor. Det generella hästintresse som de senaste decennierna ständigt har tilltagit bland ungdomarna medför även ett ökat engagemang i trav- och galoppsporten. Ungdomarna sysselsätter sig ofta under sin fritid med hästskötsen och det övriga arbetet i stallarna och samvaron med hästarna är ofta av stort socialt värde för dem. Hästsporten betraktas även ur samhällets synvinkel som en viktig ungdomsverksamhet vilket bl.a. har föranlett vissa staliga stödinsatser till bl.a. utbildnings- och ungdomsverksamhet inom detta område.

Det har ifrån trav- och galoppsportens organisationer framförts att rekryteringen av personal till stallarna för närvarande är ett viktigt problem inom sporten. Orsaken är bl.a. bristerna i utbildning och fortbildning inom sporten, samt svårigheterna att avancera och att finna annan sysselsättning i det fall man senare skulle vara intresserad av att arbeta inom någon annan sektor, då meritvärdet anses lågt.

Publikintresset för trav- och galoppsporten är förknippat dels med möjligheterna att se goda sportprestationer dels med arrangemangen av totalisatorspel. Intresset för olika former av spel är stort och trav-

och galoppsporten har en betydande del av den totala spelmarknaden. Den totala omsättningen i olika spelformer (lotto, stryktips, lotterier m.m.) var år 1989 ca 17,7 mrd kr. varav hästsporten omsatte ca 5,9 mrd kr. Detta motsvarar en marknadsandel av ca 33%. Totalisatorspelet har ökat kraftigt sedan tillkomsten av ATG år 1974. Antalet spelformer har utökats och förtidsspelet är nu större än spelet på banorna. Denna ökade omsättning har även gjort det möjligt att fördela allt större överskott från spelverksamheten till de aktiva inom sporten. Av den totala spelomsättningen år 1989 av 5 864,4 milj. kr. delades 4 287,8 milj. kr. ut till spelarna som vinster samt betalades skatt med 563,7 milj. kr. Av de återstående medlen (totonettet) av 1 013 milj. kr. överfördes till hästsportens aktiva 342,5 milj. kr., till banorna 325,6 milj. kr. samt betalades förtidsspelets kostnader med 195,5 milj. kr. och central administration med 71,5 milj. kr.

Av de medel som fördelas till administration går bl.a. en viss del till den verksamhet inom hästsjukvård och forskning som ATG och sportens centralorganisationer samverkar om. ATG har 13 egna hästklinker med veterinärpersonal och utbildning inom den specialiserade hästsjukvården. Vidare finansieras viss forskning med särskild inriktning på sporthästarnas fysiologi och hälsoproblem. På utbildningsområdet samverkar ATG, STC, SGC och Ridfrämjandet såsom huvudmän för Hästsportens Folkhögskola i Strömsholm där bl.a. hästskötarkurser anordnas ett flertal gånger per år.

5 Samhällsekonomiska aspekter

5.1 Inledning

En samhällsekonomisk analys syftar i allmänhet till att genom en värdering i monetära termer jämföra kostnader för reala resursinsatser i en verksamhet, uttryckta som alternativkostnader, med samhällets betalningsvilja för den nytta som verksamheten skapar.

De ur samhällsekonomisk synvinkel väsentliga aspekterna på trav- och galoppsporten är således dels de reala resurser som utnyttjas inom trav- och galoppsporten dels den samhällsnytta som sporten är förenad med, vilket inbegriper de spridningseffekter som verksamheten skapar inom andra näringar i samhället. I den föregående beskrivningen av trav- och galoppsportens verksamhet har dessa aspekter till viss del behandlats.

I det följande redovisas dels en sammanfattande redogörelse för de resurser som utnyttjas inom trav- och galoppsporten dels de spridningseffekter som sporten genererar inom vissa andra näringar. Vidare skall i detta avsnitt något beröras utrikeshandeln med sporthästar samt de statsfinansiella effekterna.

5.2 Trav- och galoppsporten

Den sysselsättning som skapas inom trav- och galoppsporten är, som framgått av den tidigare framställningen, sammansatt av dels ett visst antal heltidsanställda inom uppfödning samt tränings- och tävlingsverksamhet dels en stor grupp fritidssysselsatta och ideellt arbetande personer. Den förstnämnda gruppen har av företrädare för sporten

beräknats omfatta ca 8 000 personer. Vidare är ytterligare ca 7000-12 000 personer heltidssysselsatta med tävlingsarrangemang, administration m.m. Därutöver beräknas 15-20 000 personer vara deltidssysselsatta i sporten.

Den samhällsekonomiskt relevanta värderingen av denna sysselsättning är alternativkostnaden, dvs. värdet av arbetskraften i bästa alternativa användning. Under förutsättning att den i trav- och galoppsporten sysselsatta arbetskraftens alternativ skulle vara ett annat arbete kan alternativkostnaden för arbetskraften sättas lika med marknadslönen. Om däremot en del av sportens arbetskraft alternativt skulle antas vara arbetslös skall den samhällsekonomiska alternativkostnaden sättas lägre, nämligen till det värde som åsatts den förlorade (påtvingade) "fritid" som den arbetslöse annars skulle ha haft. Ju fler "alternativt arbetslösa" som sysselsätts inom en verksamhet, desto större skillnad erhålls således mellan en företagsekonomisk och en samhällsekonomisk kalkyl för en specifik verksamhet. Den förstnämnda kalkylen beaktar arbetskraftens kostnad i den aktuella verksamheten medan den senare kalkylen tar hänsyn till alternativkostnader ur samhällets synvinkel.

Enligt vissa företrädare för trav- och galoppsporten är sysselsättnings-situationen sådan att en del av arbetskraften har svårigheter att finna annan sysselsättning utanför sporten. Mot bakgrund av den rådande högkonjunkturen, med en mycket låg arbetslöshet även i landsdelar som ofta har en svår sysselsättningssituation är det dock sannolikt att en övervägande del av de anställda inom trav- och galoppsporten skulle finna alternativ sysselsättning, dvs. att alternativkostnaden kan sättas lika med marknadslönen. Den samhällsekonomiska kostnaden för den heltidssysselsatta arbetskraften kan under dessa antaganden uppskattas till ca 1,8 - 2,5 mdr. kr.

Den mark och byggnader som utnyttjas inom sporten representerar mycket stora värden. På kort sikt är den alternativa användningen av dessa resurser relativt begränsad men på längre sikt kan naturligtvis marken utnyttjas för varierande ändamål. Markens och byggnadernas marknadsvärde varierar i hög grad, bl.a. beroende på deras geografiska läge, närhet till tätorter och lämplighet för olika alternativa användningsområden varför det är mycket svårt att uppskatta ett totalt samhällsekonomiskt värde för dessa resurser.

Den samhällsekonomiska nyttan av trav- och galoppsporten motsvaras generellt av den s.k. betalningsviljan i samhället, dvs. det värde sporten har för de aktiva, publiken och spelarna.

Det förefaller som om sporthästen skulle kunna betraktas både resurs och "nytta" ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Många hästägare tycks nämligen vara beredda att betrakta hästen och de förhoppningar om vinster som den inger som tillräcklig "nytta" att motsvara de finansiella insatser som ägaren gör. Sporthästarnas sammanlagda värde är mycket svårt att uppskatta då priserna varierar kraftigt och någon statistik inte finns tillgänglig. Det är också endast en begränsad del av det totala sporthästbeståndet som är försäkrat varför det totala försäkringsbeloppet säger relativt lite om totalvärdet. Hästarnas "nyttovärde" kan enligt den tidigare framställningen antas uppgå minst till det nettobelopp som hästägarna årligen betalar för deras uppehälle och träning, ca 500-600 milj. kr. Var den övre gränsen för denna betalningsvilja går är dock svårt att avgöra.

Det kan hävdas att betalningsviljan för trav- och galoppsporten från spelarnas sida är lika med spelomsättningen med avdrag för vinsterna dvs. ca 1,6 mdr kr. Spelarna har ju emellertid en rad andra spelobjekt

att välja mellan och det torde vara omöjligt att avgöra hur stor del av intresset som är hänförligt till själva sporten och hur mycket som är ett rent spelintresse oavsett objektet. På kort sikt torde dock spelarnas nettokostnader enligt ovan kunna vara ett approximativt mått på spelarnas värdering av sporten. Publikens betalningsvilja torde närmast kunna uppskattas utifrån hästsportorganisationernas totala inkomster av entreavgifter, programförsäljning m.m. som uppgår till ca 90 milj. kr.

Att döma av det stora hästintresse som finns hos ungdomen samt de publiksiffror som redovisas för sportens tävlingsarrangemang finns dessutom en mycket stor hästsportintresserad allmänhet som ägnar sig åt sporten som fritidsintresse. "Betalningsviljan" torde emellertid här vara omöjligt att värdera.

5.3 Lantbruket

Trav- och galoppsporten har nära anknytning till lantbruket och utnyttjar en del av de olika resurser som finns vid lantbruksföretagen i form av mark, byggnader och arbetskraft.

De totalt ca 60 000 sporthästarerna konsumerar årligen spannmål, hö och andra jordbruksprodukter till ett ungefärligt värde av 360 milj. kr. Detta motsvarar foderproduktionen från ca 60 000 ha åkermark. Alternativanvändningen av denna åkermark är på kort sikt spannmålsproduktion för avsalu. Sverige har under en längre tid haft ett årligt spannmålsöverskott på i storleksordningen 1 milj. ton vilket måste säljas på världsmarknaden till priser som avsevärt understiger de rörliga produktionskostnaderna. Detta är förenat med betydande kostnader för både jordbrukare, livsmedelskonsumenter och skattebetalare. Ur samhällsekonomisk synvinkel innebär det främst att

resurser som skulle kunna användas på ett mer lönsamt sätt istället binds i denna kostsamma produktion. De samhällsekonomiska kostnaderna för överskottsproduktionen har uppskattats till 0,7 - 1,8 mrd kr. per år. Sporthästarnas konsumtion av foder representerar således åtminstone på kort sikt ett från samhälleekonomisk synpunkt fördelaktigt alternativ till spannmålsproduktion för export.

Sporthästarnas utnyttjande av byggnader i lantbruket representerar betydande kostnader i årliga avskrivningar och underhåll. Det är dock inte möjligt att beräkna de aktuella kostnaderna eftersom en stor del av hästarna sannolikt stallas upp i äldre, befintliga lantbruksbyggnader som huvudsakligen används för lantbrukets djur och hästarna där motsvarar en mycket liten del av de totala kostnaderna för byggnadernas avskrivningar och underhåll. En uppskattning av kostnadernas storleksordning kan göras utifrån av vad ett nybyggnadsbestånd motsvarande nuvarande antal sporthästar skulle kosta. En stallplats beräknas idag kosta ca 25 000- 30 000 kr. per häst vilket motsvarar en total investeringskostnad av ca 1,0-1,5 mrd kr. och årliga avskrivningar samt underhåll motsvarande ca 50-100 milj. kr. per år.

Det är mycket svårt att beräkna den sysselsättningseffekt som hästsporten genererar i lantbruket då främst hästuppfödningen bedrivs i så liten skala att det arbetskraftsbehov som skapas är tämligen litet i förhållande till arbetsåtgången i ett normalstort jordbruksföretag. Sysselsättningen bland lantbrukarna har under tidigare avsnitt uppskattats till ca 800- 1 000 heltidsanställda vilket motsvarar ett alternativvärde av ca 100 milj. kr.

5.4 Övriga näringar

5.4.1 Djurhälsovård

Sporthästarna representerar betydande värden och fordrar en noggrann skötsel och sjukvård. ATG har för närvarande vid sina hästkliniker 18 veterinärer samt 26 veterinärassistenter i verksamhet. Därutöver finns enligt uppgift från Sveriges Veterinärförbund ca 300-400 kliniskt verkssamma veterinärer som ägnar del eller stor del av sin tid åt hästsjukvård. Även de ca 450 distriktsveterinärerna som i huvudsak vårdar lantbrukets djur ägnar en del av sin tid åt hästar. Det är dock inte möjligt att utifrån den befintliga bokföringsstatistiken avgöra hur stor del av de totala djursjukvårdskostnaderna som åtgår till sporthästarna.

5.4.2 Foderindustrin

Foderindustrin har en växande marknad i det ökande antalet sporthästar i landet. Hästarnas behov av foder skapar en marknad främst för olika former av färdigblandat foder och fodertillsatser. Hästfodret utgör dock fortfarande en förhållandevis liten del av den totala marknaden för foderblandningar där jordbrukets djur dominerar. Den årliga försäljningen av foderblandningar för husdjur motsvarar ca 2,1 milj. ton varav ca 20 000 ton är hästfoder dvs. knappt 1%. Trav- och galopphästarna konsumerar ungefär 8 000-10 000 ton vilket motsvarar ett årligt försäljningsvärde av ca 30-35 milj. kr. Foderindustrin sysselsätter totalt ca 1 250 personer och huvuddelen av de 37 arbetsställena finns i västra och Södra Sverige. Det är inte möjligt att ange hur många personer inom foderindustrin som är sysselsatta specifikt med foder för hästsporten men den ökade hästhållningen bedöms ändå ha en viss och ökande betydelse för omsättningen och sysselsättningen inom foderbranschen.

5.4.3 Transporter

Ett flertal transportfirmor är helt inriktade på transport av hästar inom och utom landet. Det finns ett fåtal större åkerier med ca 10 transportbilar i verksamhet samt ett trettiotal mindre åkerier med enstaka bilar. Transporter sker av avels- och tävlingshästar dels inom landet dels, i icke obetydlig utsträckning, till och från utlandet. Transportverksamheten kan uppskattas sysselsätta minst 100-200 personer på heltid och omsätta ca 100 milj. kr. per år.

ATG fördelar även årligen vissa medel som är avsedda för transportbidrag för trav- och galopphästar. För 1990 har budgeterats 1,75 milj. kr. i transportbidrag för travhästar samt 1,1 milj. kr. för galopphästar.

5.4.4 Försäkringsverksamhet

Sporthästarnas ökande ekonomiska värde har även inneburit att hästägarna i allt större utsträckning försäkrar sina djur. Det finns vissa försäkringsbolag som är särskilt inriktade på försäkringar för både lantbrukets djur och för sporthästar. Den årliga omsättningen i denna verksamhet vad beträffar sporthästarna kan uppskattas till ca 100- 150 milj. kr och sysselsättningen beräknas till ca 100- 200 personer.

5.4.5 Hästsportutrustning m.m

En viss produktion av tillbehör förekommer inom landet bl.a av sulkies, hästskor, transportvagnar, läderarbeten och täcken. Tillverkningen sker i huvudsak vid ett tjugotal mindre firmor med totalt något hundratal anställda.

5.5 Import och export

Det ökade intresset för trav- och galoppsporten har även medfört en ökad utrikeshandel med hästar, företrädesvis import. Under 1980-talet har årligen ca 800-1 000 hästar exporterats till ett ungefärligt värde av 30-50 milj. kr. Importen har omfattat ca 700-1 250 hästar till ett värde av ca 30-100 milj. kr. Härav framgår de stora årsvariationerna främst i de importerade hästarnas priser. Enstaka hästar har betingat mycket höga priser och därför kraftigt påverkat handelsstatistiken för de aktuella åren.

5.6 Statsfinansiella aspekter

Ur statsfinansiell synvinkel är det självfallet av betydelse hur stora skatteinkomster som totalisatorspelet och de inom hästsporten sysselsatta kan generera för staten. Det är emellertid även av samhälls-ekonomisk betydelse att det intresse som finns för olika former av spel kanaliseras till lagliga spelformer som ger det samhället viss insyn i hur spelet bedrivs och hur det påverkar olika intressenter i samhället.

I det avtal om riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorverksamhet m.m. som tecknas mellan staten och STC samt SGC ingår bl.a. villkor om den skatt som betalas på spelomsättningen. Enligt det nu gällande avtalet utgår på omsättning upp till 3 500 milj. kr. skatt med 11% samt ovanför detta belopp 8%. Inkomster av spelet var för staten år 1989 totalt 563,7 milj. kr. Därutöver kan inkomstskatten för de inom trav- och galoppsporten sysselsatta uppskattas till ca 1- 1,5 mrd kr. per år. Som jämförelse kan bl. a nämnas att de totala inkomsterna från t.ex skatten på vin och sprit för närvarande uppgår till ca 9 mrd kr. per år samt inkomstskatten som genererar inkomster för staten med ca 102

mrd. kr. Ur det statsfinansiella perspektivet kan således skatteinkomsterna från trav- och galoppsporten samt totalisatorspelet ändå betraktas som förhållandevis små.

5.7 Sammanfattning

Som tidigare redovisats är den tillgängliga informationen om sysselsättning och ekonomisk omsättning inom trav- och galoppsporten mycket översiktlig till sin karaktär. Den redovisning av sportens samhälls-ekonomiska betydelse som här ges är därför med nödvändighet en grov uppskattning utifrån tillgängliga data och bör tolkas med försiktighet.

Sysselsättningen inom trav - och galoppsporten har uppskattats till ca 15000- 20000 årssysselsatta samt ca 15000- 20000 personer som ägnar sig åt sporten på deltid. Genom de spridningseffekter som sporten genererar inom andra sektorer t. ex lantbruk, djursjukvård m.m beräknas ytterligare ca 2000 personer få sysselsättning. Den totala årliga omsättningen inom sporten dvs. uppfödning , träning och tävling kan uppskattas till ca 2- 3 mrd kr. per år. De övriga sektorer som har del eller stor del av sin omsättning inom sporten beräknas årligen totalt om-sätta 0,5 - 1 mrd kr. i denna verksamhet. En jämförelse med andra branscher i det svenska näringslivet visar att t.ex beklädnadsindustrin har ungefär samma storleksordning med ett årligt saluvärde av ca 2,7 mrd kr. och ett totalt antal anställda av ca 10000 personer. Sammanfattningsvis kan det konstateras att trav - och galoppsporten skapar ett betydande antal sysselsättningsstillfällen inom sporten och inom andra näringar. Hästsporten bedrivs traditionellt i stor utsträckning i kombination med lantbruk och har positiva effekter på lantbrukets ekonomi såväl från företagsekonomisk som samhällsekonomisk som synpunkt. Sporten är vidare bas för en stor del av den organiserade

spelverksamheten och tilldrar sig ett stort intresse från sportpubliken i landet.

	Travsporten	Galoppporten
Antal hästar	57 000	1800
Antal uppfödare	5600(varmblod) 960 (kallblod)	250 - 300
Antal avels- hästar	10 700	800
Antal tränare	350 (A)	60 (prof.)
6 200 (B)	100 (am.)	
Antal hästar i träning	8 500 (A)	800 (prof.)
	11000(B)	200 (am.)

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased by 1.5 million, from 2.5 million in 1980 to 4 million in 1995 (Department of Health 1996).

There is a growing emphasis on the need to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

The Health Care Act 1999 also aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population. This has led to a number of initiatives, including the introduction of the Health Care Act 1999, which aims to improve the quality of care in the public sector, and to ensure that the public sector is able to meet the needs of the population.

Litteratur

Utredningar, uppsatser

Ds Jo 1972:8 Trav- och galoppsport i Sverige

SOU 1982:51 Hästavel och häst användning

Risshytt - Collman, Christina

Utredning - branschöversikt över svensk hästhållning, Hästhållningens Yrkesnämnd 1989.

SOU 1987:44 Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet, Bilaga 10
Jordbrukets insatsvaror.

Gustafsson, Ann, Hästsektorn och lantbruket. Sveriges Lantbruksuniversitet, 1982.

Det svenska travet och dess utveckling, Svenska Travsportens Centralförbund, 1990.

Svensk Galoppsport nulägesbeskrivning, Svensk Galoppsports utveckling, Svenska Galoppsportens Centralförbund 1990.

Årsredovisningar

AB Trav och Galopp 1988, 1989.

Svenska Travsportens Centralförbund, 1989.

Svenska Galoppsportens Centralförbund, 1989.

Intervjurer

Maria Bernhardsson, Statens Pris- och Konkurrensverk

Mats Domberg, Riksförbundet för Sveriges Travhästägare

Kjell Engström, Jordmarks Hästtransporter

Erik Kylengren, Svenska Galoppsportens Centralförbund

Elis Ljungek, Avelsföreningen för Svenska Varmblodiga travhästar

Stig Norberg, Sleipner

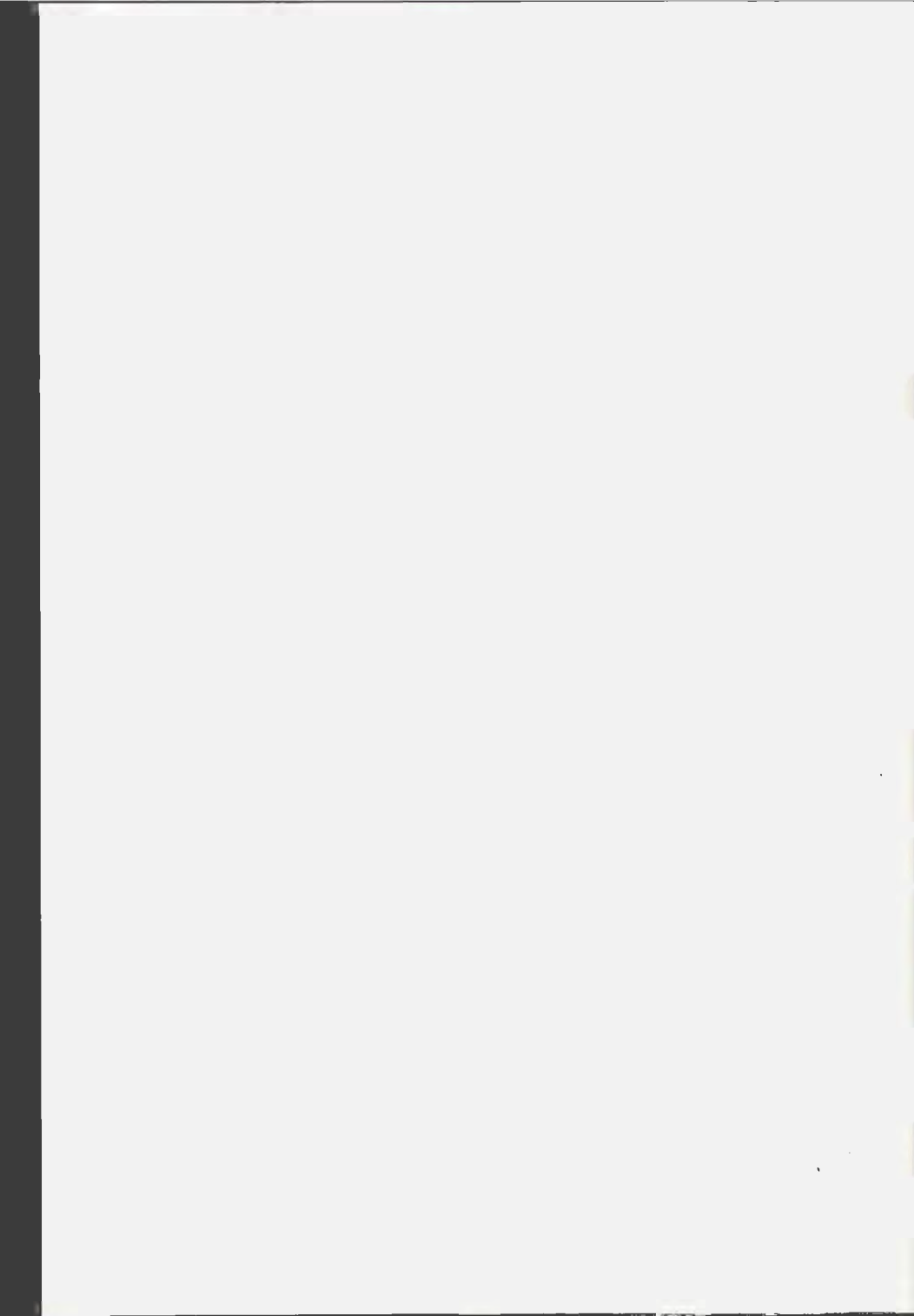
Håkan Stensson, Sveriges Veterinärförbund

Anders Törnkvist, Svenska Travsportens Centralförbund

P G Åhell, Lactamin

Bilaga E Föresättningar för en självständig svensk
galoppsport

av Erik Kylengren



FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR EN SJÄLVSTÄNDIG SVENSK GALOPPSPORT

1. Bakgrund.

Galoppen är internationellt den största "grenen" inom hästsporten. På många håll den mest publikdragande av alla sporter. I Sverige är galoppsporten tävlingsmässigt fast etablerad med permanenta banor i Stockholm och Malmö. Galoppsporten är en viktig del av det samlade kulturutbud som samhället stöder.

Anledningarna till att svensk galopp inte fått samma breda förankring i landet som travet är flera. Den kanske viktigaste är att den framgångsrika lanseringen av V65 samtidigt inneburit en tung marknadsföringsinsats för svenskt trav, utan att motsvarande insats gjorts för svensk galopp.

Ytterligare en viktig anledning är att V65, som i början planerades att omfatta både trav och galopp, sedan 1976 endast omfattar trav. Detta har motiverats av att V65-spelet därigenom skulle få större omsättningar och därmed större lönsamhet till gagn för såväl trav som galopp. Det förhållandet att V65 endast spelas på trav har samtidigt medfört en allmänt utbredd missuppfattning att överskottet på V65 är travets pengar. Detta trots att galoppsporten har lika stor rätt till sin del av överskottet på riktoto-spelen som travet till sin del.

Av bl a dessa anledningar torde det vara mycket angeläget att galoppen i framtiden i högre grad än tidigare representeras på Riks-toton.

2. Fördelningsnorm.

Vid en eventuell uppdelning av ATG i ett AT och ett AG måste en fördelningsnorm fastställas som reglerar på vilket sätt ATGs överskott skall fördelas.

Nedan redovisas de medel ATG överfört till respektive sport under den senaste 5-års perioden:

År	Totalt	Trav	%	Galopp	%
1985	531,0	487,6	91,8	43,4	8,2
1986	609,3	560,8	92,0	48,5	8,0
1987	654,7	602,9	92,1	51,8	7,9
1988	683,8	629,0	92,0	54,8	8,0
1989	712,2	655,8	<u>92,1</u>	56,4	<u>7,9</u>

Genomsnitt			92,0		8,0
------------	--	--	------	--	-----

Som synes har galoppen i genomsnitt fått ca 8% av ATGs totala bidrag till trav och galopp. Att använda 8% som fördelningsnorm synes ligga nära till hands. De medel som sporterna erhåller föreslås överlämnas som punktanslag utan speciella regler för användandet. Det ankommer därefter på respektive sport att göra den fördelning av medlen som varje år bedöms nödvändig för en långsiktig positiv utveckling av sporten. Egenansvaret för budgeterna tvingar samtidigt fram nödvändiga besparingar och rationaliseringar med sikte på en starkare ekonomi.

Det bör understrykas att punktanslaget varje år måste vara så stort att kostnadsutvecklingen matchas. En eventuell nedgång av spelomsättningen måste därför täckas av reserver som byggs upp hos ATG. Se vidare nästa avsnitt.

3. ATG-konsolidering

Tanken att ATG skall beskattas efter redovisat bruttoöverskott och inte som idag efter visad omsättning, bör stötts starkt av sporten. Skulle denna beskattningsprincip kunna genomföras erhåller ATG ökade möjligheter att konsolidera sin verksamhet. Detta innebär att de årliga bidragen till sporterna kan hållas på en jämn nivå utan de fluktuationer som tidvis inträffat under 80-talet.

4. Totalekonomi.

I likhet med travet erhåller SGC och galoppen i sin helhet medel från ATG för verksamheten. Anslaget är för 1989 56,4 mkr och fördelar sig på följande huvudposter:

SGC	5,4
Banor	26,4
Hästägare	22,2
Uppfödare	1,6
Tränare	0,8
Summa mkr	56,4

Detta belopp, 56,4 mkr, är ATGs direkta kostnader för svensk galopp. Från beloppet skall dock avdragas det totonetto som banorna skapat på bansenlet 13,5 mkr, varför nettokostnaden blir 42,9 mkr.

5. Organisation.

I ett läge när galoppen arbetar med eget punktanslag är det nödvändigt med en mera modernt utformad organisation. Nuvarande organisation är alltför splittrad och har vuxit fram under helt andra förhållanden än de nu rådande. Organisationen bör därför ses över med sikte på att erhålla en utformning som möjliggör bästa utnyttjande av anslaget. Beslutsprocessen inom SGC (AG) måste utformas på sådant sätt att förutsättningar skapas för företagsekonomiska bedömningar inom ramen för ett samlat resultatansvar. Dessutom torde rationaliseringsvinster kunna erhållas genom centralisering av vissa tjänster, gemensam upphandling, marknadsföring mm. Av bl a dessa skäl bör en organisationsutredning genomföras.

För långsiktig planering är det mycket angeläget att galoppporten blir ägare till Täbybanan. I sammanhanget kan erinras om att tidigare utredning förordat att ansvariga löpningsorganisationer skall vara ägare till respektive bana och att detta genomförts inom travsporten.

Ett specifikt organisatoriskt problem som måste lösas är SKS innehav i aktierna i TGAB. En gammal idé är att aktierna överlåtes till SGC för ett symboliskt belopp och att SKS därefter enbart sysslar med sin huvuduppgift, att tillvarata hästägarnas på Täby Galopp intressen.

6. Banunderlag.

6.1 Problem

Ett problem för spelare på galopp är de olika banunderlagen. På Jägersro Galopp tävlar man på flisbana och på Täby Galopp på dt-bana och gräs-bana. Hade de två banorna samma banunderlag skulle detta möjliggöra säkrare värdering av hästarnas prestationer, vilket sannolikt skulle få en icke obetydlig spelhöjande effekt.

Huvudbanan på Täby Galopp är dt-banan som består av en blandning mellan jord och sand. Denna kan hållas i gott skick under sommarhalvåret, men har svårare att klara stora regnmängder samt frost och snö. Sedan 1963 har man som bekant ridit vintertävlingar på halmbelagd dt-bana. Detta har gått bra även om varje säsong ett antal kullridningar noterats. Under de senaste årens milda vintrar har dock halmbanan bokstavligen regnat bort och inte kunnat användas. Man har således ridit direkt på dt-banan, vilken hållits ridbar genom saltning och intensiv bearbetning dygnet runt för att hindra nedfrysning.

Huvudbana på Jägersro Galopp är den flisbana för tävling och träning som 1980 ersatte den gamla gräsbanan. Flisbanan börjar nu efter 10 år att bli mycket sliten och underhållskostnaderna tenderar att stiga. Det torde därför inför 1991 vara nödvändigt med beslut vilken framtida bana man skall tävla på. Flisbanan är bra för träning men har klara nackdelar som tävlingsbana. En lösning som ligger nära till hands är att anlägga någon form av allvädarsbana.

6.2 Kostnadssidan

Banorna har redan undersökt marknaden för allvädarsbanor, d v s banor som klarar stora regnmängder och även snö och kyla. Investeringskostnaden för en allvädarsbana torde ligga på ca 15 mkr för vardera banan, således ca 30 mkr. Med tanke på nödvändigheten av ett riktigt banunderlag tas beloppet upp i investeringsbudgeten för 90-talet.

6.3 Banunderlagsutredning

Banunderlagsfrågan på Jägersro Galopp kommer att utredas av en av ATG tillsatt utredning vars arbete skall vara klart till den 15 september 1990. Det vore värdefullt om utredningsresultatet blev att samma underlag skulle kunna användas på Jägersro Galopp och Täby Galopp.

7. Tredje bana.

Av stor betydelse för en framtida utveckling av svensk galopp är att sporten tillförs en tredje bana. Det är av stor vikt att galoppporten får större geografisk spridning. I sammanhanget kan nämnas att den tidigare galoppbanan i Göteborg lagts ned av ATG. Planerna på en ny bana måste stöttas med all kraft med sikte på ett snart förverkligande. Eftersom det gäller att successivt bygga upp ett publikunderlag bör starten ske så snart som möjligt. Med tanke på de avsevärda anläggningskostnaderna torde banan de första åren tvingas drivas enligt "Strömsholms-modell" och förslagsvis med 4-5 tävlingsdagar. Sådan typ av galopploppningar drivs med stor framgång i andra länder.

Den största, men den nödvändigaste, driftskostnaden är prissummorna. Att erhålla basprissummer för ytterligare galoppdagar från ATG torde vara svårt men i det läge när sporten står på egna ben kan omfördelning ske av hela prissummepotten på sätt som bäst gynnar svensk galoppport.

Utomlands är det vanligt med kombinerade trav- och galoppbanor, i Sverige har vi bara Jägersro Trav och Galopp. Skulle frågan om att anlägga en ny travbana i södra Sverige åter bli aktuell bör det allvarligt övervägas att bygga den för såväl trav och galopp. Detta underlättar finansieringen av anläggningen genom intensivare utnyttjande och möjligheter till rationellare drift.

8. Massmedia.

ATGs stora marknadsföringsinsatser idag för att sälja V65 innebär samtidigt en mycket stark propaganda för travsport. Någon motsvarande marknadsföringsåtgärd finns inte för galoppporten. Av ATGs marknadsföringsbudget på ca 52 mkr går idag endast 1 mkr till galopp-propaganda. För att svensk galoppport skall kunna stå på egna ben, måste diskussioner tas upp med ATG om ökade marknadsinsatser för galoppporten.

9. Investeringar.

För att svensk galopp skall kunna utvecklas under 90-talet krävs vissa investeringar på bansidan. Här bortses från att respektive banor inom ramen för ordinarie verksamhet gör mindre investeringar. Återstår svensk galopp två stora investeringar under 90-talet, tredje banan och allvädarsbanor till Jägersro och Täby Galopp.

9.1 Tredje bana

En tredje bana förutsättes i vart fall inledningsvis vara av "Strömsholms modell". Det får vidare förutsättas att finansiering i viss utsträckning sker genom sponsorer och/eller i samverkan med närliggande fritidsverksamhet. Det torde därför inte vara möjligt att i dagsläget precisera investeringsbehovet.

9.2 Allvädersbanor

För allvädersbanor på Jägersro och Täby Galopp upptages totalt 30 mkr. Vid en räntesats på 12% och avskrivningstid på 10 år uppgår finansieringskostnaden i genomsnitt till 4,8 mkr per år. Detta belopp upptages i den totala budgeten nedan.

10. Förslag till ändrade ekonomiska förutsättningar.

10.1 Banprovisioner.

För att markera att sporten tar ansvar för sin egen ekonomi föreslås att hela vinstavdraget på banspel tillföres banorna under en övergångsperiod till dess sportens ekonomi stabiliserats. Därigenom skapas ett incitament för banorna att arbeta ännu hårdare i den egna regionen med bl a syftet att få publik till banan.

Förslaget ger sporten i dagsläget ca 20 mkr eftersom banspelet är ca 100 mkr och vinstavdraget för banspel är 20%.

10.2 Rikstoto-provision förtidsspel.

Nuvarande provisionssystem på Förtidsspel inom egen region bör i princip bibehållas. Dock föreslås modifiering på två punkter:

- a) Provision på förtidsspel på DD i egen region med egen bana är idag ca 0,75%, att jämföra med VPK-spelet på vilket banan erhåller ca 2,5%. Eftersom provisionen på banspel på VKP- och DD-spel är densamma - 10% - borde analogt även RT-provisionen på DD vid spel i egen region mot egen bana vara 2,5%. Effekten av detta förslag är ekonomiskt blygsamt. Vid nuvarande spelnivå torde provisionen öka med ca 100 tkr på årsbasis.
- b) Den marknadsföring av kombspelet som görs, bl a i Nordic Channel, ger galoppbanorna provision endast i de egna regionerna, trots att effekten av marknadsföringsåtgärderna påverkar kombspelet i totomaterna över hela landet. Eftersom ingen travbana torde göra insatser för att öka kombspelet i sin region, föreslås att kombspelet i landet räknas som egen galoppregion och i konsekvens med vad som sagts under pkt 10:1 skulle galoppbanorna därigenom få 20% provision på allt kombspel i landet. Med en effektiv marknadsföring av detta för galoppen unika spel bör finnas utrymme för en betydande omsättningsökning.

Än så länge är kombspelet på förtidssvad icke särskilt utbrett, men med effektivare marknadsföring torde en icke obetydlig ökning kunna ske.

10.3 Direktspelet.

Erfarenheterna från direktspelet inom galoppen är mycket goda och ansträngningar bör göras att ytterligare höja omsättningarna. Det bör erinras om att på direktspelet som räknas som banspel, erhåller sporten full banprovision, varför ett utvecklat direktspel kan ge sporten värdefulla intäktsstillskott.

10.4 Sponsorer.

Även om den i särklass största intäktsposten i sporten är totoprovisioner från banspel och förtidsvad, är det nödvändigt med ytterligare intäktsstillskott för att sporten skall kunna utvecklas på en stabil ekonomisk nivå. Vad som i första hand krävs är ett starkare sponsorstöd än vad som sporten har idag.

10.5 Skandinaviskt direktspel.

För att ytterligare bredda spelmöjligheterna inom galoppen föreslås direktspel över gränserna. Vad som i första hand åsyftas är direktspel mellan Örevoll i Oslo och Åby, Jägersro och Täby Galopp, eftersom Norge och Sverige har samma totodatasystem.

I systemen finns inbyggt möjligheten att korrigera för valuta-differenser, varför inga tekniska hinder föreligger för direktspel mellan Norge och Sverige. För Danmark, som har ett annat totodatasystem torde det krävas kompletterande teknik för att genomföra direktspelet.

En utredning bör därför göras för att kartlägga de juridiska och tekniska förutsättningar som erfordras för ett spel över gränserna.

11. Ekonomiska förutsättningar för en självständig svensk galopp.

Som redovisats tidigare är ATGs kostnad för svensk galopp 56,4 mkr, varifrån avdrages banornas totonetto på banspelet 13,5 mkr, således en nettokostnad på 42,9 mkr. Detta belopp täcker idag ATG genom överskottet på förtidsvad, i första hand V65 och DD.

De ovan föreslagna ändringarna i provisionssatser sammantaget med rationaliseringsvinster täcker inte på långt när redovisat underskott.

Det är därför helt klart att galoppen i betydligt större utsträckning bör delta i rikstotospelet än vad nu är fallet. Gjorda räkenskaper visar att ett 0-alternativ för svensk galoppsport förutsätter intäkter från ca en DD-omgång per vecka samt från egna eller delade V65-omgångar, vilka motsvarar ca 7 hela V65-dagar.

**Bilaga F Förslag till nytt ramavtal mellan staten och
hästsportens centralförbund STC och SGC**

[The following text is extremely faint and largely illegible. It appears to be a list of references or a detailed discussion of research findings, organized into several paragraphs. Key words that are partially visible include "women", "men", "violence", "relationships", "studies", "findings", "conclusions", "implications", "limitations", "strengths", "methodology", "sample", "measures", "analyses", "results", "discussion", "conclusion", "acknowledgments", "funding", "conflicts of interest", "disclosure", "consent", "ethics", "limitations", "strengths", "methodology", "sample", "measures", "analyses", "results", "discussion", "conclusion", "acknowledgments", "funding", "conflicts of interest", "disclosure", "consent", "ethics".]

Förslag till nytt ramavtal mellan svenska staten å ena sidan samt STC och SGC å den andra beträffande riktlinjer för hästtävlingar med totalisatorspel, m.m.

1 § Svenska travsportens centralförbund (travförbundet) och Svenska galoppsportens centralförbund (galoppförbundet) har tidigare bildat ett bolag, Aktiebolaget Trav och Galopp, nedan kallat bolaget. Medlemmar i förbunden är travsällskap respektive galoppsällskap, som bl a anordnar tävlingar. Aktierna i bolaget ägs av förbunden. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter, däribland dess av staten utsedde ordförande som har utslagsröst. Parterna förpliktar sig att utöva sitt inflytande i bolaget på ett sådant sätt att dess verksamhet bedrivs i överensstämmelse med vad som anges i förevarande avtal.

Bolagsordningen för bolaget har godkänts av regeringen och får inte ändras utan regeringens tillstånd.

2 § Bolaget har att verka för att trav- och galoppsporten inom landet skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att de långsiktiga förutsättningarna för sportens utveckling och geografiska spridning tryggas inom de av statsmakterna angivna ramarna. Det är de till centralförbunden anslutna enskilda sällskapen och efter bemyndigande av sällskapen respektive centralförbund som ansvarar för tävlingsverksamheten och som därvid fattar beslut i alla sportsliga frågor.

3 § Bolaget anordnar efter särskilt tillstånd av regeringen och på däri angivna villkor vadhållning med totalisator vid offentliga trav- och galopptävlingar. Spelverksamhet på trav- och galoppbana bör för bolagets räkning i princip bedrivas av vederbörande tävlingsanordnande sällskap som skall vara ansluten till trav- eller galoppförbundet, ha vederbörande centralförbunds medgivande att anordna totalisatorspel och ha av vederbörande förbund godkända stadgar. I det avtal som bolaget träffar med sällskapet i fråga skall ingå av bolaget beslutade generella avtalsvillkor.

4 § Bolaget beslutar på förslag från tävlingsanordnande sällskap och i samverkan med berört centralförbund om:

- a) antal tävlingsdagar under vilka totalisatorvadhållning anordnas samt dag och plats för tävlingarna
- b) tävlingsprogram för de tävlingar som omfattar V65- och Dagens Dubbel-lopp samt de s.k. Storloppen
- c) vilka spelformer som skall förekomma och
- d) anordnande av förtidsspel i anslutning till tävlingarna samt formerna och villkoren härför liksom de villkor som skall gälla för ombuden gentemot allmänheten och gentemot de tävlingsanordnande sällskapen.

5 § Bolaget beslutar efter avdrag för egna kostnader, behov av konsolideringsmedel samt pristillskott till riktstoto om fördelning av totonetto (bruttoöverskott efter avdrag för vinstutdelning och skatt) från banspel och förtidsspel, av fonderade medel samt av intäkter i övrigt till de tävlingsanordnande sällskapen för fri disposition.

Vid bestämmande av den del av totonettet som överförs till sällskapen skall beaktas vad som sägs i 2 § om målet för hästsporten samt behov av incitament för banutveckling genom balanserade andelar från ban- och förtidsspel.

6 § Bolaget och de tävlingsanordnande sällskapen skall samverka beträffande sällskapens budgetar så att bolaget erhåller erforderlig information för de beslut bolaget skall fatta enligt 4 och 5 §§. Om bolaget finner det nödvändigt kan bolaget utse revisor för särskild eller löpande granskning av ett sällskaps räkenskaper. I övrigt ansvarar de tävlingsanordnande sällskapen för sin egen ekonomiska förvaltning.

7 § Myndighet som regeringen förordnar utövar tillsyn över totalisatorvadhållningen. Det åligger härutöver bolaget att tillse att formerna för vadhållningen är betryggande.

8 § Av bolagsordningen för bolaget skall framgå att travförbundet och galoppförbundet förbinder sig att inte överlåta aktie i bolaget utan regeringens tillstånd. Vidare skall där regleras att vid utseende av verkställande direktör i bolaget krävs att beslutet biträds av minst sex av styrelsens ledamöter.

9 § Detta avtal blir gällande endast under förutsättning av:

- a) regeringens godkännande och
- b) att riksdagen beslutar om spelskatt enligt...

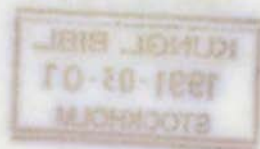
10 § Detta avtal träder i kraft den och gäller till och med den (förslagsvis fem år enligt utredningens mening). Avtalet har upprättats i tre exemplar, av vilka staten, Travförbundet och Galoppförbundet tagit var sitt.

Stockholm

För svenska staten

För Svenska Travsportens
Centralförbund

För Svenska GaloppSPORTENS
Centralförbund



KUNGL. BIBL.
1991-03-01
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1991

Kronologisk förteckning

1. Flykting- och immigrationspolitiken. A.
2. Finansiell tillsyn. Fi.
3. Statens roll vid främjande av export. UD.
4. Miljölagstiftningen i framtiden. M.
5. Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel.
Sekretariatets kartläggning och analys. M.
6. Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. S.
7. Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. Fi.



Statens offentliga utredningar 1991

Systematisk förteckning

Utrikesdepartementet

Statens roll vid främjande av export. [3]

Socialdepartementet

Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. [6]

Finansdepartementet

Finansiell tillsyn. [2]

Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. [7]

Arbetsmarknadsdepartementet

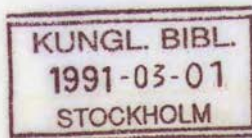
Flykting- och immigrationspolitiken. [1]

Miljödepartementet

Miljölagstifningen i framtiden. [4]

Miljölagstifningen i framtiden. Bilagedel.

Sekretariatets kartläggning och analys. [5]







UNIVERSITY OF MICHIGAN